చందా రూ. 3.　　　　విడిసంచిక. అ. ౮.

1926

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రిక.

రెండునెలల కొకసారి ప్రకటింపబడును.

(Journal of the Telugu Academy.)

క్షయనామసంవత్సరము.
సంపుటము. ౧౫. { మార్గశిర-ఫాల్గుణమాసములు } సంచిక ౫, ౬.

ప్రధానవ్యాసములు.

కాకినాడ. ౧౯౨౬.

విషయసూచిక.

ఆంధ్రసాహిత్య

పరిషత్పత్రిక.

సంపుటము ౧౫. { క్షయనామసంవత్సరము. మార్గశిర-ఫాల్గునమాసములు. } సం॥ ౫, ౬

ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్సమ్మేళనము.

ఈ 1927 సంవత్సరము జనవరి ది 29, 30 తేదీలలో, కాకినాడ ఆంధ్ర సేవాసంఘనాటకభవనములో జరిగిన ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పంచదశవార్షిక సభావృత్తాంతము.

సభకు దయచేసినవారిలో ప్రముఖులు.

1. శ్రీరాజా రావు వేంకటకుమార మహీపతి సూర్యారావు బహద్దరు గారు—పిఠాపురము మహారాజావారు.
2. శ్రీరాజా వేంకటాద్రి అప్పారావు బహద్దరుగారు, ఉయ్యూరు జమీందారువారు, (సభాధ్యక్షులు)
3. మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు
4. వఝల చినసీతారామస్వామి శాస్త్రిగారు
5. విద్వాన్ దువ్వూరి వేంకటరమణశర్మగారు
6. చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారు
7. వెన్నేటి రామచంద్రరావుగారు బి. ఏ., బి. ఎల్.
8. ఆదిపూడి ప్రభాకరరావుగారు
9. మల్లాది దక్షిణామూర్తి శాస్త్రిగారు
10. శ్రీత్రిపురాన వేంకటసూర్యప్రసాదరావు దొరగారు
11. చిఱుకుల అప్పయ్యశాస్త్రిగారు
12. వెంపటి కుటుంబయ్యశాస్త్రిగారు
13. కేతవరపు వేంకటశాస్త్రిగారు

14. తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరిగారు
15. విష్ణుభొట్ల సూర్యనారాయణగారు
16. అనంతపంతుల రామలింగస్వామిగారు
17. నందిరాజు చలపతిరావుగారు
18. కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు ఎం. ఏ.,
19. అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు
20. పెండ్యాల వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు
21. నాళ్ళబండి సుబ్బారావుగారు ఎం. ఏ. ఎల్. టి.

మఱియును ననేకులు పౌరులు దయచేసిరి. ఈసభ ది 29 వ తేది మధ్యాహ్నము 1 గంటకు బ్ర॥ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారి ప్రార్థనశ్లోకము, శ్రీత్రిపురాన వేంకటప్రసాదరావుదొరగారి యాశీర్వచనపద్యములతోఁ బ్రారంభమైనది. పిమ్మట ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షు లగుబ్ర॥ ములుకుట్ల అచ్యుత రామయ్యపంతులుగారు పరిషత్సభకు విచ్చేసినవారికిఁ దమయుపన్యాసముతో స్వాగత మొసంగిరి. బ్ర॥ జయంతి రామయ్యపంతులుగారు శ్రీరాజా వేంకటాద్రి అప్పారావుబహద్దరుగారి సుగుణములను సామర్థ్యాదికమును స్తుతించి సభాధ్యక్షులుగా నుపపాదించినంత బ్ర॥ శ్రీ॥ గొల్లకోట గంగాధరసోమయాజులు ఎం. ఏ., బి. యల్., గా రాయుపపాదనమును బలపఱుపఁగా నేకగ్రీవముగ సభ్యులు యావన్మందియు నంగీకరింపఁగా శ్రీవా రధ్యక్షపదవి నధిష్ఠించి ప్రారంభోపన్యాసము గావించిరి.

తమకుఁదమకుఁ గలకార్యగౌరవములచేఁ గొందఱు భాషాభిమానులు సభకు రాఁజాలమైతి మని వ్రాసినయుత్తరములు కార్యదర్శిగారు చదివి సభవారికి వినిపించిరి. వెన్నేటి రామచంద్రరావు బి. ఎ., బి., యల్ గారు పరిషత్ప్రశంసాపద్యములం జదివిరి. అనంతర మీక్రిందివ్యాసములు చదువఁబడినవి.

1. విద్వాన్ దువ్వూరి వేంకటరమణశర్మగారు. బాలవ్యాకరణ హరికారికల ప్రకృతివికృతిభావ విమర్శనము
2. వఝుల చినసీతారామస్వామిశాస్త్రిగారు– ఆంధ్రచంద్రాలోకము.
3. మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు– అలంకారప్రాచీనత.
4. బండారు తమ్మయ్యగారు– పాల్కురికి సోమనాథకవి గద్యకృతులు.
5. అనంతపంతుల రామలింగస్వామిగారు– కృతిస్వీకృతి.

6. కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారు– కరుణరసము.

7. అత్తిలి సూర్యనారాయణగారు– నవ్యకవిత.

8. కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు– ఎం. ఏ. భాషాశాస్త్రము-చరిత్ర

ఈవ్యాసములు చదువఁబడినపిమ్మట, ఆంధ్ర సేవాసంఘమువారు పరిషత్సభవారి నానందపఱుచుటకై స్వాగతపద్యములను చదివి "జహ్వారీ భాయి" యను నొకనాటకములోని కొన్నిభాగములను బ్రదర్శించి స్తోత్రపాత్రులైరి.

ది 30 జనవరి ఉదయమున, కార్యనిర్వాహకసభ జరిగినది. మధ్యాహ్నము– 1 గంటకు మరల సభ ప్రారంభమై యీక్రింది వ్యాసములు చదువఁబడినవి.

1. నందిరాజు చలపతిరావుగారు– ఆంధ్రభాషాపారిభాషికపదప్రవేశము
2. అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు– కావ్యభాష.
3. శ్రీత్రిపురాన వేంకటసూర్యప్రసాదరావు దొరగారు– మచ్చ లక్ష్మీనారాయణకవీంద్ర జీవితము.
4. పెండ్యాల వేంకట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు– వైదికకవులు.
5. విద్వాన్ కట్టి సాంబమూర్తిశాస్త్రిగారు రాఁజాల మని పోస్టులో పంపిన దేవేంద్రవర్మ చీడివలసశాసనములోని కొంతభాగము చదివింపఁబడినది.
6. మల్లాది దక్షిణామూర్తిశాస్త్రిగారు– సాముద్రికశాస్త్రప్రశంస.
7. నాభి రామమూర్తిపంతులుగారు– కొన్నిశ్లోకములు.
8. కేతవరపు వేంకటశాస్త్రిగారు– పెద్దనకవితారచనానైపుణి.
9. రాళ్ళబండి సుబ్బారావుగారు ఎం.ఏ—ప్రాచీనకళింగదేశచరిత్రము.
10. గున్నేపల్లి మృత్యుంజయకవిగారు–వాగ్దేవీప్రశంస.
11. ఆదిపూఁడి ప్రభాకరరావుగారు– స్వాగతాదిపద్యములు.
12. టేకుమళ్ళ అచ్యుతరావుగారు ఎం. ఏ., రానికారణమున, పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రకవివ్యాసము చదివినట్లు భావింపఁబడినది.
13. విద్వాన్ కోపల్లి శివకామేశ్వరరావుగారు–కవిత.

శ్రీపాద లక్ష్మీపతిశాస్త్రిగారు మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారి ఆంధ్రశబ్దానుశాసనమునందలి కొన్నిదోషము లుద్ఘాటించుచు స్థూలరూప

ముగా నుపన్యసించిరి. ఉమర్ ఆలీషాగారు కొన్ని పద్యములు, పినుపాటి చిదంబరశాస్త్రిగారు కొన్ని శ్లోకములుఁ బద్యములు, చివుకుల అప్పయ్యశాస్త్రిగారు శ్లోకములుఁ బద్యములు చదివిరి. కందుకూరి రామభద్రరావుగారు ఆంధ్రభాషలోఁ గృషిచేయుటకై విద్యార్థులను హెచ్చరించుచుఁ జమత్కారముగా నుపన్యసించిరి. సత్యవోలు రాధామాధవరావుగారు వసుచరిత్రములోని కొన్ని పద్యములు రాగతాళములతోఁ బ్రబంధగానము గావించిరి. కోటీశ్వరరావుగారు భాషాదుస్థితిని గుఱించి చెప్పిరి. సర్వా వేంకటశేషయ్యగారు బి.ఏ. యల్. టి. కొన్ని చక్కనిపద్యములం జదివిరి. అమలాపురము సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు, తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరిగారును బద్యములం జదివిరి.

తరువాత అగ్రాసనాధిపతులు సభముగిసిన దనియు, నిదివఱకుఁ జదువఁబడిన వ్యాసములపై నభిప్రాయములను దెల్పుటకు వాని వానిలోని విషయముఁ జక్కఁగా సావకాశముగాఁ బరిశీలింపకుండఁ జెప్ప వలనుగా దనియు సెలవిచ్చిరి. జయంతి రామయ్యపంతులుగారు అధ్యక్షులను, సభ్యులను, ఆంధ్రసేవాసంఘమువారిని, స్తుతించిరి. కార్యదర్శిగారు, అందఱకువందనము లర్పించి రాఁబోవు పదాఱవవార్షికసభ బళ్లారిలో జరుపఁబడు నని తెలియఁజేసిరి.

ఈ రెండుదినములందును నాటకభవనము ప్రేక్షకులచేఁ గ్రిక్కిఱిసినది. ప్రేక్షకులెల్లరును నెమ్మదిగా నుపన్యాసములను వినుచుఁ దమకుఁ గలభాషాభిలాషను వెల్లడిచేసిరి. పెక్కురు నారీమణులు సభ నలంకరించిరి. పరిషత్సభ జయప్రదముగా జరిగినది.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు.

ఆ 1927 సంవత్సరము జనవరినెల ది 30 తేది ఆదివారము, ఉదయమున 9 గంటలకు కాకినాడ ఆంధ్రసేవాసంఘనాటకభవనములో జరిగిన ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్కార్యనిర్వాహక సభావృత్తాంతము.

— వచ్చిన సభ్యులు —

1. మహారాజశ్రీ శ్రీరాజా వేంకటాద్రి అప్పారావుబహద్దరు వారు అధ్యక్షులు.
2. ,, జయంతి రామయ్యపంతులుగారు బి. యే. బి.ఎల్.
3. ,, కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు

4 మ॥ రా॥ శ్రీ కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారు
5 ,, దర్భా వేంకటశివరామరావుగారు బి.ఏ. బి. యల్
5 ,, చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారు
7 ,, మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు
8 ,, వఝుల చినసీతారామస్వామిశాస్త్రిగారు
9 ,, గొడవర్తి జగన్నాథస్వామిగారు ఎం. ఏ.యల్.టి.
10 ,, అళక్కి వేంకటరామయ్యగారు
11 ,, శ్రీకాకోళపు వేంకటరావుగారు
12 ,, కేతవరపు వేంకటశాస్త్రిగారు
13 ,, దేవులపల్లి వేంకటరామయ్యగారు బి. ఏ.
14 ,, గాడిచెర్ల సూర్యనారాయణగారు
15 ,, కిళాంబి రాఘవాచార్యులుగారు ఎం. ఏ. బి.యల్.
16 ,, శ్రీపాద లక్ష్మీపతిశాస్త్రిగారు
17 ,, ఉపాధ్యాయుల వేంకటేశ్వరశాస్త్రిగారు
18 ,, గొబ్బూరి వేంకటానందరాఘవరావుగారు బి. ఏ.
19 ,, వడలి లింగన్నశాస్త్రిగారు
20 ,, కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు ఎం. ఏ.
21 ,, త్రిపురాన వేంకట సూర్యప్రసాదరావుదొరగారు
22 ,, కేశవరపు కామరాజుగారు బి. ఏ.
23 ,, వంకాయలపాటి బంగారురాజుగారు
24 ,, వింజమూరి లక్ష్మీనరసింహారావుగారు
25 ,, అయినాపురపు సోమేశ్వరరావుగారు
26 ,, బుద్ధవరపు పట్టాభిరామయ్యగారు
27 ,, అనంతపంతుల రామలింగస్వామిగారు
28 ,, దివాకర్ల వేంకటావధానిగారు

—: తీ ర్మా న ము లు :—

I క్రోధననామసంవత్సర కార్యనివేదనము ఆమోదింపఁబడినది.

II ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తుయొక్కయుఁ దత్పత్రికయొక్కయు నభివృద్ధిని గుఱించి సభ్యులు మిగులఁ జర్చించి సాధ్యమైనంతవఱకు నభివృద్ధిలోనికిఁ

వెచ్చుటకై యేర్పాటులు చేయవలయు నని కార్యనిర్వాహకసంఘమువారిని హెచ్చరించుచున్నారు.

పరిషన్నిబంధనములు కొన్ని యీక్రిందివిధముగా మార్పఁబడినవి.

III రెండవనిబంధనలో 'మదరాసు' అనుపదమునకు మాఱుగా "కాకినాడ" యను పదము చేర్పఁబడినది. ఆఱవనిబంధనలో "పరిషత్తులోని సభ్యులెన్నుకొనునట్టి యేఁబదిమంది సభ్యులు కార్యనిర్వాహకసభ (Senate)గా నేర్పడి పరిషత్తుయొక్క కార్యముల నిర్వహించుచుండవలయును" అనుదానికి బదులుగా పరిషత్తులోని సభ్యులచే నెన్నుకొనఁ బడిన పదిమందియు, యావజ్జీవ పరిషదధ్యక్షులచే నియమింపఁబడిన వారైదుగురును వెరసి పదునైదుగురునుజేరి కార్యనిర్వాహక సభగా నేర్పడి పరిషత్తుయొక్క కార్యములు నిర్వహించుచుండవలయును" అని చేర్పఁబడినవి.

ఆనిబంధనలోనే "పారిషదులు కార్యనిర్వాహక సభవారిలో నొకరిని అగ్రాసనాధిపతిగను మువ్వురనుగార్యదర్శులుగను నియమించు కొనవలయును" అనుదానికి బదులుగా "పారిషదులు కార్యనిర్వాహకసభవారిలో నొక్కరిని అధ్యక్షులుగను ఇద్దఱను గార్యదర్శులుగను నియమించుకొనవలయును" అని చేర్పఁబడినవి.

IV సభవారీ క్రిందిపదిమందిసభ్యులను గార్యనిర్వాహకసభాసభ్యులనుగా నేకగ్రీవముగా నెన్నుకొనిరి.

1 శ్రీ త్రిపురాన వేంకటసూర్యప్రసాదరావు దొరగారు, సిద్ధాంతము.
2 అళక్కి వేంకటరామయ్యగారు, పెద్దాపురము.
3 తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరిగారు, కావూరు.
4 దుగ్గిరాల వేంకటసూర్యప్రకాశరావుగారు బి. ఏ, కాకినాడ.
5 దివాన్‌బహద్దరు కొమ్మిరెడ్డి సూర్యనారాయణమూర్తి నాయుఁడుగారు, కాకినాడ.
6 కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారు కాకినాడ.
7 అనంతపంతుల రామలింగస్వామిగారు, సామర్లకోట.
8 దర్భా వేంకటశివరామరాసుగారు బి.యే. బి.ఎల్. కాకినాడ.
9 కిళాంబి రాఘవాచార్యులుగారు ఎం.ఏ. బి. ఎల్, కాకినాడ.
10 జయంతి రామయ్యపంతులుగారు బి.ఎ. బి.ఎల్. ముక్త్యేశ్వరము.

V పైపదిమందిలోని దర్భా వేంకటశివరామరాసుగారు, కిళాంబి రాఘవాచార్యులుగారును, పరిషత్కార్యదర్శులుగను జయంతి రామయ్య పంతులుగారు పరిషత్కార్య నిర్వాహకసభకు యావజ్జీవాధ్యక్షులుగను నెన్నుకొనఁబడిరి.

VI క్షయసంవత్సరమునకు ఆయవ్యయపట్టిక యీక్రిందివిధముగా నిర్ణయింపఁబడినది.

(1) ఆయము :—		(2) వ్యయము:—	
ఉద్ధారకులవలన	రు 7500-0-0	జీతములు ...	రు 1500-0-0
పోషకులవలన	700-0-0	ఇంటిఅద్దె	80-0-0
యావజ్జీవసభ్యులవలన ...	500-0-0	ప్రయాణవ్యయములు	100-0-0
సాధారణసభ్యులవలన ...	600-0-0	ఏజంటువ్యయము	300-0-0
పత్రికచందాలు	200-0-0	పుస్తకభాండాగారము	300-0-0
పుస్తకవిక్రయమువలన...	100-0-0	పత్రికముద్రణవ్యయము	900-0-0
బ్యాంకివడ్డి	850-0-0	ఇతరవ్యయములు ...	200-0-0
	10450 0 0		3380 0 0

VII అక్షయసంవత్సరవార్షికసభ బళ్లారిపురమున జరుపవలయు నని బళ్లారిపురవాస్తవ్యులు కోరుచుఁ బంపిన యాదరపూర్వకాహ్వానమును బరిషత్సభ్యులు సంతోషపూర్వకముగ నంగీకరించిరి.

కృతిస్వీకృతి.

—అనంతపంతుల రామలింగస్వామిగారు—

శా. ఏరాజ్యంబున కిద్ధదర్పణముగా నేపారు గోదావరీ
ధారాళాపగ, రాణ్మహేంద్రపురచింతారత్న మేరాజ్యచూ
డారాజన్మణి, సత్కళానిచయభాండాగార మేరాజ్య మా
శ్రీరమ్యం బగు రెడ్డిరాజ్యము యశశ్శ్రీనుండె నాంధ్రావనిన్. 1

సీ. జగనొబ్బగండఁ డాదిగ నుండు బిరుదాళి నేరాజమౌళి మహిన్వహించె
సుకళాభిమానియై ప్రకటపండితపక్షపాతియై యేరాజు ఖ్యాతిఁ గాంచె
వైరికల్లోలదుర్వారోన్నతాద్రియై యేరాజు ధృతిని రహిన్వహించె
అరిపార్శ్వభల్లవిఖ్యాత మౌ కొండవీడ్రాజ్యంబు నేరాజు రక్తిఁ బెంచె
ఆంధ్రదేశాన సకలాశలందు నెవని, దానశాసనవిలసితస్తంభపంక్తి
నిండియెవనియశముఁ జాటుచుండు నేఁడు, గూడనతఁడన వేమరాట్కుంజరుండు

క. ఆరాజ్యం బుచితవిధం, బౌర న్పాలించుచుండె నాభూపాలుం
డేరాయిడి లేక ప్రజా, వారము సంతుష్టినొంది వర్ధిలుచుండెన్.

చ. కవనముఁ జిత్రలేఖనము, గానము నాఁబడు సత్కళల్ మహీ
ధవవరుపాలనంబున యథావిధిగా నభివృద్ధినొంద స
త్కవులును జిత్రలేఖకులు, గాయకు లెందఱొ వచ్చుచుండి రా
యవనిపుదర్శనార్థ మనయంబును గానిక లొందుకోర్కెనై. 4

చ. కవనమునందుఁ బ్రేమ మధికంబగు రాజున,కాక తాన స
త్కవులను బిల్చి కబ్బము లఖండవిధాన రచింపుఁడంచు గా
రవమునఁ గోరుచున్ బిరుదరాజి నొసంగుచు, నగ్రహారస
న్నివహము నిచ్చుచుం జెలఁగె నిస్తులకీర్తిఁ గళాధినాథుఁడై. 5

ఉ. రా జన నిట్టివాఁడె గదరా యని పౌరులు మెచ్చ సద్యశ
స్తేజము నొంది పాలనము దివ్యతరంబుగఁ జేయు చొక్కనాఁ
డాజనపాలమౌళి ముద మారఁగ నోలగ ముండె వారకాం .
తాజన మాడ గాయకవితానము పాడఁ గవుల్ నుతింపఁగన్. 6

చ. కృతిపతి నాట కేనుబలవించెద నాకవిరాజు తాను నర్హ
గృతిపతిఁ జేతునంచు వచియించియు నేఁటికి మాన మయ్యె, నే

కతమున రాక మానెనో? తగ స్గడు వేగడు నేఁటితో, నిఁకే
కృతికయి, యేకవిప్రవరు నెంచెద నంచు నృపాలుఁ డున్నెడన్. 7

సీ. “నూనూఁగుమీసాలనూత్నయౌవనము”తోఁ గండపెండెరపుడాకాలితోడ
ఫాలసీమను స్నిగ్ధభస్మరేఖలతోడఁ జెవిసందుమారేడుచివురుతోడ
మీనుమీసలఁబోలు మేలిజందెములతోఁ జంద్రికాధవళవస్త్రములతోడ
మెయినిండు మృగమదమిళితచందనముతో నోటఁదాంబూలంపునీటుతోడ
సరసశృంగారభక్తిరసైకమూర్తి పూర్ణరాకాసుధాకరస్ఫూర్తికీర్తి
సకలకవిజనతామరసవనహేళి, వచ్చె శ్రీనాథకవిసార్వభౌమమౌళి 8

ఉ. ఆకవిరాజురాకఁ గని యల్లనఁ జందురుపొడ్పుఁ గాంచి నీ
రాకర ముబ్బుమాదిరి ధరాపతి సమ్మదమంది లేచి తాఁ
బ్రాకటరీతి నర్ఘ్యమును బాద్యమొసంగి సగౌరవంబుగా
వాకులనాడి వాని కొకస్వర్ణసుఖాసన మిచ్చి యిట్లనెన్. 9

మ. వెదకంబోయినతీవ కాలఁ దవిలెన్ వేవేగ నన్నట్లు నా
హృదికాంక్షల్దనియించుమిమ్ముఁ ద్రుటిలో నీక్షింపఁగాఁ జాలినా
నిదియే మామకపూర్వపుణ్యఫల మం చేనెంతు నో సత్కవి
త్రిదశాధీశ! కృతీశుఁ జేసి ననునర్థిన్ బ్రోవుమా మ్రొక్కెదన్. 10

చ. అని యనవేమరెడ్డి కృతినందుట కువ్విళులూరుచుండుటం
గని కవిరాజు రాజుఁగని “క్ష్మాపతి లేవు కృతీశ్వరుండవౌ
దనుకొను, మింక నీదుహృదయార్తిని బాయుము, తన్మహోత్సవం
బున కను వౌప్రయత్నములు పూని ఘటింపు మనన్ నృపుండనెన్. 11

మ. కవిరాజా! యిఁక నేఁగృతార్థుఁడ నమస్కారంబిదే యందుఁ గే
ల్గవఁ దామోడ్చి నుతించె నాతని ధరాకాంతాగ్రగుం, డాపయిన్
నవసంతోషముతో నమాత్యుఁ గని యన్నా! వీట నీవార్త ను
త్సవ మేపారఁ బ్రజాళికిం దెలియఁగాఁ జాటింపుమం చంతటన్. 12

గీ. ఓలగంబును జాలింపనూహసేయుప్రభు నెదుటనిల్చి యొక పేదబాఁపఁడంత
రాజ నిలుపేదనయ్యా! నారాయిడివిని, నన్నుఁబోషింపునీకగుఁ బున్నెమనియె.

గీ. పేదబాఁపనిమాటలు వినుచు నిలిచి, పలికె ననవేమరెడ్డియీపగిది, “నయ్యా!
కవితఁజెప్పెదో, చిత్రలేఖన మెఱుఁగుదో, గాయకుండవో యేప్రజ్ఞగలదో చెప్పుము

గీ. అంత నాపేదబాఁపఁడిట్లనియె "నెట్టి, ప్రజ్ఞయును నాకు లేదు నీపాలఁ బడితిఁ
బేదబాఁపనిఁ గాపాడు విధి నెఱింగి, పృథ్వీపతి! నాకు జీవనభిక్ష నిడుమ!"

ఉ. ఏకళనైనఁ బ్రజ్ఞఁగని యెన్నఁడు గ్రమ్మఱనన్నుఁ జూచెదో
యాకళ నోమనేర్పఱుచు నర్థమునం దొకయింత నీకుఁ నేఁ
జేకుఱఁజేతు నయ్య! యని చెప్పి మహీసురు నేగఁబుచ్చి తా
వీఁకనుబోయెఁ బార్థివుఁడు వెంటనె సభ్యులుపోయి రిండ్లకున్. 16

ఉ. ఆమఱునాఁడు వీడు సముదంచితరీతి నలంకృతంబుగాన్
బౌమరులెల్లఁ జేయలతిపల్లెలనుండి రయానవచ్చియా
గోమునుగాంచి సంతసిలి గొంతులనెత్తి నుతించుచుఁ దిశా
స్తోమమునందుఁ బర్వ జనతోయధినాఁ బురమొప్పె నయ్యెడన్. 17

గీ. ఒకఁడొకఁడుగాఁగఁ బండితు లోడయునోల, గంబునందునఁ జేరిరి ఘంటమ్రోగె
నంత నన వేమరెడ్డి సింహాసనంబు, నెక్కి శ్రీనాథురాకకై యెదురు చూచె.

క. శ్రీనాథుఁడు నృపదుర్గ, స్థానసమీపమును జేరెఁ దత్సమయమునం
దానిఱుపేద యెదురుపడి, వానికెఱఁగి నిలిచి యిట్లు వాకొనఁదొడఁగెన్

గీ. నృపసభాగారమునయందునిన్న నన్నుఁ, గాంచియేయుంద్రుమీరునన్గానమందొ
కవనమందొ, విచిత్రలేఖనమునందొ, ప్రజ్ఞఁగనిరమ్మనెనుగాదె పార్థివుండు.

ఉ, గానమునేర్చికొంట యతికష్టము, కంఠము వీణవోలె వి
న్నాణముగాఁ జెలంగవలె, నాదిఖరస్వరమేమిసేతు, నే
నైననుగాని నేర్తునన నాపని కేండ్లను బూండ్లుఁబట్టు నీ
లోపనె నాసతీసుతు లలోయని యేడ్చి కృశింత్రు లేవడిన్. 21

చ. అరయఁగఁ జిత్రలేఖనమునం దొకప్రజ్ఞఁ గొనందలంచుచో
సురుచిరహస్తలాఘవము చొప్పడఁగావలె నందు, నొక్కచోఁ
దిరముగఁ గూరుచుండవలె ధీనిధి కావలె, వేయునేల యా
సిరిఁగలవానికేఁ దగును జిత్రకళాభ్యసనప్రయత్నముల్. 22

చ. కవనమునభ్యసించుటొక కష్టముగాఁగనుపట్టలేదు; మా
నవునకులేదు దానను ధనవ్యయమింతయు, నేవనాననో
భువనిధరాననో, గృహమునందుననో మఱియేస్థలాననో
కవనము సల్పవచ్చు నవకాశము చొప్పుననంచు నెంచితిన్. 23

ఉ. మాటలుపోగుఁజేయు నెడ మంచి కవిత్వము గాక మానునా
మాటలులేని కైత నొకమానవుఁడైనను జెప్పి యుండెనా
మాటల కేమిలోటగును మానవజన్ముఁడ నైననాకు నే
మాటలు పోగుఁజేతునని మానసమందుఁ దలంచి వెండియున్. 24

చ. చెవి విని కంటఁ గాంచి విరచింత్రుగదా కవు లేకతాన నం
చవనిధరంబుఁజేరి నిశియం దొగిఁ బుల్గులు గూయవింటెఁ గ
న్గవ సటవాగుల నని యనందగినాడఁ బదాలు రెంటెఁ స
య్యావి విని నాసతీతిలక మల్లెను మూఁడవపాద మల్లనస్. 25

ఉ. నాలవపాద మాబిడకు నాకును దోఁపకపోయె, తేనిపే
రోలగ మానుబోయని రయోద్ధతినిల్విడివచ్చి త్రోవలో
బాలకవీశునొక్కనిని బ్రార్థనచేయఁగ నాతఁ డాదటన్
నాలవపాదమాడె నరనాథుని మ్రోలఁ బఠింప నేగెదన్. 26

ఉ. భూమిపుచెంత కేగుటకుఁ బూర్వమె మీకడనేఁ బఠింతు నా
సేమము నెంచి పద్దెమునఁ జిన్నెలువన్నెలు వెట్టవయ్య! యీ
భూమిని మిమ్ముఁబోలుఁ గవిపుంగవు లెవ్వరులేరటంద్రు, మీ
రేమన నద్ది పద్దెమయి యింపులు సొంపులు గుల్కకుండునే! 27

గీ. అనుచువేచియించునవ్విప్రు నరసియంత,ననియెఁగవిరాజువానికిట్లయ్య! కవులు
నొక్కరిని మించి వేఱొకరున్నవారు; కవితలారీతిఁ దరతమగతుల నుండు.

గీ. అరయఁబరిపూర్ణపాండిత్యసరణిధరణి,యందు నాశాంతరేఖనానమరుచుండి
చేరెడుకొలందినరులకుదూరమగుచుఁ,దొలఁగునద్దానిఁదరియుటదుర్లభంబు

చ. చదువుము నిర్భయాన మహిజానికురంగట నీదుపద్దె మం
దొదవెడులోటుపాటులకు నుత్తరవాదము సేయు దేను, నన్
వదలుము, సత్వరంబుగ సభాస్థలి కేగుట కయ్యె వేళ, నీ
చదివెడుపద్దెమింక వినఁజాలను విప్రకులావతంసమా! 30

గీ. అనుచు శ్రీనాథుఁడేగె నత్యంతమైన, జవమునను రాజసభకు సుస్వాగతంబు
నొసఁగిరి నిజాసనావళినుండి లేచి, జనపతియు సభ్యులెల్లరుత్సవము మెఱయ

సీ. చెప్ప వింటినిగాని శ్రీనాథుఁగనలేదు సుదినంబునేఁ డనె సూరియొకఁడు
ఘనకవితాచంద్రికలు వీనిముఖచంద్రునాశ్రయించుట నిజమనియెనొకఁడు
శాలివాహనసప్తశతికృతిఁ గృతులన్న ననువదించినమేటి యనియెనొకఁడు

కలఁడె యీతనిఁబోలు కవిరాజతల్లజుం డఖిలాంధ్రదేశమం దనియెనొకఁడు
సభ్యులెల్లరు నా సభాసదనసీమ, నిట్లు మదినెంచి మాటాడి యెలమినుండ
నంతకృతినిచ్చుటకు వేళ యైనదనుచుఁ, బృథులరవభేరిచాటునా విభునికోట

గీ. ఖంగుమని ఘంట మ్రోగె శంఖములు మొఱసె
జయజయధ్వని సభలోన సాంద్రమయ్యె
లేచి కేల్మోడ్చి యనవేమరెడ్డి ప్రస్తు
తించి శ్రీనాథకవిని బ్రార్థించె నిటులు. 33

సీ. సురుచిరాపస్తంబసూత్ర! భారద్వాజగోత్ర! సత్పండితకులపవిత్ర!
భీమాంబికామారయామాత్యసుకుమార! మారోపమానశరీర! ధీర!
ఉభయభాషాకవిత్వోద్యోగపారీణ! యఖిలపురాణవిద్యాధురీణ!
శస్త్రమీమాంసాది శాస్త్రవాదనదక్ష! కుకవిభహర్యక్ష! సుకవిరక్ష!
రసికజనమోద! బ్రాహ్మీవరప్రసాద! కవివిబుధమాన్య! శ్రీనాథకవివరేణ్య!
సరసకృతి శాలివాహనసప్తశతిని, ననువదింపుము నాకింక నంకితముగ!

క. అన నిష్టదేవతాప్రా, ర్థనమొనరిచి కాసెకొక దాఁచినకృతిఁ జే
తనుగొని యనవేముని గని, యనెఁ గవిరాజంతలోన నతిహర్షమునన్

గీ. మనసుచే వాక్కుచేతఁ గర్మంబుచేత, సరసకృతిశాలివాహనసప్తశతికిఁ
దగినకృతిభర్త వీవనితలఁచి చేతు, నధిప! యనవేమభూప! నీ కంకిత మని.

శా. ఆదిన్ మధ్యమునందు, నంతమున నాయాభాగముల్ శిష్టమ
ర్యాదం దా వినిపించి కావ్యమును, దీర్ఘాయుర్బలారోగ్యవి
ద్యాదర్పోన్నతకీర్తి ధాన్యధనసంస్థానుండుగా భూపతిన్
శ్రీదాక్షాయణి ప్రోచుఁగాతమని యాశీర్వాదము న్జేయఁగన్. 37

ఉ. మంగళతూర్యనాదము లమందగతి న్వినువీథి ముట్టె, వా
రాంగన లాడిపాడిరి, చిరాయురుపేతుఁడుఁగా, యశోంగనో
త్సంగసుఖాసనప్రమదసాంద్రుఁడుగాఁ గనకాక్షత ల్సభా
రంగవిరాజమానుఁడగు రాజుశిరంబునఁ జల్లి రెల్లరున్. 38

గీ. అంతనన వేముఁ డత్యంతహర్షమొంది, లలితకాశ్మీరపున్నాలువుల నొసంగి
సప్తశతరత్నములు స్వర్ణశస్త్రభాజ, నంబు నందుంచియిచ్చె శ్రీనాథకవికి!

ఉ. ప్రాంచితరీతిఁ బద్దెములు పండితులెల్ల పఠించి తేని దీ
పించుచుఁ గాన్కలన్గొనుట వీక్షణము న్బొనరించి బాఁపఁ డా

సించుచుఁ బారితోషికముఁ జేరి నృపుం బఠియించెఁ దాను ని
ర్మించినగీత మిట్లు విపరీతముగాఁ గరయుగ్మ మూఁపుచున్. 40

భావగీతము—కొండమీద విన్న గూగూలు !
కొండ క్రింద గన్న వాగూలు !
అప్పన్న చెవినున్న పోగూలు !
అన వేమా రెడ్డి యీగూలు ! 41

ఉ. పక్కన రెడ్డితేడునగెఁ, బండితు లెల్లరునవ్వి, రంత న
ల్దిక్కుల హాసగర్జలు ప్రతిధ్వను లీనఁగనయ్యెఁ బేదవాఁ
డొక్కఁడె తెల్లవోయి సమయోచితబుద్ధివిహీనుఁ డౌచు నా
కెక్కడికైత వచ్చెనను చెంతయుఁ జింతిలు చున్నయంతలో ! 42

"గీ. పాఱుఁడా! సిగ్గులేదె నీపాడుకైత, నిట్టిసభలోన వచియింప నియ్యకొంట
కింతకన్నమ తేదేని హీనవృత్తి, ఘనముకాదేమొ యోజించుకొనుమ నీవ!

గీ. ఉబుసుపోనట్టి మంగలి యోర్మిమీఱఁ, బిల్లితలఁగొఱిగెనఁటతద్విధముగాఁగ
నన్యమేమియుఁ దోఁపకయల్లినావొ, రోఁతఁగలిగించు నట్టినీకైత వెడఁగ!

గీ. ఘనతరులురాల్చు పత్రార్ధకాండములను, గావుకావని యార్చునావనిగొని
కూర్చి కాకవిరచియించుఁగూడు వోలు, కైత యొకకొంతమిన్న నీకైతకన్న

సీ. రసము నేనెఱుఁగనా? ప్రారబ్ధమిదియేమి! తమిళదేశాన్నసత్రముల నిడరె?
సముచితాలంకారసమితి నేనెఱుఁగనా? మగువలు ధరియించునగలుగావె?
యతిని నే నెఱుగనా? క్షితిలోనఁ గాషాయవస్త్రధారుండైనవాఁడు గాఁడె?
గురువునే నెఱుఁగనా? సరిసరి! యక్షరాభ్యసనంబుసలిపినయతఁడు గాఁడె?
శబ్దమన నే నెఱుంగనా? చప్పుడుగదె? యనుచువచియించునజ్ఞానజనములోన
నగ్రగణ్యుండ వగునీవహో! కవిత్వ, మును రచించుటభాషకుముప్పుగాదె !

మ. కలుగుర్ గంటముఁ దాటియాకులకు నేకష్టంబుఁ గాన్పింప, దీ
యిలఁ గార్యాంతర మేది లే దనుచు నీయిష్టానుసారంబుగాఁ
గిలుకంజన్నె కవిత్వ మంచు నెదియో, గీర్వాణశుద్ధాంధ్రభా
షలముక్కున్మొగ మైన నేరకయె; భాషాద్రోహి! భావింపుమా! 47

గీ. దున్న యీనినదన దూడనుగట్టుమం, చనెడునెద్దుమొద్దుజనపతివలె
నన్ను నెంచినావొ, సన్నకసన్న నా, దృష్టిపథమునుండి తెలిపొమ్ము !"

మ. అను చాభూపుఁడు వాఁపనిం గినుకమై నందుండిపో నాఁడఁ జ
య్యన శ్రీనాథుఁడు జాలిఁబొంది కడునెయ్యంబొప్ప వాక్రుచ్చె నో
జననాథా! యొకమాట, యీతనిని నీచప్రాయునింగాఁగ ని
వనరా దీతఁడుగా కవీశ్వరుఁడు, భావాతీతభావుండిలన్. 49

ఉ. నిన్నటిమొద్దువాఁపఁ డెటునేఁడు కవీశ్వరుఁడంచు నెంచ కు
ర్వీ న్నరజన్ములెల్లరుఁ గవిత్వగుణంబును గల్గువార లో
యన్న! కవీశులన్న యొకయద్భుతమానవజాతి యేడనో
యున్నదటంచు నీవు మది నూహయొనర్పకు మింకఁ దెల్విమై. 50

గీ. కవనగానవిచిత్రలేఖనములందు, నెందునైనను బ్రజ్ఞ నీవొంది రమ్మ
టంచు నిన్నను వీని కీ వంటిగాదె, మాతయగు నవసరము నిర్మాణమునకు.

క. జననీస్తనమే లోకం, బనితలఁచెడునంతకాల మలనిసువున కే
మనఁబని లేదిఁకఁ దదుపరి, ననవలెఁగాయదియు నిదియు నందుటకవనిన్

క. కవనము నుడువనిచో నీ, యవనీశ్వరుఁ డిడఁడు జీవనాధార మటం
చవనీసురుఁ డేకాగ్రత, ను వఱలి కవియయ్యెఁ దా వినూత్నవిధముగా.

క. ఏకాగ్రతార్క తేజము, లోకాజ్ఞానాంధకారలోప మొనరుపం
బ్రాకట మగుమంత్రంబని, యోకువలయనాథ! నీవ యోజింపు మిఁకన్.

మ. యతులం బ్రాసములన్ గణంబులను శబ్దార్థంబులన్ సద్రసా
చితులన్ శయ్యల, జాతులన్ వితతశాస్త్రీయప్రయోగంబులం
గృతులం జేయఁదలంచువార లిల నొక్కింతైన నాచార్యసం
గతిఁ దామెంతయు నేర్వ కే రచనము న్గావింపరా దందువో! 55

చ. జలచరకోటిఁ గల్గెదవొ? చారుమణిప్రభ నొందుదో? మహీ
వలయముఁజుట్టి రాఁగలవొ? వారిద మంటెదవో? సముద్రమున్
బలె సెలయేఱ! యేల యిట పాటలువాడుచుఁ ద్రుళ్ళుచుంట? భూ
స్థలి విడనాడు మీవన రసజ్ఞులు పక్కననవ్వుకుందురే! 56

మ. కవితావేశముఁ గల్గువారలు నిరాఘాటాతివృత్తప్రమో
దవిహారప్రియులై మహన్నియమబంధాతిక్రమోద్వేగభృ
న్నవకూలంకషసామ్యత న్దగి యనన్యప్రాప్తధీజాతభా
వవిశేషానిలదూయమాను లయి కావ్యాఖ్యాసము న్జేయరే? 57

శా. భావావేశము, భావభూతి, విలసద్భావాధికాభాసముల్
భావావజ్ఞత, భావనిఘ్నతయుఁ దద్భావప్రభాలోక మే
జీవుం డొందునొ యాతఁ డొంది కవితాశ్రీశక్తి సృష్టిస్వభా
వావిర్భూతరహస్య మిద్ది యను మాంద్యగ్రస్తజీవాళికిన్. 58

గీ. భావకవియని వానిని వాకొనఁదగు, వాఁడు విరచించునదియగుభావకవిత
భావకవి యగు నీపేదబాపఁ డధిప! వీనికవితను భావ ముప్పిళ్లులూరు.

చ. తనదుకవిత్వతత్త్వ మది తజ్ఞులు మెచ్చఁ బ్రచార మొంది కీ
ర్తినిఁ గొనునట్టికాలము ధరిత్రిని రామిని, పేదబాపఁ డా
ర్తినిఁ దనపొట్టకూటి కయి దేవురుగొట్టువలెన్ రచించి కె
వ్వనఁ దనకైత నాఁడుటనుబో పరిహాసపరీతుఁడైతగెన్. 60

ఉ. కోమలరాగభోగ, మెలకొమ్మలు, సత్సుమనోవిలాస, ము
ద్దామువరాళులు, న్వలపుఁదాపముఁ బల్లవకోటి నిందు నా
యామనివేళఁ బాడఁదగునట్టిపికం బిలఁ దా నకాలమం
దేమఱి పాడి శ్రోతలకు నింపును సొంపు ఘటింపకుండునే? 61

గీ. పూర్వకవులయం దపూర్వభావము లేదొ, కారెవారు భావకవులు పేద
బాపఁ డొక్కఁడెట్లు భావకవీశ్వరుఁ, డనుచు నడిగెదేమొ యాలకింపు.

క. కనకలతామణిమంజరు, లొనరుకవనపంజరముల నుంచిరి తమమో
హనభావరాజకీరము, లను మునుపటికవులు కావ్యలక్ష్మీధవులై.

మ. వితతాగాధమహారసాయతనమై పెంపారువృత్తాబ్ధి సు
స్థితునిం గాఁ దను డించి భావకవి యొందేఁ బోవ నద్దాని సం
స్మృతిచిహ్నంబుగ నెంచి భావకవి నిర్మించు న్బ్రయత్నించి ప్ర
స్తుతపద్యాకృతిపంజరం బొకటి సద్యోమోదసంప్రాప్తికై. 64

గీ. పూర్వకవి పద్యపంజరంబులను వెలయు, భావకీరములను నెపు నీవుగాంతు
నేఁటి యీకవిపద్యంపునీడమందు, నీవు గనలేక పోవచ్చు నృపతిచంద్ర!

మ. తనగీతంబున నీవు గన్గొనసి యేతద్భావతత్త్వంబు నీ
వనుమం చాతనిఁ బ్రశ్న సేయకుము స్వప్నాంతర్గతానంద మే
జనుఁడైన న్దగ వాకొనంగలఁడె? యిచ్ఛానంద మీవొంది త
ద్ఘనభావాండజపంక్తితో నెసిరి యాతత్త్వంబుఁ జింతింపుమా! 66

ఉ. ఈకవితత్త్వమున్ మఱియు నీకవిభావకవిత్వతత్త్వమున్
బ్రాకటలీల నేనిపుడు భావన చేసితిఁగాన నీనిప
ద్యాకలితప్రభావము దురత్యయమంచు వచింతు నింక నీ
కోకుతలాధినాథ! విను ముత్సుకత న్వడనాడ కోపికన్. 67

సీ. కొండవీడ్రాజ్యసంకుచితనామము కొండ యంచు భవత్ప్రజ లాడుచుంట
గూగూలు మీయీవిఁగూర్చి ఖగోళాన స్వర్గస్థులాలింపఁ జాటుచుంట
తమదానధారాజలము వాగులై రసాతల మేగి మీయీవిఁ దెలుపుచుంట
ఆకందుకూరుసింహాచలవ్యాప్తమై భవదీయరాజ్యంబు ప్రబలుచుంట
యెన్నసింహాద్రినాథుఁ డప్పన్న చెవుల, దనరుబంగారుపోగులు తావకీన
భక్తిసంయుక్తవితరణశక్తిఁ జాటు, చుంట యగు దీనిభావ మోయుర్వరేశ!

గీ. అనుచు శ్రీనాథుఁడనునుపన్యాసము విని, సింహపీఠికవిడి నృపశేఖరుండు
సంభ్రమాశ్చర్యములుమదిసందడింప,సాఁగిశ్రీనాథునకునమస్కారమిడుచు

మ. సము లెవ్వారలులేరు నీకుఁ గవిరాజా! కృష్ణపక్షాత్తకా
కము నిక్కంబుగ శుక్లపక్షయుతకాకం బంచు వాదించి, గె
ల్పమరం బొందెదుకౌశలం బణువునం దద్రీంద్రము న్జూపుజ్ఞా
నము నీసొమ్ము కృతార్థుఁడన్, సమధికానందంబు నేనొందితిన్. 71

మ. కవినామం బతిసార్థకం బగును లోకంబందు నీపట్లఁ ద
త్కవిసృష్టిం బరమార్థ మెంచు నతఁడొక్కం డౌఁ జుమా నిక్కపుం
గవి ధాత్రిం, గవినామమాత్రగులు ప్రఖ్యాతార్థశూన్యుల్ గదా
కవినామంబును నీటికాకమును లోకంబందుఁ దానొందదే? 73

క. అని కవితిలకుని ఘనముగ, వినుతి సలిపి పిదప ధరణివిభుఁడలరుచు బాఁ
పని గని పనివడి యనె నా,ననమున నునునగవులెనయ నలువగు నుడులన్

చ. బళిబళి! యెంతలోనఁ బ్రతిభావిభవంబు వరించెనిన్ను, నీ
కలరెడుప్రజ్ఞ పేదఱికమం చనినాఁడవుకాదె నిన్న, ని
స్తులగిరినిర్ఝరప్రథితతుల్యకవిత్వపటుత్వధార నీ
యిల నొకఁడైన నేఁడెనయఁ డీవు కృతార్థుఁడ వైతివేసుమా! 74

క. వాణీనిర్హేతుకదయ, రాణను నీ వొందకునికిఁ బ్రార్థించితివో
వాణీశుని శ్రీనాథుని, యానారీదయకు వాక్సహాయముఁ జేయన్.

క. శ్రీరామాయణపఠనము, భారతభాగవతసత్ప్రబంధపఠన మహా
రౌరా! కవితాధోరణి, కారయ నవసరము కా వటంచుఁ దెలిసితిరా. 75

ఉ. ఎంతవిచిత్రపుంగవన మియ్యది, పద్దెము నెంతఁగాంచినన్
సుంతయు భావగోచరము చొప్పడ దద్దిర! కాని పాదపా
దాంతరసీమలందున రహస్యవిభావము గల్గనోపు, నీ
కెంతయు నీమహత్త తగు నెన్నఁగ నీదగుశక్తి యల్పమే! 76

గీ. కృత్యనంతరోత్సవమున కేగువేళ, సచివవరుఁ గనుఁగొని రాజచంద్రుఁడంత
నీయపూర్వపుఁగవికి నీవిష్టు నర్ఘ్య, పారితోషిక మని సభవాసి చనియె!

మ. పులినోటన్బడి తప్పిపోయినటు లూర్పు ల్పుచ్చుచుం జేదవాఁ
డెలమిన్ దావెలలేనికానికల నెన్నెనొంది శ్రీనాథునిం
బలుమాటెన్నుచు నాఁటియుత్సవపుశోభ న్జూడ నూహింపకే
యిలుసేరెం దనభార్యయున్ సుతులుఁ దన్వీక్షించి యుప్పొంగఁగన్ 78

సీ. ఒకచేత ఖడ్గంబు నొకచేతఁ గావ్యంబుఁ గొని యున్నపై నేగు నినునిఁగనుచుఁ
బ్రభుపార్శ్వభాగాన రాజిల్లుశ్రీనాథకవిరాజునకు నమస్కార మిడుచుఁ
బ్రతిమల్కలను మించి పరిహాసించుచు మీఁది కేగురుచువ్వలఁ బరికించినగుచు
వరకృపాణములతో వంశదండములతోఁ జతురులువిరచించుసాముఁ గనుచు
నతులమంగళతూర్యవాద్యములు వినుచు
నాటవెలఁదులనృత్యమునీటుఁ గనుచు
నుత్సవాలోకనాగతు లుత్సుకతను
నొండొరులఁ ద్రోసికొను చేగు చుండి రపుడు. 79

× × × × × × × × × × × ×

మ. వరశృంగారరసప్రధానకవితావైదగ్ధ్యసంపూర్ణుఁ డీ
శ్వరపాదాంబుజచింతనామృతరసాస్వాదప్రమత్తుండుఁ గా
కవిమత్తేభగణోగ్రసింహుఁ డవనీకాంతాతిసేవ్యుండునౌ
కవిశ్రీనాథుని సంస్మరించుచు నమస్కారంబుఁ గావించెదన్. 80

దేవేంద్రవర్మ చీడివలసశాసనము.

(విద్వాన్ కట్టి సాంబమూర్తి శాస్త్రిగారు)

ఈతామ్రశాసనము గంజాముజిల్లా నరసన్నపేటకు 2 మైళ్ళ దూరమున నున్న చీడివలస యనునొకపల్లెటూరునం దొకరైతునకుఁ బాటిమట్టి త్రవ్వుచుండఁగా దొరకినది. ఈశాసనము బయలుపడినది మొదలుగ శ్రీయుతులు ఈరేంజీస్కూళ్ళ డిప్యూటీఇన్‌స్పెక్టరుగారు దానిని సంపాదించుట కనేకప్రయత్నములు చేసి తుద కొకసంవత్సరమునాఁటికి నరసన్నపేట రేంజి ప్రాథమికోపాధ్యాయసంఘమువారికిఁ గాను మూఁడురూపాయ లిచ్చి దీనిని గొనియాసంఘమువారికి స్వాధీనపఱిచిరి. ఆసంఘమువారు దానిని సవిమర్శముగఁ బ్రకటింపవలసిన దని నాకొసంగిరి. వారికి నేనెంతయుఁ గృతజ్ఞుఁడను.

2. ఈశాసనమున మూఁడురాగిరేకులు గలవు. అందు మొదటిరేకు మొదటిప్రక్కను ఏమియు వ్రాయఁబడలేదు. అం దొకశంఖము మాత్రము చెక్కఁబడినది. మూఁడవరేకు రెండవప్రక్కను మూఁడుపంక్తులలో శాసనవిషయమును దానిక్రింద నంగుళముదూరమున నొకపూవు రెండు మొగ్గలు (ఆకులు) గలతామరతీఁగ యును లిఖింపఁబడినవి. ఒక్కొక్క రేకుపొడవు 8 అంగుళములు, వెడల్పు $3\frac{1}{4}$ అంగుళములు దళసరి $\frac{1}{5}$ అంగుళము. ఈ మూఁడు రేకులకు నెడమభాగమున నంచునకు $\frac{9}{10}$ అంగుళముదూరమున $\frac{3}{5}$ అం. వ్యాసముగలరంధ్రములుగలవు. ఆరంధ్రములలోనుండి $1\frac{7}{10}$ చుట్టుకొలత 12 అంగుళముల పొడుగుగల రాగికడియము దూర్పఁబడి దానిరెండుకొనలును రాజముద్రికగల యొకదిమ్మలో సంధింపఁబడినవి. రాజముద్రిక గలదిమ్మ గుండ్రముగా $2\frac{1}{4}$ అంగుళముల పరిమాణము గలది. సుమారు $\frac{3}{4}$ అంగుళములదళసరి గలది. ముద్రికయం దడుగున నొకసనాళకమలము దానిపై నొకపీఠము దానిపైఁ బండుకొనియున్ననందివిగ్రహమును దానిపైని ప్రాచీనదేవనాగరిలిపిలో శ్రీదేవేంద్రవర్మ యనురాజనామమును దానిపైని జంద్రకళయును బోఁతపోయఁబడినవి. శాసనమందలిభాష సంస్కృతము. గ్రామనామములు మాత్రము తెలుఁగుభాషాత్మకములే. ఇం దెనిమిది అనుష్టుప్శ్లోకములు నొకయింద్రవజ్రావృత్తము నొకవియోగినీవృత్తమును మిగిలినది గద్యగా నున్నవి. శాసనగ్రంథమును రచించినవా రెవరో తెలియరాలేదు. "మునపేన లిఖితం"

అని కలదు. ఆముధపయే రచయిత యై యుండునేమో ? భట్టశ్రీధరుఁడును భట్టయజుపును నుల్లిఖితమైనదీనిని బరీక్షించిరఁట. ఒకటిరెండుస్థలములందుఁ దక్క నెక్కడను విసర్గ ముండవలసినచోట లేదు. కొన్నిస్థలములందు ద్విత్వ ముండవలసినచోట నదియు లేదు. "యశాఃఅనేక" అనుచోట గద్యమందుఁ గూడ "యశోనేక" అని దుస్సంధి గావింపఁబడినది. రాజవంశవర్ణనావసరమున "నూతి స్తద్గుణకీర్తనం" అనియసంబద్ధముగా వాక్యము ముగింపఁబడినది. ఈ దోషములు లేఖకునివో యుల్లేఖకునివో తెలియదు. "కల్పాంతసంకల్పితానల్పజనసామ్రాజ్యమోహితమహామహిమ్నా" అని రచించినరచయితయుఁ బరీక్షకులుఁగూడ దీనిలోఁ బాలు పంచికొనక మానరుగదా ?

లిపి:—అకారాకారములకును, ఇకారేకారములకు, దకారడకారములకు, చకారధకారములకును, వకారబకారములకును భేదము లేదు. ఇప్పటి గకారమునకుఁ గుడివైపున నుండుగీటు తీసివేసిన శాసనమందలి రేఫ మగును. "జ్ఞ" "ఙ్గ" లకును భేదములేదు. ణకారలకారములకు భేద మల్పము. అకార మిప్పటి అకారమువలెఁగాక యెడమవైపున మూఁడంకెవలె నున్నభాగమునందు క్రిందిభాగము పెద్దదిగను మీఁదిభాగము చిన్నదిగ నుండి మీఁదిభాగమందే కుడిచేతివైపు గీటునకు నెడమభాగమునకును సంధించు నడ్డుగీటు గలదు. ఆకారమునకుఁగూడ నిదియేరూపము. ఒకదానిప్రక్క నొకటిగా రెండుబిందువులు వ్రాసి వానిక్రింద నాగరితొమ్మిదంకె వ్రాసిన నది ఇకారము ఈకారముగూడ నగును. ఉకారఋకారఌకార ఏకారైకార ఔకారములు స్వతంత్రముగ నీశాసనమున నెచ్చటను రాలేదు. ఇప్పటి నాగరితొమ్మిదంకె వ్రాసి దానికుడివైపునఁ బెద్దసున్నచుట్టిన నది ఓకార మగును. ఈయక్కర మొక్కచోట మాత్రమే వచ్చినది. హల్లులపైని ఆకారము సామాన్యముగ నిప్పటివలెనే కుడివైపున నొకగీటు నిలువుగా గీయుటవలనఁ జూపఁబడినది. కొన్నిస్థలములందుఁ దలమీఁదఁ జిన్నయడ్డుగీఁత గీసి దానికిఁ గొంచెము కుడిప్రక్క క్రిందికి వంచి విసరుటవలనఁ గూడఁ జూపఁబడినది. ఇకారము నీకారము ప్రమాదవశమునఁ గావలయు నటనట నొకదాని కొకటి పడినవి. ఉకారఊకారము లిప్పటి కొమ్ములను మాత్రమే పోలియున్నవి. ఋకార మిప్పటి వలెనే గలదు. వ్రావడి గలయక్షరమునకు గుడి యీవలసినచోట నట్లీయక రేఫేకారములకు బదులుగ వట్రువసుడి యీఁబడియున్నది. ఏకారైకారము

లిప్పటివలెనే కలవు. కుడివైపున దీర్ఘముంచి తలమీఁదియడ్డుగీటు నెడమప్రక్కకుఁ గొంచెము వంచుటచే ఓత్వము చూపఁబడినది. హల్లులు సంయోగించునపు డొకహల్లుక్రింద రెండవహల్లును వ్రాయుటయే ప్రాయికముగా నగపడును. గిలక యక్కరము తలమీఁదఁజిన్ననిడువు గీటు గీచి దానినడుమ చిన్నయడ్డుగీటు గీయుటవలనఁ జూపఁబడినది. క్రావడి రేఫమీఁదితలకట్టు తీసి యక్కరముక్రింద నతికిన నగును. హల్లులకుఁ బూర్వము బిందువు రావలసినపుడు ప్రాయికముగాఁ బరసవర్ణమే కలదు. ఒకానొకయెడ బిందుపరసవర్ణములు రెండును గలవు. గిలకవచ్చినహల్లు ద్విత్వమునొందుట సామాన్యము. పకారయకారసకారము లీషద్భేదముతో నొకదానితో నొకటి పోలియున్నవి. పకారమధ్యమున నడ్డుగీటు గీసిన షకారమగును. యావత్తిప్పటి తెలుఁగువలెనే యున్నది. హకార మిప్పటిడకారమువలె నుండును. ఇప్పటి ఊకారమువలె జకారమున్నది. కకారమునకు రెండువిధము లగురూపము గలదు. ఒకరూప మిప్పటి కకారమువలె నుండును. రెండవది తెలుఁగు ఏడంకెవలె నుండును. నకారము తెలుఁగు ఏడంకెవలెనే యుండును. నకారమునకుఁ దలకట్టునుండి క్రిందివైపున కొకనిలువుగీటు గీచి యారెండింటి నడుగున నడ్డుగీటుతో సంధించిన మకారమగును. ఇప్పుడును మకార మట్లే యుండును. భకారమిప్పటివలెఁ గుడివైపు నిలువుగీటు లేక వామార్ధభాగమున కడుగునఁ గొమ్మిచ్చినట్లున్నది. ళకారము రెండువిధములు. నకారమునకుఁ గ్రింద కోలపాటిసున్నచుట్టి దానికిఁ గుడివైపున తకారమువంటి గుర్తువ్రాయుట యొకటి. ఇప్పటికకారమునకుఁ గ్రింద చతురస్రముగా సున్నవ్రాసి దానిమధ్య నడ్డుగీటు వ్రాయుట రెండవది. హకారమున కిప్పటి ఉకారమువంటి రూపము గూడఁ గలదు. జకారము క్రింద నిప్పటికొమ్ముదీర్ఘము వంటిగుర్తు వ్రాసిన జ్ఞకారమగును. ఐకార మిప్పటిశేషము కుఱచగా వ్రాసిన నెట్లుండునో యట్లుండును. ఇది పరసవర్ణముగానే కాని స్వతంత్రముగా నెక్కడను రాలేదు. ఖకారగకారశకారము లీషద్భేదముతో ధనురాకారముగా కాఁడలేని ఓడలంగరువలె నుండును.

శాసనకాలము :—గాంగవంశమున కలంకారమైన భూపేంద్రవర్మకు సూనుఁడగు దేవేంద్రవర్మ గాంగేయప్రవర్ధమాన విజయరాజ్యసంవత్సరములు మూఁడువందల తొంబదితొడవయేట సూర్యగ్రహణనిమిత్తముగా కొలువ

నియందలి కందలివాడగ్రామవాస్తవ్యు లగు ఆదిత్యభట్ట యజుభట్టప్రముఖులకు సిపిదిప్రదేశమును సర్వకరపరిహారముగా దానముచేసెను. ఈశాసనమునందీతనివంశావళి విస్తారముగా వర్ణింపఁబడలేదు. గోత్రము చెప్పఁబడలేదు. కలింగమును పాలించిన రాజవంశములు రెండుగా నగపడుచున్నవని విమర్శకులందురు. ఒకవంశమువారు రెండుమూఁడుపురుషాంతరములకంటె నెక్కుడుగ వంశవర్ణనము గావింపఁలేదు. గోత్రము తెలుపలేదు. తమశకమును దప్ప శాలివాహనశకమును వ్యవహరింపలేదు. రెండవతెగవా రీపనులన్నియుఁ గావింతురు. ఇంతియకాక మొదటివంశమువారు "గాంగామలకులతిలక" యనువిశేషణమును రెండవవంశమువారు "గంగానా మన్వయ మలంకరిష్ణోః" అనియుఁ దమభేదమును నిరూపించుచున్నారు. రెండవవంశమువాఁ డగుకామార్ణవునితండ్రి వీరసింహునకుఁ బూర్వము కళింగమును పాలించిన 81 రు రాజు లుండి రని యనంతవర్మశాసనములవలనఁ దెలియుచున్నది. కాని వారి నామములు మొదలగున వేవియుఁ దెలియరాలేదు. ఇది యిట్లుండ మొదటి తెగకుఁ జెందినరాజులశాసనము లనేకములు గానవచ్చుచున్నవి. గాంగశకవత్సరములు 80 లో హస్తివర్మ ఉర్లాముశాసనము, 87 లో ఇంద్రవర్మశాసనమును, 91 లో ఇంద్రవర్మరాజసింహునిశాసనము, 128,146 లలో ఇంద్రవర్మశాసనములు, 183 లో గుణార్ణవునికుమారుఁ డగుదేవేంద్రవర్మశాసనము, 284 లో అనంతవర్మశాసనమును, 351 లో సత్యవర్మశాసనమును గానవచ్చుచున్నవి. ప్రకృతశాసనము గాంగశకము 397 నాఁటిది. ఇంతవఱ కగపడిన గాంగశాసనములలో నిదియే కడపటిది. ఈరాజులకాలనిర్ణయము చేయుటకు సరియగు నాధారము లేవియును లభింపలేదు. * హస్తివర్మ ఉర్లాముశాసనమును బ్రకటించినవా రెవరో కాని వారు గాంగశకమునకును శాలివాహనశకమునకును క్రీస్తుశకమునకును భేదమును గణించి క్రీస్తుశకము 270 లో గాంగశకారంభమని నిర్ధారణచేసి యున్నారు. నేనును దానినే యనుసరించెదను. కావున 270కి 397 కలిపిన 667 క్రీస్తుశకప్రాంతమున నీదేవేంద్రవర్మ రాజ్యముచేసినట్లు కానవచ్చుచున్నది.

రాజధాని:— కళింగము నేలినగంగరాజుల రాజధానీవిషయమును నిర్ణయించుట కింకను బ్రబలాధారములు దొరకలే దని యనేకులతలంపు కాని గాంగులయు గంగులయు శాసనము లన్నిటియందును గూడ "విజయ

* చూ. ఆంధ్రసం॥ ఉగాదిసంచిక. 217—124

కళింగనగరాత్". అనికళింగనగర మొకటి పేర్కొనఁబడినది. గంజాముజిల్లాలోని ముఖలింగమే కళింగనగర మని కొందఱును కళింగపట్టణము కళింగనగర మనికొందఱును వ్రాయుచున్నారు. ముఖలింగమునకు సమీపముగా నుండిననగరికటకమే శాసనములందుఁ బేర్కొనఁబడిన విజయకళింగనగర మనుట సమంజస మని నాయూహ. కళింగమునకు కటకము రాజధానియని కొన్నిచారిత్రికగ్రంథము లుండుటచేతను, అనంతవర్మచోడగంగదేవుని కొన్నిశాసనమునందు ద్వితీయకామార్ణవుని రాజధాని తిరస్కృతత్రివిష్టపమగునగరమని యుండుటచేతను నై రెండుపేళ్లు గలసి యే నగరికటకమునకుఁ జిరకాలవ్యవహార ముండుటచేతను నగరికటకమే గాంగులకును గంగులకును గూడఁ బూర్వస్థాన మగువిజయకళింగనగర మనుట సాహసము కానేరదు. ఇది ముఖలింగమునకు సమీపము. గంగవంశమునకు మూలపురుషుఁడగు కామార్ణవుఁడు పినతండ్రిచే రాజ్య మపహరింపఁబడఁగా దూర్పుగాఁ దనతమ్ములతోఁ బ్రవాసమువచ్చి శబరాదిత్యుని జయించి దంతాపురమును రాజధానిగాఁజేసికొని 30 సంవత్సరములు రాజ్యముచేసె నఁట. మఱియుఁ దన తమ్ములలో నొకఁడగు దానార్ణవుని యువరాజుగాఁ జేసి గుణార్ణవున కంబవాడివిషయము మారసింహునకు సోదామండలము వజ్రహస్తునకు కంటకవర్తనియు ననువిషయముల నొసంగెను. దంతాపురము ఇప్పుడు నశించినది. కాని యందలికోటమాత్రము శిథిలమై ప్రాకారములు గిరులంబోలె నిప్పటికి నగపడుచు దంతవక్త్రునికోట యని పిలువఁబడుచున్నది. దీనిలోపలి విస్తారము సుమారు 3 మైళ్ళు. అది నగరికటకమునకు సమీపముననే యున్నది. సోదామండలము సోద యనుపేరున వ్యవహరింపఁబడుచు నాప్రాంతముననే కలదు. అంబవాడి కూడ అంబావెల్లి యనివ్యవహరింపఁబడుచు నగరికటకమునకుఁ గొన్నిమైళ్ళ దూరముననే యున్నది. కావున వీరిరాజధాని యీనగరికటకమే కాని ముఖలింగనగరమును కటకమును గానేరవు. మఱియు గాంగుల గంగుల శాసనములందలి క్రోష్టుకవర్తని, కంటకవర్తని, కోలువర్తని, వరాహవర్తని యనువిషయము లన్నియు శ్రీకాకుళముతాలూకాలోనివే యై యున్నవి. కావున వీనికిని సుప్రసిద్ధమయిన కటకమునకును సంబంధముండుట పొసఁగనేరదు. అట్లే కేవలసముద్రతీరమున నున్నకళింగపట్టణముకంటె రాష్ట్రమునకు నడుమనున్న నగరికటకమే రాజధానిత్వార్హము. దీనికి రమారమి 12 కోసులదూరమున

కళింగపట్టణము ఒక్కవైపునను ఒకవైపున మఱికొంత యెక్కువదూరమున మహేంద్రగిరియును గలవు. కావునఁ గళింగరాజులకు మహోదధిమహేంద్రాధిపత్యములు దుర్ఘటములు గావు.

రెండు తెగలకు నంతరకాలము:— మొదటి తెగవారిలో మొదటివాఁడు హస్తివర్మగానే యగపడుచున్నాడు. అతఁడు గాంగశకము 80 లో నున్నాఁడు. ఇతనికంటె నొకరిద్దఱు ముందున్నవా రని యూహించినను వారి చరిత్ర యేమియుఁ దెలియరాలేదు. ఈతనితో ప్రకృతశాసనకర్తవఱకు 397సం॥ గాంగశకము ప్రవర్తించినది. అనంతరము రాజులు గాంగశకమును వ్యవహరింపలేదు. అయినను గంగవంశములోని వాఁడై కళింగమును బాలించిన అనంతవర్మచోడగంగదేవునివఱకును 18 గురు రాజులు 352½ సంవత్సరములు రాజ్యము చేసినట్లు తెలియుచున్నది. అనంతవర్మతండ్రి యగు రాజరాజు శా. శ. 999 లో పట్టాభిషిక్తుఁడయ్యెను. ఆసంవత్సరము 1077 క్రీస్తు వత్సరమునకు సరిపోవుచున్నది. 1077లో 352 తీసివేయఁగా 725 వచ్చును. ఆసంవత్సరముననే కామార్ణవుఁడు శబరాదిత్యునిజయించి కళింగమును గ్రహించుట జరగియుండును. ఇదియే రెండవతెగవారి రాజ్యారంభకాలము. 667 లోని దేవేంద్రవర్మకును 725 లోని కామార్ణవునికిని అంతరము 58 వత్సరములు మాత్రమే. ఈ యేఁబదియెనిమిది వత్సరములలోను చాళుక్యుఁ డగు బాలాదిత్యుఁ డీదేశము నేలె ననుట యంతగాఁ బొసఁగి యుండలేదు. ప్లీటరు దొరగారు శబలాదిత్యుఁ డను పాఠమును భ్రమచే బాలాదిత్యుఁ డని చదివిరే కాని వేఱుకాదు. మొదటితెగలో నీదేవేంద్రవర్మ తరువాత శబరాదిత్యుఁ డొకఁ డుండి పాలించుచుండ వానిని జయించియే మొదటి కామార్ణవుఁడు కళింగమును స్వాధీనపఱుచుకొనె ననుట సమంజసముగా నగపడుచున్నది. రెండవతెగవారు వారిలో వారే తగవులాడి యొకరి నొకరు జయించుకొనుచు వచ్చినట్లు శాసనములవలననే తెలియంగ నగును. కావున క్రీస్తుశకము 270 నుండి 1113 వఱకు నీదేశమును గాంగ గంగ వంశముల రాజులే పాలించియుండి రని యూహింపనచ్చును.

రెండు తెగలకును భేదము:— ఈ రెండు తెగలకును గలభేద మేమి? అది యేల కలిగెను? అని విచారింపవలసియున్నది. రెండు తెగల వారికిని మహేంద్రాచలశిఖరప్రతిష్ఠితుఁ డగు గోకర్ణస్వామి యిష్టదైవము. రెండు తెగల

కును విజయళింగనగరము రాజధాని. ఇరుతెగలవారును బరమమాహేశ్వర పరమభట్టారకులు, మహోదధిమహేంద్రాధిపులు, కాని, మొదటితెగవారికి గోత్రములేదు. రెండవతెగవారి కాత్రేయసగోత్రము. మొదటివారు గాంగామలకులతిలకులు, రెండవవారు గంగాన్వయులు. ఇంతమాత్రమే వీరిరుతెగలవారికిఁ గలభేదము. ఇది యేల కలిగెనో యూహింప నవకాశము కలుగలేదు. సామాన్యముగా క్షత్రియులు సూర్యవంశస్థుల మని కాని చంద్రవంశస్థుల మని కాని చెప్పుకొందురు. గాంగవంశమువా రీరెండువంశములలో దేనికిని జెందినవారుగాఁ జెప్పికొనలేదు. పైఁగాఁ దాము దానమిచ్చుచున్న బ్రాహ్మణులగోత్రప్రవరలను జెప్పుచుఁ గూడఁ దమగోత్రముల మాటనైనఁ దలంపలేదు. దీనివలన మొదటివా రార్షగోత్రములకుఁ జెందినవారు కారేమో యనియును ఈదేశమునఁ బ్రకృతకాలమున సెగిడీలు అను నొకజాతిశూద్రులు గలరు, వారు గంగవంశపుక్షత్రియుల మని చెప్పుకొందురు, వారికి గోత్రప్రవరలును జన్నిదములు ధరించుటయు లేవు. వీరి నిప్పుడు శూద్రులుగా నందఱుఁ బరిగణించుచున్నారు. బహుశః వీరు మొదటితెగకు సంబంధించినవారేమో యనియును సందియ ముదయించుచున్నది. వజ్రహస్తుఁడు తనశాసనమున ఆత్రేయగోత్రమును దెలుపుటయు గంగాన్వయ మని కులముపేరు మార్చుటయు మొట్టమొదటఁ గావించెను. ఆమార్గమునే తరువాతివారు నవలంబించిరి. మొట్టమొదట శాలివాహనశకమును బేర్కొని గాంగశకము నుపేక్షించినవాఁడు నితఁడే. ఈతనినాఁటికిఁ జాలుక్యచోడాదీతరరాజులతోడి వ్యవహారము లధిక మగుటవలన వారిమర్యాదల ననుసరించి తాను మార్పు గావించి యుండును. ఇంతమాత్రమున నీరెండుతెగలు వేఱువే ఱనుట న్యాయ్యము గాదేమో ! పైగా రెండుతెగలవారికిని గలసాధర్మ్యము బలీయమై యేకత్వమునే బోధించుచున్నది, కావున, నీతెగలు రెండు నొకటిగానే భావింపవచ్చును.

శాసనస్థలము:— కోలువర్తనియందు కందలివాడగ్రామవాసికుటుంబుల సమీపమున నివిడిప్రదేశమును దానముచేసినట్లు శాసనమునఁ గలదు. ఈశాసనము నరసన్నపేటకుఁ దూర్పుగా 2 మైళ్ళదూరమునఁ గలచీడివలస యను గ్రామమునకుఁ బశ్చిమముగా నంటియున్న పాటిదిబ్బలో దొరకినది. ఆపాటిదిబ్బలను పొందరగిడ్డలని వ్యవహరించుచున్నారు. సామా

న్యముగా నీదేశములోఁ గూరగాయలు వ్యవసాయముచేయు భూములు పొందరిగుత్తా లందురు. ఆవ్యవసాయము చేయుపొందరు లను ఓఢ్రశూద్రులవలన వీని కీపేరు కలిగినది. ఈచీడివలసలో నెన్నఁడును పొందరులును గూరగాయలవ్యవసాయమును లేవు. కావున నీపాటిదిబ్బకు నామసామ్యమునఁ గలిగిన పామరజనవ్యవహారమాత్రమే కాని వాస్తవముగ నివి పొందరిగుడ్డాలు గావు. పామరవ్యవహారమువలన కందలివాఁడ పొందరిగుడ్డగా మాఱినది. ఈ నశించిన కందలివాడదిబ్బపైని పూర్వ మూ రుండెడి దని యు నదియే కారణముననో నశింపఁగాఁ జీడివలసయున్న స్థలమునఁ దిరిగి కట్టి రనియు నక్కడిజనులు చెప్పుకొందురు. కావున నీపొందరిగుడ్డలే పూర్వము కందలివాడ గ్రామ మనియు చీడివలసయే దానమీయఁబడిన సిద్ధిప్రదేశ మనియుఁ దెలియుచున్నది. చీడివలస యిప్పటికిని అగ్రహారముగానే యున్నది. కాని యందు బ్రాహ్మణు లెవ్వరు నివాసముగా లేరు. అది యొక బైరాగిమఠమునకుఁ జెంది యున్నది. ఇంతమాత్రముదక్క శాసనమునఁ బేర్కొనఁబడిన సరిహద్దుగ్రామము లేవియు శాసనోదాహృతరీతిని సరిగాఁ దెలియరాలేదు.

దానప్రతిగ్రహీతలు:— భారద్వాజసగోత్రు లగు ఆదిత్యభట్టాదులకు దానమిచ్చినట్లు శాసనమునఁ గలదు. శాసనము నుపయోగింపఁబడిన విశేషణములవలన వీరు బ్రాహ్మణులుగానే యగపడుచున్నారు, కాని, యిప్పు డాయూరను గాని తత్ప్రాంతమునఁ గాని యొక్క బ్రాహ్మణకుటుంబ మైనను లేదు. ఈదేశమున నున్నకాళింగులలోఁ గొందఱకు ఋషిగోత్రప్రవరలును భట్టబిరుదములును పౌరోహిత్యమును గలవు. ఉపనయనమును యజ్ఞోపవీతధారణమును గలవు. కొందఱు బ్రాహ్మణులమే యని చెప్పుచుందురు. ఇట్టివారు అనంతవర్మచే మూఁడువందల బ్రాహ్మణులకు దానము చేయఁబడినకొర్ని గ్రామమునను నాపరిసరగ్రామములందు ననేకులు గలరు. వీరుపూర్వమునుండి యీదేశమున వసించుచున్న కాళింగబ్రాహ్మణు లనియు వీ రేదానప్రతిగ్రహీతలనియు మత్స్యమాంసాశనమును వీరిని వీడలే దనియు, శాఖాహారు లగు బ్రాహ్మణు లీదేశమునకుఁ గ్రొత్తగా నాంధ్రదేశమునుండి వలసవచ్చినవా రనియు నగపడుచున్నది. ఈకాళింగబ్రాహ్మణులం దిప్పు డుపనయనాదిచిహ్నము లగపడుచున్నను నవి పౌరాణికములే గాని వైదికములు గావు. వేదమునకును వీరికిని సంబంధము లేదు. శాసనకాలమున వీరికి వేదాధికార ముండెడి దనియుఁ గాలవశమున నశించినదని యూహింపనగును.

కళింగరాజులమతము:— గాంగగంగవంశములవారిరువురును బరమమాహేశ్వరులైనట్లు శాసనములవలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది. అనంతవర్మచోడగంగదేవుఁడు మాత్ర మొక శాసనములోఁ బరమమాహేశ్వర పరమబ్రహ్మణ్య పరమవైష్ణవబిరుదములను దన కుపయోగించికొని సర్వమతసమానమును సూచించుచున్నాఁడు. కాని తనపూర్వులెల్లరును బరమమాహేశ్వరులనియే తెలిపెను. ఈశాసనకర్త మాత్రము పరమశైవుఁ డనియే కాక తాను బరమవీరశైవుఁడనియుఁ గూడఁ దెలియఁజేసినాఁడు. దానభూమికి సరిహద్దులను దెలుపుటలో సామాన్యముగ నెవ్వరైనను బ్రాచిమొదలుకొని యీశాన్యమునవఱకును దెల్పుదురు. ఈతఁ డట్లుగాక తనదైవ మగునీశానునిదిక్కును మొదటఁ జేర్చుకొని తన పరమమాహేశ్వరత్వమును బ్రకటించియున్నాఁడు.

విశేషములు:—సామాన్యముగ గాంగవంశమువారు హస్తివర్మశాసనమును గంగవంశమువారు వజ్రహస్తునిశాసనములను జూచియే కొంచెముకొంచెము మార్పుల నొనర్చుకొనుచు శాసనముల వ్రాయించిరి. అనంతవర్మశాసనములందు వర్ణనములు మాత్రము స్వతంత్రముగా నధికముగాఁ జేర్పఁబడినవి. మొదటితెగవారు చిన్నచిన్న భూములను దానముచేయుచు వచ్చిరి. ఆకాలమున వారిరాజ్యమంతగా విస్తృతముగాలేదు గాఁబోలును. రెండవవంశమువారు గ్రామములకు గ్రామములే యగ్రహారములుగా నిచ్చిరి. వీరిరాజ్య మతివిస్తీర్ణమని శాసనములే చెప్పుచున్నవి. పూర్వమునుండియుఁ గలింగదేశభాష ఆంధ్రమే. వారిలిపికూడ నాంధ్రమే. హస్తివర్మశాసన మాంధ్రలిపియందేకలదు. సీసపద్యముగల దీర్ఘాసిశాసనముకూడ నిదివఱకుఁ బ్రకటింపఁబడియే యున్నది. ఇంక ననేకవిషయములవలనఁ గళింగ మాంధ్రదేశమున నవాంతరభాగ మనియు నుత్కలదేశసంబంధము లేనిదనియుఁ దెలియవచ్చుచున్నది. ఈశాసనముదొరకినస్థలముందే దొరకిన యింకొకశాసనమును అంధవరం కా॥ మ॥ గోటేటి లింగమూర్తిపంతులుగారు సంపాదించి యాంధ్రపత్రికాకార్యాలయమున కంపిరని తెలియుచున్నది. దానిని గూడఁ ద్వరలోఁ బ్రకటించిన నింక నేమేని విశేషవిషయములు బయలుపడునేమో! త్వరలో నది ప్రకటింపఁబడుఁగాక. ఈ వ్యాసమువ్రాయుటలో ఆంధ్రపత్రిక ఉగాదిసంచికలోఁ బ్రకటింపఁబడిన హస్తివర్మ ఉర్లాంశాసనమును భారతిలో బ్ర॥ గిడుగు సీతాపతిపంతులుగారిచేఁ బ్రకటింపఁబడిన అనంతవర్మచోడగంగదేవుని కొన్ని శాసనములును నాకత్యంతస

హాకారు లయినవి. కావున వారి కనేకవందనము లర్పించుచున్నాఁడను. శాసనము సంపాదించుట, శాసనమును శుభ్రపఱుచుట మొదలగుపనులు గావించి లిపిఁగనుఁగొనుటలో నఖండసాహాయ్య మొనరించి ప్రకటించువఱకు ననేకసాహాయ్యము లొనర్చిన శ్రీయుతులు స్మాల్సు డెప్యూటీ యినస్పెక్టరుగారు, తేంపల్లి సూర్యనారాయణమూర్తి పంతులుగారికిఁ గృతజ్ఞతాపూర్వకవందనములు పదింబదిగ నొనరించుచున్నాఁడను.

—♦ శాసనమూలము ♦—

(1) ఓం స్వస్తి శ్రీమదనేకదేవకులాకులా దమరపురానుకారిణ (¹) కల్పాన్తసఙ్కల్పితాన

(2) ల్పజనసామ్రాజ్య మోహితమహామహిమ్నో మహీతలతిలకాత్ కలింగ

(3) నగరాత్ ప్రసిద్ధసిద్ధతాపసాధ్యాసితకన్దరోదరమహేన్ద్రగిరిశిఖర

(4) శేఖరస్య సురాసురగురో స్సకలత్రిభువనమహాప్రసాదనిర్మాణైక

(5) సూత్రధారస్య భగవతో గోకర్ణస్వామిన శ్చరణకమలసం

(6) భవసలిలక్షాళితకలికాలకలంకో గంగామలకుల చూడా

(7) మణి (ః) స్ఫూర్జం నిజభుజ వ్రజ (భ్రా) జితసకలకలింగాధిరాజ్య (ః) మందాని

(8) లవేలాకులకల్లోల జలధిమేఖలావని తలామలయశో౽నేకభీష

(9) ణసమరసంక్షోభజనితజయప్రతాపావనతసమస్తసామంత

(10) కిరీటకిరణమంజరీపుఞ్జరంజితచరణః పరమమాహేశ్వరో మాతా

(11) పితృపాదానుధ్యాతో మహారాజాధిరాజపరమేశ్వర శ్రీమత్ భూపేంద్రదేవవర్మణసూ

(12) నుః శ్రీదేవేన్ద్రవర్మణ స్వాసిదారాదినిభి(౬) నసకలారాతిమ ణ్డలః యోరక్షతి

(13) క్షితిం ధీరః క్షితిశో స్సమ్యక్శాసనాత్, ప్రాప్త వేలాతటా యస్యకీర్తయః ఫే

(14) ననిర్మలా(ః) అన్యోన్యం పారతయంతీవ వీచయశ్చమహాబాధ ఘేః యస్మై న్వసుమతీం

(1) వీజభోజిత-అనిమూలము. (2) ఈటం.

(15) పాతి స్తేయశబ్దోనిరర్థక(ః) పరద్రవ్యాపహరణ విరహ(ః)ప్రత్య
యాం దభూత్ మార

(16) సింహః పితా యస్య వజ్రి చైవ పితామహః స్వయం దేవేన్ద్రి
నమ్మోఽతి సూతి స్తద్గుణకీర్తనం। సహి

(17) కోలువత్తన్యాం కన్దలివాడగ్రామనివాసికుటుమ్బిన(ః) సమవే
తానాజ్ఞాపయతి యథా

(18) యం ధర్మో మాతాపిత్రో రాత్మనశ్చ పుణ్యాభివృద్ధయే
మయా ఇజ్యాధ్యయనక్రియార

(19) తేభ్య(ః) తే కే సిపిడిగ్రామవాస్తవ్యాః వేదవేదాంగావేదిన (ః)
శ్రుతిస్మృత్యు

(20) దితం ధర్మమనిశం పర్యుపాసతే తేభ్యః ఆదిత్యభట్టయజ్ఞభట్ట
శండి దేవభట్ట

(21) ప్రముఖేభ్యః సిపిడిగ్రామార్జిత గోజాదీక్షిత[4]వంశజేభ్యః భార
ద్వాజగోత్రేభ్య(ః) అక్ష

(22) రసబార్హస్పత్యభారద్వాజప్రవరేభ్య (ః) సూర్యగ్రహణనిమిత్తే
సిపిడి [5] ప్రదేశః కన్ద

(23) లివాడగ్రామేద (త్తః) సర్వకరపరిహారే ణాచన్ద్రార్కం యథో
చితభోగభాగాది

(24) నాసుఖం ప్రతివసథేతి తతః ప్రాదాక్షిణ్యేన సీమాలిఙ్గానిలిఖ్యం

(25) న్తే ఈశాన్యాందిశి సివిడిభాదివాడకన్దలివాడానాం త్రికూటే తిం
త్రిణీవృక్ష(ః) త

(26) తో వనరాంజీ తత శ్శిలాసముద్ర(ః) తత(ః) ప్రాచ్యాదిశి సైవ
వనరాజీ తింత్రిణీవృక్ష

(27) సహితా యావత్ గుల్మసహితవాల్మీక(ః) తదకా (న్వా) గ్నే
యాం దిశిభూశిలాపంక్తి(ః) యా

(28) వత్ పర్వతితత(ః) శిలాసజ్ఘ(ః) తతో నేకనింబసహితా వనరాజీ
తతో దక్షిణస్యాం

(29) దిశి సైవ వనరాజీ హారిద్రావృక్షసమన్విత వాల్మీకసహితా సైవ
తింత్రిణీ

---

(3) వృషయే అని మూలము. (4) అర్ధము వ్యాస్తము.
(5) సివిడిప్రదేశం......గ్రామో అనికలదు.

(30) వృక్షసహితా వాల్మీకసహితా తత(ః) నైరుత్యాందిశి తింత్రిణీ వృక్షద్వయసహితా తత కన్ద

(31) లివాడ కోలఁమ్బరినావేదావాడానాం త్రికుట్టే వాల్మీక[ః]తత [ః] ప్రతీచ్యాంధిశి తింత్రిణీతాలప

(32) ఖ్తోసహితా తత[ః] శాల్మలీవృక్ష[ః] తత[ః] కన్దలివాడనాపితవాడ సిపిడీనాం త్రికూటే తాల

(33) ద్వయహరిద్రావృక్షసహిత సైవ వనరాజీ భవిష్యద్భూపానా జాపయతి తాణాయ లోకస(ం)

(34) గ్రిహీతచాపాం నాగామినోహం ప్రణతో బ్రవీమి।సాధారణః సర్వనరాధిపానాం ధ

(35) ర్మో విరుద్ధో భువిపాలనీయ॥ విదితం నియతం క్రియాఫలం చరితం సచ్ఛపురాణభూ

(36) భృతాం కతిచిచ్చ దినాని జీవితం హరణా త్పాలనమేవ వో హితం పాత్రే సమర్పణాదేవ కృతా

(37) ర్థోహం నరాధిపాః త(న్ని) మిత్త మపుణ్యాం మ్యో మాభూదితి నివేదితం ఆహచవ్యాసః। స్వదత్తాం పర

(38) దత్తా మ్వాయత్నా ద్రక్షయుధిష్ఠిర।మహీం మహీంమతాశ్రేష్ఠ దానాచ్ఛ్రేయో నుపాలనం షష్టి

(39) వర్షసహస్రాణి స్వర్గేతిష్ఠతి భూమిదః। ఆక్షేప్తా చానుమంతాచ। తాన్యేవనరకే వసేదితి।

(40) ప్రవర్ద్ధమానవిజయరాజ్యసమ్వత్సరాణాం శతత్రయసప్తాధికా నవతి అంకేనాపి

(41) ౩౯౭॥ ముధపేణలిఖితం సప్వదపేనో(ల్లి)ఖితం భట్ట శ్రీధరేణ భటయజునచ

42 పరిక్షితం

ఆంధ్రానువాదము:— ఓం. స్వస్తిశ్రీమంతము లగుననేకదేవాలయములచే వ్యాప్తమైనదియు, సురలోకమునకు సాటియగునదియు, కల్పాంతము దొనరింపఁబడిన ధృధికజనసామ్రాజ్యముచే మోహింపఁజేయఁబడినమహామహిమగలదియుఁ భూతలమున కలంకారము నగుకళింగనగరమునందుండి; పసిడి లగుపెద్దలచేతను దాపసులచేతను దావుకొనఁబడిన గుహాంతరములు

గలమహేంద్రపర్వతశిఖరమునకు శిరోభూషణమైనట్టియు సురాసురులకు గురువును ముల్లోకము లనుగొప్పమేడల నిర్మించు శిల్పాచార్యుఁడును, భగవంతుఁడునగు గోకర్ణస్వామియొక్క పాదోదకముచేఁ గడిగివేయఁబడిన కలికాలకల్మషము గలవాఁడును గంగవంశమునకు శిరోరత్నమైనవాఁడును తళతళలాడు తనభుజము లనువజ్రములచేనలరింపఁబడిన కళింగాధిరాజ్యము గలవాఁడును, చల్లనిపిల్లతెమ్మెరలచే వ్యాప్తమగు తీరమునందలి తరంగములు గలసముద్రములను మొలనూలుగల భూమియందు వ్యాపించిన నిర్మలయశము గలవాఁడును అనేకయుద్ధములందుఁ గలిగినజయముచేఁ బ్రకటింపఁబడిన ప్రతాపముచే వంచఁబడిన సకలసామంతరాజులయొక్క కిరీటములందలి రత్నములకాంతులచేఁ బ్రకాశింపఁజేయఁబడిన పాదములు గలవాఁడును, పరమమహేశ్వరభక్తుఁడును, తలిదండ్రులపాదములను ధ్యానించువాఁడును మహారాజాధిరాజపరమేశ్వరుఁడును, శ్రీమద్భూపేంద్రవర్మతనయుఁ డగుశ్రీదేవేంద్రవర్మ; ఏవీరుఁడు తనకత్తిచే నఱకఁబడిన సకలరిపుకులము గలవాఁడై అనన్యశాసనమువలన భూమిని బాలించుచున్నాఁడో నీటినురుగులవలెఁ దెల్లనైన యెవనికీర్తులు మహోదధితీరమున వ్యాపించి యలలతోఁ ద్రోపాడుచున్నవో, ఎవఁడు రాజ్యముసేయుచుండఁగాఁ బరద్రవ్యాపహారణము లేకుండుటంజేసి స్తేయశబ్దము వ్యర్థమయినదో ఎవనికి [భూపేంద్రవర్మకు] మారసింహుఁడు జనకుఁడు వజ్రి [ఇంద్రవర్మ] పితామహుఁడు దేవేంద్రవర్మ యనుతాను కుమారుఁడో, ఆభూపేంద్రవర్మ గుణకీర్తన మిది. [పైవర్ణనము] ఆభూపేంద్రవర్మ కుమారుఁ డగుదేవేంద్రవర్మ కోలువర్తనివిషయమందలి కందలినాడగ్రామవాసు లగుకుటుంబముల నొక్కచోటఁ గూడినవారి నాజ్ఞాపించుచున్నాఁడు. నాతలితండ్రులయొక్కయు నాయొక్కయుఁ బుణ్యాభివృద్ధికై యొనర్చిన యీధర్మమును మీ రెఱుంగుదురుగాక; నాచేతను యజ్ఞముచేయుట వేదములుచదువుట మొదలగు సత్కార్యములం దాసక్తిగలవారును సిపిడిగ్రామవాస్తవ్యులును వేదములను వేదాంగములను జదివినవారును ఎప్పుడును శాస్త్రచోదితమయిన ధర్మమును నడపువారును సిపిడిగ్రామార్జితగోజాదీక్షితవంశమువం బుట్టినవారును ఆంగిరసబార్హస్పత్యభారద్వాజప్రవరాన్విత భారద్వాజగోత్రులు నగు ఆదిత్యభట్టు యజ్ఞభట్టు కండిదేవరభట్టు మొదలగు వారికొఱకు సూర్యగ్రహణసమయమున కందలివాడగ్రామమందలి సిపిడిప్రదేశము ఏవిధమగుపన్నులు లేకుండ దానముచేయఁబడినది. ఆచంద్రార్కముగా దానిని ఉచితభోగభాగాదులతో సుఖముగా ననుభవింతురుగాక.

కుడివైపునుండి యెల్లలు లిఖింపఁబడుచున్నవి:— ఈశాన్యదిక్కునందు సివిడి భాదివాడ కందలివాడల త్రికూటము [మూఁడుత్రోవలు కలయుచోట] చింతచెట్టు తరువాత వనరాజి తరువాత శిలాసముద్రము.

తరువాత తూర్పుదిక్కునందు పొదలతోఁగూడిన పుట్టవఱకును చింత చెట్లతోఁగూడిన యావనరాజియే. ఆగ్నేయమున కొండవఱకుఁగలభూశిలా పంక్తి తరువాత శిలాసంఘము దానితరువాతఁ బెక్కువేఁపచెట్లు గలవనరాజి. దక్షిణమున హరిద్రావృక్షముతోఁగూడిన పుట్ట గలయావనరాజియే. మఱియుఁ జింతచెట్టుతోఁగూడిన పుట్టగలదియును.

నైరుతిదిశను జోడుచింతలు గలయావనరాజయే. దానితరువాత కంద లివాడ కోలఁణమ్బురినావేదావాడల త్రికూటమందు వాల్మీకము పడమరను చిం తచెట్లు తాటిచెట్లు గలయావనరాజియే, తరువాత బూరుగుచెట్టు తరువాత కందలివాడనాపితవాడసిపిడిగ్రామముల త్రికూటమున రెండుతాఁటిచెట్లు హరి ద్రావృక్షము గలయావనరాజియే. భవిష్యభూపాలుర నాజ్ఞాపించుచున్నాఁడు. లోకమును గాచుటకై ధనువు చేఁబూనిన యాగామిరాజులను వినతుఁడనై విరుద్ధమైన దైనను ధర్మమును బాలించుట రాజు లందఱకును సాధారణమై నది. సత్కర్మయొక్కఫలము నియతమైనది. పూర్వరాజులసచ్చరిత్రము నెఱిఁ గినదే. బ్రదుకుటకొన్నిదినములు మాత్రమే కావున ధర్మమును హరించుట కంటెఁ బాలించుటయే మీకు మేలు. రాజులారా! పాత్రమునం దిచ్చుటచే తనే నేను కృతార్థుఁడనైతిని. దానిని హరించుటవలన నాకు లోపములేదు. కాని దానిని హరించుటవలన మీకుఁ బాపము రాఁగూడ దనుతలంపుతో నిట్లు చెప్పఁబడినది. వ్యాసభగవానుఁడు కూడ ధర్మాత్మజా నీచే నీయఁబడిన దిగాని పరులచే నియమింపబడినదిగాని యగుభూమిని మిక్కిలి యత్నముతోఁ బాలింపుము. దానముచేయుటకంటె దత్తమును బాలించుటయే శ్రేయము. 60 వేలయేండ్లు భూదానమొనర్చినవాఁడు స్వర్గమందుండును. దానము నా క్షేపించువాఁడును అయాక్షేపమునసుమతించువాఁడు నంతకాలమే నరకమం దు వసింతురు. అని యాజ్ఞాపించుచున్నాఁడు. ప్రవర్ధమానవిజయరాజ్య సంవ త్సరములు మూఁడువందలతొంబదియేడు. అంకెలతోఁగూడ 397. ముదపచే లిఖింపఁబడినది. సప్పదపచేజెక్కఁబడినది. భట్టశ్రీధరునిచేతను భట్టుయజువు చేతను బరీక్షింపఁబడినది.

బాలవ్యాకరణ హరికారికల పౌర్వాపర్య విమర్శనము

(విద్వాన్ దువ్వూరి వేంకటరమణ శాస్త్రిగారు)

బాలవ్యాకరణమునకు బ్ర॥ కల్లూరి వేంకటరామశాస్త్రులవారు గుప్తార్థప్రకాశిక యను నొకటీక వ్రాసి గ్రంథాంతమున "మునుమదుపజ్ఞం బగుచుం, దనరినవ్యాకృతిని సూత్రతతి యొకకొంతం, దెనిఁగించి యిదిఘటించితి, ననయము బాలావబోధ మగుభంగిఁ దగన్" అను చిన్నయసూరిగారిపద్యమునకుఁ టీక వ్రాయు సందర్భమున సూరిగారు బాలవ్యాకరణమును స్వతంత్రముగ రచింప లే దనియు, శిష్టు కృష్ణమూర్తికవిగారి హరికారికల నాంధ్రీకరించి రనియు నీవ్యాకరణమును స్వతంత్రముగా రచించుటకుఁ దగినపాండిత్యము సూరిగారికి లే దనియు, నిరూపించుచుఁ దదుపష్టంభకముగఁ గొన్ని (14) యుక్తులుచూపి సూరిగారిని మిక్కిలినిరసించుచుఁ గొంతచర్చ నడపియున్నారు. పరవస్తు చిన్నయసూరిగారును శిష్టు కృష్ణమూర్తికవిగారునుగూడ దేశవిఖ్యాత మగుపాండిత్యముగలవారు కావున వా రిరువురిలో నెవ్వరిని నిరసించుటయు ధర్మంబుగాదు. దాని కిది మూలమా? దీని కది మూలమా? యనుచర్చ వచ్చినపు డా రెండుగ్రంథములను సావధానముగాఁ బరిశీలించి సిద్ధాంతము తేల్పవలయునే గాని గ్రంథముల సంబంధింపని పైయుక్తులచే సిద్ధాంతీకరించుట న్యాయ్యము గాదు. ముందు వరుసగా వారియుక్తులను బరిశీలించి పిమ్మట నా రెండుగ్రంథములలోని విషయములంబట్టి దేని కేది మూలమో నిర్ణయించుకొందము.

1. బాలవ్యాకరణప్రారంభమున సూరిగారు గురువందనము చేసియుండనందున వీ రేగురువునొద్దను సంస్కృతవ్యాకరణము నభ్యసించియుండనట్లు తెలియుచున్న దనియు సూరిగారు బ్రాహ్మణేతరు లయినందున వ్యాకరణశాస్త్రపాటవము లభించుట దుర్ఘట మనియు, వ్యాకరణజ్ఞానము లేకుండుట వల్లనే "శ్రీస్తనాశ్చితకస్తూరీ పఙ్క-సంకలితోరసే" యని కబ్వీరహితప్రయోగము చేసియున్నా రనియుఁ గావున శాస్త్రజ్ఞానశూన్యు లగుసూరిగారు స్వతంత్రించి బాలవ్యాకరణమును రచింపఁజాల రనియు శాస్త్రులవారి మొదటియుక్తిలోని సారాంశము.

ఈయుక్తి ప్రకృతాంశమున కేమేని సాధకముగా నున్నదా? గురు వందనము చేయనంతమాత్రమున గురువు లేఁ డనికాని గ్రంథాదినిఁ దనకుఁ బ్రకృతగ్రంథరచనోపయోగి యగుశాస్త్రజ్ఞానము కలదని కంఠోక్తిగాఁ జెప్పు కొనకున్నంతమాత్రమున నాజ్ఞానము లేదని కాని నిర్ణయింప నగునా? కృష్ణ మూర్తికవిగారి కీప్రశ్న తగుల రాదని కాఁబోలు బ్రాహ్మణునికి గురునమస్కార రూపమంగళము మానసికమై యుండవచ్చు ననిరి. బ్రాహ్మణేతరునికి మాత్ర మయ్యది మానసికమై యుండరా దనుటకుఁ దగినహేతు వేమి?

గ్రంథకర్తకుఁ గలజ్ఞాన మాతఁడు రచించుగ్రంథమువలననే చదువరులు గ్రహింపఁగలుగుదురు. అట్లుగాక స్వయముగాఁ జెప్పుకొనియేతీఱవలయునని గ్రంథకర్త కిది యొకనిర్బంధమా? పోనిండు శాస్త్రులవారిమతము ననుసరింత మన్నను కృష్ణమూర్తికవిగారుమాత్ర మాంధ్రవ్యాకరణరచనకు వలసిన సం స్కృతవ్యాకరణజ్ఞానము తమకుఁ గల దని చెప్పికొని యుండలేదే! షడ్దర్శనీ స్వతంత్రుల మని వ్రాసికొనియున్నారు. న్యాయవైశేషికములు, సాంఖ్యయోగ ములు, పూర్వోత్తరమీమాంసలు గదాషడ్దర్శనములు. ఇందు వ్యాకరణము చేరియుండలేదు. ఈషడ్దర్శనీస్వతంత్రత యాంధ్రవ్యాకరణరచన కెట్లుపచరిం చును? ఇందుఁ జెప్పుకొనకుండుటంబట్టి కవిగారికి సంస్కృతవ్యాకరణజ్ఞానము లేదందురా? ప్రాచీను లెందఱో తత్తద్గ్రంథరచనకుఁ దగినజ్ఞానసామగ్రి తమ కుఁ గల దని స్వయముగాఁ జెప్పుకొనకుండఁగనే గ్రంథములు రచించినవారు లేరా? ఆంధ్రశబ్దచింతామణిని రచించుట కెట్టిజ్ఞానసామగ్రి తనకుఁ గలదో వాగనుశాసనుఁ డెచ్చటనేని నిరూపించెనా?

వికృతివివేకరచనకు నాకిట్టిసామగ్రి యున్న దని యథర్వణాచార్యు లా విష్కరించిరా? కావ్యాలంకారసంగ్రహకర్త యగు రామరాజభూషణుఁడు (బట్టుమూర్తి) తన కలంకారశాస్త్రజ్ఞాన మేగురువువలన లభియించెనో తెలిపి యుండెనా? ఇట్టివారి నెందఱనో చూపవచ్చును. వీరందఱకును దత్తద్గ్రంథ రచనోపయోగిజ్ఞానసామగ్రి లేదనియే నిర్ణయించుట సమంజసమా? కాదు. కొందఱు మాకింతజ్ఞానము గలదని స్వయముగఁ జెప్పికొనుట కిచ్చగింతురు. మఱికొంద ఱట్లు గాక తమ గ్రంథములలోనే తమజ్ఞానము ప్రతిఫలించి య య్యది లోకవిశ్రుత మగునుగదా యని యుదాసీనులై యుందురు. సూరిగా రీవిషయమున నుదాసీనపక్షపువారు. ఈయన గొప్పపండితుఁ డని పండితలో

కమున నెంతో ప్రతీతి గలదు. అట్టిపాండిత్య మున్నందుననే చెన్నపురి శాస్త్ర కళాశాల (ఇప్పటి ప్రెసిడెన్సీ కాలేజి) లోని పండితపదవిని గొంతకాల మలంకరించియున్నారు. ఈపదవివిషయముననే పురాణము హయగ్రీవశాస్త్రిగారును జిన్నయ [సూరి]గారును సభ్యర్థులుగా నిలిచినట్లును, నప్పటి విశ్వవిద్యాలయ కార్యదర్శి యగు ఆర్బత్తునాదొరగారు గొప్పపండితుల నెవరినో రావించి వీరిరువురను బరీక్షింపఁజేసి నట్లును, నాపరీక్షలోఁ జిన్నయఁ [సూరి]గారే యుత్తమముగ గెలుపొందినందున వారికిఁ బ్రధానాధ్యాపకపదవి యేర్పఱుపఁబడినట్లును నపుడు విశ్వవిద్యాలయకార్యదర్శులు చిన్నయసూరి యనుపేరు చెక్కఁబడిన బంగారుకడియమును సీమనుండి తెప్పించి సూరిగారికిఁ బారితోషికముగ నొసంగినట్లును సూరిగారిద్వితీయపుత్త్రుని బౌనమఱఁది యగు శ్రీ రేకము భాష్యకారులయ్యగారు వ్రాసి రని యింకను మఱికొన్ని విశేషములతో సూరిగారి జీవితచరిత్రమును నాంధ్రసాహిత్య పరిషత్కార్యాలయమువారు ప్రచురించి యున్నారు.—వలసినచో—10 వ. సంపు 1 వ సంచిక చూడుఁడు—

మఱియు సూరిగారికి సమకాలికు లయి శబ్దరత్నాకరము, త్రిలింగలక్షణశేషము మున్నగుగ్రంథములు రచించిన బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులవారు శబ్దరత్నాకరపీఠికలో (౬ వ పేజి) "......... ఈ లోపంబుం బాపఁ గొంతకాలంబునకు ముందు సంస్కృతాంధ్రములయందు విశేషపాండిత్యంబు గలిగి యాసేతుహిమాచలము చాలఁ బ్రసిద్ధివహించియుండిన పరవస్తు చిన్నయసూరిగారు జీవితులై యుండినకాలంబున దీర్ఘ మాత్రతతో ననేకగ్రంథపరిశోధనంబు గావించి మిగుల విరివిగాఁ బ్రయోగసహితంబుగ...... ...నిఘంటు వొకటి వ్రాయం బ్రారంభించి నడపుచుండిరి. ఆమహాప్రారంభముం జూచి యది పూర్తియగుటకు బహుకాలము చెల్లునని......యూహించి... దీని వ్రాయ నుద్యమించితిని." అని ప్రస్తావవశమున వీరి నెంతయుం బ్రశంసించియున్నారు. వెనుక సూరిగారు గొంతవఱకును రచించియుంచిన యానిఘంటువు ప్రస్తుతము పీఠికాపురమున శ్రీసూర్యరాయాంధ్రనిఘంటుకార్యాలయమున నున్నట్లును నానిఘంటువునుబట్టి సూరిగా రెన్నో యాంధ్రగ్రంథములలో నెంతయో పరిశ్రమచేసియుండి రని తెలియుచున్నట్లును నచ్చటి పండితులు చెప్పుచున్నారు. వ్యాకరణరచనావిషయ మ టుండనిచ్చి నిర్వివాదమగునీతిచంద్రికను జూచినను సంజలి యెన్నోప్రయోగములు సూరిగారి సం

స్కృతవ్యాకరణజ్ఞానమును వెల్లడించుచున్నవి. అదిగాక బాలవ్యాకరణరచనకు మహాభాష్యాదులలో వైదగ్ధ్య మంతగా నావశ్యకముగాదు. సిద్ధాంతకౌముదిలో నిష్కృష్ట మగువ్యాసంగము చేసియుండినఁ జాలును. ఈపాటి సంస్కృతవ్యాకరణజ్ఞానముగూడ బ్రాహ్మణేతరు లయినంతమాత్రమున సూరిగారికి దుర్లభ మని యాగ్రహముతో వ్రాయుట ధర్మమా? సిద్ధాంతకౌముదిలోఁ జక్కని యనుభవము గలబ్రాహ్మణేతరులను గొందఱను మన మిప్పుడు చూచుచుండలేదా? కావున సూరిగారికి సిద్ధాంతకౌముదిలో సమగ్రమగు ననుభవము కలిగియుండె ననుట యెంతమాత్రమును నసంభావ్యము కానేర దని నాయభిప్రాయము.

ఇఁక నేది యెటు లున్నను గ్రంథరచనోపయుక్తసామగ్రిని గ్రంథకర్త చూపకతీఱ దందురేని, బాలవ్యాకరణరచనకు సంస్కృతవ్యాకరణజ్ఞానము కంటె లక్ష్యగ్రంథపరిశీలన మావశ్యకతరము గదా! అది తాము చేసినట్లు "పెక్కులక్ష్యములు పలుమాఱు సావధానముగఁ బరిశీలించి రచనాప్రణాళిక నిర్ణయించుకొని ప్రకృతగ్రంథరూపముగా రచించినాఁడ" అని సూరిగారు స్పష్టముగాఁ బీఠికలోఁ దెలిపియేయున్నారు. దాని కింతచర్చ యెందుకు?

ఇఁక గురువందన మేలచేయలే దందురేమో! వీరొకరియొద్దనే ప్రధానముగ విద్యనభ్యసింపక నలుగురముగ్గురయొద్ద విద్యాభ్యాసము చేసియుండవచ్చును. అట్టిసందర్భమున నొకరిని జేర్కొని వేఱొకరిని విడుచుట క్లిష్టపడక యందఱకును మానసికవందనమే చేయుద మని తలంచి య ట్లాచరించియుండవచ్చును. ఇంతయెందుకు? షడ్దర్శనీస్వతంత్రుల మనిచెప్పికొన్న కృష్ణమూర్తికవిగారు మాత్ర మేయేదర్శనము లుపదేశించుట కెవ రెవరు తమకు గురువులో నిర్దేశించియున్నారా?

ఇఁక "పంకసంకలితోరసే" అను కప్రత్యయవిరహితప్రయోగము సూరిగారి శ్రుతపాండిత్యమునే చాటుచున్న దని శాస్త్రులవారు వ్రాసియున్నారు. ఈసందర్భమున నొక్కవిషయము చెప్పవలసియున్నది. సూరిగారు విశిష్టాద్వైతమతస్థు లగుట సుస్పష్టముగదా! నిత్యమును వైష్ణవు లెల్లరు తిరువారాధనసమయమున ననుసంధించు మంగళాశాసనశ్లోకములలో "అస్తు శ్రీస్తనకస్తూరీవాసనావాసితోరసే, శ్రీహస్తిగిరినాథాయ దేవరాజాయ మఙ్గళమ్" అనుశ్లోక మొండు గానంబడుచున్నది. చిరపరిచిత మగునీశ్లోకమునే యాద

ర్శముగఁ గొని సూరిగారు రద్దాని నించుక మార్చి "శ్రీస్తనాఞ్చితకస్తూరీపఙ్కసఙ్కలితోరసే పఙ్కజాక్షాయ నాథాయ వేఙ్కటేశాయ మఙ్గళమ్" అని బాలవ్యాకరణాంతమున రచించియున్నారు. ఇందలి కబభావమును వారు గుర్తించియే యుందురు. అయినను సమాసాంతవిధి యనిత్యమని ప్రాచీనసంస్కృతవైయాకరణుల యనుమతి యుండుటవల్లనే పూర్వాచార్యు లిట్లు ప్రయోగించియుందు రని తలంచి చిరకాలమునుండి ప్రాచీనాచార్యపరంపరాప్రాప్త మై వచ్చుచున్న యీప్రయోగమును సవరింప నొల్లక దాని నట్లే ప్రయోగించియుందురు. వీరివ్యాకరణజ్ఞానమున కిది యొకకొఱంత కానేరదు. ఇఁక రెండవయుక్తిని బరిశీలింతము.

(2) సూరిగారికంటెఁ గవిగా రెంతో గొప్పపండితు లనియుఁ గనుక సమానస్కంధులు గాకుండుటచే వారిరువురకును వివాదము జరిగియుండుటయే యసంభావ్యమనియుఁ, గావున సామాన్యపండితు లగుసూరిగారిమీఁదఁ గవిగారి కసూయకలుగుటకు హేతువే లేదనియు నసూయ లేనపుడు బాలవ్యాకరణమును సంస్కృతీకరింపవలసినప్రసక్తి కవిగారికి లేదనియు శాస్త్రుల వారి యుక్త్యంతరము.

వారిరువురకును వివాదము జరిగినట్లు పండితలోకమునఁ గింవదంతి గలదు. ఇట్టికింవదంతులు నిర్మూలముగ జనింపవు. సూరిగారికంటెఁ గవిగారు గొప్పపండితులే కావచ్చునుగాక. అంతమాత్రమున వారి కసూయకలుగుటకు హేతువే లేదా? ఏల యుందు రేమో! సూరిగారిపదవినిబట్టియు వారిజ్ఞానమునుబట్టియు నప్పటివా రాయనను మిగుల గౌరవించుచుండినటు వారిజీవితచారిత్రమునుబట్టి మనకుఁ దెలియుచున్నది. విద్యాశాలియగు పురుషుని సకలజనులు సన్మానింతురుగదా! సూరిగారికి విద్యాప్రయుక్తముగ నంతగౌరవము జరుగుచున్నసమయమున వారిరువురును సమావిష్టులైయుండవచ్చును. "సంస్కృతపండితునిదృష్టి తెనుంగునం దంతఘనంబుగాఁ బోవనేర" దని శాస్త్రుల వారే వ్రాసియున్నారు. కావుననే కవిగారి కాంధ్రభాషాపరిశీలనవిషయ మొక ప్రధానకృత్యమై యుండియుండదు. వారిరువురును సమావిష్టులైనపు డాంధ్రమునఁ బ్రధానపరిశ్రమ గలసూరిగారే వేనికొన్నిక్లిష్టవిషయములఁ గవిగారితో బ్రసంగించియుండవచ్చును. ఆవిషయములఁ జర్చించుసందర్భమున వారికి ద్వేషభావము కలిగియుండవచ్చును లేదా యాంధ్రకవులచరిత్రమున వీరేశలింగము

పంతులవారు వ్రాసినరీతిని వారిరువురకు సిద్ధాంతకౌముదిలోని సూత్రవిచారము కొంత నడచి తత్సందర్భముననైనను వారికి మాత్సర్యము కలిగియుండవచ్చును. వారిద్దఱకును వివాదము జరిగె ననుటయుఁ దన్మూలమున వారికి మాత్సర్యము జనించె ననుటయు నెంతమాత్రమును సంభావ్యములు కానేరవు. అదిగాక యిది మనకు నిర్ణేయాంశము కానే కాదు. ఒకరిగ్రంథము నొకరు పరివర్తనముచేయుటకు వారిరువురును విరోధులే యయియుండ నక్కఱలేదు, మిత్రులైనను గావచ్చును. తటస్థులైనను గావచ్చును. ప్రౌఢవ్యాకరణమునకు సంస్కృతకారికలు పుట్టియుండలేదా? దానింబట్టి తత్కర్తలిద్దఱకును నేదోవిరోధ ముండక తప్పదని యూహించుట యావశ్యకమా? ప్రస్తుతము సూరిగారాంధ్రీకరించిరా? లేక కవిగారు సంస్కృతీకరించిరా? యనునది నిర్ణేయము కనుక నీయప్రస్తుతచర్చ విడిచి యిఁక మూఁడవయుక్తిని బరికింతము.

(3) కారికలు ప్రవాహరూపంబున ధారాళంబుగ నుండుటచే నయ్యవి స్వయంభువులే కాని యొకగ్రంథమును జూచి భాషాంతరీకరింపఁబడినవి గావని శాస్త్రులవారి యభిప్రాయము.

తెలుఁగును జూచి రచింపఁబడిన శ్లోకము లింతకంటెను ధారాళముగా నుండుట కవకాశమున్నది. అవి గ్రంథకర్తృకవితాచాతుర్యమును బట్టి యుండును. కావున నీకారికలు ధారాళముగా నున్నవని మనకుఁదోఁచినచోఁ గవిగారిసంస్కృతకవితాభ్యాస పాటవమును మనము ప్రశంసించుకొనవలయునే గాని పరివర్తితములు గావనుట కీయుక్తి యెంతమాత్రమును జాలియుండలేదు. ప్రౌఢవ్యాకరణకారికలలోఁ గూడ నిట్టిధారాశుద్ధి లేకపోలేదు. అంతమాత్రమున నవియే ప్రౌఢవ్యాకరణముకంటెఁ బ్రాచీనము లందురా?

(4) బహుగ్రంథకర్త యగుకవిగారు సూరిగారి గ్రంథమును దొంగిలించి సంస్కృతీకరించి యద్దాని నొకసంస్థానాధిపునికిఁ గృతియిచ్చెననుట యసందర్భముగా నున్న దని యెంతో పరిహసించుచు నొకయంశమును శాస్త్రులవారు వ్రాసియున్నారు.

ఇం దేమియు నసందర్భము కానరాదు. కవిగా రాసంస్థానాధిపునివలన ధనము సంపాదింపఁదలంచినకాలమునకుఁ దా మితరులకుఁ గృతియీయని గ్రంథ మిదియొకటియే యుండియుండవచ్చును. దీనిని గృతియిచ్చెద నన్నచో నిది బాలవ్యాకరణమునకు సంస్కృతమో లేక స్వతంత్రగ్రంథమో యావిచార

మాసంస్థానాధిపున కేందుకు? తనయాస్థానపండితుఁడు శ్లోకరూపముగ నేదో గ్రంథము రచించుకొని వచ్చినాఁడుగదా యనుమాటతోఁ దనకుఁ దోఁచిన సత్కార మేదియో చేసియుండును. అదిగాక బాలవ్యాకరణ మప్పటికంతగాఁ బ్రచారములో నుండకుండుటచే సట్టివిచారణ మాసంస్థానాధిపుఁడు చేయుటకు బొత్తిగా నవకాశము లేదు. కాలక్రమమున నీవిషయము వెల్లడియైనను నాసంస్థానాధిపుఁడు పశ్చాత్తాపపడవలసిన యావశ్యకతయు లేదు. తనకాశ్రితుఁడైన పండితునికిఁ దనశక్త్యుత్సాహములననుసరించి సత్కారము చేయుటయుదత్కృతిస్వీకారముచేఁ దనపేరు కొంతకాలము ప్రఖ్యాతమగుటయు మాత్రమేయాతని కపేక్షితములై యుండును. కావున నిం దసందర్భ మేమియో గోచరింపకున్నది.

మఱియు శాస్త్రులవా రీసందర్భమున "సూరికృతమైన సంస్కృతగ్రంథంబునకు మరల కృష్ణమూర్తిశాస్త్రులవారు వేఱుమాటలతో సంస్కృతము చేసిగాని లేక దొంగిలించిన సూరికృతగ్రంథము మొదటను దాను రచియించినట్లు సూచించునట్టి పంచషశ్లోకంబులను బూర్తి చేసిగాని సూరిగారి జీవితకాలములో సంస్థానాధిపతికిఁ గృతియిచ్చిరి యని చెప్పవలసె యుండును" అని యాపత్తిరూపముగ నొకవికల్పమును జూపియున్నారు. సూరిగారిసంస్కృత గ్రంథమునే మొదట నాలుగైదుశ్లోకములు చేర్చి కవిగారు తమదిగాఁ బ్రకటించుకొని రని యెవ్వరును దలంచుట కవకాశములేదు. స్థూలదృష్టికి బాలవ్యాకరణమును హరికారికలును సరిగా నగపడుచున్నను సూక్ష్మముగాఁ బరిశీలించినచో వాని కచ్చటచ్చటఁ గొన్ని భేదములు గానవచ్చును. ఆభేదములనుబట్టి యా రెండుగ్రంథములను రచించినవా రొకరు కారనుట సుస్పష్టమగును. మఱియు బాలవ్యారణకర్త స్వీయప్రణాళికతోఁ దనగ్రంథము రచించుకొనినట్లును హరికారికాకర్త యితరప్రణాళికను జూచి భాషాంతరీకరించినట్లును గూడ నాభేదములు నిరూపింపఁజాలియున్నవి. ఆభేదములను గమనించినచో రెండుగ్రంథములును నేకకర్తృకము లేమో యనువికల్పమునకు లేశమును నవకాశములేదు. ఆభేదములు ముస్ముందు వివరింపఁబడును.

ఇఁక నీసందర్భమునఁ బ్రసక్తానుప్రసక్తముగ సూరిగారు సంస్కృత గ్రంథమును రచింపనే లేదేమో యనియు నయ్యది నామరూపములు లేని వ్యాకరణమై యుండునేమో యనియుఁ బరిహసించుట సమంజసము గాదు.

బాలవ్యాకరణమును బ్రచురించినపిమ్మట దానివ్యాప్తిని జూచి యాసంస్కృత గ్రంథమును బ్రచురింపవలసినపని లేక సూరిగారు ప్రచురింపక యుండవచ్చును. అందుచే నది ప్రసిద్ధముగాక యెందో యణఁగియుండవచ్చును. సూరిగారు తమ పీఠికలో నీవిషయమును స్పష్టముగా సూచించియేయున్నారు. సూరిగారు సంస్కృతవ్యాకరణమును రచించినను రచింప కున్నను నది మనప్రకృతాంశము నకు సాధకముగాని బాధకముగాని కానేరదు. అట్టిస్థితిలో నేవో ప్రసంగములు దెచ్చి గ్రంథము పెంచి పరిహసించునవకాశము నెట్టెటో కల్పించుకొనుట మాత్రము న్యాయ్యముగాదు.

ఇఁక నీవిషయమున వీరేశలింగముపంతులవారు కవులచరిత్రమున శాస్త్రులవారియభిప్రాయమున కనుకూలముగ వ్రాసినట్లు తలంచి వారిని బ్రమాణముగఁ గొని కొన్నియంశములను వ్రాసియున్నారు. ఇట దాని నించుక వివరింపవలసియున్నది.

"ఈకృష్ణమూర్తి కవి కాళహస్తిలో నున్నప్పుడు చేయఁబడిన ప్రధాన గ్రంథ మింకొకటి కలదు. ఆకాలములో నీయనకును చెన్నపురిశాస్త్రపాఠశాలలో నాంధ్రపండితుఁడైన పరవస్తు చిన్నయసూరిగారికిని సిద్ధాంతకౌముది లోని సూత్రవిచారము కొంతనడచెను. మనపండితులు సాధారణముగా మత్సరగ్రస్తులగుట సుప్రసిద్ధమేగదా! అట్టివా రీర్ష్యచేతఁ దమకు లాభము లేకపోయినను పరులకు నష్టముగలుగుటయే తమయభీష్టసిద్ధిగా భావించి కొన్నిసమయములయందుఁ బరులకీర్తికి భంగము గలిగింపఁజూతురు. అంతకుఁ బూర్వము కొంతకాలముక్రిందటఁ జిన్నయసూరి బాలవ్యాకరణమును రచియించెను, దానితో సరిపోల్పఁదగిన యాంధ్రవ్యాకరణ మావఱకు వేఱొకటి లేదు. ఇట్లుండఁగాఁ గృష్ణమూర్తిగారిచేఁ జేయఁబడిన వ్యాఖ్యానముతోఁ గూడిన హరికారికలనఁబడెడి యాంధ్రవ్యాకరణ సూత్రగ్రంథ మొకటి యటుతరువాత నల్పకాలమునకు వెలువడెను. అదియే హరిభట్టకృతమై యధర్వణాదులచేఁ జేర్కొనఁబడిన కారికావళి యైనపక్షమునఁ జిన్నయసూరి తన వ్యాకరణములోని సూత్రము లన్నిటిని హరికృతగ్రంథమునుండి దొంగిలించి తనపేరిట ప్రకటించినట్లు స్పష్టమగును. అయినను మూలగ్రంథములోఁ జూపఁబడిన లక్ష్యములు కొన్నియధర్వణాచార్యుల కీవలియాధునిక గ్రంథములలోని వగుటచేత వ్యాఖ్యానమునుమాత్రమే గాక మూలగ్రంథమును సహితము కృష్ణమూర్తిగారే

రచియించిరేమో యని పలువురు సందేహపడుచున్నారు. అట్టిగ్రంథమును రచియింపఁగలసామర్థ్య మావిద్వత్కవికిఁ గల దనుటకు సందేహము లేదు. ఈయన యిటువంటిగ్రంథకల్పనము చేయ సంశయపడువారు కారని చూపుటకై చరమదశయందు మాదుగల్లులోనున్నపు డొక్కరాత్రిలోఁ జేసినట్టి యన కారోపింపఁబడిన యశ్వశాస్త్రకథ కొంత తోడ్పడుచున్నది, అని వీరేశలింగముపంతులవారు వ్రాసియున్నారు. (కవులచరిత్ర-588-పుట) ఇట్లుండఁ బైగ్రంథములోఁ దమకు విరుద్ధముగా నున్నవిషయమునంతను జాఱవిడిచి శాస్త్రులవారు "అదియే హరిభట్టకృతమై యథర్వణాదులచేఁ బేర్కొనఁబడిన కారికావళి యైనపక్షమునఁ జిన్నయసూరి తనవ్యాకరణములో సూత్రముల నన్నిటిని హరిభట్టకృతగ్రంథమునుండి దొంగిలించి తనపేరిటఁ బ్రకటించినట్లు స్పష్టమగును. అయినను మూలగ్రంథములోఁ జూపఁబడిన లక్ష్యములుకొన్ని యథర్వణాచార్యుల కీవలి యాధునికగ్రంథములోనివి యగుటచేత వ్యాఖ్యానము మాత్రమే గాక మూలగ్రంథముసహితము కృష్ణమూర్తిశాస్త్రులవారే రచియించి రేమో యని పలువురు సందేహించుచున్నారు. అట్టిగ్రంథమును రచియింపఁగల సామర్థ్య మావిద్వత్కవికిఁ గలదనుటకు సందేహము లేదు" అనువాక్యములను మాత్ర ముదాహరించి వీరేశలింగముపంతులవారు గూడఁ దమమతము నంగీకరించియున్నట్లు వ్రాసియున్నారు. వీరేశలింగముపంతులవారిని బ్రామాణికులుగాఁ గైకొనుసందర్భమునఁ దేటతెల్లముగా నున్నపంతులవారి యాశయమును సాకల్యముగా వివరింపవలయునే గాని యిట్లు మాటుపఱచుట ధర్మమా? పోనిండు వీరు చూపిన వాక్యములు మాత్రము వీరిప్రధానవిషయమున కేమియనుకూలించుచున్నవి? కృష్ణమూర్తికవిగారు గ్రంథరచనాసమర్థు లనియు హరికారికలు కృష్ణమూర్తికవిగారు రచించినవేగాని యథర్వణాదులచేఁ బేర్కొనఁబడిన హరిభట్టురచించినవి కావనియు యీవాక్యములు చెప్పఁగలవు గాని హరికారికలనుబట్టి బాలవ్యాకరణము పుట్టిన దనుటలో నివి యుపష్టంభకములు కాఁగలవా? కానినాఁడు వాని నిట నుద్ధరించుట యెందుకు? కారికలు భట్టకృతములు గావనుటలో వి ప్రతిపన్ను లెవరు? ఎంచి వీ రుదాహరించుకొన్న పైవాక్యములు వీరిముఖ్యాంశమునకు సాధకములు గావు సరిగదా సూక్ష్మముగాఁ బరికించినచో బాధకములు గూడ నగుచున్నవి. కారికలు హరిభట్టకృతములైనచో సూరి యాకారికలను దొం

గిలించి తెనిఁగించి తనపేరిటఁ బ్రకటించుట స్పష్ట మగుట ననువాక్యమువల్ల హరిభట్టకృతములు కానిచో సూరిగారిది స్వతంత్ర గ్రంథము కాఁదగు నని స్ఫురించుచుండ లేదా ? ఈస్ఫురణములమాట యటుండనిండు. పైని నేను జూపిన పంతులవారి గ్రంథమువల్ల బాలవ్యాకరణమును జూచియే కవిగారు కారికలు రచించి రని పంతులవారు నిశ్చయించినట్లు సుస్పష్టముగదా ! ఇది యును గాక పంతులవారు గుప్తార్థప్రకాశికను గూర్చి తమయామోదపత్రము ను **(opinion)** బంపియుండిరి. దానిని గుప్తార్థప్రకాశికాకారులు గ్రంథాదిని బ్రకటించుకొనియున్నారు. అందు " ప్రకీర్ణపరిచ్ఛేదావసానమునందు గ్రంథ కర్తలవిషయమున మీరిచ్చిన యభిప్రాయముతో నే నేకీభవింపఁజాలనందులకుఁ జింతిల్లుచున్నాఁడను " అని పంతులవారు నిష్పక్షపాతముగ నిస్సందేహముగ దమయభిప్రాయమును వ్యక్తీకరించియున్నారు. (చూ-గుప్తా-పీఠి-10-పుట) ఇంతవిరుద్ధాభిప్రాయముతో నున్నపంతులవారు పీని ప్రకృతాంశమున కెట్లను కూలింతురు ?

(౫) " సంధిపరి-లోని (18) సూత్రమునొద్ద ఇప్పటిప్రాపంచికజ్ఞానం బునఁ దక్కువయనుభవంబుగల (కృష్ణమూర్తి) శాస్త్రులవారు 'చందోయి'యని యుదాహరింపఁగా నట్టియుదాహరణంబు చదివి పాఠశాలలోని బాలురు నవ్వుదు రని యెంచి చెన్నపురి శాస్త్రపాఠశాలలో నాంధ్రోపాధ్యాయుండై లౌకికజ్ఞానంబునఁ బూర్ణుండైన సూరిగారాయుదాహరణంబును జూచి తీసివేసి 'కందోయి' యనిబహిరంగముగాఁ జదువఁదగిన యుదాహరణముగా దిద్దినట్టులు స్పష్టమగుచున్నది " అనుశాస్త్రులవారి సిద్ధాంత మెట్లున్నదో తిలకింపుఁడు.

(1) ఏమ్యాదులయిత్తునకు...... బాలవ్యా-సంధి-౫-సూ.
(2) జకారమిత్తుగా బా—తత్స—19
(3) వర్ణమిత్తునాఁబడు బా—తత్స—19
(4) జకారమిత్తుగావున బా—తత్స—22
(5) క్రియాపదంబులందిత్తునకు బా—సంధి—6
(6) మధ్యమపురుషక్రియలందిత్తునకు బా—సంధి—7
(7) క్వార్థంబైనయిత్తునకు బా—ఆచ్ఛి—8
(8) తుంట్లు, తుంటలు బా—ఆచ్ఛి—12

(9) కన్నెఱికము, లంజె బా—తద్ధి—3

(10) యువతివటీరజస్వలలుగుబ్బెతమిండతెమ్ముట్టుతలునాఁబడుదురు బా—తద్ధి—21

ఇవన్నియు బాలవ్యాకరణమునఁగలవుగదా? చందోయి యనుపదమును విన్న చో బాలురు నవ్వుదు రని సూరిగారు సందేహించి కందోయియని మార్చుటయే సత్యమైనచోఁ బైని జూపినవన్నిటిని వినికూడ బాలురు నవ్వుదు రని యేల వారు మార్పలేదు? చందోయి కంటెను హెచ్చుగా హాసమును బుట్టించునవే యిందుఁ బెక్కు లగపడుచున్నవే? కావున నిది యుక్తిసహముగాదు. ఇట్టిమాటలు గ్రంథములలో నగపడినచో బాలురకు హాసము జనించుట స్వాభావికమే గాని యద్దానినివారించుటకు లాక్షణికు లెవ్వరును యత్నింపరు. శబ్దస్వరూపబోధక మగువ్యాకరణములలో నట్టియత్న మావశ్యకము గూడఁ గాదు. యత్నించినను గొన్నియెడల నట్టిపదముల విడుచుటకు వీలు గూడ నుండదు. పైప్రయోగములంబట్టి సూరిగారి కట్టియత్నము లేనట్లు స్పష్టమగుచున్నదిగదా? శాస్త్రులవారు సెలవిచ్చినరీతిని గవిగారు ప్రాపంచికజ్ఞానమునఁ దక్కువయనుభవంబు గలవారును సూరిగారు లౌకికజ్ఞానపూర్ణులును నయియుండిన నుండవచ్చును కాని దానినిబట్టి ప్రకృతమున నుదాహరణవ్యత్యాసము సంభవించిన దనియుఁ దన్మూలకముగఁ గారికలు మొదటివని తేలుచున్న దనియుఁ దలంచుటకుమాత్ర మవకాశము లేదని నాయభిప్రాయము.

(౮) "అంట యిఁక చుఁ పు శబ్దములందప్ప నుడితొలి హ్రస్వముమీఁద ఖండబిందువును ద్రుతంబునకు లోపంబున లేవు" (బా-సంధి-22) అనుసూత్రమునకు "శబ్దాద్యహ్రస్వతో వార్ధబిందు ర్లోపో ద్రుతస్యచఁవినేఁకాఁఁబా" అను కారిక యగపడుచున్న దనియు సూరిగారిసూత్రమునకే చూచి యున్నచోఁ గారికాకర్త చుఁడుశబ్దమును విడుచుటకు హేతువు లేదనియుఁ గావునఁ గారికనే సూరిగారు చూచి యాలోచించి చుఁడుశబ్దమును గూడఁ జేర్చియుందు రనియు శాస్త్రులవారియభిప్రాయము.

నుడితొలిహ్రస్వమునకుఁ దర్వాత నర్ధబిందు వుండదను విధానములో నట్టిబిందువులు గలశబ్దములను బర్యుదాసించుట యావశ్యకము. ఇచట సూరిగారు పర్యుదాసించిన మాఁటిలోను 'చుఁడు' శబ్దపర్యుదాసము నరికాదని కవిగారు తలంచియుందురు. రండు, పొండు, కొండు, కండు,

మొన్నగు శబ్దములవలె 'చుఁడు' చుండు, శబ్దములు బాలవ్యాకరణము చేఁ గాని హరికారికలచేఁ గాని సాధింపఁబడవు. 'చుఁడు' శబ్దమును నిపాతముగా సాధింపవలసియుండును. శబ్దరత్నాకరములో నట్లే వ్రాయబడియున్నది. అట్లొకవేళ నిపాతముగా గ్రహింపఁబడినపుడట్లు నిపతించుకొనుటవలననే యందలియర్ధబిందువుకూడ నిపతింపఁబడిన దగును. కాఁగాఁ దత్పర్యుదాసమిచట ననావశ్యకమని కవిగారు తలంచినట్లూహింపనగును. లేదా 'చుఁడు' శబ్ద మితరశబ్దముల కనుప్రయుక్తమై ప్రయోగింపఁబడునదే గాని యిఁకాదులవలె స్వతంత్రముగా బ్రయోగింపఁబడదు. అదిగాక శబ్దస్వరూపపర్యాలోచము చేసినచోఁ "చుఁడు"అనునది చూడుఁడు, అనుదానిక్లిష్టరూపమైనట్లు తెలియఁగలదు. కావున దీని నికాదులతోపాటు పర్యుదాసింపవలసినప్రసక్తి లేదని తలంచి రనవచ్చును. 'ఈవు కలుగంగఁబట్టి గా కిందువదన' మున్నగుచోట్ల స్వతంత్రప్రయోగములేని యగుధాతునుజ్యంతరూప మగుఁ 'కన్' అనెడియనుప్రయుక్తశబ్దమునందలి ప్రథమహ్రస్వమునకుఁ బరమందున్న ద్రుతమున కరసున్నరాలేదా? దానిని బర్యుదాసించిరా? మఱియు, ఏ× నాఁడు, ఎన్నఁడు-అనుదానిలోని 'నఁడు' శబ్దమును బర్యుదాసించిరా? కావున నిట్టిస్వతంత్రప్రయోగములు లేనట్టియు శబ్దస్వరూపపర్యాలోచనచే నర్ధబిందువు సుబోధమగుటకు వీలున్నట్టియు శబ్దములఁ బర్యుదాసింప నక్కఱలే దని యూహించి కవిగారు 'చుడు'శబ్దమును విడిచియుందు రని తలంపనగును.

(7) "కర్మధారయంబు త్రికస్త్రీసమముగంతధాతుజవిశేషణపూర్వపదంబై యుండు," ననుసూరిగారిసూత్రములోని త్రికపదము "ముగన్తసర్వనామాఽయే స్త్రీసదృగ్ధాతుభేదకైః సపూర్వపదకః కర్మధారయో హ్యత్ర దృశ్యతే" అనుకారికలో నగపడక దానికిమాఱుగఁ సర్వనామ + అ + ఈ + ఏ = సర్వనామాఽయే,అనుక్లిష్టసంధులతోడి పదమగపడుచున్న దనియు సూరిగారి సూత్రమునే కవిగారు చూచియున్నచోఁ ద్రికసంజ్ఞను విధించుకొని త్రికయని యే వాడియుందు రనియుఁ గావున సూరిగ్రంథమే యర్వాచీన మనియు శాస్త్రులవా రూహించియున్నారు.

ఇట్లే యూహింపనేల? బాలవ్యాకరణమును జూచినను నీత్రికసంజ్ఞ ప్రాచీనలక్షణములలోఁ గవిగారు చూడకుండుటవల్లను, నీ గ్రంథమున నైనను నేరెండుమూఁడుస్థలములందో తప్ప దీనికి విశేషప్రయోజనము లేకుండుటవ

ల్లను గారికారచనసమయమున నీసంజ్ఞను విడిచినచో శ్లోకము సరిగాఁ గుదిరినట్లు స్ఫురించుటవల్లను దీనిని వారు విడిచియుందు రని యూహింపరాదా ? అంతమహాకవి కీపాటిశ్లోకము కుదురదా యనిశంకించుకొని యేదో శ్లోకము దీనికి సరిపడునట్లు రచించి యీరీతిని రచించుట కవిగారి కసాధ్యముగా దని శాస్త్రులవారు వ్రాయుటగూడ సరిగా నగపడదు. ఒక్కొకకవి కొక్కొకసమయవిశేషమున నొక్కొకవిధ మగుస్ఫురణ ముండును. అప్పటికిఁ ద్రికసంజ్ఞను విడుచుటయే ఛందోనుకూలముగా నున్నట్లు స్ఫురించియుండవచ్చును. పోనిండు శాస్త్రులవా రనుచున్నట్లు కారికలే మొదటి వందము. ఆపక్షమునఁ గారికలు చూచినసూరిగారు ఛందోనిర్బంధాదులులేక, ఆ, ఈ, ఏ, యని విడిగాఁ జెప్పుకొనుటకుఁ గూడ నవకాశము గలబాలవ్యాకరణములోఁ గారికలందగపడని త్రికసంజ్ఞ నేల క్రొత్తగాఁ గల్పించుకొనవలసివచ్చెనో చెప్పవలసినభారము శాస్త్రులవారిపై నిలిచియుండలేదా ? ఎప్పుడైనను బద్యరూపమున లక్షణములు రచించువారు ఛందోనిర్బంధాదులచేఁ గొన్నియంశములు విడుచుకొనుటయుఁ గొన్నిటిని గల్పించుకొనుటయు సంభవించునే గాని వాక్యరూపమున లక్షణములు రచించువారి కట్టినిర్బంధ మేమియు లేకుండుటచే వారు మూలగ్రంథమున కనావశ్యకముగ మార్పులు గల్పించుట యెట్లు తటస్థించును ? కావునఁ బైని జూచినరీతిని గవిగారు త్రికసంజ్ఞను విడుచుకొనిరనుట సహేతుకముగాని సూరిగారు కారికలు చూచియు నందులేని దానిని గల్పించుకొని రనుట సయుక్తికము గానేరదు.

(8) "ప్రత్యేకం లాండు బ్రువురు నుముణ్ స్యాద్ధూర్వాహేఽతమ్" "శృంగారభూషణమతే ద్రుతాదపి పరోద్రుతః" ఇత్యాదికారికలలో ధూర్వహాదులు పేర్కొనఁబడి రనియుఁ గవిగారికిఁ లోపశ్శాకల్యస్య ఇత్యాదులందలి సంస్కృత వ్యాకరణశయ్య యలవడినందున నట్లు ప్రాచీన నామోద్ఘాటన పూర్వకముగ రచింపఁగలిగి రనియు బాలవ్యాకరణమే గతియైనచో నందు లేనియీనామములఁ బేర్కొనుట యెట్లు పొసంగు ననియుఁ గారికలు చూచినను సూరిగారికి సంస్కృతవ్యాకరణశయ్య యలవడనందునను, నీనామోద్ఘాటనమనావశ్యక మని తలంచినందునను సూరిగారు విడిచియుండు రనియు శాస్త్రులవా రింకొకయుక్తిని జూపియున్నారు

"ధూర్వాహస్యమతేత్ర........"

"పరుషావా స్వరూపేణ.........ఇతి శృంగారభూషణః"

అని యిట్లథర్వణాదులు విషయాంతరములలో ధూర్వహాదులనామముల నుద్ఘాటించియున్నారు; అయినను నాధూర్వహాదుల యాంధ్రవ్యాకరణములను మనమెన్నఁడును జూడకుండఁగనే వారినామములఁ బేర్కొని యాప్రాచీనులవ్యాకరణము లన్నియు మేము చూచితి మనుబడాయికొఱకై లేనిపోనిహడావుడి చేయనేల యని సూరిగారామార్గమునకుఁ బోలేదనియుఁ గవిగారిదిచూచియు నథర్వణకారికలలో నాపేరు లుండుటవల్లను ధూర్వహాదివిరచితములై తమచూచిన యాంధ్రవ్యాకరణము లెవ్వి యని మనల నడుగువారెవ్వరను తలంపువల్లను బ్రాచీనపరంపరానుసారముగాను బాదపూరణోపయుక్తముగాను నట్లు కొన్ని నామములుగ్గడించియుందు రని నాయభిప్రాయము. ఈసందర్భముచే సూరిగారికి సంస్కృతవ్యాకరణశయ్య యలవడలేదని శాస్త్రులవారు నిర్ణయించుచున్నారు. ఏవో లేనిపోని ప్రాచీననామముల రెంటిని సూత్రములలో సంఘటించుటయే పాణినీయశయ్యాభ్యాసపాటవమునకుఁ బరమావధి యగునా? ఇది యిట్లుండఁగా సూరిగారు, తమ కేవ్యాకరణము క్రొత్తగా స్ఫురించిన దని "మును మదుపజ్ఞం బగుచున్" అను గ్రంథాంతపద్యములో సూచించియున్నందునఁ బూర్వులనామము లుగ్గడించినచోఁ దమకీర్తికి లోపము కలుగునని సంశయించి కారికలు చూచియుఁ బూర్వుల నామంబు లుదాహరింపక విడిచిరని కూడఁ దోఁచుచున్న దనియు వ్రాసియున్నారు. ఈయాంధ్రవ్యాకరణమున కిట్టిసూత్రరూపప్రణాళికను నేను క్రొత్తగా గల్పించితినని పైపద్యమున కర్థముగాని యింతకుఁబూర్వము వ్యాకరణములే లేవని స్ఫురింపఁజేయుట సూరిగారి కభిప్రేతమగు? అట్టి యభిప్రాయమే యున్నచో

1 సంస్కృతీయంబునకు సంధియగునని యథర్వణాచార్యులు చెప్పిరి గాని దానికిం బూర్వకావ్యంబులందుఁ బ్రయోగంబు మృగ్యంబు"
బాల-సంధి-4

2 'వాగనుశాసనులు యదాతదా యన్నిగ్రహించుట ప్రపంచార్థమని యెఱుంగునది. బా-సంధి-13

3 'ఎందు' శబ్దమున కవిగాగమము కొందఱులేదంద్రు- బా-సంధి-44

4 'అనుకృతిని నిఘదకుం గుఱుచయగునని యొకంఢువలికెనది నిరాకరంబు'— బా-సంధి-54

5 ‘కొందఱు నావి యనియు నాదేశంబగునండ్రు బా-తత్స-63

6 పంక్లు, కాంగ్లు, ఇత్యాదులందు డాకు ళాదేశంబు కొందఱు వ్యాఖ్యానించిరి ? బా-అచ్చి-15

7 ‘ఇయ శబ్దంబునం దికారలోపంబు కొందఱు వ్యాఖ్యానించిరి. బా-అచ్చి-23

8 ‘ద్వితీయైకవచనంబు పరంబగునపు డాపవిభక్తికంబులు రావని కొందఱు వ్యాఖ్యానించిరి. బా-అచ్చి-29

9 ‘కుచధాతువునకు గుణంబు లేదని యొకండు వ్యాఖ్యానించె నది గ్రాహ్యంబు గాదు- బా-క్రియాప-68

10 పూనుపాదవుల కాదిలోపం బొకండు వచియించెనది యపిచార మూలకంబు, బా-ప్రకీర్ణ-10

ఇట్లెన్నిస్థలములలో నన్నయభట్టు అథర్వణాచార్యులు వెల్లంకి తాతంభట్టు, అప్పకవి. అహోబలపండితుండు, మున్నగు ప్రాచీనగ్రంథములను సూరిగా రెంచులకుం బరామర్శింతురు.? ఇంతమంది ప్రాచీనుల నుగ్గడించి యీ కాలపువా రెవ్వరును నెన్నండును నెఱుంగని ధూర్వహశృంగారభూషణుల నామస్మరణము చేసినచోం దమకీర్తికి లోపము కలుగునని భయపడి రనుట యెంతయుక్తిసహమో విమర్శకు లూహింతురుగాక.

(9) “లోట్ స్యాల్లజ్ వ్యతిరేకే స్యాత్ ....” “అనుబన్ధో ల్యటికలజ్ఞత్రజిత్యతుతోభవేత్” ఇత్యాదికారికలందు లజ్,కలజ్,నుజ్,మిజ్, కజ్,ఇత్యాదులు హల్మాత్రమయిన జకారమే యనుబంధము కలవిగా (జిత్తులుగా) విధింపంబడినవనియు, బాలవ్యాకరణమున నవియన్నియు లజి, కలజి, మున్నగురీతిని జిత్తులుగా నగపడుచున్న వనియు, నీయంశముగూడం గవిగారి గ్రంథకర్తృత్వంబునే ధ్రువపఱుచుచున్న దనియు, జిత్తులుగా విధించుట సూరిగారి సంస్కృతవ్యాకరణమందలి శ్రుతపాండిత్యగంధమును జాటుచున్నదనియు, జకారమాత్రమునే యనుబంధముగాం జేర్చినచో ‘హలన్త్యమ్’ అను పాణినీయసూత్రముచే నిత్సంజ్ఞవచ్చుటకు వీలున్నదనియు, జియనునది యనుబంధమైనచో దానికిత్సంజ్ఞను విధించుసూత్రము పాణినీయమునంగాని మఱియెచ్చటను గాని గగనకుసుమంబై కానరాదనియు శాస్త్రులవారియుక్త్యంతరము.

సూరిగారి జిత్త్వకల్పనములో వీరుచూపినదోషమునకు సమాధానము నాయువలసియున్నది.

జియును జకారసంఘాతమున కిత్సంజ్ఞాలోపముల విధించుసూత్రము పాణినీయమునఁ గాని మఱియెచ్చటంగాని గగనకుసుమంబై కానరాదనికదా వీరియాక్షేపణము. కరతలామలకమై కానవచ్చుచున్న దని దానికి నాసమాధానము. అది పాణినీయమున లేనిమాట సత్యమే. ఇత్సంజ్ఞాలోపముల విషయమునఁ బాణినీయమునుండి యెరవుతెచ్చుకొనవలసిన యావశ్యకత లేకుండునట్లుగను నుక్,నిక్,ఇత్యాదులందు వ్యంజనమాత్రములకును లజీ ఇత్యాదుల జీయనువర్ణమునకును ననుగతముగ నిత్సంజ్ఞాలోపములు సిద్ధించునట్లు "కార్యార్థము ప్రత్యయాదులందు నిబద్ధమై ప్రయోగించునపుడు మానంబడు వర్ణమిత్తు నాఁబడు"నని తత్స-19వసూత్రమునొద్ద సూరిగారు స్పష్టముగా విధించియున్నారు. ఇదిసూత్రము కాదందు రేమో! సూత్రకర్త స్వయముగా వ్రాసినవిధివాక్యము సూత్రముతోఁ దుల్యముగఁ బ్రమాణమై విధాయకమగునే గాని వేఱగునా? ఇట్లిచ్చటనే గాక పెక్కుస్థలములలో సూరిగారు సూత్రరూపముగాఁ గాక వృత్తులలోఁ బ్రత్యేకవాక్యములచే ననేకవిధులను బోధించియున్నారు.

1 'ఉపధయనఁగాఁ దుదివర్ణమునకు ముందువర్ణము — బా-సంజ్ఞ-10

2 'వీనికి సంధి వైకల్పికము' — బాల-సంధి-9

3 'ఈకార్యము కళలగు క్రియాపదంబులమీఁద సహితము కానంబడియెడి' — బాల-సంధి-13

4 'ఈయాగమం బొకానొకచో స్థిరంబుపరంబగుచో గానంబడియెడి' — బా-సంధి-25

5 'ఇందుజవ్వనిశబ్దంబునకు జవాదేశంబని తెలియుంగు నది — బా-సంధి-30

6 'ఈకార్యము కర్తృవాచిమువర్ణకమునకుఁ గలుగదు — బా-సంధి-46

7 'నామంబనఁగాఁ బ్రాతిపదికంబు — బా-తత్స-21

8 'దయాళుశబ్దంబున కిట్లు రేఫంబుగానంబడియెడి — బా-తత్స-38

9 'ఈలోపంబు సమాసంబులందుం జూపట్టెడు — బా-ఆచ్ఛి-21

10 'అధికరణంబు నా నాధారంబు — బా-కారక-17

గ్రంథవిస్తరభీతి నుదాహరింపనైతినిగాని యిట్టివింకను నెన్నియో వాక్యములు గలవు. తత్సూత్రవృత్తులలోని యీవాక్యము లన్నియు నాయాకార్యవిశేషములను విధించుచుండ లేదా

ఇఁక 'కార్యార్థము—వర్ణమిత్తునాఁబడు ననువాక్యములోని వర్ణశబ్దము చే నుక్,నిక్,మున్నగువానిలో నిక్,మున్నగువ్యంజనమాత్రములే గ్రహింపఁ బడుననియు లజ,మున్నగువానిలోని యికారవిశిష్టజకారములు (జి) గ్రహిం పఁబడవనియు నాశంకింతురేమో ! అట్టియాశంకకించుకయు నవకాశములేదు క్ మున్నగువానికిని నజ్విశిష్టములగు క్,కి, మున్నగువానికిని గూడ వర్ణముల ను వ్యవహారము లోకమున రూఢమైయున్నది. లోకవ్యవహారవిషయ మ టుండనిచ్చినను బాలవ్యాకరణములోనే సూరిగారు పెక్కుచోట్ల నజ్విశిష్ట వ్యంజనములను వర్ణశబ్దముతో వ్యవహరించియున్నారు.

1	వు,వూ,వో,వర్ణాదులగుశబ్దంబులు	బాల-సంజ్ఞ-17
2	యి,సి,రి,వర్ణంబులు	బా-తత్స-15
3	పూర్ణబిందుపూర్వకబువర్ణంబు	బా-తత్స-42
4	ముందఱిలువర్ణంబునకు	బా-ఆచ్ఛిక-11
5	వివర్ణసలలువర్ణంబులకు	బా-ఆచ్ఛి-16
6	కలన్వాదులనువర్ణంబు	బా-ఆచ్ఛి-18
7	ఇ,టి,తి,వర్ణంబులు	బా-ఆచ్ఛి-28
8	మూఁడుశబ్దముడువర్ణంబునకు	బా-పమా-17
9	నామ్వాదికనుమ్వాదులమువర్ణంబులు	బా-సమా-19
10	చువర్ణంబుతోడదుగ్ధకారంబు	బా-క్రి-108
11	—అరుగ్వాదుల—గువర్ణంబు	బా-క్రి-111
12	చుక్పరకరువర్ణంబునకు	బా-ప్రక్-20

ఇట్టి వింకను నెన్నియో గలవు. కావున సూరిగారివాక్యములోని వర్ణ శబ్దముచే జయనునది గృహీత మగుట నిర్వివాదము. కాఁగా నిత్సంజ్ఞాలోప ములకుఁ బయివాక్యమే సర్వథా విధాయకమై యున్నది.

ఇట ఫలభేద ముండునపు డనుబంధభేద ముండుట యుక్త మని తలం చియు సిద్ధరూపములఁ బరిశీలించియు జిత్త్వమును జీత్త్వమును గల్పించియుం డిరి. కవిగారు తమగ్రంథమున నిత్సంజ్ఞాలక్షణమును సూరిగారివలెఁ జెప్పక పాణినీయమునుండియే సంపాదించెద మనుసవరణము చేసెనవారు గనుక నట్టి సూరిగారిరచనమును ద్రోసివేసి యంతటను జిత్త్వమును మాత్రమే నిలిపి సూరిగారిజీత్త్వఫలమును సంపాదించుటకై 'అత్ర జీత్యదుతో భవేత్త'ను సూ

త్రమును గ్రొత్తపద్ధతిలో రచించియుండిరి. ఈరచనములోఁ బాణినీయము వలన నిత్సంజ్ఞ లభించునుగాని కొన్నిరూపములలో దోషములు సంభవించు చున్నవి. (అత్రజిత్యదుత్తోభవే త్తనుసూత్రమువలన ధాత్వధికారము లేనిచో టనే జిత్తుబిందుపూర్వం బగు ననునర్థము లభించునని శాస్త్రులవారు వ్రాసి యున్నారు. ఈసూత్రమువలన నిట్టియర్థమును సంపాదించినను 'చేఁయుడు' చేయుండు మున్నగువ్యతిరేకక్రియలలో నెల్లెడల బిందువు సిద్ధింపకుండుటయు 'చేయుఁడు చేయుండు' అని యిట్లుండవలసిన లూణ్మధ్యమపురుషబహువచ నాంతరూపము లన్నియుఁ చేయుడు మున్నగురీతి నుకారబిందువిరహితములుగ నపరూపములగుటయు సంభవించుచున్నది.

(10) "తద్ధర్మాదిషు లేడాశీశ్శాపసంప్రార్థనే విధౌ లోట్స్యా ల్లజ్ వ్యతిరేకేస్యాత్" అని కారికలో లేట్, లోట్, అని లకారములు సంస్కృత వ్యాకరణప్రసిద్ధములైనవే స్వీకరింపఁబడిన వనియు సూరిగారు సంస్కృతవ్యా కరణానుభవము లేనందున ల్యాట్టు, లూట్టని క్రొత్తలకారముల గ్రహించిర నియు శాస్త్రులవా రొకవిషయము చూపియున్నారు.

శాస్త్రులవారిమతముచొప్పున సంస్కృతవ్యాకరణానుభవము లేకున్నను సూరిగారు కారికను జూచియుండిరిగదా! అయినచో నందలి లేట్టులోట్టులను విడుచుటకుఁ బ్రబలమగు హేతు వేదియో నిరూపింప నక్కఱలేదా? ఈ లకారములపరిచయమునకుఁ బాణినీయపాండిత్య మవసరము లేదు. శబ్దరత్నా వళిమాత్రము చదువుకొన్న బాలునికైనను నీలకారములతోఁ బరిచయ ముండును. సూరిగారు లట్టు, లిట్టు, లృట్టులను బాణినీయములోనివానినే గ్రహించుటకును లజ్,ల్యాట్టు,లూట్టులను గ్రొత్తవానిని గ్రహించుటకును గార ణాంతర మున్నది. మొదటి మూఁటికిని వర్తమాన, భూత, భవిష్యదర్థబోధ కత్వము సంస్కృతమునను నాంధ్రమునను సరిగా నుండుటచే వానినే గ్రహిం చిరి. ఇఁకఁ గ్రొత్తవి యగువ్యతిరేకార్థమును దద్ధర్మతచ్ఛీలాదులను శాపాదుల ను బోధించు లకారముల నిర్దేశింపవలసియుండ వానినిగూడఁ బాణినీయోక్త ములనే గ్రహించినచోఁ బాణినీయపరిచయము గలబాలవ్యాకరణాధ్యేతలకు సంస్కృతంబునందలి యర్థములు స్ఫురించి భ్రాంతికలుగుచుండు నని యోచి యద్దానిని వారించుటకై క్రొత్తలకారములను నిర్దేశించియున్నారు. అట్లయి నను నర్థనిర్దేశపూర్వకముగ లకారములు విధింపఁబడుటచేతను నట్టిలకారము

లు లక్ష్యములో వినిపింపనివగుటచేతను నట్టిభ్రాంతి గలుగనేర దనియుఁ బ్రసిద్ధములగు లకారములకు మాఱు లకారములను సూరిగారు గల్పించుట య నావశ్యక మనియుఁ దలంచి కవిగా రిట్టిసవరణము చేసి రని గ్రహింపవలసి యున్నది. కాఁగా నీవిషయముగూడఁ గారికలయర్వాచీనతనే బోధించు చున్నది.

(11) "నిదునదుకదుచిఱుకుఱుగతడఅయోః ప్రాణేపరేతు ఖాద్యాస్తః। గసడదవాః పరుషాణాం పరతః ప్రథమాన్తతస్తుబహుళం స్యుః" అను కారికలోఁ బూర్వార్ధమున నిట్టూరుపు మొదలగు సమాసములందలి సంధి రూపములును నుత్తరార్ధమున వాఁడు గొట్టె మున్నగు వ్యస్తపదములందలి సంధిరూపములును సాధింపఁబడిన వనియు నిందు మొదటిదగు సమాససంధిరూపములు, సంధి 27-28-29-30 సంఖ్యగల సూత్రములయొద్ద సాధించి చూపవలసియున్నను ఛందోనిర్బంధముచేఁ బ్రకరణవిరోధమునకుఁ దలయొగ్గి యా ర్యావృత్తములో నిముడుటకు వీలున్న గసడదవాదేశవిధాయకసూత్రముతో గలిపి కవిగారు కక్కుఱితిపడి రనియు, నీప్రకరణవిరోధమును గమనింపఁ జాలక సూరిగారుగూడ నీసూత్రక్రమము నిల్పి యుంచిరనియు, నట్లుగాక స్వతంత్రముగ సూరిగారు బాలవ్యాకరణమును రచించినచో నిట్టిప్రకరణవిరోధము తటస్థించుట కవకాశము లే దనియు శాస్త్రులవారివేఱొకసారాంశము.

ఇందుఁ బ్రకరణవిరోధ మేమియుఁ గానరాదు. అచ్చుల కచ్చులు పరమగునప్పుడు వచ్చెడియజాదేశముల నన్నిటిని నిరూపించి యింక గసడవాదేశము మొదలుకొని హలాదేశముల నిరూపింపవలసియుండ దానిలోనచ్చున కచ్చు పరమగునపుడే వచ్చెడిహలాదేశము ప్రథమోపస్థిత మగుటవల్లను నిట్టిహలాదేశ మిది యొక్కటియే యుండుటవల్లను ద్విరుక్తటకారాదేశసూత్రము హలాదేశప్రకరణప్రారంభమునఁ జెప్పఁబడినది. వ్యస్తపదసంధులను సమాససంధులను వేఱువేఱుగా నిరూపింపవలయు ననునియమము సంధిపరిచ్ఛేదమునఁ జేసికొనఁబడియుండలేదు. కావుననే మఱికొన్నిచోట్లఁగూడ వ్యస్తవిషయకములును నగుసూత్రములు సంకీర్ణముగా నగపడుచున్నవి. సంధిపరిచ్ఛేదములోఁ బ్రారంభమున నచ్చుల కచ్చులు పరమగునప్పటి యజాదేశములును, పిమ్మట నచ్చుల కచ్చులు పరమగునప్పటి హలాదేశములును పిదప నచ్చులకు హల్లులు పరమగునప్పటి హలాదేశములును నీసంద

ర్భమున సరళాదేశప్రసంగవశమునఁ బ్రాప్తమగు ద్రుతప్రకృతికప్రకరణమును, దరువాత నచ్చుల కచ్చులు పరమగునప్పటి యాగమములును, హల్లులు పరమగునప్పటి యాగమములును, నామ్రేడితసంధులును, నలుక్సమాసమందలి యాదేశాగమములును, లోపప్రకరణమును, బ్రత్యసంగమున ననుకరణసంధులును నిరూపింపఁబడియున్నవి. ఈ క్రమమునుబట్టి ద్విరుక్తటకారవిధాయకసూత్రము గసడదవాదేశసూత్రమునకుఁ బూర్వముండుటలోఁ బ్రకరణవిరోధము గానరాకున్నందున నీవిషయము గ్రంథపౌర్వాపర్యచర్చ కుపచరింపదని నాయభిప్రాయము.

(12) "ఏతేలడాదయః కర్తృకర్మణోస్స్యు స్సకర్మకాత్ । పరస్మాత్కర్తరి" యనుకారికకు "లకారంబులు సకర్మకంబులకుం గర్తృకర్మంబులందు ను లాఁతికిం గర్తయందు నగు"ననుసూత్ర మగపడుచున్న దనియు, నిట ఛందోనిరోధంబునంజేసి శ్లోకములో 'అకర్మకాత్' అనునది యిముడక 'పరస్మాత్' అని కవిగారు ప్రయోగించి రనియు, నిదిచూచినవారు గనుకనే సూరిగారుగూడ దానికిఁ బ్రతిబింబముగా నుండునట్లు 'లాఁతికిఁ' అని ప్రయోగించిరనియు, నట్లుగాక ముందుగానే స్వతంత్రముగా సూరిగారు సూత్రమును రచించినచో 'లః కర్మణి చ భావే చాకర్మకేభ్యః, అనుపాణినీయసూత్రమందువలె ధారాళముగా నకర్మకంబుల కనుపదమునే యుపయోగించియుందు రనియుఁ గావున నీయంశము కారికలే మొదటివని స్థాపించుచున్న దనియు శాస్త్రులవా రూహించియున్నారు.

ఇట్లూహింపవలనుపడదు. సూరిగారి యీసూత్రములో 'లాఁతికిఁ' అనియున్నపక్షముననే 'లః కర్మణిచ భావే చాకర్మకేభ్యః' అనుపాణినీయసూత్రమువలె నిది చక్కనిసూత్రశైలిలో ధారాళముగా నున్న దని చెప్పఁదగును. ఈపాణినీయసూత్రములోమాత్రము 'సకర్మకేభ్యః' అనుపదము ప్రయుక్తమై యున్నదా? అదిలేకున్నను సందర్భవశంబున 'సకర్మకేభ్యః కర్మణి కర్తరిచ స్యుః' అనునర్థము లభించుచున్నది గదా? ఒకయర్థము ప్రకారాంతమున లభించునపుడు తద్బోధకమగు పదమును సూత్రములోఁ బ్రయోగింపకుండుటయే ప్రాథమగు సూత్రశైలికి లక్షణముగదా? అట్టిదృష్టితోడనే సూరిగారు 'సకర్మకంబులకుఁ గర్తృకర్మంబులందును నకర్మంబులకుఁ గర్తయందు నగు'నని యకర్మకపదంబున గూడ గ్రహించినచో శైలిమిక్కి

లి వేలనముగా నుండుననియు, లాంతిశబ్దముచే నెట్లును నకర్మంబులే గ్రహింపఁబడునుగదా యనియు నూహించి యించుక ప్రౌఢ మగురీతిలో 'లాంతికిం గర్తియందు నగు' ననిసూత్రించియున్నారు. ఈరచనమే సూత్రశైలి కనురూపముగా నున్నది. సూత్రశైలి ప్రౌఢముగను లాఘవానుబంధిగను నుండవలయునేగాని వాక్యశైలివలె ధారాళముగా నుండవలయు ననుట సరిగాదు.

ఇట్లీయొక్క స్థలముననేగాక మఱికొన్నియెడలఁగూడ నిట్టిరీతి బాలవ్యాకరణములోఁ గలదు. 'డుమువుల లేకవచనంబులు' 'లువర్ణంబు బహువచనంబు' ననిచెప్పినపిదప 'తక్కినవి యుభయంబులు' (బా-తత్స-13) అను సూత్రము కలదుగదా? ఇందు ధారాళముగా నుండుటకై 'తక్కినవి'యను పదమునకు బదులుగా నువర్ణకాదుల నన్నిటిని చేర్కొనవలయు నందురా? మఱియు డుమ్ ప్రత్యయములలో 'రుములు బహువచనంబులు' అని చెప్పిన పిమ్మట 'ఇఱ లేకవచనంబులు' (క్రియా-10) అని కలదుగదా? అచట డుత్,వు,ను, లేకవచనంబులు' అనియుండుట సమంజసమా? కాదు. ఇట 'తక్కినవి' ఇఱలు అనుపదము లుండుటయే సూత్రశైలిలో సరసముగానుండును. ఇట్లే ప్రకృతసూత్రమున 'లాంతికిఁ' (పరస్మాత్) అనుటయే యుచితమైయుండ నయ్యది సమంజసము కాదనియుఁ, దన్మూలమునఁ గారికలప్రౌఢమికత్వము స్థిరపడుచున్న దనియుఁ దలంచుట కవకాశము లేదు.

(13) 'పుంలిఙ్గాన్మహతో డుమ్ స్యాత్, మానాన్తా దేడు రేకత్వే, సల్లాదిభ్యో గుణేభ్యోనః, పేన్యాదిభ్య ఇమిర్భవేత్' ఇత్యాదిరూపముగఁ గవిగారు ప్రత్యయవిధాయకసూత్రములలో 'జ్యాప్ప్రాతిపదికాత్', మున్నగు పాణినీయసూత్రములలోని పంచమ్యంతములవలె 'పుంలిఙ్గాత్' మున్నగురీతిని బంచమ్యంతములనే ప్రయోగించి రనియు, నిట్లే తెలుఁగునఁగూడఁ బుంలింగము కంటె 'పుజ్జను' మొదలగురీతిని గంటెవర్ణకముతోడ వ్యవహరింపవలసియున్నదనియు, బంచమ్యంతప్రయోగముచే సందర్భవశంబునఁ బరమై, యని యర్థము తోఁచు ననియు, సంస్కృతవ్యాకరణసంప్రదాయ మెఱుంగక సూరిగారు షష్ఠ్యంతములు ప్రయోగించి రనియు, నీషష్ఠ్యంతప్రయోగముచే స్థాన్యాదేశభావము స్ఫురించి యపరూపములు సంభవించు ననియు నీపాటి సంస్కృతవ్యాకరణమర్యాద నెఱుంగని సూరిగారు స్వయముగా బాలవ్యాకరణమును రచింపఁజాలి యుండరనియు వీరివేఱొక సారాంశము.

తెలుఁగునఁ బూర్వము, పరము మున్నగువానితో సంబంధమున్నపుడు కంటెవర్ణకమును, కువర్ణకమును గూడ వ్యవహారసిద్ధములై యున్నవి. ఇటఁ బంచమియు షష్ఠియు రెండువిభక్తులును నుండవచ్చు నని సూరిగారు కారక పరిచ్ఛేదము 12వ సూత్రమునొద్ద స్పష్టముగాఁ జెప్పియున్నారు. ఈ రెండిటిలో షష్ఠియే యిప్పటివ్యవహారమున రుచిరముగను బ్రచురముగను నగపడుచుండును. ఈవ్యవహారప్రాచుర్యముంబట్టియే పెక్కుచోట్ల సూరిగారు 'పులింగమునకు' మున్నగురీతిని షష్ఠినే యుపయోగించియున్నారు. పంచమ్యంతమును బ్రయోగించినపుడు శాస్త్రులవారు సెలవిచ్చినరీతిని 'పరమై' యనునర్థమెట్లుతోఁచునో యట్లే షష్ఠ్యంతము ప్రయుక్తమగునపుడు మాత్రమాయర్థము తోఁచుటకుఁ బ్రతిబంధక మేమిగలదు? ఇట్టియెడ ననఁగాఁ బూర్వపరాదియోగంబున సంస్కృతభాషలోఁ బంచమియే గాని షష్ఠిని బ్రయోగించుసంప్రదాయ మగపడదు. ఈవిషయమును గొంతవఱకు గమనించుటవల్లనే సంస్కృతకారికలలో నచ్చటచ్చటఁ బంచమ్యంతములు ప్రయుక్తములై యున్నవి. ఇది సంస్కృతాంధ్రములకుఁ గలకారకనియమభేదమును బట్టి వచ్చినవ్యత్యాసము గాని, కవిగారిపాండిత్యవిశేషమును బట్టియు, సూరిగారి పాండిత్యలోపమును బట్టియు వచ్చినవ్యత్యాస మని తలంచుటమాత్రము ధర్మముగాదు, ఇఁక షష్ఠ్యంతప్రయోగమువల్ల స్థాన్యాదేశభావము స్ఫురింపదా యందు రేమో! స్థాన్యాదేశభావస్వరూపమును దెలిసికొనఁ గలిగినంతటి వ్యాకరణపరిచయము గలబాలురు ప్రకృతి కెప్పుడును బ్రత్యయము పరముగానే వచ్చునను సామాన్యవిషయమును గ్రహింపఁగలిగియే యుందురు గావున నిట్టియెడఁ బరపదాధ్యాహారము చేసికొనియే సమన్వయించుకొందురు. అట్లు గాక ఇట్టియెడఁ బ్రత్యయము ప్రకృతి కాదేశమై వచ్చునా లేక పరముగా వచ్చునా యనుశంక యెవరికేని గలిగినను నాయాసూత్రములకు సూత్రకర్తయే వ్రాసినవృత్తులును నాతఁడే చూపిన లక్ష్యములును నట్టిశంకను వెనువెంటనే నివారింపఁగలిగియున్నవి. ఇట్టియాపత్తి కేవలసూత్రములు రచించిన వారివిషయమునఁ జూపవలయునేగాని స్వయముగా సూత్రార్థముల వివరించి. లక్ష్యములంగూడ నిర్దేశించియున్నవారి విషయమునఁ జూపుటకు వీలులేదు. ఇదిగాక సూరిగారు కారికలు చూచి తెనిఁగించి రనికదా శాస్త్రులవారి నిశ్చయము. ఆపక్షమున 'పుంలింగాత్' అనుదానికిఁ బుంలిఙ్గముకంటె ననిసరిగా సూరిగా

రాంధ్రీకరింపనందులకుఁ దగినహేతువేదియో వీరు నిరూపింపవలసియుండును. అట్లు మక్కికి మక్కిగా నర్థము వ్రాయుటకు వ్యాకరణపాండిత్య మావశ్యకముగాదు గదా!

ఇది యట్లుండ నిచ్చట మఱొక్కవిశేషము గలదు. 'పుంలిఙ్గా న్మహతో డుక్ స్యాత్' ఇత్యాదిప్రత్యయవిధాయకసూత్రములలో షష్ఠ్యంతములఁ బ్రయోగింపక పంచమ్యంతములఁ బ్రయోగించుటవలనఁ గవిగారి విశ్రుతపాండిత్యచాకచక్యమును పుంలిఙ్గం బగుమహద్వాచకమునకు డుక్కగు మన్నగుసూత్రములలోని షష్ఠ్యంతప్రయోగములవలన సూరిగారిశ్రుతపాండిత్యమును వెలువడుచున్న దని శాస్త్రులవారు వ్రాసియున్నారు. వీరుగుప్తార్థప్రకాశికాంతమునఁ దమయొద్దనున్న మాతృకనుబట్టి స్వయముగా ముద్రింపించిన హరికారికలలో 'అదంతానా మమహతాం క్లీబానాంచ మువర్ణకః' అను ముప్రత్యయవిధాయకసూత్రమందును 'గవోఽకారాంతశబ్దానాం సర్వత్రాపి పువర్ణకః' అనుపుప్రత్యయవిధాయకసూత్రమందును, 'తిరశ్చామపి కామితః' అను కాప్రత్యయవిధాయకస్థలమందును 'స్వాఙ్గే కేషాంచి దేషః' అను ఈప్రత్యయవిధాయకస్థలమందును నగపడుచున్న షష్ఠ్యంతప్రయోగముల కేమిసమాధానము చెప్పుదురు? సూరిగారిషష్ఠ్యంతప్రయోగములకైన శాస్త్రులవారు చూపినస్థాన్యాదేశభావస్ఫురణరూపదోషము గవిగారి యీ నాలుగుసూత్రములందును నున్నట్లంగీకరింపవలసియే యుండునా? మఱియు నీస్థలమున విమర్శకు లెల్లరును దూరదృష్టితోఁ బరికింపవలయును, అల్లుఁడును శిష్యులును నగుకొట్రలక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిగారు వ్రాసికొన్నహరికారికలు మూలగ్రంథమును వివరణములు నుదాహరణములును సంపూర్ణముగా నున్నతాళపత్రగ్రంథమును, కరపగ్రామములోఁ జూచినాఁడను. అయ్యది లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిగారి పుత్రులును కృష్ణమూర్తికవిగారికి దౌహిత్రులును నగుకొట్ర శ్యామలకామశాస్త్రిగారియొద్ద నున్నది. దానిని వారే నాకుఁ జూపియున్నారు. వేంకటరామశాస్త్రులవారు తమప్రకృతాంశమునకు సాధకమని యూహించి యుదాహరించిన 'నల్లాదిభ్యో గుణేభ్యోనః పేర్వాదిభ్య ఇమిర్భవేత్' అనుకారిక యాతాళపత్రగ్రంథములోఁ బంచమ్యంతములలో లేనేలేదు. 'నల్లాదీనాం గుణానాంనః పేర్వాదీనా మిమిర్భవేత్' అని స్పష్టముగా షష్ఠ్యంతములతో నగపడుచున్నది. ఈయొక్కస్థలమునసే గాకఁ 'చిహ్నాదీనాం టికచ్చస్యాత్' 'ఈస్యా

దటమటాదీనాం' 'ఇకవర్ణోగ్గలాదీనాం' మున్నగు పెక్కు కారికలలో షష్ఠ్యంతములే యగుపడుచున్నవి. దీనినిబట్టి యాతాళపత్రగ్రంథమునకు మాతృక యగుకృష్ణమూర్తికవిగారి తాళపత్రగ్రంథములోఁ గూడ నిట్లు షష్ఠ్యంతములతోనే పాఠముండియుండు నని దృఢముగాఁ దోఁచుచున్నది. గురువుగారిగ్రంథమును జూచి ప్రాజ్ఞు లగుశిష్యులు వ్రాసికొనినపుడు మన ప్రస్తుతవివాదమున కనుకూలించున ట్టిస్థలముననే యింతమార్పు గలిగెననుట సంభావ్యము గానేరదు. ఇదంతయుఁ జూడ వేంకటరామశాస్త్రులవారియొద్ద నున్నప్రతిలోని షష్ఠ్యంతములు పంచమ్యంతములుగ సవరింపఁబడియుండు నని తోఁచుచున్నది. షష్ఠ్యంతము లిట్టియెడ సాధువులు గావని తలంచి యట్లు సవరించినవారు కారికల నన్నిటిని సరిగాఁ బరిశీలించియుండనందునఁ గావలయును పైని నేను జూపిన నాలుగుషష్ఠ్యంతములను దిద్దక విడిచిపెట్టినారు. ఏదో యొకప్రయోజనమును మనమునం దిడుకొని కవిప్రయోగము నిట్లు దిద్దివేయుట ధర్మము గాదు. ఆలోచింపఁగాఁ గవిగారు ప్రయోగించినషష్ఠ్యంతములు తప్పు లనుటకును నవకాశములేదు. ప్రత్యయవిధులలోఁ బంచమ్యంతము లుండుట న్యాయమైనను 'మధుబభ్ర్వో ర్బ్రాహ్మణకౌశికయోః' 'దదాతిదధాత్యోర్విభాషా' 'ఙ్క్షిహ్రీభ్రిహ్రీభువాంశ్లువచ్చ' మున్నగుపాణినీయసూత్రములందును 'సర్వత్రో ర్ధ్వర్భవతి మువత్' 'దుఙ్మహత్పదానాంవా' 'సర్వేషాం బహువచనేరు ఇతి స్యాత్' 'చురిత్రిక్రియాపదానాం' 'సర్వేషాం వర్తమానకాలే స్యాత్' ప్రతిషేధవాచినాం నిః' 'భూతార్థానాం తుసః క్రియాణాంస్యాత్' మున్నగు నన్నయభట్టీయ సూత్రములందును 'భవేద్ధర్మాదిశబ్దానాం ముచ్చవుశ్చాత్ర కుత్రచిత్' మనువట్వాదిశబ్దానాం నుడుజ్నిశ్చ ప్రయుజ్యతే' మున్నగు నాథర్వణసూత్రములందును షష్ఠ్యంతములు పెక్కు లగపడుచునేయున్నవి. వానితోపాటుగ నీహరికారికలలోని షష్ఠ్యంతములు సాధువులనుకొనుట కవకాశము గలదు. ఇట్టిస్థితిలో దీనికై యింతప్రయత్నముతో సవరణ మేలచేయవలసివచ్చెనో తెలియకున్నది.

(14) క్త్వార్థకము ద్రుతప్రకృతికము గాదు. వ్యతిరేకక్త్వార్థకము వికల్పముగా ద్రుతప్రకృతిక మగును. అనుప్రయుక్తంబైన కొనుధాతువునకుఁ గొందఱిమతంబునఁ గశబ్దంబు సర్వాదేశంబగును, అనునర్థముగల సర్వత్రసద్రుతః క్త్వార్థే వ్యతిరేకేతు వాభవేత్, ఉత్తరస్య కొనోర్థాత్తోః కం బుధాః కేచి

జూచిరే, అనుకారిక యగపడుచున్న దనియు, నీయర్థము నుపపాదించు, లేకన్ పట్టిక, (పట్టుకొని) అనురూపముల సాధించుసూత్రము బాలవ్యాకరణమున లేనందునఁ గారికను సూరిగారు బహులాక్షణికులకు సమ్మతముగానందున నీరూపంబుల సాధింపక విడచి రనియు శాస్త్రులవారి కడపటిసారాంశము.

కారికను జూచినను బహులాక్షణికసమ్మతి లేనందున సూరిగారే విడిచిరో లేక బాలవ్యాకరణమును జూచినను గొన్ని ప్రయోగంబు లిట్టివగపడుటవల్లను గొందఱైనను లాక్షణికులు దీనిని సమ్మతించుటవల్లను గవిగారే దీనిని గ్రొత్తగాఁ దెచ్చిపెట్టిరో నిర్ణయించుట కేమి యాధారముగలదు. ఇట్టి నిరాధారాంశము ప్రకృతగ్రంథముల పౌర్వాపర్యనిర్ణయమున కించుకేనియుఁ దోడ్పడఁజాల దని నాయభిప్రాయము.

ఇంతటితో శాస్త్రులవారి సారాంశములకు సమాధానములు వ్రాయుట ముగించి యిఁక నారెండుగ్రంథములకును గలరచనాభేదములు దేని కేది మూల మని స్థాపించుచున్నదో పరిశీలింపవలసియున్నది.

బాలవ్యాకరణసూత్రములకును గారికలకును ననేకస్థలముల రచనాక్రమములో భేదములు గానవచ్చుచున్నవి. కాని వానిలోఁ గొన్ని ప్రకృతగ్రంథపౌర్వాపర్యనిర్ణయమునకు సాధకములుగాని బాధకములు గాని కాసందున వానినన్నిటి నిటనుదాహరించుట యనావశ్యకము. ఇఁకఁ బౌర్వాపర్యనిర్ణాయకము లగుభేదములఁ బరికింపుఁడు. ఈ రెండుగ్రంథములకును గలరచనాభేదములలో నీగ్రంథముల పౌర్వాపర్యమును నిర్ణయించువానిని నాలుగు జాతులుగ విభజించి చూపుచున్నాఁడను. (సూత్రక్రమవ్యత్యాసము- (2) సూత్రఘటకనామభేదము- (3) రచనావిరోధములు- (4) సూత్రస్థపదక్రమవ్యత్యాసము, తదుదాహరణపద్ధతి.

(1) సూత్రక్రమవ్యత్యాసము.

తే ప్రభృతుల బహువచనంబునకు ముందు డుజ్జగు — బాల-అచ్చి-8
కూఁతుశబ్దము ప్రథమైకవచనంబునకు రువర్ణంబగు — 9
చేయువు బహువచనలకారంబున కలఘురేఫంబు విభాషనగు — 10
ఆల్వాదులబహువచనలకారంబునకు రేఫంబును ముందటి లు
వర్ణంబునకు బిందుపూర్వకడకారంబగు — 11

అనునీసూత్రములకు " త్వే ప్రభృతిబహువచనతః ప్రాగ్డుష్ కుర్తోస్తు సోరు వర్ణస్స్యాత్, ఆల్వాదే ర్బహులోరో బింద్వాది ర్దశ్చపూర్వాలోర్భవతి, చెయివోస్స్య దలఘురో బహులస్య విభాషయా " అనుకారికలు గలవు.

ఆల్వాదేః అనుకారికకుఁ బూర్వము రెండుచిన్నసూత్రములను గలిపి గీతిపూర్వార్ధమున రచించిపిమ్మట నున్న "చెయవు" అనుసూత్రము చిన్న దయినందున నది గీతికుత్తరార్ధముగఁ జాలియుండ దని తలంచి దాని తరువాతి దగు "ఆర్యాది" సూత్రము పెద్ద దగుటచే దాని నిటకు మార్చుకొని యుత్తరార్ధముగ రచించి "చెయువు" అనుసూత్రమును దానికిఁ బరమందను ష్టుప్ ఛందస్సులో రచించుట స్పష్టమగుచున్నది. ఈసందర్భమున సూరిగారి సూత్రక్రమమును గవిగారు దాఱుమాఱు చేయుటకు హేతువున్నది గాని కారికను జూచియు సూరిగారు మార్చుటకు హేతువులేదు.

పేర్వాదుల కిమివర్ణకం బగు బా—తద్ధి—5

నవర్ణకంబు గుణవచనంబులగు నల్లాదుల కగు బా—తద్ధి—6

అనునీసూత్రములకు-

నల్లాదిభ్యో గుణేభ్యో నః పేర్వాదిభ్య ఇమిర్భవేత్—అనియు

అరమరాదులకు స్వార్థంబునం దికవర్ణకం బగు బా—తద్ధి—9

ఉకవర్ణకంబు చిఱుతాదులకు స్వార్థంబునం దగు బా—తద్ధి—10

అను సూత్రములకు

చిఱుతాదే రుకస్స్వార్థే రమరాదే రిక స్తథా" అనియు గారికలు గలవు. ఇచట సూత్రక్రమమును గవిగారు ఛందోనుకూలముగ మార్చి రనుట నిర్వివాదము. కారికను జూచినచో సూరిగారు మార్చి రనుటకు హేతువు గానరాదు.

ఇమి వర్ణకంబు కలుగ్వాదుల కగు బా—కృ—4

తఙ్వర్ణకంబు చేయ్వాదులకగు బా—కృ—5

తువర్ణకం బడంగ్వాదుల కగు బా—కృ—6

అనువీనికి

చేయ్వాదే స్తఙ్ కలుగ్వాదే రడంగ్వాదేరిమిః తువః అనియు

బడి యేల్వాదుల కగు బా—కృ—14

గడ జేర్వాదుల కగు బా—కృ—15

ఇకి కోర్వ్యాదుల కగు బా—కృ—16

వువర్ణకంబు మన్వాదుల కగు బా—కృ—17

అవర్ణకంబు గీత్వాదుల కగు బా—కృ—18

అనువీనికి

"తతో బడిః పల్వాదే రస్తుగత్వాదేః వుర్మవ్యాదే స్తథాభవేత్, కోర్వాదిభ్య ఇకిః స్తద్వత్ పేర్వాదిభ్యో గడోమతః" అనియు నిట్టే యింకను ప్రకీర్ణకపరిచ్ఛేదమున,

"దక్కు లోనగువాని దాకు డకారంబు విభాష నగు-" బా-ప్రకీ-14

"ఏతాదులకు మువర్ణకంబు పరమగునపుడు దీర్ఘంబు విభాష నగు-" బా-ప్రకీ-15

అనుసూత్రములకు

"నైతాదీనాం మాతు దీర్ఘో, దక్కాద్వాదే ర్దశ్యవాతు డః" అనియు

"అబ్బురాదులం దుత్వమునకు లోపము విభాషనగు" బా-ప్రకీ-19

"చుక్కరకరువర్ణంబునకు ముందటిదువర్ణంబు నుత్వంబునకు లోపంబు విభాషనగు. అగుచోం దత్పూర్వంబు గురువుగాదు" బా-ప్రకీ-20

"జూదాదులదాకు జకారంబు విభాష నగు-" బా-ప్రకీ-21

అనుసూత్రములకు

"వాబ్బురాదే రుతోలోపా జూదాదే ర్దస్య జస్తథా
చుక్కరే రాభవే ద్భూతో లుగ్వా నాదిస్తతో గురుః"

అనియు ఛందస్సునకై సూత్రక్రమమును గవిగారు మార్చినట్లు తేటపడుచున్నది. కారికలనే చూచియున్నచో నందలి సూత్రక్రమమును సూరిగారు మార్చుకొనుటకు హేతు వగపడదు.

(2) సూత్రఘటకగణనామభేదము.

వృద్ధాదులదుజ్జునకు లోపము విభాష నగు బాల-తత్స-56

స్త్రీలింగంబుల ప్రథమైకవచనంబునకు లోపం బగు బాల-తత్స-57

చరిత్రాదులమువర్ణంబునకులోపంబుబహుళంబుగానగు బాల-తత్స-58

అని సూరిగారిసూత్రములకు వృద్ధాదే ర్వాదు జోలోటో బహుళం మోర్వథాదిషు స్త్రీలింగప్రథమైకస్య లోపఃఅనుకారిక యగుపడుచున్నది. ఇటం

జరిత్రాదిశబ్దముల మువర్ణకము లోపించునని సూరిగారు చెప్పియుండఁ "జరిత్రాదిపదము శ్లోకములోనిముడక బహుళం మోర్వధాదిషు" అని కవిగారు మార్చియున్నారు. సూరిగారు కారికను జూచినయెడల వారును వధాదులని యే నిరూపింపక దానినిమార్చి చరిత్రాదులనవలసిన ప్రసక్తి వారికిలేదు.

ఇట్లే "కంధరాదులుక్లీబతుల్యంబులుబహుళంబుగానగు బాల-తత్స-66 అనుసూత్రమునకు "భిక్షాదయోాథజస్తత్ర బహుళంక్లీబతుల్యతామ్" అను కారిక గలదు. ఈపట్టున, కంధరా, నాసికా, భిక్షా, దంష్ట్రా, గ్రీవా, పాదుకా, ఉల్కా-, ప్రభృతులు కంధరాదు లనిసూరిగారివాక్యమునుజూచి యందు వర్ణత్రయఘటితములగు వానిలో మొదటిదగు భిక్షాశబ్దమును గవిగారు గ్రహించియున్నట్లు స్పష్టపడుచున్నది.

(3) రచనావిరోధములు.

"ఉకారాన్తగోశబ్దములకంతట వువర్ణకం బగు బా-తత్స-48

"వువర్ణకేతరవిభక్తిపరమగుచో నుకారాన్తములకు బహుళంబుగా గోశబ్దమునకు నిత్యముగా వుగాగమం బగు బా-తత్స-49

"ఉకారాన్తం బగుమహత్తునకు వువర్ణకము బహుళంబుగా నగు బాల-తత్స-50

"కద్రువనాగమాత బాల-తత్స-51

అని సూరిగారిరచనము ఇటనుకారాన్తములకు వువర్ణకమును వుగాగమును వచ్చుస్థలము లన్నిటిని జూపి యీసందర్భమునఁ గద్రూ శబ్దమునకుఁగూడ మొదటిసూత్రముచేఁ వుగాగమును బ్రాప్తించుచుండ దానిని వారించుటకై కద్రువ యని నాల్గవసూత్రమున నిపతించియున్నారు. ఈసూత్రములకు.

"గవోకారాన్తశబ్దానాం సర్వత్రాపి వువర్ణకః
విభక్తౌ వుగ్వ్యభిన్నాయాం గోర్నిత్యం బహులంతు వామ్

"ఉకారాన్తాత్తుబహులం మహతస్స్యాద్వువర్ణకః
అహిప్రసూం వినాకద్రూ మస్వవస్స్యాత్ప్రయోగతః"

అనుకారికలుగలవు. ఇట "అహిప్రసూం వినా కద్రూమ్" అనునది యేవాక్యముతో సమన్వయించును? సన్నిహితమగు—'ఉకారాన్తాత్తు బహులం మహతస్స్యాద్వువర్ణకః' అనుదానితోఁ గదా యన్వయింపవలయును. అవా

శ్యము మహచ్ఛబ్దవిషయకమగుటచే నావిధి కద్రూశబ్దమున కెంతమాత్రము ను సంబంధింపదు. కావున నీపర్యుదాస మసంబద్ధ మగుచున్నది. ఈపర్యుదాసము "గవోకారాన్తశబ్దానాం సర్వత్రాపి వువర్ణకః" అనుదానిలో నున్నచోఁ గొంతవఱకు సమంజసముగా నుండును. ప్రకరణాంతమున నున్నకద్రూశబ్దవిషయక మగుపయి సూరిగారిసూత్రమును జూచినవారు గావుననే కవిగారు మొదటిమూఁడుసూత్రములను రచించినపిమ్మటనే దీనిని రచించియున్నారు. ఆరచించుటలో సూరిగారివలెఁ గేవలనిపాతరూపమున విధించియున్నచో బాధ లేకుండెడిది. పర్యుదాసము చెప్పుటవల్ల సమన్వయమునకు వీలులేకున్నది. సూరిగారియీసూత్రక్రమమును జూడకుండగ స్వతంత్రముగనే కవిగారు కారికలను రచించినచో నన్వయవిరహితముగ నీరీతిని రచించియుండరు. సూరిగారిసూత్రక్రమమే వీరినిట్లు భ్రమపెట్టియుండుట స్పష్టమగుచున్నది. కావున నీవిషయము బాలవ్యాకరణప్రాథమికత్వమును దృఢముగా స్థాపింపఁజాలియున్నది.

"సమానాధికరణం బగునుత్తరపదంబు పరంబగునపు
డు మూఁడుశబ్దము డువర్ణంబునకు లోపంబును
మీఁదిహల్లునకు ద్విత్వంబునగు బాల-సమాస-17

అనుసూత్రమునకు

"ఉత్తరస్మి న్సమానాధికరణేతు పవేడుజః,
మూఁడుశబ్దస్య లోపస్స్యా ద్ధలో ద్విత్వం తథోపరి"

అనుకారికయగపడుచున్నది. సూరిగారు సంఖ్యావాచకశబ్దములకుఁ బ్రకృతిప్రత్యయవిభాగము చేసి ప్రక్రియను జూపియుండలేదు. పరినిష్ఠితరూపముల పట్టికను మాత్రము చూపియున్నారు. వీరిగ్రంథమునుబట్టి మూఁడుశబ్దములోని 'డు' అనునది డుజ్జని (జీత్తుగా) తలంచుట కెంతమాత్రమును నవకాశములేదు. ఈడువర్ణము ప్రకృతిసిద్ధము. కావుననే మూఁడిటిని మూఁడిటికి మున్నగు ద్వితీయాదివిభక్తులందుఁ గూడ నిదియగపడుచుండును. కారికలలోఁ గూడ నెచ్చటను నిందలిడువర్ణము జీత్తుగా విధింపఁబడియుండలేదు. బిందుపూర్వక మగుటచే నియ్యది డుజ్జనికొందఱు భ్రమించుటకలదు. ఇట్టిభ్రమవల్లనే కొన్ని బాలవ్యాకరణప్రతులలో 'మూఁడుశబ్దము డుజ్వర్ణంబునకు లోపంబు' ననునపపాఠము వెలయుచున్నది. ఈసూత్రమునొద్ద గుప్తార్థప్రకాశికలో

శాస్త్రులవారుకూడ "కొన్ని ప్రతులలో మూలసూత్రంబునందు దుజ్వర్ణం బునకు అనిపాతము కలదు. అయ్యది ప్రామాదికంబు"అని స్పష్టపఱిచి యున్నారు.

పైసూత్రమునుజూచినను గవిగారు మూఁడుశబ్దము ప్రథమాంతమును నందలిషువర్ణము బిందుపూర్వముగను నగపడుచుండుటవలన నయ్యది డుఙ్జని భ్రమించి "దుజః" అనివ్రాయుట సుసంభవమని తేటపడుచున్నది. ఇతరులు రచించినప్రక్రియాగ్రంథము నప్పటి కపుడు చూచి యందలిప్రణాళికలను సా కల్యముగ గ్రహించి ధారణచేయుట కష్టముగానఁ గవిగారిట్లు భ్రమపడుట కుఁ గొంతయవకాశము కలదు. ఇట్లుగాక కవిగారే మొదటఁ గారికలు రచి యించిరన్నచోఁ దమప్రణాళికను దామే గుఱుతింపఁజాలక పూర్వాపరప్రక్రి యావలోడనము లేకుండ స్వగ్రంథవిరోధము గలుగునట్లు దుజ్జని ప్రయోగిం చి రనవలసివచ్చును. ఇటఁ గవిగారు తమప్రక్రియలోని పూర్వాపరసందర్భము లఁ దామే గుఱితింపలేకపోయి రనుట యుచితమో, లేక యిది భ్రాంతిజనక మగుస్థలముగావున సూరిగారిసూత్రమును జూచి భ్రాంతిపడి రనుట యుచిత మో విమర్శకులే యూహింతురుగాక.

తత్సమపరిచ్ఛేదప్రారంభమునఁ బ్రథమావిభక్తిప్రత్యయముల స్వరూ పము ను బోధించుసూత్రములలో 'చేతతోఁ డా కొఱకుకై చ తుర్థీ త్వాదపంచ మీ'అను కారికగలదు. ఇట సూరిగారు 'కొఱకు, కయి, చతుర్థి' అని వ్రాసియుండఁ దదనుసారముగ 'కొఱకు కయి'అన్నచో ఛందస్సు కుదురదు గావున 'కై'యనిగ్రహించి యున్నారు. కాఁగా నైకారాంతమైన 'కై'యను నది ప్రత్యయస్వరూప మని మొదట బోధించినట్లు తేలుచున్నది. మరల నొకచోట 'షష్ఠి యొక్క కయి న్వినా'అని కయిప్రత్యయమును గ్రహించి దీనికి నుగాగము రాదని దెలిపియున్నారు. మొదటి సంజ్ఞాసూత్రములలో 'కై' యనిగ్రహింపఁబడిన యీప్రత్యయమునకు 'కయి' అనురూప మెట్లు సిద్ధించును? క్రియాపరిచ్ఛేదములోని 'భ వేతా మయ్యవ్వావక్రతమా బహుల మాచ్ఛికే' (అచ్ఛికంబులం దయి యవులకు వక్రతమంబులు బహులంబుగా నగు బా-క్రియ-103) అనుసూత్రముచే 'అయి'అనుదానికి నైకారాదేశము వచ్చునుగాని ఐకారమునకు 'అయి' యనునాదేశమురాదు గదా! "వక్ర తమా అయ్యవ్వా' భవతః (ఐఔలు,అయి,అవుగామాఱును)అని యన్వయిం

చినచో 'కయి' అనురూపము సిద్ధించునుగాని యీయన్వయములో నీసూత్రము నొద్దనున్న 'అయిరేని, ఐరేని' అనునుదాహరణము మిక్కిలి యసంగతమనవలసివచ్చును. ఈయుదాహరణమును బట్టియుఁ గారికలలోని ప్రక్రియాపద్ధతిని బట్టియు 'అయి అవులు వక్రతమములుగా మాఱు ననియే పైసూత్రము నర్థము చెప్పితీరవలయును. కాఁగా 'కయి' అనురూపము సిద్ధింపకుండఁగనే యున్నది. ప్రణాళిక యితరుని దయినపుడే యిట్టిపూర్వాపరవిరోధము సంభవించు ననుట న్యాయ్యముగాని కవిగారి వంటిపండితులు స్వయముగాఁ బ్రణాళిక నేర్పఱుచుకొన్నగ్రంథములో నిట్టిపూర్వోత్తరగ్రంథవిరోధము లుండునని యూహించుట యట్టివారికిఁ దగనిలోపమును గల్పించుట యగునని నాయభిప్రాయము.

"అగున కనుకనులకు ముజ్జీత్తులు పరంబు లగునపుడు
కానాకానలు విభాషనగు (బా-క్రియా. 96)

అను సూత్రమునకు

"ముత్యగోరనుకన్యోశ్చ కానాకానాభవన్తివా"

అను కారికగలదు—

అగుధాతువునకు ముజ్జు పరమగునపుడు "కా" యనియు, అనుధాతువునకు జీత్తులు పరమగునపుడు "నా" యనియు, కనుధాతువునకు జీత్తులుపరమగునపుడు "కాన" యనియు నాదేశములు వికల్పముగా రావలసియున్నవి. సూరిగారిసూత్రములోని యుద్దేశ్యనిమిత్త, విధేయములకు యథాక్రమముగ నన్వయముచేసికొన్నచో నీయర్థము సరసముగా లభించుచున్నది. ఈసూత్రముప్రాప్తాప్రాప్తవిభాషగా నారంభింపఁబడినది. కారికలో ముజ్జీత్తు లను నిమిత్తములు విడిగా గ్రహింపఁబడక "ముత్త"ను విశిష్టసంజ్ఞావాచకపదము గ్రహింపఁబడియుండుటచే 'అగు' అను, కను అనునీమూఁడిటికిని 'ముత్తు' పర మగునపుడెల్ల నీవిధి ప్రవర్తింపవచ్చునని తేలుచున్నది. ఇట్లు ప్రవర్తించినచో అగుధాతువునకు, అగఁడు, అగమి, అగక, అగని, మున్నగునవియు, అనుధాతువునకు (,,నీవు), నమ్ము (మీాప) నందు" అనునవియు, కనుధాతువునకు నీవు 'కానము' మీారు 'కానఁడు' అనునవియు ననేకములగు ననిష్టరూపములు సంభవించును. మఱియు నుద్దేశ్యవిధేయవాచకముల విన్యాసముగూడ, అగునకు 'కా' నా, కానలు మూఁడును, అనుకనుఁకును, కానా, కానలుమూఁడును

వచ్చు ననునర్థము లభించురీతిగానున్నది. దీనివలన మఱికొన్ని యపరూపములు సంభవించును. మఱియు నీపద్ధతిలో, “వచ్చో శ్చ్వాచో రగో శ్చ్చచ్చో రాశ్చ్వాపుః కాశ్చ్చ రుర్ముతి” అని యగుధాతువునకు ముత్తుపరమగునపుడు కాదేశమును సత్యముగా విధించుట కేవలము నిరర్థక మగుచున్నది. కవిగారు సూరిగారిసూత్రములో ముజ్జీత్తులను పదముచూచి “ముజ్జీత్తులు ముత్తునాఁబడు” ననుసంజ్ఞ యున్నది. గాన నాసంజ్ఞాపదమునే వ్యవహరింత మని యూహించి ‘ముతి’ యనియు, ‘కా’నాకానలనుచో ‘కా’ యనునది వ్యస్తపదమని గ్రహింపక యదంతయుద్వంద్వసమాసమే యని తలంచి “కా నాకానాభవన్తివా” యనియు రచించిరేగాని సూరిగారిసూత్రములోని క్రమపద్ధతిని గమనింపరైరి. ఏతత్సూత్రరచనావిషయమునఁ గవిగారికి స్వబుద్ధిప్రకల్పిత మయిన యుద్దేశ్యనిమిత్తాదినిర్ణయ మున్నచో సూత్రమింతయుజాగరూకమై యుండదు

“కృత్తుల కర్థంబులు యథావ్యవహారంబుగ గ్రాహ్యంబులు

బా-కృ-1—

ధాతువునకు విహితం బగుదుష్ఛిన్నప్రత్యయంబు కృత్తునాఁబడు కృత్తులకు వక్ష్యమాణంబులకు భావకర్తృకర్మాద్యర్థంబులు మహాజనవ్యవహారానుసారిగా నెఱుఁగునది” అను సూరిగారిగ్రంథమునకు

“యథావ్యవహృతి జ్ఞేయాః కృతామర్థా మనీషిభిః దుష్ఛిన్నప్రత్యయో ధాతో ర్విహితః కృది తీష్యతే వక్ష్యమాణా భావకర్తృకర్మాద్యర్థాః కృతామివా మహాజనస్య విజ్ఞేయా వ్యవహారాను సారతః”

అనుకారికలు గానంబడుచున్నవి.

బాలవ్యాకరణమునఁ గృదంతపరిచ్ఛేదమున “కవర్ణకం బలుగ్వాదుల కగు” మున్నగురీతిని నర్థనిర్దేశము లేకుండఁ బ్రత్యయములు మాత్రము విధింపఁబడియున్నవి. కావుననే వానియర్థము శిష్టవ్యవహారమున ననుసరించి తెలియఁదగునని సూరిగారు వ్రాసియున్నారు. కారికలలోఁ గూడఁ గృదంతపరిచ్ఛేదమునం దంతటను నర్థనిర్దేశవిరహితముగఁ గేవలప్రత్యయవిధానమే వెలయుచున్నది. ఇట్లుండ నిటమీఁదఁ జెప్పఁబడు భావాద్యర్థములను నర్థముగల “వక్ష్యమాణా భావకర్తృకర్మాద్యర్థాః” అనుకారికావాక్య మెట్లు సంగతమగును? బాలవ్యాకరణకృదంతపరిచ్ఛేదమున నర్థములు నిర్దిష్టములై యున్నవో లేవో యనికూడఁ గవిగారు పూర్వాపరపర్యాలోచనము చేయనందున గ్రహించి

యుండలేదు. ‘‘కృత్తులకు వక్ష్యమాణంబులకు భావకర్తృకర్మాద్యర్థంబు ల’’ నువాక్యములో ‘‘వక్ష్యమాణంబు లగు’’ అని భ్రమించి యర్థము జేసికొని వక్ష్యమాణపదము భావకర్తృకర్మాద్యర్థములను దానికి విశేషణముగా సమన్వయించుకొని యున్నందున వీరుఁ వక్ష్యమాణాభావకర్తృకర్మాద్యర్థా’’ అని వ్రాసియుండుట తేటపడుచున్నది. సామాన్యముగాఁ దెలుఁగువచనములలో విశేష్యమునకుఁ బూర్వము విశేషణపదప్రయోగము తఱచుగా నుండుటవల్లను ‘కు, గు, అను రెంటికిని నుచ్చారణాదులలో సన్నిహితసంబంధముండుటవల్లను వీరి కిచ్చట నిట్టిభ్రాంతి కలిగె ననుట యసంభావ్యము కానేరదు. ఇట్లుగాక వీరు స్వయముగానే రచనాప్రణాళిక నిర్ణయించుకొని రన్నచోఁ దాము కృత్తుల కర్థముల నిర్దేశింతురో లేదో తమకే తెలియులే దనవలసి యుండును. ఇట్లు తమప్రణాళికను దామే హృద్గతము చేసికొనఁజాలకపోయి రనుట సంభావ్యమో ప్రణాళిక యితరుని దగుటచే నది యప్పటికప్పుడు హృద్గతము కాక వైరీతిని భ్రమించిరనుట సంభావ్యమో విమర్శకులే యూహింతురుగాక—

(4) సూత్రస్థపదక్రమవ్యత్యాసము.

—: తదుదాహరణ పద్ధతి :—

బాలవ్యాకరణము—		హరికారికలు—	
తాను నేను పదంబుల ద్రుతంబునకు సంశ్లేషంబు లేదు- బా-సంధి-23		అస్మదాత్మ ద్రుతస్సంశ్లేషశ్లాక్చన—	
తాఁజదివె	తావినె	తాఁజదివె	తావినె
తాను జదివె	తానువినె	తానుజదివె	తానువినె

ఈస్థలమునఁ ‘ఆత్మ స్మత్’ అనుసూరిగారి క్రమమును దీసికొన్నచో ఛందస్సు కుదురదని యెంచి కవిగారు ‘అస్మదాత్మ’ అని కారికలో మార్చి యుదాహరణములను మాత్రము సూరిగా రిచ్చినక్రమముననే యిచ్చియున్నారు. సూరిగారి యుదాహరణములఁ జూడక స్వయముగనే కవిగా రుదాహరణములఁ జూపియున్నచోఁ దమకారికలో మొదటిదగు ‘నేను’ అనుదాని యుదాహరణములఁ జూపక దానిని విడిచి రెండవ దగు ‘తాను’ పదమును సూరిగారిదానికి సరిపడునట్లు చూపుట యెట్లుపొసఁగును?

బాలవ్యాకరణము.	హరికారికలు.—
కయి, పట్టి, యొక్కలకు	(నుల్ టాదేః) పట్టియొక్కక
నుగాగమంబు లేదు—బా-తత్స. 9	యోన్వినా.
రామునికయి, జ్ఞానముఁబట్టి,	రామునికయి, జ్ఞానముఁబట్టి
రాముని యొక్క—	రామునియొక్క.—

ఇటఁ గవిగారు తమ సూత్రమునకు లక్ష్యములను జూపునపు డందలిక్రమము ననుసరించియే చూపవలసియున్నది. అయినను సూరిగారిక్రమమును జూచుటవల్లనే తదనుసారముగ లక్ష్యములు చూపఁబడియున్నవి. ఇచట సూరిగారిక్రమమును జూడకున్నను లోకములోని విభక్తిక్రమము ననుసరించి వారట్లు చూపియుందురేమో యనుశంక మనకుఁ గలుగవచ్చును. కాని యిది విభక్తులక్రమమును బ్రధానముగఁ జూపవలసినస్థలముగాదు. నుగాగమము రానియీప్రత్యయములను దమ సూత్రమందుపాత్తమయిన క్రమమునందే వారు చూపవచ్చును.

బాలవ్యాకరణము—	హరికారికలు—
చేతతోడలోపల వర్ణకంబుల	చేతలోపల తోడానాం
ప్రథమాక్షరంబులు వైకల్పికము	శేషఆద్యక్షరస్యవా.
శేషించు—బా-తత్స- 10.	శివునిచే, శివునితో, వనములో,
రామునిచే, రామునితో, వనములో	

ఇఁట గూడ, చే, లో, తో, అనుక్రమములో నుదాహరింపవలసియున్నను సూరిగారిక్రమములోను దాహరణము లగపడుచున్నవి.

బాలవ్యాకరణము—	హరికారికలు—
"ఆగమము, వువర్ణంబుల కందువర్ణకము పరంబగునపుడు నుగాగమంబు విభాష నగు"	"వుమ్వోరాగమ యో రందౌను గ్భ వేత్తు విభాషయా"
(1) వనమునందును, వనమందును	(1) వనమునందును వనమందును,
(2) ధేనువునందును, ధేనువందును	(2) ధేనువునందును, ధేనువందును

ఇచ్చట ముపువర్ణంబుల కనుదానిని 'మువ్వోః' అనిసంస్కృతీకరించినచో వువర్ణకము స్పష్టముగా నుండదని తలంచి 'వుమ్వోః' అని మార్చుకొనిరి. కాని తత్క్రమానుసారముగా నుదాహరణములఁ జూపక సూరిగారిక్రమము ననుసరించియే యుదాహరణములఁ జూపియున్నారు. కవిగారు బాల

వ్యాకరణోదాహరణములను జూడనిచోఁ దమకారికలోని క్రమమునకు విరుద్ధముగను సూరిగారి యుదాహరణక్రమమునకు సరిపడునట్లును నుదాహరణములను జూపుటకు వీలున్నదా ?

"అన్నిప్రభృతులు సర్వనామంబులు" బా–ఆచ్ఛి–24.

అన్ని, ఇన్ని, ఎన్ని.కొన్ని, పెక్కు. పలు, ఆ, ఈ, ఏ, నా. మన. తా. సంఖ్యావాచకంబులు. అని సూరిగారి గ్రంథము ఇట "వికృతౌ సర్వనామా న్యన్నీన్నికొన్యెన్ని పెక్కుచ పల్వాయే (పలు–ఆ–ఈ, ఏ) నీనామనతా తద్వత్సంఖ్యార్థకా అపి" అనుకారిక కలదు.

అన్ని. ఇన్ని, ఎన్ని, కొన్ని, యను నీక్రమములో నున్నయెడల ఛందోభంగ మగు నని అన్ని ఇన్ని కొన్ని ఎన్ని యని కవిగారు మార్చుకొని యుండుట స్పష్టము. కారిక చూచినచో సూరిగారు మార్పవలసినప్రసక్తియేమి గలదు ?

మూలకారికలోని మార్పువిషయ మిటుండ నిచ్చటియుదాహరణములఁ బరికింపుఁడు.

బాలవ్యాకరణము—	హరికారికలు—
సర్వతావదర్థకము—	
అందఱు అందొఱు అన్ని	అందఱు అందొఱు అన్ని
ఇయదర్థకము.	
ఇందఱు— ఇన్ని.	ఇందఱు— ఇన్ని.
	అయమియదర్థః.
కియద్యావదర్థకము.	
ఎందఱు—ఎన్ని	ఎందఱు—ఎన్ని
	అయంకియద్యావదర్థః
కతిపయార్థకము.	
కొందఱు—కొన్ని.	కొందఱు—కొన్ని.
	అయం కతిపయార్థః

ఈసందర్భములో ఛందస్సునకై కారికలో 'కొన్యెన్ని' అని క్రమమును మార్చుకొనుటయు నుదాహరణములఁ జూపుటలోఁ దమకారికలోని వ్యత్యాసమును గుర్తింపక సూరిగారిక్రమముననే యనుసరించి యుదాహరణములఁ జూపుటయుఁ దేటపడుచున్నది. సూరిగారియుదాహరణములే యెదుటలేనిచోఁ దమకారికాక్రమమునకు విరుద్ధముగను సూరిగారిక్రమమునకు సరిపడునట్లును నీక్రమము వీరికెట్లు స్ఫురించును ?

"కొండొకచో నామ్యాదికనుమ్యాదుల మువర్ణంబులు పఙ్వర్ణంబులగు" (బా-సమా-19) అనుసూత్రములోని నామ్యాదికనుమ్యాదిపదముల పౌర్వాపర్యమును ఛందోనుకూలముగ మార్చి 'క్వచిత్స్యేషుకనుమ్యాది నామ్యాదిగతమోః పపఙ్' అని రచించియున్నారు. సూరిగారే దీనిని జూచినచోఁ గనుమ్యాదినామ్యాదుల యను నీక్రమముననే రచియించియుందురు గదా?

కనుమ్యాదియనుదానికంటె నామ్యాదియనునది యల్పాచ్కమగుటచే నీద్వంద్వమున దానికే పూర్వనిపాత ముండవలయు ననియుఁ గారికలోఁ గనుమ్యాదిపదమునకుఁ బూర్వనిపాత ముండుట తప్పనియు భావించి సూరిగారే మార్చిరేమో యని శంకింపవలనుపడదు. "సముద్రాభ్రాద్ఘః" ,,లక్షణహేత్వోః క్రియాయాః" మున్నగుపాణిని సూత్రప్రయోగములంబట్టి పూర్వనిపాతప్రకరణ మనిత్యమని పాణినీయులసిద్ధాంతము గావునఁ గారికలోని ప్రయోగము దుష్ట మనుట కవకాశము లేదు. కావున సూరిగారు మార్పవలసినపని యేమి?

మఱియు నిచ్చట రెండుగ్రంథములలోని యుదాహరణములను ముఖ్యముగ గమనింపవలసియున్నది.

బాలవ్యాకరణము—

నాఁపచేను, పాఁపటేఁడు,
కనుపపులు, జనుపనార,
నాము, పాము, ప్రేము, వేము,
అమ్ము, ఎమ్ము, ఇవినామ్యాదులు.
కనుము, ఇనుము, ఉడుము, ఎనుము, జనుము, మినుము, ఇత్యాదులు కనుమ్యాదులు.

హరికారికలు—

నాఁపచేను, పాఁపటేఁడు.
కనుపపులు, జనుపనార.
నాము, పాము, ప్రేము, వేము.
అమ్ము, ఎమ్ము, ఇతినామ్యాదయః.
కనుము, ఇనుము, ఉడుము, ఎనుము, జనుము, మినుము, ఇద్యాదయః కనుమ్యాదయః.

ఇచటఁ గారికరచనమే మొదటిదైనచోఁ దమకారికలోని క్రమమునకు విరుద్ధముగ సూరిగారిక్రమము నకు సరిపడునట్లుగను గవిగారు నామ్యాదులను ముందుగను బిమ్మటఁ గనుమ్యాదులను జూపుటకు వీలున్నదా?

మిత్రశరణ ప్రధానపాత్రాదులు మిత్రాదులు బాల—త—18

అని సూరిగారు మిత్రాదిగణములోనిశబ్దముల నీక్రమముగ నిర్దేశించి యున్నారు. ఈ క్రమములో నున్నచో 'ఛందస్సునకానుకూల్య మండదని

మెంచి కవిగారు "మిత్రం ప్రధానం శరణం పాత్ర మిత్యాది తద్గణః" అని మార్చియున్నారు. సూరిగారే యీకారికను జూచియున్నచో వారికి మార్పవలసిన ప్రసక్తి లేనందున మిత్రప్రధానశరణపాత్రాదులు మిత్రాదు లనియే వారు వ్రాసియుందురుగదా!

బాలవ్యాకరణము—

గతిబుద్ధి ప్రత్యవసానార్థశబ్దకర్మాకర్మకం బుల కప్రేరణంబునం గర్తయగు నది ప్రేరణంబునం గర్మం బగు

— బా-క్రి-123.

పొందు మొదలయినవి గత్యర్థకంబులు.
తెలియు మొదలైనవి బుద్ధ్యర్థకంబులు తిను మొదలయినవి ప్రత్యవసానార్థకంబులు. విను చెప్పు చదువు మొదలైనవి శబ్దకర్మంబులు.
అకర్మకంబులు ప్రసిద్ధంబులు.

హరికారికలు—

గతిబుద్ధ్యదనార్థేయేఽకర్మకా శ్శబ్దకర్మకాః, తేషామప్రేరణే కర్తా ప్రేరణే కర్మభావభాక్.
పొంద్వాదయో గత్యర్థాః
తెలియ్వాదయో బుద్ధ్యర్థాః
తిన్వాదయః అదనార్థాః
విను, చదువు, చెప్ప్వాదయశ్శబ్దకర్మకాః
అకర్మకాః ప్రసిద్ధాః.

వెనుకఁ జూపినమువ్వర్ణంబులకనుచో 'మువ్వోః' అనినచో వువర్ణము స్పష్టముగ నుండదని తలంచి 'వుమ్వోః' అనిమార్చినట్లే యిచటఁగూడ సూరిగారిక్రమము ననుసరించి 'విను చెప్పు చదువ్వాదయః' అన్నచో 'చదువు' అన్నదానిస్వరూపము సంధిలోఁ జెడునని యూహించి 'విను చదువు చెప్ప్వాదయః' అని కవిగారు మార్చియుందు రని తోఁచుచున్నది. మఱియు నిట సూరిగారిక్రమమును జూడకున్నచోఁ దమసూత్రములోని క్రమమునకు విరుద్ధముగను సూరిగారిక్రమమునకు సరిపడునట్లును నిచటి వివరణగ్రంథ ముండుటకు హేతువు గానరాదు.

రెండుగ్రంథములను సంబంధించిన విషయము లిట్లుండఁ గవిగారిజీవిత చరిత్రలో మఱొక్కయంశము గలదు.

అశ్వశాస్త్రరచన.

"ఈకృష్ణకవి మాదుగులలో నుండఁగా గృష్ణభూపతియొక్క మోహపుత్త్రుఁ డగుజగన్నాథుఁ డనునతఁ డొకగుఱ్ఱముం దీయుటకు యత్నింప దానికి శ్వశాస్త్రవేత్తలు కొందరు మెడక్రింద గోఁగు గలదనియు నది యొకదోష

మనియుఁ జెప్పిరి. అయినను నాగుఱ్ఱముయొక్క పొంకమును సురూపముం జూచి జగన్నాథుఁ డద్దానిని వదలలేక యీకృ.కవికిఁ గనుసైగ జేసి, కృష్ణ భూపతితో నీకృ.కవియును అశ్వశాస్త్రములో మిగులఁ బండితుఁడు. వారికడ గ్రంథము లేనైన నుండును. వారియభిప్రాయము నరయుట మంచి దని విన్న వింప నట్టులైన మీకడ నుండుగ్రంథముం దెప్పింపుఁ డని కృష్ణభూపతి కృ. కవికిఁ జెప్పెను. అపుడు కృ.కవి తాను మఱునాఁడు దర్శనమునకు వచ్చిన పుడు తెచ్చెద నని విన్నవించెను. అంతట నీజగన్నాథుఁడు కృ.కవి యింటికిఁ బోయి తన కాగుఱ్ఱముం గొనిపించునట్లు గ్రంథముఁజూపించిన విశేషధన మొసంగెద నని చెప్పిపోయెనఁట. దానికిఁ గృ.కవి సమ్మతించి రాత్రి భోజన ముచేసి తనదౌహిత్రుండగు కృష్ణమూర్తినామునిం బిలిచి స్రాతతాటాకుల యలేఖములం దెమ్మని చెప్పి వాని నొకగ్రంథములో మధ్యనిమిడించి సం స్కృతముతో నారదమహాముని యొకరాజన్యునకుఁ జెప్పిన ట్లశ్వశాస్త్రసంప్ర దాయము లన్నియుఁ బుంఖానుపుంఖములుగ మూఁడునాల్గువందలశ్లోకములు చెప్పి తెల్లవాఱుసరికి గ్రంథము సిద్ధముచేసి దానికి వర్ణమువేసి ప్రభువునకుం జూపించెనట. అట్టిగ్రంథము వినుట కందఱు నద్భుతమందిరి. అందు గుఱ్ఱము లకు గోఁగు కల్గియుండిన దానివలన దోషము లేకుండుట యే కాక గుణ విశేషములు కూడఁ బెక్కులు కలవని సూచింప దానికి సభవారందఱు నంగీ కరించి యాగుఱ్ఱమును విలిపించి యాముహూర్తముననే జగన్నాథుని దాని పై నెక్కించి రఁట. పిమ్మట జగన్నాథుఁడు మిక్కిలి సంతసించి కృ. కవికి విశేషబహుమానంబుల నిచ్చె నఁట. ఈకథ నంతయు నారాత్రి కృష్ణమూర్తి కవియున్న స్థలములోనే కూర్చుండి కృ.కవివలన నాచమత్కృతిఁజూడఁ గోరఁ బడినట్టియు నపుడిరువదిసంవత్సరముల వయస్సులో నుండియు నిపుడేఁబదిసం వత్సరముల వయస్సులోనుండు నాస్నేహితు లొకరు చెప్పుటచే దీని నిందుఁ బొందుపఱిచితిని" అని కవిజీవితములలో గురుజాడ శ్రీరామమూర్తిగారు వ్రాసి యున్నారు. (చూ-కవిజీవితములు-455పేజి.)

పూర్వోదాహృతము లగునంశము లన్నియు బాలవ్యాకరణమే ప్రాథ మిక మని స్థాపింపఁజాలియుండుటవల్లను, సూరిగారు విద్వాంసు లని పండిత పరంపరాయాత మగుప్రసిద్ధి యుండుటవల్లను, నాంధ్రసాహిత్యపరిషత్కార్యా లయమువారు ప్రచురించిన సూరిగారిజీవితచారిత్రమును బట్టియు, సూరిగారు

రచించిన నిఘంటువును బట్టియు, వీరిట్టివ్యాకరణ గ్రంథమును స్వతంత్రముగా రచించుటకు సమర్థులని స్పష్టముగాఁ దెలియుచుండుటవల్లను, బూర్వోదాహృత మగునశ్వశాస్త్రకథనుబట్టి కవిగా రిట్టిగ్రంథకల్పనము చేయఁ గలిగివారని స్పష్టపడుచుండుటవల్లను, హారికారికలకు బాలవ్యాకరణమే మూల మని నాయభిప్రాయము.

ఈవ్యాసములోని యంశములన్నియు సావధానముగఁ బరికించి మున్నిచర్చను వెలువరించిన కల్లారి వేంకటరామశాస్త్రులవారును నితరవిమర్శకులును దమహృదయములకు స్ఫురించిన తత్త్వమును వెలువరింతురుగాక—

అవిసంవాది సల్లోకప్రసిద్ధం మహాతాం యశః
సయ తేతఖిలీకర్తుం ప్రమాణై రుపబృంహితమ్॥

కరుణరసము.

కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారు.

బృందావనవిహారియగు వల్లవీంద్రుడు పొన్నగున్ననీడను నిలచి వేణునాళమును జేబట్టి పూరించినతోడనే యాశ్రోత్ర సప్తస్వరమండితమై యుల్లములఁబల్లవింపఁజేయనగు లోకమోహనగానముగా మాఱి సకలచేతనసృష్టి నెల్లు తాఱుమాఱుచేయఁగల్గెనో, యటులనే సారస్వతవిపినసంచారి యగు కవీంద్రుఁ డున్నతసాహితీరసాలచ్ఛాయ నాసీనుఁడై కలపుగొట్టమును గైకొని లిఖించిన వెంటనే యాశ్రావ్య నవరసభాసితమై ప్రమోదులను గూడ వికసింపఁజేయఁజాలు కవితాసుధాధారగాఁ బరిణమించి విబుధలోకమును దబ్బిబ్బు చేయుచున్నయది.

కవిచంద్రుల వాగమృతమునందు లోకమోహనశక్తియే లేకున్న దరి లేని వియోగదుఃఖపయోధిమధ్యమునఁ బడి యవియుచున్న జనుల కఠోర విలాపములు కర్ణసుఖదములై పాఠకుల యంతరాత్మల నానందార్ణవమున నోలలాడింపఁగలవు ?

బ్రహ్మవేత్త యగు వరగురుఁడు సర్వవస్తువులయందును నాత్మస్వరూపమును బ్రత్యక్షము చేయు కరణి, శబ్దబ్రహ్మభిజ్ఞుఁడగుకవివరుఁడు సమస్త రసములయందును నానందమును గోచరింపఁజేయఁగలఁడు. అట్టిరసములలో నుత్తమతమతానిర్ణయము చేయవలసి వచ్చినప్పుడు కరుణరసము సకలరస సార్వభౌమమని చెప్పుటయే యీవ్యాసోద్దేశము.

మహోన్నతకవితాఘనగిరితటమున జనించి వ్యంగ్యభంగీతరంగవిలసితములై తమ్మాశ్రయించువారి నానందరత్నాకరముఁజేర్చు నవరసతరంగిణుల లోను కరుణరసవాహిని ధైర్యస్థైర్యనైశాల్యగాంభీర్యమాధుర్యాదులయందసమానమై వెలయుచున్నది. మానవమానసకేదారముల ఘనభావసస్యసంపదల ఫలింపఁజేయుసార మీయాశైవలినీపయఃపూరమునకున్నట్లితరరసనదీజలౌఘమునకు లేదు. బాలుఁడు మొదలు వృద్ధుఁడు వఱకును గల మనుష్యసమూహ మొక్కపెట్టునఁ దనయందు లయమై సుఖపారవశ్యము నందునటులఁ జేయుటలో నీకరుణరస మెల్లరసములలో నగ్రస్థాన మలంకరించియున్నది. లలితకళలలో గానకళవలె రసములలోఁ గరుణరసము సర్వజనహృదయాకర్షకమై తేజరిల్లుచున్న దన్నమాట రసరహస్యవేదులకుఁ దెలియనిదికాదు.

శృంగారరసమును వర్ణించి యానందమును బుట్టించుట చెఱుకును జిలికి వెన్నను దీయుటవంటిది. కరుణరసమును వర్ణించి సంతోషమును నుద్భవింపఁజేయుట నీరమును మథించి యమృతమును జనింపఁజేయుటవంటిది. ఈయమృతసారమును జదువరులు జక్కఁగ ననుభవించుటలోనే కష్టమున్నప్పుడు దాని సరసముగ సమకూర్చుటలో కవివరులకుఁగలుగు శ్రమను గూర్చి శంకింప నగత్యము లేదు.

కరుణరసవిలసితములగు కావ్యములఁ బఠించునప్పు డుదయించు భావములకును, శృంగారరసభాసితములగు కబ్బములఁ జదువునపుడు పుట్టుతలఁపులకును గల తారతమ్యమును బాఠకులు బరిశీలించినచో బాగుగ గమనింపఁ గలరు. శాకుంతలమున ద్వితీయతృతీయాంకములలో శృంగారనాయకుఁడుగాఁ జిత్రింపబడిన దుష్యంతుని రూపమును, నాగానందమునఁ జతుర్థపంచమాంకములలోఁ గరుణనాయకుఁడుగా వర్ణింపబడిన జీమూతవాహనుని రూపమును నొక్కసమయమునఁ జూచినచో దుష్యంతాకారముకంటె జీమూతవాహనరూపము జూపరుల నెక్కుడుగ నాకర్షించుననుటకు సందియము లేదు. శృంగారచేష్టలకన్నఁ గరుణవిలసనములు హృదయపరివర్తనమునకు ముఖ్యతమసాధనములు. కవి యారితేరిన యనుభవజ్ఞుఁడు గాకున్నచోఁ గరుణరసమును మనోహరముగ వర్ణింపనేరఁడు. శృంగారవర్ణనమున కంతటిపరిపాక మగత్యము లేదు. కావుననే లోకమునఁ గరుణరసప్రబంధములు కొలఁదివిగను, శృంగారకావ్యము లమితములుగను గన్పట్టుచున్నవి.

గుణజ్ఞుఁడగు వైద్యశిఖామణి కటువులగు వస్తువులను గూడ ద్రాక్షాదులలోఁ గలపి పాకమొనర్చి రుచ్యమగు రసాయనముగ మార్చి భౌతికదేహసంపద సంఘటింపఁజేయు నటుల రసజ్ఞుఁడగు కవివరేణ్యుఁడును దుర్భరములగు వియోగములఁగూడ జక్కని భావములతోఁ జేర్చి మనోహరమగు కావ్యముగా మార్చి యాత్మానందభాగ్యమును సమకూర్చుచున్నాఁడు. కాని భిషక్కవు లిరువురును నేర్పరులు కాకున్నచో వస్తుశుద్ధియుఁ బాత్రనిర్మలతయు లేక రసాయనపాకముచెడి యెట్లారోగ్యహంతకమగునో, యటులనే పదార్థశుద్ధియుఁ బాత్రౌచితియు లేక రసపాకముకూడఁ జెడి యానందభంజకమగును.

శృంగారరసమునుండి జనించు సంతోషకుముదమును వికసింపఁజేయుటకును కరుణరసమునుండి యుద్భవమందు నానందారవిందమును బ్రకాశింపఁ

చేయుటకును జాల భేదమున్నయది. ఈరసపరిణామనైపుణ్యము సామాన్యకవి జనదుర్లభము. ద్రుపదాత్మజ నిజకళ్యాణసమయమున స్వయంవరమంటపమున నిలచి పూలదండను గరమునఁ గీలించి యచట నాసీనులై యున్న రాకొమరులఁ గలయఁజూచునపుడు పఱపిన మురిపెంపు చూపుల సోయగమును బలకపై వ్రాయు చిత్రకారుని కుంచె చురుకుగా సాగుచుండును. ఆసొగసును గాఁగితముపైవ్రాయు కవివరుని కలము వేగముగ బోవుచుండును. ఆ రమ్యతను రంగస్థలమునఁ బ్రదర్శించు నటశేఖరుని యభినయము త్వరితముగ నడచుచుండును. కాని యాపాంచాలియే ద్యూతాంతమున రాజసభాభవనమున నేకవస్త్రయై నిలచి దుశ్శాసనాకృష్టమగు చీరను గట్టిగాఁ జేఁబట్టి భీష్మాదిసభ్యావరులపైఁ బ్రసరింపఁజేసిన కరుణావలోకనరమ్యతను బటముపైఁ జిత్రించు రూపనిర్మాతశలాక మునుపటివలెఁ జురుకుగా ముందునకు బోవక యాగి సాగుచుండును. ఆసౌందర్యమును కావ్యమున వర్ణించు కవిశేఖరుని కలము పూర్వమువలె వేగముగాఁ జనక ప్రతిపదమునను నిలచి నిలచి జరుగుచుండును. ఆసొబగును నేపథ్యమునఁ జూపు కుశీలవుని యభినయము వెనుకటివలె ద్రుతగతి లేక మందముగా మెలఁగుచుండును.

కొందఱు శృంగారమునకు రసములలో నగ్రస్థానము నొసగుచున్నారు కాని యట్లు చేయుట న్యాయము కాదు. ఏమందురా బాలాదిసర్వజనీనమగు నానందజనకత కరుణ నున్నయటుల శృంగారమున లేదు. బాల్యయౌవనకౌమారవార్ధకావస్థల నన్నిటను గరుణకుఁ బ్రచారము కలదు. శృంగారమునకో యౌవనకౌమారముల యందుమాత్రమే ప్రమేయము కలదు.

అఖిలరససార్వభౌమమగు కరుణరసము యొక్క యథార్థరూపమును మనసు కరుగునట్లు సుందరముగ వర్ణించినవాఁడే కవిచంద్రుఁ డనదగియున్నాఁడు. కరుణరసవర్ణన మత్యున్నతమగుటచేతనే "ఉత్తరే రామచరితే భవభూతి ర్విశిష్యతే" అని భవభూతి మహాకవి యుత్తరరామచరితమునఁ గరుణరసమును బహు నిపుణముగ వర్ణించుటచేఁ గాళిదాసునికన్న మిన్నయని లోకప్రసిద్ధి వచ్చినది.

సర్వమానవ మానసలోహములఁ గరగించి యానందరూపములుగా బోతపోయుటలోఁ గరుణరసమునఁ గలదీప్తి యితరరసముల నంతగాఁ గాన

రాదు. శృంగారగీతములకన్న భక్తిభరితములగు కృతులు శ్రోతల నెక్కుడుగ నానందింపఁ జేయఁగలవు. ఇందుకుఁ గారణము భక్తియందుఁ గరుణరసము నిండియుండుటచేతనే. భక్తిశిఖామణి యగు త్యాగరాజులవారి కృతుల వినునపుడీ యానందస్వరూపము ప్రత్యక్ష మగుచుండుట లోకవిదితమే,

ఆలంకారికులు కొందరు విప్రలంభమునంతను శృంగారమున కర్థదేహముగా వర్ణించిరి. కాని పరిశీలించి చూడ కరుణవిప్రలంభమునకు శృంగారముతోఁ జేరికకన్నఁ గరుణతోఁ గలయిక హెచ్చుగాఁ గానవచ్చును. కావున గరుణవిప్రలంభమును గేవలశృంగారాంగముగఁ దెలుపుట కంటెఁ గరుణ కరణముగ నిశ్చయించుటయే సమంజసమని తోఁచుచున్నది. కరుణవిప్రలంభవర్ణనము వలనఁ గరుణోదయమగురీతిని శృంగారావిర్భావము కానేరదు. కరుణరసమును వియోగమనియు, విరహమనియు ద్వివిధముగాఁ జెప్పనగును. వియోగమన నిష్టవస్తువినాశజనితము విరహమన నిష్టవస్తుతీవ్రవిశ్లేషసంభవము. రఘువంశము నందలి యెనిమిదవసర్గలోని యజునియవస్థ వియోగకరుణరసజనకము. శ్రీమద్రామాయణములోని యరణ్యకాండము నందలిరామునియవస్థ విరహకరుణరసజనకము వియోగకాలమునను విరహసమయమునను నాయకునకుఁ గలుగునది శోకమే.

వియోగకరుణరసము యొక్క ఘనతను తెలియఁజేయుటకు కవిసార్వభౌముఁడగు కాళిదాసునిచే రఘువంశకుమారసంభవముల యందు వర్ణింపఁబడిన యజరతీవిలాపముల యొక్క భావములఁ జదువరులకు బోధపడుటకై యీ క్రిందఁ బొందుపఱచున్నాను. ఈయుభయవిలాపములఁ జదువునపుడు దుర్భరవియోగసమయమున స్త్రీపురుషులెట్లు సంతాపభాషితములఁ బలుకుదురో యాతారతమ్యము కరతలామలకమట్లు భావగోచరమై కన్నుల నానందబాష్పములు గ్రమ్ముచుండును. మఱియు వీనిఁ జదువునపుడు కరుణరసవర్ణనమునఁ గాళిదాసుఁడు భవభూతికిఁ దీసిపోవువాఁడు కాఁడనియుఁ బరిశీలించినచో భవభూతికంటెఁ బ్రౌఢుడని కూడ చెప్పవచ్చుననియు నూహ లుదయించుచుండును. కావునఁ బాఠకులు వానిఁ బరిశీలనముతోఁ బఠింపఁగోరుచున్నాను.

అజవిలాపము.

సూర్యకులావతంసుడగు నజమహారాజు శైశవమున సకలవిద్యావైశద్యమును సమగ్రముగ సాధించి నవయౌవనసంపన్నుడై సుగుణరాశియనియు, సౌందర్యనిధియనియు బ్రసిద్ధిగాంచిన విదర్భరాజానుజయగు నిందుమతిని స్వయంవరమునఁ బరిణయమై యాసుందరాంగిని స్వమందిరమునకుఁ గొని వచ్చి నిస్సపత్నముగాఁ బ్రియపత్నీసమాగమసంతోషముల ననుభవించుచు వనవిహారకుతూహలియై యొకవసంతవాసరమున నిందుమతితో నారాజేంద్రు డుద్యానమున కేగి వనవీధుల విహరించి కొంతవడి కొక వివిక్తరమణీయపేశలశాద్వల దేశమున నాసీనుడై నెచ్చెలితో నేవియో యనుభవరుచ్యము లగు ముచ్చట లాడుచుండెను.

అంత నాకసమునుండి యాకస్మికముగా నొక దివ్యసుమమాలిక యాశుకవాణియురమునఁ బడ వెంటనే యాకోమలాంగి గతజీవితయై నిజవల్లభునివక్షముపై నొరగెను. ఇట్లు హఠాత్తుగా రాహుస్పర్శముచేఁ జంద్రికావిరహితమగు నిందుకళ సభస్థలములఁ బోలె సుమాహార సంసర్గముచే జీవకళావిరహితయై తనయురమునఁ బడియున్న యిందుమతి నీక్షించి యాకువలయేశుఁ డిట్లు విలపింపసాగెను.

రతీవిలాపము.

సురహితకార్య సాధనాభిలాషచే గుసుమశరుఁడు ప్రియసఖుఁడగు వసంతునితోఁ గూడి హిమనగకాననాంతరసీమను దపమాచరించుచున్న నాగరాజభూషణునకు నగరాజసుతపై ననురాగబీజ మంకురింపఁ జేయఁగోరి చలిమల కేగునపుడు పతిగతియగు రతియు నిజవల్లభునితో నుల్లాసముగ సహజసుందర తుషారశైల విపినభూముల విహరింపఁ గోరి యాచంచలాక్షి పంచబాణునితో మంచుమల కేగెను.

ఇట్లు రతీవసంతులతో మనసిజుఁ డటకుఁబోయి చలిగాలులచే జొరవీలుకాని హిమగిరిదరిని దేవదారుద్రుమచ్ఛాయను తుహినోపల వేదికపై వ్యాఘ్రాసనమున సకలేంద్రియముల నిరోధించి యాత్మానంద సంధానసమాధిమగ్నుఁడై ధవళహిమాచల శిఖరము వలెఁ దేజరిల్లుచున్న చంద్రమౌళిని గాంచి యాతుంటవిల్తుకాఁడు పొంచి యమ్ములపొదినుండి యెంచి యొకమంచి బాణమును దీసి యాముక్కంటిపై విడువ వెంటనే శివనేత్ర

సంజాతవహ్నికీలలు రతీకాంతుని భస్మావశేషునిగాఁ జేసెను. ఇట్లవితర్కితముగా భస్మరాశియై పడియున్న నిజవల్లభు నీక్షించి రతి యిట్లు విలపింపఁ దొడఁగెను.

అజవిలాపము.

కోమలములగు కుసుమములుగూడ సోకిన మాత్రమున జీవులఁ గూలఁ ద్రోయు సామర్థ్యము కలవియే యగుచో అయ్యో! హంతకుఁడగు నాకృతాంతున కీలోకమున నెద్ది మారణసాధనము కాకుండును ?

కాదు కాదు. నేనిట విధిని దూఱరాదు. ప్రాజ్ఞుఁడగు నాహంతకుఁడు సుకుమార వస్తువుల మృదుసాధనముల తోడనే హతమొనర్చును. సన్ననిమంచుతుంపరలచే విపన్నయగుచున్న పద్మిని యిందుకు నిదర్శనము.

కాని నిజముగాఁ గోమలసుమదామమే నా ప్రియాప్రాణహార మగుచో నది నాహృదయముపైఁ బడినపు డేల నన్నుఁ జంపదాయె ? కాని యిట్లు శంకింపఁ జనదు. ఈశ్వరేచ్ఛచే నొకపుడు విష మమృతముగను మఱొకసమయమున నమృతము విషముగను మాఱుచుండును.

లేదా నా భాగ్యలోపముచే విధి యీదివ్యకుసుమహారమును కులిశముగఁ జేసియుండును. అదేమిచిత్రమో

రతీవిలాపము.

ఓ జగన్మోహనా ! సౌందర్యాతిశయమున నేనీరూపము విలాసవంతుల కుపమానముగా వెలయుచుండెనో అట్టి నీమనోహరాకార మిట్టి దుర్దశ నందియుండ నాడెందము వ్రక్కలగుట లేదేమి ? ఆహా ! కాంతలతిక ఠినస్వాంతలు గదా.

ప్రాణేశ్వరా! భగ్నసేతుబంధమగు వారిపూర మనన్యగతికమగు పద్మినీలతిక నట్టెవిడి పారిపోవునట్లు త్వదాయత్తజీవితనగు నన్ను విడచి క్షణభిన్నస్నేహపాశుఁడవై యెటకుఁ బర్విడితివి ?

ఓ ప్రియవల్లభా ! నీవు నాకెట్టి యప్రియమును జేసియుండలేదు. నేనును నీకెట్టి ప్రతికూలమును నాచరింపలేదు. అట్టి తఱిని నిష్కారణముగా నీకై విలపించుచున్న యీరతికి నీదర్శన మీయకుంటకుఁ గారణమేమి ?

ఓస్మరా ! నీవు నన్నన్యకాంతల పేరెత్తి పిలచినపుడు నాచేఁ జేయఁబడిన మేఖలాబంధములను స్మరించి యిట్లు

కాని యీకుసుమాళని చెట్టునంటియు న్న లతికను హత మొనర్చెనే కాని తదాశ్రయమగు మహీరుహమును మ డియింపదాయె !

ఓదయావతీ ! నేను సాపరాధుఁడ నైనను ప్రేమించి పలుకరించు మృదుల స్వాంత వగు నీవు నేఁడేల నిరపరాధి యగునీదీనునితో మాటలాడకుంటివి?

ఓ సుచిస్మితా ! నీవు నన్ను శతుని గను, కృత్రిమమిత్రునిగను నిశ్చయించి యుందువు. అటులఁ గాకున్న నన్నడు గకయే యీలోకమునుండి పరలోక మున కేలపోయెదవు?

ఈనాహతజీవితము మొదట నా దయిత వెంటనంటి పోయి తిరుగ నే హేతువుచే మరలివచ్చినది? సరే! ఈ యవివేకకృత్యముచే నిది దుర్భరదుఃఖ దావాగ్నికీలలఁ బడి తపించుగావుత!

ప్రాణేశ్వరీ! సుమవన విహారముచే నీ వదనసరోజమున జనించిన స్వేద బిందులవము లాలితముం దె నీవ స్తమిం చితివి. యిస్సీ! సారహీనమగు నీయ స్థిరదేహసంపద నాసింపరాదు.

విదుషీమణీ! మున్నెన్నడును మన సునఁగూడ నీకప్రియములఁ దలఁచి

చేసితివా లేక కేసరవిరహితము లై పరాగపటలముచేఁ గన్నుల నొప్పించు నవతంసోత్పల తాడనములఁ దలచి యిటు లొనర్చితివా ?

ఓసుందరాంగా ! నేను నీహృద యములో లీననై యుంటినని నాతో నీవన్నమాట బూటకము. తప్పక యిది నన్ను సంతోష పెట్టుటకన్న కల్లబొసయే. అట్లుకాకున్న నీవనంగు డవైయుండ రతి యుతతనై యుం డుట యెట్లు పొసగును ?

ఇపుడె పరలోకమున కేగిన నిన్ను నేను వెంటనే కలసికొందును కాని దేహధారులసుఖములు నీయధీనము నములగుటచేఁ బాపము మారహారి యగు మురహారునిచే లోకులు వం చింపఁబడిరనుటకు సందియము లేదు.

ఓ సదయా! నిశీథసమయమునఁ దిమిరాచ్ఛాదిత మగు దుర్గమమార్గ మున ఘననినదభీతలగు నబలలఁ బ్రి యమందిరముల క్షేమముగాఁ జేరుట కు నిన్నువినా వేఱెవరు సమర్థులు?

నేత్రముల నెఱ్ఱబార్చి భ్రమింపఁ జేయుటకును మాటిమాటికి మాటలఁ దబ్బిబ్బుఁజేయుటకును సమర్థమగు నా సవామోదము నీవులేనినాడు మదవ తులకు నిరర్థకము.

ఓయనంగా! నీనర్మసఖుఁడగు చం ద్రుఁడు బంధుప్రియుఁడవగు నీవ స్తమిం

యెఱుంగనట్టి స్థితిలో నన్నేల విడచి పోతివి? నేను నామమాత్రముచే క్షితిపతిని. నానిష్కళంకానురాగ మన్ననో నీయందే కలదు.

ఓ మోహనాంగీ! సుమాళిభూషితములును, సువల్లీవిలసితములును, వరాళిసదృశములును నగు నీలలితకుంతలములఁ గదల్చుచున్న గంధవహుఁడు నాకు నీపునస్సమాగమాభిలాష నంకురింపఁ జేయుచున్నవాఁడు.

కావున నో ప్రాణేశ్వరీ! నిశాసమయమునఁ దుహినాచలగుహాగతతిమిరపటలమును నోషధికాంతులు దొలఁగించు రీతిని నీసుభాషితసుధావర్ష ధారలచే నాహృదయమునఁ గ్రమ్మియున్న విషాదవిషమోహామునుదొలఁగింపఁజేయుము.

వితతకుంతలాలంకృతంబును, గళితసంతసాలాపమునగు నీవదనముకురము తమోనిమీలితమును విరతషట్పదనాదమునగు పంకజము బలె నన్నుఁ బరితపింపఁ జేయుచున్నయది.

శుభాశయా! శర్వరి చంద్రుని, జక్రవాకి రథాంగమును, దిరుగఁ జేరును గావున వానికి విరహము సహ్యమగును. కాని, పునస్సమాగమాభావ దుస్తరమగు నీవియోగము నాకెట్లు సహింప శక్యమగును?

ఓ శుభగాత్రీ! ఏ నీకోమలతరదేహమునకు నవపల్లవకల్పితపేశలతల్ప

చుటను దెలిసికొని విఫలోదయుఁడై శుక్లపక్షమునఁ గూడ నిజకార్యము నతిదుఃఖముగా విడువఁగలఁడు.

ఓ వీరశిఖామణీ! హరితారుణవృంతవిలసితమై, పుంస్కోకిలకలకూజితసూచితమై, వెలయు క్రొత్తమావిపూవిక నెవనికి బాణము కాఁ గలదో చెప్పుము!

ఓ వల్లభా! నీచే ననేకపర్యాయములు కార్ముకగుణకృత్యమున సమకూర్పఁబడిన యీయళిపాళి తనకరుణనాదములచే దుస్సహ శోకపీడితనగు నాతో సమముగా విలపించుచున్నట్లున్నయది.

ఓ కాంతుఁడా! తిరుగ నీమనోహరరూపమును జేకొని లేచివచ్చి మధురాలాపముల నిసర్గపండితయగు నీపికసుందరిని రతీదూతీకార్యముల నియోగింపుము.

ఓ సరసుఁడా! నమస్కారపూర్వకముగా సంపాదింపఁబడి ఘనానురాగకంపితములై వెలయు నీగాఢాలింగనములను నిరుపమానములగు నీశృంగారచేష్టలను దలఁచి నాడెందము ద్రవించుచున్నయది.

ఓ రసికుడా! నీచే స్వయముగా నాదేహమున రచింపఁబడిన వాసంతీ

ము కూడఁ బరితాపకరమగుచుండెనో యట్టి నీసుమసమగాత్రమును నేనెట్లు కఠినతమకాష్ఠములపై నిడఁగల్గుదునో తెల్పుము.

ఓ ప్రియభాషిణీ! నీ కత్యంతరహస్యసహచరియగు నీరసనావధూటి గతజీవితవగు నిన్నుఁ జూచి దుఃఖితమై నీతోఁగూడ నిశ్శబ్దముగా నీరసించిన దనుటకు సంశయింప నగత్యము లేదు.

ఓ దయావతీ! నీవు స్వర్గగమనోత్కంఠవయ్యు నా యెడ జాలికలదానవగుటచే నాకు సంతోషమును గలిగించు నభిలాషతోఁ గోకిలలయందుఁ గలభాషితములను, గలహంసలయందు సుందరగమనములను, మృగీగణములయం దపాంగావలోకనములను, పవనకంపితోపవనలతలయందు విలాసములను, నుంచి దివికేగితివి. కాని నీ వియోగ దుస్సహదుఃఖపంకమగ్న మగు నాహృదయము నివెవ్వియు నుద్ధరింపఁ జాలవని తలఁపనేరనైతివి.

ప్రియసఖీ! ఈమావిగున్నయు నీ గులివింతతీవెయు నీచే దంపతులుగా నిశ్చయింపఁబడినవి కదా! అట్టితరి నీ లతావిటపములకుఁ బరిణయోత్సవము జరుపకయే పరలోకమున కేగుట నీ బోటి పూబోటికిఁ బాటికాదు.

ఓకుటిలకుంతలా! ఈయశోకలతిక నీచేఁ గృతదోహదమై పుష్పింపఁబో

సుమాలంకార మట్లనే నిలచి యున్నది. కాని నేత్రానందమును సమకూర్చు నీమనోహర దేహము మాత్రము కానవచ్చుట లేదు.

ఓ ప్రియసఖా! నిర్దయులగు నిర్జరులచే నీవు ప్రారంభించిన నావామచరణాలంకార కార్యము పూర్తికాక మున్నే పిలువఁబడితివి. కావున తిరుగ వచ్చి యీపాదమును లాక్షారాగరంజితముగఁ జేయుము.

ఓ జీవితేశ్వరా! స్వర్గమున నీవు జాణలగు సురరమణుల దృగ్బాణములకు గోచరుఁడవగుటకుఁ బూర్వమే పతంగమార్గమున వచ్చి తిరుగ నేను నీయుత్సంగమునఁ గూర్చుండెదను.

ఓ మనోహరా! నేనీప్రదేశమును వీడి పరుగిడి పరలోకమున నిన్నుఁ దప్పక కలసికొందును కాని రతి పతివిరహితమై క్షణకాలము జీవించి యున్నదను నపవాదము నాకీలోకమున సుస్థిరమై యుండును.

ఓ ప్రియవల్లభా! ఇట్లు తలఁపని తలంపుగా శరీరజీవితములతో నొక్క

పుచున్నయది. ఆహా! నీలలితాలక ములనలంకరింప నర్హములగు నీయ శోకప్రసూనముల నేనెట్లు నీకు నివా పదానముగాఁ గూర్పఁగల్గుదును?

ఓ సరసిజచరణా! తదితరతరుదు ర్లభములగు నీమంజుశిఞ్జితనూపురసుం దరచరణాను గ్రహతాడనములఁ ద లచి యీయశోకపాదపము శోకము నొందుకొనఁ జాలక సుమబాష్పముల రాల్చుచున్నట్లున్నది కనుము.

ఓకిన్నరకంఠీ! నీనిశ్వసితము నను కరించు నీవకుళకుసుమములలో మన చే రచింపఁబడుచున్న విలాసమేఖలా కార్యము పూర్తిచేయకయే నీవు ని ద్రించుట యేల?

ఓబంధుప్రియా! నీతో సమశో కముగల సఖీజనమును, నీవలె సమా నానురాగినైన నన్నును, బాలేందు సుందరుఁడగు నిజనందనుని, నొక్క పెట్టున వీడి నీవు త్రిదివమునకుఁ బో వుటచూడఁ గ్రూరతరస్వభావవనితఁ జే చుచున్నది.

సారి పరలోకమున కేగిన నీకు నే నె ట్లవసానాలంకారములనొనర్పఁగలను!

అయ్యయ్యో, ఇక్షుశరాసనమును తొడపై నిడికొని చూతబాణమును సవరించుచు మాధవునితో నీ వాడిన మందస్మితసుందరములగు మధురాలా పములను వరరాగాంచితములగు క్రీగం టిచూపులను స్మరించుచునేయుంటిని.

ఓ ప్రియుఁడా! నీకుఁ గుసుమబాణ ముల సమకూర్చు నీ యాంతరంగికస ఖుఁడగు వసంతుఁడేడ? ఒకచో నతఁ డు గూడ నీవలెనే తీవ్రకోపియగు త్రిపురారిచే భస్మీకృతదేహుఁ డాయె నా యేమి?

ఈరీతి రతీ దీనపరిదేవ నాక్షరము లు విషలిప్తశిలీముఖములవలె హృద యము నొప్పింప వసంతుఁ డాయూప న్న నూరడింపఁగోరి యాసాధ్వికిఁ ప్ర త్యక్షమాయెను. అంత నాకాంత వ సంతు నీక్షించి దుఃఖమినుమడింపఁ గ రముల నురమును బాదికొనుచు నధి కముగా విలపింపసాఁగెను. నిజమే దుః ఖమాప్తులు గంటఁబడినతోడనే తలు పు తెఱచినట్లు వెలికిఁ ద్రోసికొనివ చ్చునుగదా! పిమ్మట శోకాహతమా నసయగు నారతి వసంతునికడ నిటు ల విలపింపఁదొడఁగెను.

ఇపుడు నాధృతి చెడిపోయినది.

ఓమాధవుడా! నీమిత్రుని కెట్టియ

వస్థ తటస్థించినదో కంటివా? ఆతని మనోహరదేహము కపోతపోతకర్బురమగు భస్మముగా మారి గాలిచే నెగరగొట్టఁబడుచున్నది. చూడుము.

ఓ ప్రియసఖుఁడా! ఈలోకమున మగవారికి సుహృజ్జనులపైఁ గలప్రేమ యబలలమీఁది యనురాగమువలె నస్థిరము కాదు. కావున నీదర్శనోత్కంఠితుఁడైయున్న వసంతునకు నీమోహనదేహమును జూపి సంతసింపఁజేయుము. ఈచెలికాఁడు నీకు బాసటయై తామరదారమునారిగాను పేలవప్రసూనాళి బాణపాళిగాను గలిగి వెలయు నీచెఱుకువింటియూనలకు లోకమునఁ గల సురాసురవీరవారమెల్ల లోఁబడునట్లు చేసిన పూర్వవృత్తముల మఱవఁబోకుము.

ఓమాధవుఁడా! వాతాహతదీపము పగిదినీమిత్త్రుఁ డస్తంగతుఁడయ్యె తిరుగ రాజాలఁడు. ఆహో నేనాయాఱిపోయినదీపపువత్తివలె దుస్సహవేదనాధూమితనై నిలచియుంటిచూడుము.

ఓసౌమ్యుఁడా! మీనకేతనహననసమయమున నన్నువిడచిన విధిచే నర్ధవధ యాచరింపఁ బడినది. నిరపాయమగు నాశ్రయద్రుమము గజభగ్నమైనచో దాని నల్లుకొనియున్న వల్లికిఁ బతనమే గతియగును.

కావున నోదీనజనశరణ్యా! ప్రియవియోగఖిన్న నగు నాకు నగ్నిసంస్కారమొనర్చి నాకుఁ బతిసమాగమసుఖ మొడగూర్చి నీసుహృజ్జనసాహాయ్యతను బ్రకటింపుము.

నాప్రేమ శూన్యమైనది. నాగానముడిగిపోయినది నాకీమనోహరవసంతకాల ముత్సవరహితమైనది. నాకీయాభరణధారణము నిష్ప్రయోజనమైనది. నాకీశయనమందిర మానందశూన్యమైనది.

ఓప్రాణేశ్వరీ! నాగృహలక్ష్మియు నాహితబంధువును, నానర్మసఖియు, లలితకళాభ్యాసమున నాప్రియశిష్యయు, నిన్నపహరించిన నిర్దయుదైవముచే నొక్కమారపహరింపఁబడెను.

వెన్నెల చందురుని వెంటను తటిల్లత మేఘునితోడను పోవుటనుజూడ మానినులు మగలదారి నేగవలయు నన్న మర్యాద యచేతనజాతికిగూడ దెలియునని విదితమగుచున్నది గదా.

ఈ శుభదమగు మారదేహభసితముతోనే భూషితగాత్త్రినై నవపల్లవ తల్పమున వలె నగ్నికీలల నాశరీరము నర్పింతును.

ఓసదాశయా ! నీవు మాయిరువురకుఁ బెక్కుసారులు పూలపాన్పుల నమర్చుటలో సహాయుఁడ వైతివి. గావున నిపుడుకూడ దోసిలొగ్గివేడుచున్న యీరతికి నవిలంబితముగఁ చితి సమకూర్పుము.

స్మరుఁడు నన్ను వీడి యొకక్షణముగూడ నిలువఁజాలఁడనునది నీవెఱింగియుంటచే నేఁచితిగతనైన పిమ్మటనాపైనిడిన యనలుని మందానిలవీజనములచే వేగముగఁ బ్రజ్వలింపఁ జేయుము.

మఱియు నోయాప్తుఁడా! ఈరీతిగా నాకు దహనదానమొసంగి, పిమ్మట మాకిరువురకు నొకేతర్పణ మర్పింపుము. దాని నీ మిత్త్రుఁడు పరలోకమున నాతోఁ గలసియే చేకొనును.

ఓవసంతుఁడా ! నీమిత్త్రుఁడు చూతమంజరీ ప్రియుఁడగుటచే బారలౌకికకార్యమున మన్మథు నుద్దేశించి విలోలపల్లవరమ్యము లగు సహకారమంజరుల దానమొసఁగుము.

ఓ మదిరాక్షీ ! మధురతరమగు మదాననమధుపానమును గ్రోలిన నీవిపుడు నాచే నొసఁగఁబడు బాష్పదూషితమగు చప్పని తర్పణోదకమును బరలోకమున నెట్లు పానము చేయఁగలవు ?

ఓసుదతీ ! ఇతర విభవము లెన్నియున్నను నీవు లేకుంటచేఁ ద్వదైకాయత్తానురాగియగు నీయజునకు సమస్తసౌఖ్యమస్తమించినదని గణింపుము.

సమాప్తము.

ఓమ్

సూర్యనారాయణీయాంధ్రభాషానుశాసన ప్రామాణ్య విచారము

శ్రీపాద లక్ష్మీపతిశాస్త్రిగారు.

కొంతకాలమునుండి యాంధ్రదేశమున నాంధ్రభాషావేత్తలలో సభిప్రాయభేదములు గలిగి గ్రాంథికభాషాభివాదులని కొందఱును గ్రామ్యభాషాభివాదులని కొందఱును అందుగ్రామ్యపదస్థానమున వ్యావహారికపదముపయోగించి అల్పాభిప్రాయభేదముతో వ్యావహారికభాషావాదులని కొందఱును బయలుదేఱి వాదప్రతివాదములు తీవ్రతరముగ జరిపిరి జరుపుచున్నారు జరుపఁగలరు. వ్యావహారికభాషావాదులు వారివాదమును గార్యరూపమునఁ బరిణమింపఁజేయఁ బాఠశాలలలోను గళాశాలలలోను వ్యావహారికభాషలో రచించిన గ్రంథములు పఠనీయములుగా నియమింపఁజేసిరి. తర్వాత నది యనర్థమని యెంచి గ్రాంథికవాదులు భగీరథప్రయత్నములు చేసి వ్యావహారికభాషాగ్రంథములు పఠనీయములుగా నియమించుట యాఁపుచేయించినారు. వ్యావహారికభాషావాదు లూరకుండక వీలుదొరకినప్పుడెల్లఁ దమవాదమును నిలఁబెట్టుకొనఁదగిన యత్నములు చేయుచునేయున్నారు. గ్రాంథికభాషావాదులు దానినామోదింపక నిరసించుచునే యున్నారు.

ఈవాదము లెవరెట్లు దీర్పఁగలరని యాలోచించుచుండఁగ రాజమహేంద్రవరకళాశాలాంధ్రపండితులగు బ్రహ్మశ్రీ మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రులుగారుఆంధ్రభాషానుశాసనమను నొకక్రొత్తవ్యాకరణగ్రంథము నవతరింపఁజేసిరి. అందు వారుభయపక్షములకును మధ్యస్థులై యీగ్రంథము రచించినట్లు వ్రాసినారు. దానికి మిగుల సంతోషించి గ్రంథము చదువఁ బూనఁగా గొంతయాశాభంగము జనించినది. వీరిపద్ధతి ప్రామాణ్యార్హమగునా? కాదా? యనిసంశయము కలిగినది. నాకుఁ గలిగిన భావములలోఁ గొన్నిటినిమాత్రము మీకుఁ దెలుపుచున్నాను. ఆంధ్రభాషావేత్తలు వీరిగ్రంథ మాదరపూర్వకముగాఁ జదివి గుణదోషంబుల గ్రహింతురుగాక.

సంజ్ఞాప్రకరణమున మూఁడవసూత్రముక్రింద పూర్వానుశాసనములుండఁగా నీయనుశాసనమేల యని శంకచేసికొని పునరానుశాసనావశ్యక

తను దెలుపుచు నిట్లువ్రాసిరి. "భాష ప్రవాహగతిని మాఱుచుండుటయు మాఱిన శబ్దజాల మందర్హములైన శబ్దములను తమకావ్యములఁ బ్రయోగించుచుండుటయు, అట్లు శిష్టులవాడుకలోను గ్రంథములలోను గనవచ్చు శబ్దముల కనుగుణముగా నయ్యాకాలములందు భాషాసంప్రదాయవేత్త లనుశాసనము చేయుటయు ననుధర్మములు ఏజీవద్భాషకైనను దప్పవు. అతిప్రాచీనమైన సంస్కృతమునకుగూడ నిట్టిధర్మముగలదని మనమెఱుఁగుదుము. తొల్లి భారద్వాజుఁడు గార్గ్యుడు శాకల్యుఁడు శాకటాయనుఁడు మున్నగు మాన్యులనేకు లయ్యాకాలములందు సంస్కృతభాషకు వ్యాకరణములు వ్రాసియుండగా వానియందలి లోపము లరసియుఁ దమనాఁటికి భాషలోఁ గనవచ్చిన మార్పులవలోకించియు వానికిఁదగినట్లుగా పాణిన్యాచార్యులు మరల వ్యాకరణము రచియించిరి. దానిలోఁగూడ లోపములను గనిపెట్టి పెక్కు వేలశబ్దములకు వార్త్తికరూపమునఁ గాత్యాయనుఁడు మరల ననుశాసనము చేసెను. అట్లే ఆంధ్రశబ్దచింతామణి అథర్వణవ్యాకరణము మొదలుగా రావిపాటి గురుమూర్తిశాస్త్రి తెనుఁగువ్యాకరణము వఱకుఁ గలపూర్వలక్షణములందు భాషలో మాఱిన శబ్దజాలమంతకును సమగ్రముగాఁ గాకపోయినను కొంతకైనను భాషాసంప్రదాయముననుసరించి కొన్నికొన్ని సూచనలు గానవచ్చును".

వీరు చెప్పినట్లే అయినచోఁ పాణిన్యాచార్యులు గార్గ్యాదులకాలమునకుఁ దర్వాతఁ బయఁలుదేఱిన గ్రంథములలోని పదములనుజూపి వానికనుశాసనము చేసియుండవలయును. అట్లే కాత్యాయనుఁడు పాణిని విడిచినవానికిని తర్వాతకాలమున మార్పులుచెందిన పదములకును వార్త్తికములు రచియించి యుండవలయును గదా. మనప్రాచీనగ్రంథములలోఁ బౌర్వాపర్యము నిర్ణయించుటకు సాధనసామగ్రి తక్కువ. ఉన్నవానిలో దొరగారే పరమప్రమాణమనక మనసంప్రదాయమెఱిఁగినవారు దొరలనుగ్రహించిన సాహాయ్యముతో సత్యము నిర్ధారణచేయ యత్నింపవలయును. ప్రకృతము సిద్ధముగానున్న సాధనములను భాష్యాదివాక్యములను జక్కఁగఁ బరిశీలించినచోఁ బాణినికిఁ బూర్వమందున్న గ్రంథములలోని కొన్నిపదములకు పాణిని సూత్రములు రచింపక విడువఁగా కాత్యాయనుఁడు వానికి వార్త్తికముల రచించెఁగాని శ్రీశాస్త్రులుగారనునట్లు "తమనాఁటికి భాషలోఁ గనవచ్చిన మార్పులవలోకించి వానికిఁ దగినట్లుగా వ్యాకరణము రచియించియుండలేదని తోఁచును.

న్నది. కాత్యాయనుఁడు వార్త్తికములతో సాధించిన పెక్కుపదములు పాణిని గూడ తనసూత్రములయందు నుపయోగించియే యున్నాఁడు. కొన్ని గూఢముగా సూచించియున్నాఁడు కాత్యాయనుఁడు ప్రవాహగతిని గాలక్రమమున మార్పులు చెందినవానిని సాధించెననుట చింత్యము అట్టిరూపములు కొన్నికనఁబడినను అవి పాణినికాలమునకులేక తర్వాత మార్పుచెందిన రూపములనియు బ్రాచీనములు గావనియు సాధించినగాని శాస్త్రులవారియభిప్రాయ మంగీకరింపవీలులేదు. ప్రాచీనరూపములలోఁ గొన్ని పాణిని చూడక విడిచియుండవచ్చును. వానికిఁ గాత్యాయనుఁడు వార్త్తికములను రచించియుండవచ్చును. వాడుకలో మార్పుచెందినపదములకు సాధుత్వముకల్పించియుండఁడు. కాత్యాయనుఁడు వచించిన వార్త్తికములలోఁ గొన్నిపరిశీలింపుడు. "త్యబ్నేర్ధ్రువే" అనువార్త్తికమున కాత్యాయనుఁడు నిత్యశబ్దమును నిరూపించెను. అది పాణిని కాలమునకు లేదా? పాణినియే "నిత్యవీప్సయోః" అనుసూత్రమున దానినుపయోగించియున్నాఁడు. పర్వతశబ్దమునకు పాణినీయసూత్రము లేదు. వార్త్తికకారులు "తఃపర్వమరుద్భ్యాం" అనివార్త్తికముచేసిరి. ఆపదము పాణిని తర్వాతికాలపుమాట యందుమేని పాణినియే "ఆయుధజీవిభ్యశ్ఛః పర్వతే" అనుసూత్రమున దానినుపయోగించినాఁడు. మాతులశబ్దమునకు "ఇంద్రవరుణే" త్యాదిసూత్రమునఁ బాణినిప్రయోగమున్నను దానిప్రకృతి ప్రత్యయనిర్వచనము పాణినిచేయలేదు. కాత్యాయనుఁడు "మాతులాడ్డులచ్" అనివార్త్తికముచే నిరూపించెను. ఇట్లే పితామహమాతామహాదిశబ్దములు పరస్సహస్రములు గలవు.

శ్రీ శాస్త్రిగారిపద్ధతిని సంస్కృతభాషయం దర్వాచీనప్రయోగములలో మార్పుచెందినరూపములు (వానిని దప్పులనుఁడు ఒప్పులనుఁడు) క్రమముగా ననుశాసితములైనపుడు ఆర్షములనియుఁ బ్రౌఢప్రయోగములనియు నిరంకుశప్రయోగములనియు వ్యాఖ్యానకర్తలును వ్యాకరణకర్తలును గొన్నిపదములను తప్పులని యేల సూచింపవలసి వచ్చినది? అట్టి పదములుగల పురాణములు, ఇతిహాసములు వైద్యగ్రంథములు జ్యోతిషగ్రంథములు అప్పుడు లేవందురా? వానిలోని యార్షప్రయోగాదులు సాధువులని యేల సాధింపఁబడలేదు? శ్రీ శాస్త్రులువారు అతిప్రాచీనమైన సంస్కృతమునకుగూడ నిట్టిధర్మము గలదని మనమెఱుగుదుముని వ్రాసినారుగదా.

పోనిండు సంస్కృతభాషావిషయమును విడిచి జీవద్భాషయగు మన యాంధ్రభాషయందుఁగూడ కొన్నిమార్పులు గలిగినవారికి లాక్షణికు లను శాసనములు చేసినట్లు కొన్నిసూచనలు గానవచ్చుచున్నవని శాస్త్రులుగారు వ్రాసిరి గాని అవియేవియో సూచింపరైరి. శాస్త్రులగారి భావముప్రకారము కొంతకాలము తప్పులనుకొన్నవి మఱికొంతకాలమునకు నొప్పులగునని మన మొప్పుకొని వారియనుశాసనగ్రంథము విచారింతము.

శ్రీశాస్త్రులువారు పూర్వకవిసమ్మతములు తత్తుల్యములునైన శిష్టవ్యవహారికములు సాధువులని తెలుపుటకు నీయనుశాసన మావశ్యకమగుచున్న దనిరి. "శిష్టవ్యవహారికములు, సాధువులు" అవియెట్టివి? పూర్వకవిసమ్మతిములు తత్తుల్యములునైనవి అనిగదా యావాక్యమున కన్వయము పూర్వకవిసమ్మతతుల్యత్వమననేమో ఏవిషయమునఁ దుల్యత్వమో? ఆంధ్రభాషాపదమాత్రతుల్యత్వమో పదమాత్రతుల్యత్వమో తెలియదు. తుదకు పూర్వకవిసమ్మతి లేకున్నను శిష్టులు వ్యవహరించినదైనచో గ్రాహ్యమే యని తాత్పర్యము తేలినది కాని సంజ్ఞాపరిచ్ఛేదమున ౫౪. సూ "శిష్టవ్యవహారసిద్ధము పూర్వకవిప్రయుక్తమునైన భాష గ్రాహ్యము" "పూర్వలాక్షణికసమ్మతము కాకపోయినను ఇప్పుడు దేశమునలుగడల శిష్టులు వాడుచున్నదియుఁ బూర్వకవులు తమకావ్యంబుల వాడినదియు నగు భాష గ్రహింపఁదగును." అనువిరిసూత్రవివరణములను బట్టి పూర్వకవిప్రయోగము శిష్టవ్యవహారమునను రెండులక్షణములును బట్టినవియే గ్రాహ్యములని తేలినది.

మొదట వీరివిజ్ఞప్తియందు నాల్గవపారటలో "ప్రయోగమూలముగా నీయనుశాసనము చేసినను గవిశిష్టప్రయుక్తములుగాఁ గనవచ్చుచున్న ఇస్తిని వచ్చినా, వస్తూపోతుంటేను, వస్తాడు కూర్చొను మొదలగు పెక్కురూపముల కనుశాసనముచేయక నేనుప్రమాణముగాఁ గొన్న "ప్రయోగమూలం వ్యాకరణ"మ్మను నార్యోక్తి యిప్పటికి మీఱినవాఁడనైతిని? అనివీరు వ్రాసినదానినిబట్టి విచారించినచోఁ గొన్నిపదములకుఁ బూర్వకవిప్రయోగమును శిష్టవ్యవహారమును గూడనున్నను వానికనుశాసనముచేయక వారు ప్రమాణముగాఁ గొన్న యార్యోక్తి యిప్పటికి దాఁటినారు. ఆపదము లేమిపాపము చేసికొన్నవో, శాస్త్రులవారియనుగ్రహమునకుఁ బాత్రములు గాలేదు. క్రమముగాఁ గాఁగలపన కొనెద. మొత్తముమీఁద విజ్ఞప్తిలోని యీచిన్న వాక్య

ముతో వీరు సూత్రమునఁ దెలిపిన నియమ మెగిరిపోవలసినదే కదా. ఏమైనను "శిష్టవ్యావహారికములు" గ్రాహ్యములనుట వీరికిసమ్మతము.

ప్రకృతము మనయాంధ్రదేశమున ఆంధ్రభాషావిషయమునఁ బ్రమాణముగా గ్రహింపఁదగిన శిష్టులెవరు? అనివిచారింపవలసియున్నది. ఘనాంతస్వాధ్యాయము వల్లించి యాంధ్రభాషాగంధ మెఱుంగని యవధానులుగారా? ఆంధ్రభాషాప్రవేశముగల యాంగ్లభాషాపట్టభద్రులా? ఆంధ్రభాషాగ్రంథములు చదివి యాపాఠములను జెప్పునప్పుడో యావ్యాసములను దిద్దునప్పుడో తక్క మిగిలినసమయమున నందఱకంటె నపభ్రంశముగ మాటలాడునాంధ్రోపాధ్యాయులా? అవియన్నియు నెందులకు? అందఱును వ్యవహారమున సమానముగానేయున్నారు. గాన ఆంధ్రభాషమాటలాడువారందఱును శిష్టులేయందమా. చివరకదే బాగుగానున్నట్లున్నది కాని ఆంధ్రభాష మాటలాడు వారిలో జాతుల ననునరించియు దేశమునను సరించియు భాష కొన్ని మార్పులు చెందియున్నది. కావున బ్రాహ్మణులా? క్షత్రియులా? వైశ్యులా? శూద్రులా! తదితరులా? ఎవరు? న్యాయమువినుఁడు. ఇదివఱకుఁ బంచములనఁబడి యిపుడాదిమాంధ్రు లనఁబడువారు ఆంధ్రభాష కాదిశిష్టులనుట యుచితమని యనవలసివచ్చునేమో? మనయనుశాసనకర్తగారు బ్రాహ్మణులే శిష్టులందురు కాఁబోలు. వారిభావ మదికాకున్నచో నొక్క బ్రాహ్మణజాతివారుదక్క మిగిలిన యాంధ్రప్రపంచమంతయు నిత్యమును వాడుకొను లెగు, కూకో, ఆడు, ఈడు, తొంగో, చూస్క, వుంది, వున్నాది, చేస్తాన్నాను, వస్తున్నాను, ఎంకి, ఏఁటి, ఏంది, మొదలగు వానికి అనుశాసనము చేయక పోవుటయేకాక వానిలోఁ గొన్నినిషేధించుటకూడనేల? అందులోఁ గొన్ని ద్రావిడసంప్రదాయము ననుసరించినచో సాధ్యములగును. కొన్ని, కొన్ని మండలము లందలివారు వాడుకొనుచున్నవి. కొన్ని ప్రయోగసమ్మతములు. శాస్త్రులుగారు చెప్పిన కవిప్రయోగతుల్యధర్మవిశిష్టత్వము కొన్నిటికిఁ బట్టవచ్చును. కావున వ్యావహారికభాషావిషయమున నన్నిజాతులవారికి సమానాధికారము కలదు. క్రమముగా జాతి కొకభాష యేర్పడి యొకజాతివారి గ్రంథము మఱియొకజాతివారికిఁ దెలియని స్థితి సంభవించును. అంతేకాక మండలభేదము ననుసరించి భాషాపదముల గ్రహించి గ్రంథములు రచింపఁబూనినచో నొకమండలమువారిగ్రంథము మఱియొకమండలమువారికిఁ దెలి

యని దుస్థితి సంభవించును. ఇట్టిస్థితి కన్నడదేశమం దిప్పుడున్నదనియు దానిని దొలఁగించి సర్వసామాన్యగ్రాంథికభాష నేర్పఱుచుటకై కర్ణాటసాహిత్యపరిషత్తువారు యత్నించుచున్నారనియుఁ దెలియుచున్నది.

ఇంక పూర్వకవిప్రయోగములు శరణమనుచున్నారు. అది వలదన్నవారెవరు? వీరుచూపినవి ప్రమాణములవునా కావా యనివిచారింపవలసియున్నది. పెక్కువ్రాఁతప్రతులు లేఖకదోషసమన్వితములై యున్నవని యందఱు నొప్పుకొనవలసినదే. ఉన్నవియున్నట్లే ముద్రించినచో నాశోభయడుగనక్కఱలేదు. చెప్పనక్కఱలేదు. లేఖకదోషములేవో కవిదోషములేవో పరిశీలించి ముద్రింపఁజేయుట ప్రకటించువారిభారము. వారిలోపముచేత బహుగ్రంథములు తాఱుమాఱైన వన్నమాట నిజమే. అప్పుడుకూడ కవిదోషములు దిద్దుమని నాయభిప్రాయము కాదు. అవి కవి పొరపాటున నుపయోగించినపుడు తప్పులుగానే పరిగణింపఁబడును. కాళిదాసనన్నయాదులకుఁగూడ పొరపాటులు గలవు. ఒక్కొక్కప్పుడు కవి సాధువనుభ్రాంతిచేతనో యేమఱుపుచేతనో కార్యాంతరాసక్తిచేతనో తోఁపకయో, ఓపికలేకయో, అప్పటికేదోయొకవిధముగా పూర్తిచేయుటయుఁ గలదు. అట్టివి మనము పరమప్రమాణముగా గ్రహింపవచ్చునా? వివాదాస్పదమైనపదములను బెక్కండ్రు బహుళముగా నుపయోగించినచో ఆపాఠములే భిన్నదేశస్థగ్రంథములలో దొరకినపుడు వానివిషయమాలోచనీయము. శాస్త్రులవారు చూపినప్రయోగములలోఁ గొన్నివారు స్వయముగాఁజదివి సంపాదించినవి. కొన్నివారివిజ్ఞప్తిలో వ్రాసినట్లు వారిమిత్రులసాహాయ్యమున సంపాదించినవి. అన్నియుఁజేర్చి యుదాహరణములకడ పుస్తకములపేళ్లు మాత్రము తెలిపిరి. ఆశ్వాససంఖ్యయైన నీయలేదు. వీరుచూపినవానిలోఁ గొన్ని ముద్రితపాఠమునకు భిన్నముగా నున్నవి. ఏదియోయొకపుస్తకమున నున్నవన్నియుఁ బ్రమాణములే యన్నచో నీక్రిందివానికిఁ గూడ ననుశాసనము చేయవలసినదే.

వడ్డోలగము పండితారాధ్య-౩-పొరట-౨౩ పం.

తథ్యగా బస.పు-౬౦పా-౮ పం.

కొన్నివేల్పులు (కొందఱనుటకు) డిటో-౯౧-పొర పం.

నిత్య (నిత్యముఅనుటకు) డిటో-౧౦౯-పా-౭ పం.

అభిమాని (అభిమానినిఅనుటకు) పండితా-౯౬-పా-౯ పం.

అనాఁ (అనఁ అనుటకు) మనుచ-౩-ఆ-౧౦-౭ ప.

మాలర్కము (మాలతికముఅనుటకు) కాళహ-౧౧౧.

రోసింది, వ్రాసింది, చేసింది డిటో-౭౧.

పొగడ్తలు (పొగడునర్థులుఅనుటకు) ప్రబంధరాజ-౩౧.

ఇట్టిసంధి వీరు ప్రత్యేకించి నిషేధించినారు.

నివర్తించు (నిర్వర్తించుఅనుటకు) రంగరాయ-౫౬.

ఇట్టి వనేకములు కలవు. వీరు ప్రమాణముగాఁ గొన్న సజీవకవులలోఁ గొందఱు, తెలిసియో తెలియకయో మేము ప్రయోగించిన తప్పులు ఒప్పులుగా గ్రహించుట తమకభీష్టము కాదనుచున్నారు.

ప్రకృతము ఆంధ్రభాషాస్థితినిబట్టి చూచినచోఁ గొందఱు తప్పులన్నవి మఱికొందఱు ఒప్పులందురు. ఈస్వర్గమునుండి తొలఁగించినవానికి ఆస్వర్గద్వారము తీసియేయుండును. అందును గొన్నిటికి నుభయభ్రష్టత వచ్చినది. నియమమేమియుఁ గన్పడదు. అవియన్నియు నెందులకు?

బ్రహ్మశ్రీశాస్త్రులగారీ గ్రంథమురచించిరి. వారు కళాశాలాంధ్రపండితులు. వారాంధ్రమునకై యెంతయో పాటుపడినవారు. వారనుశాసించునది వేదవాక్యముగా గ్రహింపఁగూడదా? యనియందురేమో. ఆవిషయముగూడఁ గొంత విచారింపవలసినదే. ఆంధ్రపదములకు నాధారమైన తాటియాకులో ఱాల్లో వ్రాతలో బహుప్రయాసముమీఁదను కాలవ్యయముమీఁదను గాని పరిశీలింపఁ వీలులేదు. అప్పుడు గాని వీనిప్రామాణ్యాప్రామాణ్యములు పలువురకుఁ జూపవీలులేదు. అది ప్రకృతము కట్టిపెట్టెదము.

వీరాంధ్రభాషాపదములకుఁ జేసిన యనుశాసనముతోపాటు గీర్వాణభాషాపదములకుఁగూడ ననుశాసనము గావించిరి. దానికిఁ దాటియాకులు తాలుఁ దడపుట యవసరములేదు. అది యిదివఱకే ఆంధ్రదేశముననే గాక అన్ని దేశములందు ధ్రువమయిన విషయము. దానికి పరమప్రమాణభూతగ్రంథజాలము కలదు. అట్టిపదములకు వీరు చేసిన యనుశాసనము ఎంతశాస్త్రీయమో చూచిన తద్గ్రంథప్రామాణ్యమెంతయో మీరే నిర్ధారణము సేయవచ్చును. నేను ప్రకృతము స్థాలీపులాకన్యాయముగాఁ గొన్నిమాత్రమే చూపెదను. తరువాత విమర్శకులు విపులముగా విమర్శింతురుగాక. ఆంధ్రభాషానుశాసనము ప్రథమభాగమున 96వ పొరటలోఁ గొన్నిశబ్దములకుఁ బూర

ర్థకములను దెలిపిరి. అందు "మహద్వాచకమగు చతుర్థుఁడు అనుపదమునకు మహతి చతుర్థ యనిరి. మహద్వాచకమగు దశముఁడు అనుపదమునకు మహతి "దశమ"అనిరి. "చతుర్థశబ్దము మొదలుగాఁగలవి తిథ్యర్థమగునపుడు ఈకారాంతములగును. తెనుఁగున హ్రస్వము వచ్చును. ఉదా......— చతుర్థి, పంచమి, షష్ఠి, మొదలయినవ్యూహ్యాములు" అనిరి. తిథివాచకములు కాని చతుర్థదశమశబ్దములు మహతీవాచకము లయినపుడు ఆకారాంతములగునని శాస్త్రులుగారినిశ్చయము. ఏయర్థమునకైనను మహతీవాచకము లయినపుడాపదములు ఈకారాంతములేయగునుగాని ఆకారాంతములుకావు

ఇంక విద్వచ్ఛబ్దము "విదేశ్శతుర్వసుః" అనుపాణినిసూత్రప్రకారము కృదంతము. శ్రీశాస్త్రిగారు దీనిని మత్వర్థీయాంతములలోఁ బరిగణించినారు. అంతేకాదు విద్వచ్ఛబ్దమాంధ్రమున నిలుపునపుడు విద్వాంసుఁడు అనురూపమగును. దానిని సూత్రించుటకు శ్రీశాస్త్రులుగారు ద్వితీయభాగమున 9 వ పొరటలో 25 సూత్రమున "మత్వర్థీయాంతములయిన సంస్కృతశబ్దముల ద్వితీయైకవచనరూపములు తెనుఁగున నామములగును. అగుచోతుదిమకారములోపించును. ఉదా :—శ్రీమంతమ్, శ్రీమంత ఇట్లు 'గుణవంత, విద్వాంస' ఇత్యాదులు అనిరి. అంతేకాక 26 సూత్రమున తత్సమమతుబంతనామముల కుదాహరణముగా విద్వాంసుఁడు అనివ్రాసిరి. ఇదేమి ? పాణిని, కాత్యాయన పతంజలి ప్రభృతులకుఁగూడ గతిలేకపోయినదే. ఈసందర్భమునఁ జిన్నయసూరిగారు బాలవ్యాకరణమున "మతుబాదికంబు ద్వితీయైకవచనాంతతుల్యంబగు" అనితత్సమపరిచ్ఛేదంబున 70వ సూత్రమునఁ దెల్పిరి. వారిసూత్రములో ఆదిశబ్దము చేత విద్వాంసుఁడు గ్రహింపఁబడినది. శ్రీ శాస్త్రిగారు అదియైనఁ జూచియుండరా ? చిన్నయసూరిగారు వ్రాసినట్లు వ్రాసిన విశేషమేమున్న దనుకొనినారుఁ గాఁబోలు పోనిండు దానికేమి? ఈవిశేషము వినుడు నీ రెండవభాగమున 102 వ పొరటలో "తద్ధితప్రత్యయము లపత్యార్థకాదిభేదమున బహువిధములు.

అర్హార్థ :—వధ్యుఁడు, పూజ్యుఁడు, దండనీయుఁడు అనిరి. 'వధ్యుడు' అనుచోట వధార్హుఁడు వధ్యుఁడు అనవచ్చును. దండనీయుఁడు అన్నది కృదంతము గాని తద్ధితాంతము కాదు. దండార్హుఁడు దండ్యుఁడు అగును. దండ్యశబ్దము తద్ధితాంతము కృదంతముఁ గూడ నగును. దండనీయుఁడు మాత్రము

కృదంతమే కాని తద్ధితాంత మెన్నఁడును గాదు. దండ్యుఁడని వ్రాయఁదలంచి దండనీయుఁడని పొరపాటున వ్రాసినారందుమా! ఇంత పొరపాటు వీరికి యనుశాసనవిధానమునసే యున్నపుడు తాటియాకులలోఁ దప్పులు పడఁగూడదా? పూజ్యుఁడనుపదము తద్ధితాంతమనుటకు ప్రమాణము పూజ్యమే. తద్ధితములలో "య"ప్రత్యయము రాఁదగిన గణములో నిది లేదు. ఇది కృదంతము. కృత్తద్ధితభేదము పరిగణింపఁబడలేదు. ఇట్టివెన్నియో కలవు. వీరియను శాసనప్రకారము మీరసేత్రి, మహారాజు మున్నగునవి సాధువులైనవి వానిని గురించి వ్రాయఁబూనిన నొకగ్రంథమగునని ప్రకృతము విరమించుచున్నాను.

వీరు తప్పుల నొప్పుల గావించుటయే గాక ఒప్పులన వీలుగానున్న పదములు కొన్ని తప్పులపట్టికలోఁ జొఱనైచిరి. అందు "దారాపుత్రులు" అను పదము వీరిమతమునఁ దప్పటఁ. చూ. సంజ్ఞా. ౬౩. సూత్రము. దారాపుత్రాదులని వాడుక కలదు. దారాశబ్ద మాకారాంతశబ్దమును గలదని నామలింగానుశాసనవ్యాఖ్యాతయగు భానుజిదీక్షితులు ప్రమాణము చూపెను. అమరకోశమున "భార్యా జాయాథపుంభూమ్ని దారాః" ద్వితీ మనుష్య 6. వాఖ్యలోటీకాంతోపి "శ్లో॥ క్రోడాహోరా తథాదారా త్రయపతే యథాక్రమం కోడేహోరేచ దారేషుశబ్దాః ప్రోక్తా మనీషిభిః॥ ఇతివ్యాడి శుభాంకా" అనియున్నది. సర్వశబ్దసంబోధినీనిఘంటువున ఆకారాంతమునుఁ గలదు. మఱియు హరిశ్చంద్రనలో పాఖ్యానమున 4 ఆ. 3 పద్యమునను రాఘవపాండవీయమున ౧. ఆ. ౪౩. పద్యమునను (వావిళ్ళవారిప్రతులు) ప్రయోగము గలదు. అహోబలపండితీయమున నిది ధ్రువపఱుపఁబడియున్నది.

దీనిని వారేలకో తప్పులపట్టికలోఁ జొఱనైచిరి. శ్రీశాస్త్రిగారియను శాసనము ప్రామాణ్యగ్రాహ్యమగునో కాదో వివేకవంతులు నిర్ణయింతురు గాక. శ్రీశాస్త్రిగారియందు నిదివఱకుండు ప్రామాణ్య మిప్పుడు శిథిలమగుచున్నది.

ఇంతకు వారు చేసిన యనుశాసనమునందు వారికే ప్రామాణ్యము లేనట్టు గనఁబడుచున్నది. ఇది చిత్తగింపుఁడు. వారివిజ్ఞప్తిలోనే V పొంటలో "నేననుశాసించినశబ్దముల నీయనుశాసనరచనమున నిపుడుపయోగింపక భాషాసంప్రదాయవేత్తల యనుమతిపై దృష్టి నిలిపితిని" అనివ్రాసినారు. వారికి దృఢప్రామాణ్యమున్నచో వారనుశాసించినపదములు వారేల యుపయోగింపరు? వారియుపదేశానుసారముగానే దీనిప్రామాణ్యమును గుఱించి యిఁక

లు గూడఁ బెద్దలయనుమతికై దృష్టి నిలుపవలసియున్నది. వారట్లు పెద్దల యనుమతికై నిరీక్షించుచున్నపుడు ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తువారును ఆంధ్రభాషావేత్తలును సాధ్యమగునంతత్వరలో నీగ్రంథమందలి గుణదోషవిచారణము గావించి వారియాశయములు దెలియఁజేయుట యుక్తము. అంతవఱకు శ్రీ శాస్త్రులవారితోపాటు ఇతరులుగూడ దీనిప్రామాణ్యాప్రామాణ్యవిషయమయి నిశ్చితాభిప్రాయులగుటకు వీలులేదు.

అన్నిటికంటెఁ జిత్రము. ఆంధ్రభాష కక్షరములుగూడఁ బెఱిగినవి. ఇఁకను వింతవింతపద్ధతులెన్నియో యున్నవి. వానిలోఁ గొన్ని బాలురకు సుబోధమగుట కనువుగా నుండుటకై రచించియుందురు. వారుచిరకాలానుభవముతో రచించిన యీగ్రంథమున గుణములు గూడఁ గొన్నియున్నవని చెప్పగలను. అట్లయినచో దోషములను విడిచి గుణములుమాత్రము గ్రహింపరాదాయని కొందఱనవచ్చును. "ఏకోహిదోషో గుణసన్నిపాతే నిమజ్జతీందోః కిరణేష్వివాంకః" అనికాళిదాసు చెప్పినమాటయు సత్యమే. కాని ఆయార్యోక్తి యితరవిషయమున నుపయోగింపవచ్చును కాని కావ్యవిషయమున నుపయోగింపఁగూడదని లాక్షణికుఁడైన యహోబలపతి యహోబలపండితీయమను నాంధ్రశబ్దచింతామణివ్యాఖ్యానమునఁ గంఠోక్తిగా వచించినాఁడు చిత్తగింపుఁడు. అహోబలగ్రం-107 పు॥ "తదల్పమపి నోపేక్ష్యం కావ్యే దుష్టం కథంచన స్యాద్వపుస్సుందరమపి శ్విత్రేణైకేన దుర్భగమ్" అనియు 22 పుటలో "ఏకోహిదోష ఇతిన్యాయస్తు కావ్యవ్యతిరిక్తవిషయ ఇతి ద్రష్టవ్యమ్" అనియున్నది.

కావ్యమునకే యీన్యాయము గూడదనుచుండఁగా ననుశాసనగ్రంథవిషయమునఁ గూడదని వేఱచెప్పవలయునా ? కావున ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారు నిష్పక్షపాతబుద్ధితో సూర్యనారాయణీయము విమర్శించి యందలి గుణదోషములు లోకమున కెఱింగింతురుగాక యని ప్రార్థించుచున్నాను.

కవిత.

విద్వాన్ కోపల్లె శివకామేశ్వరరావుగారు.

భృతకోపాధ్యాయవృత్తియను దుర్దశాసింధువున మునుఁగుచుఁ దేలుచు నీఁదుచలము బలము నశింప నిరాశకై యెదురుచూచు మమువంటి సాహిత్యజిజ్ఞాసాపరుల కెన్నఁడో యిట్టిద్వీపము కన్పించుట; కొంచెము శ్రమమును దీర్చికొనుట మఱల విధిని నిందించుకొనుచుఁ బ్రాణముల నఱచేతనిడుకొని యానిరాశాసింధువున హరహరాయని దుమికి మఱల ననంతబాధావికలమనస్కులమగుటయు నేఁటికాలమునఁ బేదఱికముకతమున సహజమైనది. కవిత, కవి, మున్నగు విషయములను జర్చించుచుఁ బురాతనాధునాతన ప్రాచ్యపాశ్చాత్యమతములను సాధ్యమయినంతవఱకు విమర్శించుచు నాయాయిమతములు మనపురాతనాధునాతన భాషాకావ్యముల నెంత వఱకిమిడియున్నవో తెలుపుచు సాహిత్యమీమాంస యనుగ్రంథము నొకదాని వ్రాయసంకల్పించితిని. అందు విషయములు విపులముగాఁ జర్చింపఁబడు. ఇచ్చటఁ గవితనుగుఱించి యందునను గవిత్వసామాన్యలక్షణమును వివరించుచున్నాను. మిమ్ము శ్రద్ధానులఁగుండని విన్నవించుచున్నాను.

చం. కవులకు మ్రొక్కి తత్కవితకై మఱి నవ్యధనొందు శాస్త్రపా
టవకటులైనవారి వికటభ్రుకుటిం జిఱునవ్వుతూఁపులోఁ
గవిసి జయించి వాగ్గుణనికారము నూఁతఁగ దొంగత్రోవలన్
దవులను నిల్చిప్రేలు కవితామతబాహ్యుల ధిక్కరించెదన్.

శోకము శ్లోకత్వమును బొందెను; కవిత యానాఁడే యంకురించెను. శ్రీరాముఁడు ప్రత్యక్షమయ్యెను; సీత యిలవేల్పయ్యెను. పుట్టతేనియ వెల్లివిరిసి ప్రపంచమునంతను మధురోన్మాదమునఁ దమోవ్యాప్తిలేని నిద్రావశమునుగాఁ జేసెను. ఇది కవితానిర్ఝరీజననము; తద్వానయోగ్యప్రపంచసృజనము తత్సౌందర్యపిపాసువు లందుకొనినఫలము. అందుఁగలది మధువు. ఆరసము నెంతక్రోలినను దాహము తీరదు: తృప్తిలేదు. అందుఁదలుగుటయుఁ గాననేరము. ఈమధుపానమునకు ఫలమువిషయమాంద్యము: స్వయంప్రకాశమును సత్యమును జ్ఞానము ననంతమునగు నానన్దైక్యము. ఈకవితాప్రపంచమునకు వ్యవహారార్థము నామరూపములున్నను నిజమునకు లేవు. అమృతమును జనిచూచినవారికి నిశ్చలత ఫలముండును. కాని సుఖదుఃఖాదిద్వంద్వముల కతీత

త్వము కలుగదనియుఁ జెప్పుదురు. కావ్యామృతమును జవిచూచిన వారికో నిర్జరతయందుఁగల జన్మవ్యథ లేదు సరిగదా తదమృతస్వాదపులై యానం దులగుదురు. దుఃఖమేది? ఏమయ్యెనో తెలియదు. ఈదృశప్రపంచమును సృజించువాఁడు కవి. ఇదికావ్యసృష్టికథనము.

ఈసృష్టికిని బరిదృశ్యమానజగత్సృష్టికిని సంబంధమును గలదు: సర్గమున సంబంధము. స్థితిని బార్థక్యము బాహ్యదృష్టికిగోచరించును. అందువలన నదియిది కాదు కాని యందలి ధర్మమిందును నిందలి ధర్మమందును బొడఁగట్టును. అదిమూలము గావున నింద్రియగోచరవస్తువిచారజ్ఞులు, "తద్భిన్నత్వేసతి తద్గతభూయోధర్మత్వ" మన్నారిట్టిదానిని. ఇచట బ్రహ్మసృజనమాద్యమా కవిసర్గమాద్యమా దేనినేది యనుసరించినది యను జిజ్ఞాసపొడచూపును. ఇట్టి సందేహము మోపెత్తుట తగవేకాని సృష్టియును సృష్టికర్తయును భిన్నప్రకృతులైనపుడును బ్రహ్మయుఁ గవియు వేఱుగాఁ బరిచ్ఛిన్నులైనపుడును నీదృశసందేహమున కవకాశముండును గాని "తత్ సృష్ట్వా తదేవానుప్రావిశత్" నియు 'బ్రహ్మైవరసః; రసోవైసః' యనువాక్యములు హృదయకుహరమునఁబ్రతిధ్వనించువానికట్టి సంశయముకలుగనేరదు. అయితే యచట నానంతర్యద్యోతకమగు క్త్వార్థమునకు సమాధానమేమందురా? వినుఁడు, నిలఁబడిపాడువానిలో నిలచి యనంతరము పాడవలయునను నియమములేక యాకార్యద్వయ మేకకాలమునం దెటుల జరుగునో యటులనే దానిని సృజించియందు ప్రవేశించుటయు నానంతర్యనియమములేక జరుగుననియు రసనిర్మాతయగు కవియు రసమునను ప్రవేశించుననియు బ్రహ్మ యేరసము, రసమే బ్రహ్మ యున్నైనపుడు కవికిని బ్రహ్మకు నభేదమే నిశ్చయమనియు సులువుగాఁ దెలియనగునుగదా. ఇపుడు బ్రహ్మసృష్టికంటె భిన్నమయ్యు బ్రహ్మసృష్టియందలి భూయోధర్మమును గలిగి యున్నది. కావ్యసృష్టియను మతమనాదరణీయమని యీయుక్తి స్థిరపరచుచున్నది.

కవిబ్రహ్మలకుఁ బార్థక్యము లేమింజేసి కవిసృష్టియు బ్రహ్మసృష్టియు నొక్కటి. ఆనందము బ్రహ్మస్వరూపము. అదినిర్గుణము; సత్యము; జ్ఞానము; అనంతమును, అందు సృజనకర్మలేదు. ఆనందమేయది. వికృతినెఱుఁగదు. దానియందు సంకల్పము కలిగెను. అదిశక్తి. ఆసంకల్పమహిమికాపూర్వకము అందమే 'ప్రజాః సృజధ్వే' యని కర్తృత నారోపించుకొనెను. కర్తృత

యందు కర్మయిమిడియున్నది. ప్రపంచమావిర్భవించెను. అదితత్కర్తకంటె నన్యముకాదు. కనుకనే 'యోవేదనిహితం గుహాయా'మ్మన్నారు పెద్దలు.

ఈసృష్టిని జేయుటకుఁ బూర్వము బ్రహ్మతనపుట్టువునకుఁ గారణమును గ్రహింపనేరక యనేకకాలము తపస్సుచేసినాఁడు. ఈతపః ఫలమాత్మసాక్షాత్కారముచేఁ దనజన్మమునకుఁ గారణమును గ్రహించి సర్గప్రతిపాదనమునకు బ్రారంభించుట. ఆదిని నిర్మింపఁబడినది సరస్వతి. ఈమె వాక్కు; వేదము.

ఇఁకఁ గవిబ్రహ్మ వాల్మీకి తపముచేసెను. కారణమును గ్రహించెను. సీతారాములను మనకుఁ బ్రసాదించెను. ఈతపమున కర్థమేమి? తపముకార్శ్యమును గూర్చును. శల్యావశిష్టుని జేయును. ఇది యగ్నివలె దహించును. ఈతీవ్రవేదనాభరము నాకునాకుఁ గావలయుననియు, నేను నేను మోయుదు ననియుఁ బూనుకొనుట యాచించుట, యత్నించుట వెఱ్ఱితనమని మూఢులనుకొనెదరు. ఈవేదనయే, ఈబాధయే, యీకార్చిచ్చే, యీవస్తువిరాగమే జ్ఞానసాధనమని చెప్పెదము. ఈవిరాగము జ్ఞానపథగామినిగాఁ జేయునుగనుక 'యదహరేవ విరజేత్తదహరేవ ప్రవ్రజేత్త'న్నారు పెద్దలు. ఇది నిశ్చయము. మఱియు నీవేదనామృతమును జవిచూచిన వారిని మఱియు నందుఁగాపురము చేయువారిని శాంతమూర్తులని చెప్పుచున్నాము. నిర్వేదము శాంతమునకు స్థాయి ఈనిర్వేదమే తపస్సు ఆవిరాగమే మహాతపస్సు. ఈతపస్సును ధన్యతములు చేయుదురు. ఆధన్యతములలో ధన్యుఁడుమహాకవి. ఈమహాకవులలో బ్రాగ్రసరుఁడు వాల్మీకి, అతఁడు తపమునుజేసెను. శోకము శ్లోకతనొందుటకు గల కారణమరసెను. సర్గమునకు మొదలిడెను. ప్రపంచమును నిర్మించెను. అందుఁదానను ప్రవేశించి సుఖమున్నాఁడు. ఇది సహృదయునకుఁ బ్రత్యక్షమయి యతఁడు 'కూజన్తం రామరామేతిమధురం మధురాక్షరమ్। ఆరుహ్య కవితాశాఖాం వందే వాల్మీకికోకిలమ్మ్' నిధ్యానము నిరతమును జేయుచున్నాఁడు. ఇదియే కవితారహస్యము.

అయితే గానము చిత్రలేఖనము నేతాదృశములే కదాయని యందురు నిజమే. ఆమాటయందునను సత్యము లేకపోలేదు. అందుకనియే కాఁబోలు 'నేనుభయకార్యప్రాప్తిఁబాటించు శిల్పమునస్ బారగుఁడ'ననికవిబ్రహ్మవాకొని యున్నాఁడు. పూర్వులు చతుష్షష్టికలలున్నవన్నారు. అందు ముఖ్యములు మూఁడని పాశ్చాత్యులమతము ఆమూఁడుగాన చిత్రలేఖనకవితలు. ఈమూ

టికిని ఫలమానందమే యైనను భిన్నమార్గముల నివి ప్రదర్శింపఁబడుచున్నవి. ఇది లోకవిదితమే. ఇందుఁ గవిత శ్రేష్ఠమని పాశ్చాత్యులును ఘంటాపథముగాఁ జాటినారు. వారిమాటలివి.

Language, colour, form and religious and civil habits of action, are all instruments and materials of poetry; they may be called poetry by that figure of speech which considers the effect as a synonym of the cause. But poetry in a more restricted sense expresses those arrangements of language, and especially metrical language, whose throne is contained within the invisible nature of man. And this springs from the nature itself of language, which is a more direct representation of the actions and passions of our internal being and is susceptible of more various and delicate combinations than colour, form or motion and is more plastic and obedient to the control of that faculty of which it is the creation. For language is arbitrarily produced by the imagination, and has relation to thoughts alone; but all these materials, instruments and conditions of art have relations among each other, which limit and interpose between conception and expression. The former is as a mirror which reflects the latter as a cloud which enfeebles the light of which both are mediums of communication. Hence the fame of sculptors, painters and musicians although the intrinsic powers of the great masters of these arts may yield in no degree to that of those who have employed language as the hieroglyphic of their thoughts, has never equalled that of poets, in the restricted sense; as two performers of equal skill will produce unequal effects from a guitar and a harp. (Shelley.)

ఈపై ప్రమాణీకరించిన వాక్యములవలన స్పష్టముగాఁ గవితయితర శిల్పములకంటె నెక్కుడనియు యశోదాయకమనియుఁ దెలియును. అంతియకాక భావముతో భాష యప్రయత్నముగా బయలుదేరుననియు కలదు. అనఁగా భాషకు భావమునకు జన్యజనకభావము కలదని తేటతెల్లము. మఱియొకటొక యభిప్రాయమునుగూడ వెల్లడించుచున్న వావాక్యములు. ఊహలకు సంబంధముకలది భాషయొక్కటియే యను జ్ఞానమునుద్ఘాటించుచున్నవి. ఈయభిప్రాయములవలన మనకుఁ దేలినవిషయము కవితాసృష్టికి నత్యంతానుకూల్యముకలది భాషయని. అందుకనియే Croacheయను లోకతత్త్వవేత్త Eas

thetic is expression అని యన్నాఁడు. ఇదిపాశ్చాత్యుల యభిప్రాయము. ఇఁక మనవారీవిషయమున నేమనుచున్నారు? శబ్దార్థములు కావ్యమనియో యర్థప్రతిపాదకశబ్దము కావ్యమనియో చెప్పుచున్నారు. అట్లుచెప్పి యంతటితో నాగలేదు. ఇంకొకయడుగు ముందునకుఁ బోయినారు వారినుండడుగు నటుండనిచ్చి పాశ్చాత్యవిజ్ఞానమునకు దత్తులును వారిననుసరించి యింత యస్థిరయశమును సంపాదింపఁ దలంపుఁగొనిన పండితమ్మన్యులు నేఁటికాలమున శబ్దార్థములమాట కావ్యలక్షణమున వినంబడగనే యేమో కొంపమునిఁగిపోయినట్లని కావ్యలక్షణము కానేరదని మీఁదికి దుముకయత్నించుచున్నారు. వారిమాట యేమందురనిన వారికి నాచెప్పు సమాధానమిది. ఫలములక్షణము కాదనియుఁ గావ్యమువలన బ్రహ్మానందసబ్రహ్మచారి యగు నానందముకలుగుట నిజమనియు మఱియు నాయానందము గానశ్రవణమువలనను చిత్రలేఖనము దర్శించుటవలనను గూడఁ గలుగుటచే నుత్కృష్టశిల్పము లన్నింటికది ఫలమనియు నీయానందము కలుగుటకు హేతువు మనముచూచిన, వినిన, చదివిన చిత్రగానకావ్యములయందలి భావమనియు నీభావమునే ప్రధానలక్షణముగాఁ జెప్పుదమనుచో నిదియును నామూఁడిటికి సామాన్యలక్షణమే యగుననియుఁ జిత్తరవు వ్రాయుటకు రంగులు మొదలగునవియు సంగీతమును బాడుటకు స్వరాదులును నెట్లుముఖ్యములో నట్టులనే కావ్యమునకును నాశిల్పత్రయమునుండి ప్రత్యేకముగా గ్రహించుటకువలయు నసాధారణలక్షణము శబ్దార్థములని మనపూర్వులు వేనోళ్ళఁజెప్పిరనియు మనవిచేసికొనుచున్నాను. ఈవిషయము సులువుగాఁ దెలియునను తలంపులోఁ 'శబ్దార్థామూర్తిరాఖ్యాతా' యన్నారు పెద్దలు, శబ్దార్థములను శరీరమని యన్నారేకాని శరీరమనఁగా జీవుఁడనికాని ప్రాణమనికాని జీవస్వరూపుఁడైన పరమాత్మయని కాని యనలేదు. అందలి యభిప్రాయమేమి? శరీరియున్ననాఁడే శరీరమునకు నాదరము. శరీరిలేనినాఁడు శరీరము శవము. కనుక కవితకు శరీరము శబ్దార్థములు. ఈశబ్దార్థములను శరీరముననున్న శరీరికవిత, అది యానందము; రసము; ధ్వని.

ఈవిషయమున నింకొకరహస్యము కలదు. 'వర్ణవర్ణక్రియావిస్తారగుణవచనేషు' అని ధాతుపాఠము. ఈధాతువునుండియే వర్ణమనుశబ్దము వచ్చినది రసభావములకు వర్ణము వర్ణమువలనవచ్చినది. రసభావములను విస్తరించుటకు సాధనమువర్ణము. గుఱుఁగు రసభావములకు గుణము గల్పించునదివ

ర్ణము. ఈవర్ణములు అ ఇ ఉ మొదలగునవి. కవితవ్యక్తీకరణమందు,మూ ర్తికల్పనమందు వర్ణములు ప్రధానములు. ఈయర్థము వర్ణశబ్దమునందే లభ్య మగుచున్నది. ఈవర్ణములయుత్పత్తిని 'చేతనేన జ్ఞాతార్థవివక్షయా తద్బో ధకశబ్దనిష్పాదనాయ ప్రేరితమంతః కరణం మూలాధారస్థిత మనలం చాల యతి, తచ్చాలితోఽ నలస్తత్స్థలవర్తి వాయుచాలనాయప్రభవతి. తచ్చాలితే నవాయునా తత్రైవసూక్ష్మరూపేణోత్పాదితః శబ్దః పరావాగిత్యభిధీయతే.' యనునిది మొదలుగాఁగల చతుర్విధవాక్కులనుగా జెప్పిరి, శాస్త్రజ్ఞులు, ఈ వర్ణములు ప్రయోగార్హానన్వితములై కార్థబోధకములై పదసంజ్ఞను బొందును. యోగ్యతాకాంక్షాసత్తియుక్తములైన యీపదోచ్చయము వాక్యమగును. వా క్యోచ్చయము మహావాక్యమగును. అందుకని యేపెద్దలు 'స్వార్థబోధే సమాప్తానామంగాంగిత్వ వ్యపేక్షయా। వాక్యానామేకవాక్యత్వంపునః సంహ త్యజాయతే' అనిచెప్పినారు. రామాయణాదులు మహావాక్యములు.

ఎదురైనచో దనమద.........మనుచరిత్రంబందు ....
బిరుదైన కవిగండ.........కోకటగ్రామాద్యనేకాగ్ర ....
ఆంధ్రకవితా పితామహయల్లసాని పెద్దనకవీంద్రయనినన్ను
బిలుచునట్టిఁ కృష్ణరాయలతో దివికేగలేక బ్రదికి......వంబనగుచు,

ఈ మొదలగునవి వాక్యములు, ఇంతకు నీవిచారణమువలన నిర్ణయిం పఁబడిన విషయము కావ్యశరీరము శబ్దార్థములని.

కవితశబ్దమునే శరీరమునుగా గ్రహించి వ్యక్తమగునదియను విషయ మును నిర్ధారించుటకు ముఖ్యమగు రహస్యమింకొకటి కలదు. దానిననుస రించి రసభావములను శబ్దముద్వారమున వ్యక్తముచేయువాడు కవియనియు ర్థము వచ్చును. అప్పుడుశబ్దమే రసాదివ్యక్తీకరణమునకుఁ బరమసాధనమని నమ్ముటకు వీలుకలుగును. చూడుఁడు ధాతుపాఠమును మఱలనొక పర్యాయ ము. 'కుశబ్దే'యని ధంకాధ్వనిని జేయుచున్నది. కవియననెవఁడో యిప్పుడు వ్యక్తమేకదా. ఇదియునుగాక పెద్దలు 'కవవర్ణనే' యనియు ననుచున్నారు. వర్ణశబ్దార్థము వివిధమార్గముల నిదివఱకు నిరూపింపఁబడినదిగదా. ఇప్పటికిఁ బ్రాచ్యపాశ్చాత్యపద్ధతుల ననుసరించినను గావ్యమునకు ముఖ్యసాధనము శబ్ద మనియే తెలియుచున్నది. రసభావాదులను వక్తీకరించు కవికిని దద్రసాదు లనుగ్రహించి యనుభవించు సహృదయునకు శబ్దమె సాధనము.

ఈశబ్దము ననుశాసించిరి పెద్దలు. ఈయనుశాసనము వలనిప్రయోజనములు పెక్కులు. పదిమందికిఁ దెలియుట ముఖ్యప్రయోజనము. అందుకొఱకు వ్యాకరణము. చక్కనిసార్థకమగు శబ్దముగాని రసాదులను వ్యక్తీకరింపలేదు. అందుకనియే ఏకఃశబ్దః సమ్యగ్జ్ఞాతః సుప్రయుక్తః స్వర్గేలోకే కామధుగ్భవతి' యన్నారు. వ్యాకృతి యన్యోన్యవ్యవహారయోగ్యములగు శబ్దములన సంఖ్యాకములను బ్రయోగార్హములనుగాఁ సంస్కరించి తెలుపుచు 'తేఽసురా హేలయో హేలయఇతికుర్వన్తః పరాభిభూవుస్తస్మాత్ బ్రాహ్మణేన నమ్లేచ్ఛితవైనాపభాషితవై మ్లేచ్ఛోహవా ఏషయదపశబ్దః' యను నభిప్రాయమును గూడఁ బ్రమాణీకరించుచున్నది. కాని కవిత కేవల వ్యవహారయోగ్యమగు పదజాలమునంతను స్వీకరింపదు. ఆరసమునకు, నాభావమునకు ననుకూలమగుకొన్ని పదములను మాత్రమే స్వీకరించును. కవితాభాష వేఱు. లోకవ్యవహారభాష వేఱు. కవితాభాషనుండి జన్యమై తత్సమీపవర్తి యగునదే యెల్లవారలనోటినుండి మనమనుదినమువినునది. అదియునుగాక కవిత రసాదివ్యక్తీకరణమందు నియమమును నమితముగా నపేక్షించును; మఱియు తత్తద్రసాదుల కనుకూలమైన గమనమును సహజముగాఁ గల్గియుండును గావున ఛందోబద్ధమునగుచున్నది. అందుకనియే వ్యాకరణముచే సాధువులైనను గొన్ని శబ్దములు కావ్యమునందపేక్షణీయములు కావనియు వానిని బరిహరించుటనుగూడ సత్కవి కాఁదలఁచుకొనువాఁడు శాస్త్రముల నభ్యసించినపిదప సుకవిసన్నిధానమునఁ గావ్యపాఠమునుజేసి యభ్యసింపవలయుననియు నీక్రిందివిధముగాఁ బెద్దలనుచున్నారు.

అధిగతసకలజ్ఞేయః సుకవేః సుజనస్యసన్నిధానియతమ్
నక్తందిన మభ్యస్యేదభియుక్తః శక్తిమాన్ కావ్యమ్॥ నను యత్యధిగతసకలజ్ఞేయః శక్తిమాంశ్చేత్కిం సుజనస్యసుకవేః సన్నిధానేఽభ్యస్యతి సత్యమ్ ఛందోవ్యాకరణాదివిషయ లక్షణాతిరిక్త మన్యదపి జానాతిజ్ఞేయమ్, యన్మహాకవిలక్ష్యేషుదృశ్యతే యథావ్యాకరణే వర్షర్షి; అజఘ్నాః. సస్తి; దర్దర్షి; ఈట్టే; ఈర్త్యతి; జిహ్వాయకయిషతి; అడ్డిడిషతీత్యేవమాదీని పదానిన ప్రయోజ్యాని కావ్యస్య మాధుర్యలాలిత్య వినాశప్రసంగాత్.

అట్లగుటచే లోకభాషకు విస్తృతమైన వ్యాకృతియుండవచ్చును గాని కావ్యభాషకుఁ గూడ నా వ్యాకరణమే మూలమైనను నందలి పదములే

గ్రామ్యములుగాని యన్నిమాటలు గ్రామ్యములుకావని నిశ్చితాభిప్రాయము. ఇంతియకాదు వ్యాకరణవిరుద్ధత మొదలుగాఁ గలవి కావ్యదోషములనియుఁ బెద్దలందురు.

ఎవరేమన్నను భాషకుబంధనమేమి ? వ్యాకృతిభాషను బంధించి తద్వారమునఁ గవికి సంకుశమగుచున్నదని కొందఱు కవిమ్మన్యులు సహృదయమ్మన్యులు భాషావిజ్ఞానము లేకయు, భాషాస్వామ్యము లేకయుఁ, గావ్యభాషామధురిమను గుర్తెఱుంగమియు నోరికివచ్చినట్లుల ప్రేలుచున్నారు. అత్యన్తనియమమునపేక్షించు కవితాలతాంగి నియమనికారమున సంచరించు సామాన్యవంటిదిమాత్రము కాదని సహృదయులకు విన్నవించుచు నాత్మస్వరూపమైన రసమెంత మాధుర్యమును గలదియైనను నామధురిమసువ్యక్తము కావలయునన్నచో శరీరమావశ్యకము గనుక నాశరీరము వికలమైనచో నేహ్యముకొందఱకు ననుకంప కొందఱకు నెట్లుకలుగునో యశ్లీయపశబ్దమును గల కావ్యమునియు, నాకారణముననే శరీరమంతయు నెంతయందమును గలదియైనను ‘శ్విత్రేణైకేనాపి దుర్భగ’మ్మని మనయాలంకారికులనుచున్నారనియు నందుచేతనే కేవల శబ్దార్థములనో కేవలార్థప్రతిపాదకశబ్దమునో కావ్యలక్షణమునుగాఁ జెప్పక సహృదయులగు పెద్దలు, ‘అదోషౌశబ్దార్థౌ’అని చెప్పినారనియు విజ్ఞాపించుచుఁ గావ్యవ్యాకరణభాషలకుఁ గలసంబంధమును మిక్కుటముగా నిచటవిమర్శించుట యప్రస్తుతమగునుగావున నావిషయికచర్చనింతతో నాపుచున్నాను; మన్నింపుఁడు.

పూర్వులు కావ్యలక్షణమును జెప్పుచు నిఁక నొకింతదూరము కూడ వెళ్ళిరి. అలంకారములుకూడ గావ్యములందవరసమే యనిరి. దీనినే మనపాశ్చాత్యవిజ్ఞాన పరిపూర్ణభ్రములగువారు నవ్వి తృణీకరించుచున్నారు. వీరి విజ్ఞానోపలబ్ధికిఁ గారకులైన పాశ్చాత్యులేమనుచున్నారో పైనుదాహరించిన వాక్యములవలననే యొకింత తేఁట పడఁగలదు. మఱియు నీపాశ్చాత్యులలో **Walt Whitman** చే నుప్తబీజమై **Browning** రూపమున మోసెత్తి **Maeterlink** నామమున పూవిఫలించిన **Mystic poetry** అను ఫలరసమునకు ద్వైతన్యనిర్మితియగు వైష్ణవమునుగలిపి యారగించుచున్న రవీంద్రునివఱకుఁ గలవారలేమనుచున్నారో యొకపర్యాయము కన్నెత్తియో తలనెత్తియో చూచిన విశదముకాఁగలదు. అలంకారభూయిష్టమగు భాషనే (**Metaphorical**

language) కావ్యము పేక్షించునుగాని తదన్యమును సహింపదని విశాలాకాశమునుండి వర్షామేఘములవలె గర్జించుచున్నారు. పాశ్చాత్యవిజ్ఞాన పోషణమునఁబెరిగి తాము తద్విజ్ఞానమును వెల్లడించుచున్నామని ఘోషించుచుఁ జన్నుఁగుడిచి ఱొమ్ముఁ దన్నువానివలెనటించు మూర్ఖులజోలి మనకేలయని యింతతో నావిచారమును సమాప్తినిజేసి దత్తులైన మనవారిటులంటకుఁ గల కారణమును గొంచెముగా వ్యక్తీకరింప సాహసించుచున్నాను.

సాహిత్యమీమాంసయం దలంకారములను గూర్చి తెలుపుట యొక భాగము. పూర్వులు సహృదయులందఱు నావిధముననే చెప్పుచుఁ బౌరప్రవచనములందును దద్రీతినే యనుసరించుచువచ్చిరి. కాని కోపపడకుఁ డొక మాటచెప్పెదను. కేవల తార్కికులనుగూర్చిలోకమున సాగ్గావిం యోనిమా విసేత్తను నొకప్రవాదము కలదు. ఆశాపమునుండి తప్పించుకొనుటకు నెవ్వఁడును దర్కాధ్యయనముతో విద్యను బరిసమాప్తి నేఁటికిసి జేయుటలేదు. న్యాయవిద్యతోఁబాటు మఱియొక శాస్త్రాధ్యయనము చేయుటయుఁ బిమ్మట జదువునకు స్వస్తిచెప్పుటయు వాడుక. ఏపదిపండ్రెండేడులో గురుసన్నిధిని దీక్షతోఁ దర్కమునే బాధాంతమో చదివి పిమ్మటనింకను నధ్యయనము చేయుటయందుఁ దలంపుగలిగి యితరశాస్త్రములను జదువువారరిది. కాని రెండవశాస్త్రమును గూడ చదువవలయును. అట్టితరి సామాన్యముగా నెల్లవాఁడు సుఖాధ్యయ నానుకూలమని సాహిత్యమీమాంసవైపునకు వచ్చుట తటస్థించెను. అందును ‘ప్రధానేకృతోయత్న” యను వాక్యముననుసరించి సాహిత్యమీమాంసకలంకార శాస్త్రమని పేరుకలదు కనుక నలంకారములను గుఱించి చదువుట పరంపరగావచ్చినది. ఏబాధాన్తమో చదివినతార్కికునకవచ్ఛేద కావచ్ఛిన్న కార్యతాకారణతాదులు లేని కావ్యభాషపేలవముగాఁ గన్పించుటచే వారికొఱకుఁ గాఁబోలుఁ గువలయానందాదిక గ్రంథములు బయలువెడలినవి. వారిపాలఁబడినది క్రమముగా నలంకారవిద్య. అందలంకారములు తర్కపరిభాషా శృంఖలాబద్ధములై యితరులకగోచరప్రాయములుగా నున్నవి. అట్టితరి చిన్ననాఁడే స్వభాషనుమఱచి యన్యభాషావిజ్ఞానమునఁ బ్రవేశించిన వారికి దుర్గమారణ్యములుగా నున్నవవి. అందనిపండ్లు పుల్లనివి. మఱియు సాధారణముగా నలంకారగ్రంథముల యందలంకారముల యన్యోన్యభేదమే ప్రధానముగాఁ జెప్పఁబడినట్లు ప్రతిభాసించుట యొకటి. ఈరెండు

కారణముల నలంకారములన నసహ్యము కలుగుచున్నది నేటివారికి. ఇఁకనీ ప్రసంగవశమున వచ్చిన విషయమునాపి యసలు సంగతివిచారింతము.

కావ్యమునకు శబ్దార్థములును నలంకారములును బ్రధానములని నిర్ణయించితిమి. ఇఁకఁ బూర్వులు గుణములనుగూడ కావ్యలక్షణమునఁ జెప్పిరి. ఈగుణములు శబ్దధర్మములు నర్థధర్మములునై యొకకొన్ని దోషనివారణార్థమును మఱికొన్ని శరీరికిశౌర్యాదులునువలె గుణాధాయకము లైనవనియుఁ బ్రాచీను లనుచున్నారు. ఇవి శబ్దార్థముల సాన్నిధ్యావిచ్ఛిన్నతాదికమును వివరించుచుఁ తన్మార్గమున నాహ్లాదమును గూర్చునవియు నగును.

చం. కఁడుబసిబిడ్డ వీఁడొకటిఁగాదవునా నెఱుఁగండు ముఁదరె
వ్యొడనొకపాటిఱుంగఁడెద యెంతయుఁ గోమల మెప్పుడైననేఁ
గుడువఁగఁ బిల్తుఁగాని తనకుంగల యాఁకటి ప్రొద్దెఱుంగఁడీ
కొడుకిటు వోకకున్మనము గుందెఁడు నిన్గనియూఱడిల్లెడున్.

కం. వీరెవ్వరయ్య ద్రుపదమహారాజులె యిట్లు కృపణులై పట్టుపడర్
వీరికివలసెనె యిపుడు మహారాజ్యమదాంధకారమది వాసెనొకో.

మ. వివిధోత్తుంగ తరంగఘట్టనచల ద్వేలావనైలావలీ
లవలీలుంగ లవంగసంగతల తాలాస్యంబు లీక్షించుచున్
ధవళాక్షుల్ సనికాంచిరంతనెదురం దత్తీరదేశంబునం
దవదాంబుజఫేనపుంజనిభు నయ్యశ్వోత్తముస్ దవ్వులస్.

శా. త్రేతాద్వాపరసంధి నుద్ధతమదాంధీభూత విద్వేషిజీ
మూతోగ్రశ్వసనుండు రాముఁడలుకస్ ముయ్యేడుమాఱుల్ రణ
ప్రీతిస వైరిధరాతలేశ్వరులఁ జంపెన్బల్వురస్ దీర్ఘని
ర్ఘాతక్రూరకుఠారలూన నిఖిలక్షత్త్రోరుకాంతారుఁడై.

మ. బహురత్నద్యుతిమేదురోదరదరీభాగంబులందుండి యి
మ్మిహికాహార్యమునన్ జరింతుమెపుడున్ బ్రేమన్నభోవాహినీ
లహరీశీతల గంధవాహపరిఖేలన్మంజరీ సౌరభ
గ్రహణేందిందిరతుందిలంబు లివిమత్కాంతారసంతానముల్.

ఈపైనఁ జేర్కొనిన వానిలోఁగల ప్రసాద సౌకుమార్యాది గుణములను సహృదయులు గ్రహింతురుగాకయని యావిచారమును వదలుచున్నాను

ఈకవితానిర్వచన విషయమున నర్థప్రతిపాదకశబ్దమని యొకప్పుడు

చెప్పితిని. మఱలదానిని దోషాదికావ్యాలక్షణాంగములను జెప్పుచు విడిచితిని. గుణదోషాలంకారముల స్వీకార్యములు వర్జనీయమని రేదాని ఫలమాలక్షణమున రమణీయశబ్దముచే నిర్వహింపఁబడినది. అంతియకాక కలాత్రయసాధారణలక్షణమగు పరమానందమును దీనివలన నుద్ద్యోతింపఁబడును. కావున రమణీయార్థప్రతిపాదకశబ్దము కావ్యమని పెద్దలు లక్షణమును జెప్పినారు. ఇది ప్రౌఢమగు వాక్యము. సులువుగా నందఱకును దెలియు లక్షణవాక్యము దోషరహితములును గుణాలంకార సహితములును ధ్వనిరసములను గలదియు కావ్యమని.

భావకవితయని యిప్పుడు వ్యవహారములో నున్న దానికి మీనుడివిన పైలక్షణముసరిగాఁ బట్టునాయని యడుగవచ్చును. భాషాస్వామ్యము లేక పాశ్చాత్త్యాదిపరదేశీయుల గ్రంథపఠనములందుఁ గాలమునంతయువినియోగించిపిమ్మట స్వభాషాభిమానముచేతనో, తామభ్యసించిన భాషయందుఁగవితఁ జెప్పితద్జ్ఞుల మెప్పింపనరిదియను భయముననో, తామేభాషాకవుల గ్రంథములనుండి భావములను గ్రహించుటయో దొంగిలించుటయో చేయుచున్నారో యాభాషావేదులకది విన్నవించిననవ్వుదురను స్వసామర్థ్యజ్ఞానముననో, పరభాషావిజ్ఞులగువారే యున్నతపదవుల నలంకరించుచున్నారుగనుక వారి చెవులకెక్కునటులఁ దొక్కుమాటలతోఁ గవితను జెప్పవలయుననియో, వారిప్రాపునజేరి పండితులను ధిక్కరించిపను గెలువఁగలమనుధైర్యావేశముననో మాదిభావకవిత, భావకవితయని యుద్ఘోషించు కవిమ్మన్యులమాట కాదుగాని భావము ప్రధానముగాఁగల యదియుఁ గవితయనిపించుకొనును. అయితే రసము, ధ్వనికావ్యమునకును నితరశిల్పద్వయమునకును నెట్టుల ప్రాణతుల్యములో యట్టులనే భావమును నగుకవితను మనపూర్వులు గ్రహింపకపోలేదు అందుచేభావము శిల్పములనూఁటికి సామాన్యలక్షణము. కవితకు మఱల మేము పైనఁజెప్పిన లక్షణమసాధారణము. భావకవితయన నేమందురా? వినుఁడు. రసము, భావము, రసాభాసము, భావాభాసము, భావోదయము, భావసంధి, భావశబలత, భావప్రశమమను నాలంకారికవాక్యములు పండితులారా! మీకువినిన జ్ఞప్తి లేదా. వీనిలో భావమననేమియో యదిప్రధానము, ప్రాణముగాఁగలది భావకవిత. దీనికి వివాదమెందులకు? ఆపేరువిన్న మీకసహ్యమేల? ఈపైఁడాబులతోనేమి; భావలక్షణమును నిర్వచింపుమందురా?

కోపపడకుఁడు. రసాత్మకమగు వాక్యము కావ్యమనిచెప్పి రసమున కుదాహరణమిచ్చి పిమ్మట 'భావో యథా' యని—యెవరో తెలియునా తార్కికపంచాననుఁడైన విశ్వనాథకవిరాజు గర్జించినాఁడు దీనిని.

యస్యాపీయత శల్కసీమ్ని జలధిః, పృష్ఠేజగన్మండలమ్,
దంష్ట్రాయాంధరణీ, నఖేదితిసుతాధీశః, పదేరోదసీ,
క్రోధేక్షత్త్రగుణః, శరేదశముఖః, పాణౌప్రలంబాసురో,
ధ్యానే విశ్వ, మసావధార్మికకులం కస్మైచిదస్మైనమః॥ ఈశ్లోకము నుదాహరించి యంతతో నూరకొనక 'అత్ర భగవద్విషయారతిర్భావః' యన్నాఁడు. ఇదేమిటయ్యా లక్షణము చెప్పమన్న నుదాహరణమును జెప్పెదవందురా? శాంతింపుఁడు. లక్ష్యమునుండి లక్షణమును మనము నిర్మించుకొనఁగలముఁగదా. ఈమాటకు మీరులక్షణకర్త్తలా యంఁదు రేని యవసరమైనచో నగుదుముగాని పెద్దలమాటలే మీకువినిపించెదను వినుఁడు. సావధాన చిత్తులరైవినుఁడు.

సంచారిణః ప్రధానాని దేవాదివిషయారతిః
ఉద్బుద్ధమాత్రః స్థాయీచభావ ఇత్యభిధీయతే.

ఇంతియ కాదు.

ఇంకను బూర్వు లేమనుచున్నారో వింటిరా
"నభావహీనోఽస్తిరసో నభావో రసవర్జితః
పరస్పరకృతాసిద్ధి రనయో రసభావయోః"

కావునఁ బండితులారా సహృదయతగాని కవిత్వముగాని కేవలపాండిత్యమువలనఁ గలుగుననుభ్రమను బొందకుఁడు. ఒకవేళ మనయాలంకారికులు భావప్రధానమగు కవితనుగూర్చి చెప్పలేదనుకొనుఁడు. పరులనుండియే దానిని గ్రహించితిమనుకొనుఁడు, "అతఏవపశవః" యనఁగానే అతఏవతృణవః యనిన హాస్యాస్పదుఁడు కాఁడో వాఁడు. తెలియని వన్నితప్పులని దిట్టతనానవచింపకుఁడు. ముప్పువాటిల్లును. పరులవాక్యమని నిరసించుటయు, స్వవాక్యమని యాదరించుటయు దోసఁగే. గుణము గ్రాహ్యము, స్వపరభేదము గుణగ్రహణము పట్టునజూపకుఁడు.

కాని యింకొకమాట యీభావకవితకర్థమును గాని తాత్పర్యమును గాని చెప్పుటకు వీలులేదనుచున్నారేల యందురా! వినుఁడు. దీనికిఁ దథ్యమ

గుకారణమును మిథ్యయగు కారణమునుగలవు. కవితయందు సన్నివేశచారువులగు శబ్దములుండును. వానినివిడిచి పర్యాయపదములను జొనిపి చెప్పిన మాధుర్యము నశింపదా. మఱియు నాయాశబ్దార్థముల ననుసరించియా యా శబ్దార్థగోచరమగునపుడే "ప్రతీయమానం పునరన్యదేవ వస్త్వస్తి వాణీషు మహాకవీనామ్ యత్తత్ప్రసిద్ధావయవాతిరిక్తం విభాతిలావణ్యమివాంగనాసు". ఈభావమును వివరించుట చేతనున్నపూవును సౌందర్యపిపాసకలవాఁడు నులిమి చూచుటవలె నుండుననరా. అదియును గాక శబ్దవినిమయమును సహింపనిదే కవితయని మనపూర్వులు సహృదయులగు లాక్షణికులు కొందఱనలేదా. ఇది తథ్యపక్షము,

ఇఁకమిథ్యగా డాంబికముగా చెప్పువారునుగలరు. వారిచరితము శోచనీయమే. Shelley వ్రాసిన వాక్యములే తనసాహిత్యమీమాంసకు మూలములుగాఁ బాశ్చాత్యులగు నూహకవులే (Mystic poets) తన భావోద్రేకము మూలపురుషులుగాఁ జైతన్యుని మతసారమే దేహబలముగా రామమోహనుని సిద్ధాన్తములే తనకుఁ బ్రాణములుగా నేఁటిపాశ్చాత్యకవులలోఁ బేరుగాంచుటయే జీవయాత్రగా కవితావిద్యాగురువనఁదగు మధుసూదనదత్తు చూపినమార్గముల దేదీప్యమాన ప్రభతో వెలుఁగు రవీన్ద్రుఁడుమొదలగువారినుండి సాంక్రామికవ్యాధివలె వంగదేశీయుల విజ్ఞానము వారివచోధోరణియు మనవారి నంధులనొనర్చి వారిమాటలఁ బరికించుచు భ్రష్టులను జేయుటవలన నట్లందురేకాని వేఱులేదు. బాలవిలసితములను క్షమింపఁదగును. కపిచేష్టలకు గోపగించుట పాడిగాదు క్షమింపుఁడు.

ప్రాజ్ఞులకుమనవి. పాశ్చాత్యవిజ్ఞాన వాహినీయుజలములను దమ విద్యాసాంప్రదాయశర్కరను జేర్చి పానీయమునుగా వంగదేశీయులు గ్రోలుచున్నారు. అదిన్యాయమే. వారుగేయులే, కానిభిక్షులో భిక్షపెట్టు సామర్థ్యముండుటయరిది. మఱియు మనకును వలయునంతటి పాశ్చాత్య విద్యాసంప్రదాయజ్ఞత లేకపోలేదు. వంగదేశీయుల ననుసరించి వికృతభాషను, వికృతభావమును, వికృతస్వరూపమును నేర్చికొనుటకంటె స్వసాహిత్య జ్ఞానామృతమునకుఁ బాశ్చాత్యవిజ్ఞానస్రోతోంబువులఁ జేర్చి సామరస్యము చేయుటతగవని విన్నవించుచున్నాను.

కవి సర్వప్రపంచమునకుఁ దేజమునొసఁగు సూర్యుఁడు కవిసర్వమును నిర్మించువిధాత. కవిసర్వమును సుఖమునుగాఁ జేయఁగలసమర్థుఁడు. కవియాలపించినదే మనమతముజీవితము. అదియేకవిత. కావున

ఏకో ఽభూన్నలినాత్ పరశ్చపులినాత్ వల్మీకతశ్చాపరః
తేసర్వే కవయస్త్రిలోకగురవస్తేభ్యోనమస్కుర్మహే॥

పాలకురికి సోమనాథకవి—గద్యకృతులు.

బండారు తమ్మయ్యగారు.

ఉ. తేనియసోనలన్ జిలుకు తేటగుజాను తెనుంగుఁబల్కులన్
వీనులఁ దన్పుకబ్బముల నిక్కపుదేసి తెలుంగుఁగైతకున్
ప్రాణము వోసినట్టి కవివంద్యుని శ్రీబసవేశచింతనా
సూనృతచిత్తుఁ బాల్కురికి సోమయదేశికు సంస్మరించెదన్.

దేశభాషలందెల్ల లెస్సయని వాసికెక్కిన మన తెలుఁగుబాస వికాసవిలాసములకై కృషియొనర్చిన సకల విద్యాసనాథులగు ప్రాచీనకవి పుంగవులలోఁ బాలకురికి సోమనాథుఁడొకఁడు. కవిత్రయమునందు మిన్నలయి వన్నియగన్న నన్నయ తిక్కనల నడిమికాలమందనఁగాఁ బదిరెండవశతాబ్దియందు ప్రసిద్ధివహించి యాంధ్రవాఙ్మయసింహాసన మధిష్ఠించి భాషాసతిని బహుభంగుల నలరించిన విద్యానాథుఁడు మనసోమనాథుఁడు. ఈతని ప్రతిభ సర్వంకషమయినది. పాండిత్యము సర్వతోముఖమయినది. ఈవిషయమాంధ్ర కర్ణాటగీర్వాణభాషల యందీతఁడొనర్చిన గ్రంథములవలన వ్యక్తముకాఁగలదు. ఆంధ్రకవులలో సర్వజ్ఞవిఖ్యాతికి దగినవారు లెక్కకు మిక్కిలి తక్కువగనున్నారు. ఆకొలఁదిమందిలో సోమనాథుఁడొక్కఁడు. పదునొకండవశతాబ్దియందు నన్నియభట్టారకునితో నాంధ్రకవితారచనము సంస్కృతపదభూయిష్ఠముగ నారంభమయి యుండుట సర్వవిదితముగదా! ఇట్టిపరిస్థితిలో మనసోమనాథుఁడు తెలుంగుకవితజీవము నిక్కమగు తెలుఁగుఁ బలుకుబడులయందకలదనితలంచి నన్నియమార్గమునకు వన్నెవెట్టుచు జానుతెనుంగుఁబల్కుల పెక్కువతో బసవపురాణపండితారాధ్యచరిత్రాది కావ్యములరచించి కవితానిర్మాణమునకయి తిక్కనాది మహాకవులకు మార్గమునుదీర్చి యాంధ్రసారస్వతమునకు మహోపకారమొనర్చి యున్నాఁడు మఱియుఁ దననాఁటి కాంధ్రభాషలో నాంధ్రీకరణయుగ మారంభమయి స్వల్పకాలమేయైనను నట్టియాంధ్రీకరణకార్యమునకుఁ గడంగక స్వతంత్రకావ్యనిర్మాణమునకు దొరకొనిన యాతని ప్రతిభాస్వాతంత్ర్యము లెంతయుఁగొని యాడఁదగియున్నవి. కావ్యవ్యాకరణతీర్థబిరుదాంచితులు బ్రహ్మశ్రీ పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రిగారు ఆంధ్రపత్రిక పదియవసంవత్సరాది సంచికలో "ద్విపదకవిత్వము" అనువ్యాసమున

సోమనాథునిఁగూర్చి లిఖించిన యీక్రిందివాక్యము లత్యంతము సత్యసమ్మతములయి యున్నవి.

"ఈ రెండు గ్రంథములు (బసవపురాణ పండితారాధ్యచరిత్రములు) నెక్కడఁజూచిన నక్కడ నవరసములుపొంగి పొరలిపోవునంతటి రసోదంచితములుగ ద్విపదలలోఁ గూర్పఁబడినవి. హిమవద్భూధర గుహాగ్రములనుండి యనర్గళముగా దుమికివచ్చెడు గంగాప్రవాహముంబోలె నీమహామహునికవిత్వము పాఠకులమనంబుల నానందపూరమున నోలలాడించుచుండును. భక్తశిరోమణియగు పోతన్న భక్తిపారవశ్యపు కవిత్వమునకును, కవిసార్వభౌముఁడగు శ్రీనాథమహాకవి నుడికారముల గడుసుతనంపుచిన్నెలకును, కర్ణాటరాజ్యరమానాథుఁడు నాంధ్రభోజుఁడు నాంధ్రకవియునగు కృష్ణదేవరాయమహారాజుల యాముక్తమాల్యదమున్నగు కృతులలోని యద్భుతవర్ణన పటిష్ఠములగు సందర్భములకును, దీనికిదానికని యేల ఇంత దనుక మన యాంధ్రసారస్వతమునఁగల హృద్యములగు రసవద్వర్ణనోదంచితములగు కావ్యపుమొలకలకన్నిటికిని, ఈ రెండుద్విపదకావ్యములే మార్గదర్శకములయి రాజిల్లినవి యనుటలో నేమియు సందియము లేదు." ఆంధ్రవాఙ్మయమున కిట్లు శాశ్వతమహోపకార మొనర్చి చిరస్మరణీయుఁడయిన యీసుకవిసోమన్న జీవితకవిత్వవిశేషాదులను గూర్చి నాకుఁ దోఁచినవిషయములతో నయ్యెడ్ల క్రిందట నాంధ్రపత్రిక దుందుభిసంవత్సరాది సంచికలో నొకవ్యాసమును వ్రాసియుంటిని. అప్పటికిలభింపని యీకవివరుని గద్యకృతులుకొన్ని నాకీమధ్యనూత్నముగా లభించినవి. అవియింతవఱకు భాషాప్రపంచమునఁ బ్రకటితములయినట్లు కానరాదు. కావున వానివిశేషములను లోకమున కించుక ప్రకటింప నెంచినాఁడను.

సోమనాథుఁడు రచించిన గ్రంథములనీతని శిష్యప్రశిష్యకోటిలోఁ జేరినవాఁడును నీతని బసవపురాణమును బద్యకావ్యమొనర్చిన వాఁడునునగు పిడుపర్తి సోమనాథకవి తనగ్రంథములోని క్రిందిపద్యములో నుదాహరించియున్నాఁడు.

సీ. బసవపురాణంబు పండితారాధ్యుల చరితంబుననుభవ సారమునుజ
　తుర్వేదసారసూక్తులు సోమనాథభాష్యమ్ము శ్రీరుద్రభాష్యమ్ము బసవ
　రగడ గంగోత్పత్తి రగడ శ్రీబసవాఢ్య రగడయుసద్గురు రగడచెన్న
　మల్లుసీసములు నమస్కారగద్యవృషాధిపశతకంబు నక్షరాంక

సీ. గద్యపద్యముల్ పంచప్రకారగద్య యష్టకముపంచకమునుదాహరణయుగ్మ
మాదియగుకృతుల్ భక్తిహితార్థబుద్ధిఁజెప్పెనవిభక్తసభలలోఁ జెల్లుచుండు

"వీనిలో బసవపురాణము పండితారాధ్యచరిత్రము చతుర్వేదసారము వృషాధిపశతకము చెన్నమల్లుసీసములు తెనుఁగుగ్రంథములు; సోమనాథభాష్యము శ్రీరుద్రభాష్యము బసవనపంచగద్య, నమస్కారగద్యము, అక్షరాంకగద్యము, పంచప్రకారగద్యము, అష్టకము, పంచకము, ఉదాహరణయుగ్మముసంస్కృతములు; బసవరగడ, గంగోత్పత్తిరగడ శ్రీబసవాఢ్యరగడ,సద్గురురగడ కర్ణాటకములు" అని శ్రీకాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుపంతులుగారు తాముప్రకటించిన వృషాధిపశతకపీఠికలో వ్రాసియున్నారు. వీరిట్లువ్రాయుటకు శ్రీవీరేశలింగముపంతులుగారి కవుల చరిత్రమందలి వాక్యములును, వీరేశలింగముగారి వ్రాతలకుఁ గర్ణాటకకవి చరిత్రకారుల వాక్యములునుజాల వఱకాధారములయి యుండునని నాకుఁ దోఁచుచున్నది. కర్ణాటకచరిత్రకారులకుఁ గాని శ్రీవీరేశలింగముగారికిఁ గాని సోమనాథుని యీగ్రంథములన్నియు లభించియుండుననియు వానిని జూచి చదివిన మీఁదటనే వారిట్లు వ్రాసియుందురనియుఁ దోఁపదు. కర్ణాటకవిచరిత్రకారులు తమకు సోమనాథుని కృతులలో శీలసంపాదనము, సహస్రగణనామమాలిక, శరణుబసవరగళెయను కన్నడ కృతులుతప్పఁ దక్కినవి దొరకలేదనియే తమగ్రంథములలో వ్రాసియున్నారు. పయివానిలో, పంచప్రకారగద్య, నమస్కారగద్య, అక్షరాంకగద్య, బసవరగడ, త్రివిధలింగాష్టకము (అష్టకరుని పిడుపర్తి సోమనాథుని పద్యములోఁ జేర్కొనఁబడిన దిదియేయైయుండునని తోఁచెడిని) అనునవియే నాకుఁ గ్రొత్తగాదొరకిన సోమనాథునికృతులు. వీనిలో, అష్టకముతప్పఁ దక్కినవన్నియుఁ గేవల సంస్కృతకృతులనిగాని కర్ణాటకకృతులనిగాని చెప్పవలనుపడదనియు సంస్కృతపద భూయిష్ఠములయినను నవి యాంధ్రకృతులుగనే గణింపఁదగుననియు నాయభిప్రాయము. ఈగద్యకృతులన్నియు బసవేశ్వరస్తోత్రపరములయి సోమనాథుని యితరగ్రంథములవలెనే బసవేశ్వరునిమీఁద నాతనికిఁ గల భక్తిపారవశ్యమును బ్రకటించుచున్నవి. సోమనాథుఁడు బసవేశ్వరునిఁ గూర్చి కొన్నిగద్యకృతులు రచించినట్లు పండితారాధ్యచరిత్రములో

బసవన్నమహిమ శుంభద్భక్తి యుక్తిఁ
బసరించితివిగద్య పద్యాదికృతుల

వర్ణనావృతధాత్రి యందొప్పబసవ
వర్ణనల్ చేసితి వరుసనవీను
లారంగగురుమల్లి కార్జునపండి
తారాధ్యుల చరిత్రమర్థివర్ణింపు.

అనిభక్తు లీతనిగూర్చి పలికినట్లుగా వ్రాసిన వాక్యములఁబట్టి స్పష్టమగుచున్నది. అపారభక్తి రసపారావారమున నోలలాడుచుఁ దనివియెఱుంగక యాతఁడు బసవస్తోత్రములను బహుముఖములుగాఁ బలు తెలుఁగులకృతులుగా రచించియున్నాఁడు. పండితారాధ్యచరిత్రమందలి

బసవనిపుత్రుండ బసవగోత్రుండ
బసవేశు శ్రీపాద పద్మశేఖరుఁడ
బసవనిఁ బొగడఁ బొల్పడు కవీంద్రుండ
బసవన్నఁబొగడఁ బొల్పడు పాఠకుండ
బసవన్న దూతనే బసవన్న బంట
బసవన్న యిలుపుట్టు బానిసకొడుక
బసవన్న లెంకనే బసవన్న లెంగి
బసవన్న పన్నీల పన్నఁగావునను

ఇత్యాదిగా వ్రాసికొనిన వాక్యములనుబట్టి చూడ బసవనితోడిదేలోకమనియు బసవేశ్వరచరిత్ర మహిమాపులను లోకమున బహుముఖములుగాఁ బ్రచురించుటకే యాతనిజన్మ ముద్దేశింపఁబడినట్లును స్పష్టమగుచున్నది కావుననే

"చ. అనుకృతసన్మహామహిమ మారవితారకమై చెలంగశ్రీ
బసవచరిత్రమున్ సకల భక్తకథామణి సూత్రభాతిగా
వెసరచియింపు మీపృథ్వీస్థలికిం జనినాఁగభృంగిసం
తసమునఁబుట్టెఁ బాల్కురికి నామపురీవరసోమనాథుఁడై.

అని పిడుపర్తి సోమనాథకవియు, ,,సముదం చద్వృషభస్తవామరమహేజాకామనం సోమనం" అనికర్ణాటకవి సామరాజును స్తుతించుటకుఁ గారణమయినది.

సోమనాథుఁడు తనగ్రంథములలో "గద్యపద్యాది కృతులు" అనితఱచుగా నుదాహరించియున్నాఁడు. పద్యరచనము వెలయకపూర్వముః మన

యాంధ్రభాషలో నీగద్యకృతులే బహుళముగా రచింపఁబడియుండ నోపును. నన్నియభట్టారకునకుఁ బూర్వము పద్య (వృత్త) రచనమున్నను లేకపోయి నను సోమనాథుని గద్యకృతులవంటికృతులు తఱుచుగా నాంధ్రవాఙ్మయము నందుండి యుండుననుట సత్యదూరము కాఁజాలదని నాయభిప్రాయము.

"ఉరుతరగద్య పద్యోక్తులకంటె సరసమైపరఁగిన జాను తెనుంగుఁ
చర్చింపఁగాసర్వసామాన్యమగుటఁగూర్చెదద్విపదలు గోర్కెదైవార

(బసవపు ఆ ౧)

"ఆరూఢగద్యప ద్యాదిప్రబంధపూరిత సంస్కృత భూయిష్ఠరచన
మానుగాసర్వసామాన్యంబుగామి జాను తెనుఁగు విశేషప్రసన్నతమే
న్నట్టులుగాక కావ్యప్రౌఢిపేర్మి నెట్టనరచియింప నేర్చినఁ జాలు
నుపమింపగద్యపద్యోదాత్తకృతులుద్విపదయు సమమభావింపనేట్లనిన"

(పండి. ఆ ౧)

అనువాక్యములను జూడ సోమునికాలమునాఁటికి గద్యపద్యకృతులు ప్రౌఢముగ సంస్కృతభాషాభూయిష్ఠముగ రచియింపఁబడు చుండెననియు నం దుచేతనే వాని నుదాత్తకృతులుగా నాతఁడు సంభావించి యుండుననియుఁ దోఁచుచున్నది. మఱియు సోమనాథుఁడు మొదట బసవస్తోత్రములనిట్టి గద్య పద్యకృతులలో నొనర్చి యవిజనసామాన్యమునకు సుబోధకముగామిఁ దన మతప్రచారమున కంతగాఁ నుపకరింపకపోవుటచే నతఁడు జాను తెనుంగురచ నమే తనమనోరథసిద్ధికి సహాయకమగునని తలంచి యట్టిరచనమునకుమిక్కిలి యనుకూలించునది ద్విపదయనుటచేనట్టి ద్విపదరచనమునకుఁ గడంగి బసవపు రాణపండితారాధ్య చరిత్రాదికములగు తన ప్రధానగ్రంథములను ద్విపదకావ్య ములుగా రచించెననియు గ్రహింపఁదగియున్నది. సోమనాథుఁడు మల్లమదేవీ పురాణమను గ్రంథముకూడ నొనర్చెననియు నదిగూడ నాలుగాశ్వాసముల ద్విపదకావ్యమనియు వినవచ్చుచున్నది. మల్లికార్జున పండితారాధ్యుఁడు గూ డఁ గొన్నిగద్యకృతులు రచించినట్లు సోమనాథుని గ్రంథములవలనఁ గోచర మగుచున్నది. చూడుఁడు.

"సీ. శ్రుతి''ఏకఏవరు ద్రోనద్వితీయాయతస్థే'' యనుట యథార్థంబుతలఁప
నవళ ''సహోరణీ యాన్యహతోమహీయాన'' ననదిదె యనూనపదము

పంబియవాగ్గోచరంబను నప్రాప్య మనసాసహాయనుమాట నిజము
ఏదియుఁ గాదనిమెడి పరమేశ్వరుఁడె యెఱుంగునెద్ది దన్నెఱుఁ గదనెడు
గీ. నెట్టులనుచుసంశ యింపకశివతత్వ సారగద్యపద్య సమితిశివుని
మహిమ తెల్పినట్టి మల్లికార్జునపండి తయ్యగారిఁదలఁతు ననుదినంబు.

(అనుభవసారము)

"ఉద్యత్ప్రసక్తి లింగోద్భవదేవు గద్యంబునానొక్క గద్యంబుచెప్పి"

(పండి. మహిమాప్రకరణము)

పాంచభౌతికపంచ పంచేంద్రియప్రపంచదూరును తించుఁబంచగద్యలను
శివతత్వసార సంచితమహామహిమ శివతత్వసారమస్ శివకృతిఁబొగడు

(పండి. దీక్షాప్రకరణము)

పయివానిలో, అనుభవసారపద్యమును గూర్చి వ్రాయుచు కీ. శే. శ్రీ కొమర్రాజు లక్ష్మణరావు పంతులుగారు శివతత్వసార పీఠికలో నిట్లు వ్రాసె యున్నారు.

"దీనినిబట్టి చూడఁ బండితయ్య శివతత్వసారమను గ్రంథమును గద్య పద్యములుగఁ జేసినట్లు కానవచ్చుచున్నది. "గద్య" అనుపదము "హృద్య" కుమాఱుగ లేఖక ప్రమాదమునఁ బడినదేమో? అట్లుగాక "గద్యపద్య" మన్నపాఠమే నిజమగునేని పండితుఁడు గద్యమందును నొకశివతత్వసారమును రచించియుండును. ఇప్పుడుమనకు దొరకినది కేవలము పద్యమయము. ఇందే కొంత గద్యమున్నయెడల లేఖకుఁడు దానిమాత్రము వ్రాయకుండునా?" శ్రీ లక్ష్మణరావుగారి సమన్వయము సరిగాదేమోయని సందియమందుచున్నాను. ఇది ద్వంద్వసమాసమనియు "శివతత్వసార" "గద్యపద్యసమిత" అనునవి యీసమాసమందలి వేర్వేఱుపదములనియు, శివతత్వసారముననుఁ గద్యములను, పద్యసమితిని బండితుఁడు శివునిమహిమల నుద్ఘాటించెనని సోమనాథుని భావమైయుండుననియు నాకుఁదోఁచుచున్నది. అందులకుఁ బండితారాధ్యచరిత్రమందలి పయివాక్యములుగూడఁ దోడ్పడఁగలవు. కావున సోమనాథునికాలమునాఁటికి గద్యకృతి రచనముకొలఁదిగనో గొప్పగనో ప్రచారములో నుండినట్లు స్పష్టమగుచున్నది.

ఇఁక నీగద్యకృతుల లక్షణస్వరూపాదులను మనకు దొరకిన సోమనాథుని కృతులనుబట్టి యించుక పరిశీలింతము.

గీ. పరఁగుగవిత గద్య పద్యంబులనఁ బాద
కల్పనంబువలదు గద్యమునకుఁ
బాదనియతినొప్పు బద్యంబులవియువృ
త్తములు జాతులనఁగ నమరుఁగృష్ణ.

క. కనుఁగొన బాదరహితమై
పనుపడి హరిగద్దెవోలె బహుముఖరచనం
బునమెఱయు గద్యమదిదాఁ
దెనుఁగుఁ గృతుల వచనమనఁగ దీపించుఁగడున్.

అని యనంతుఁడు తనఛందోదర్పణమున గద్యలక్షణమును నిర్వచించి యందులకు "స్వస్తిశ్రీ సమస్తభువనరక్షాదక్ష శ్రీపుండరీకాక్ష; భుజగపతి సింహాసనారూఢ, సురనికరమకుటఘటిత సురుచిరమణి గణప్రభావిభాసిత పాదపీఠ—ఇత్యాదిగా లక్ష్యమునొసంగినాఁడు. అప్పకవిగూడ నిట్లే.

మ. ధరసాహిత్యము గద్యపద్యములనం దారెండు భేదంబులై
పరఁగున్గద్యమునందుఁ బాదనియతుల్ భావింపగా లేవువా
క్స్ఫురణంబై విలసిల్లఁగా నుడువనొప్పుంగావ్యుఁడెం తేనియున్
మరు తండ్రీ ! మఱి దీనికే వచననామం బయ్యెనాంధ్రంబునన్.

అనిగద్యమును వచనపర్యాయముఁగనే నిర్వచించి లక్ష్యలక్షణోదాహరణములలో అనంతునినను వదించినాఁడు. ఇఁకఁ బద్యలక్షణమును నిర్వచించు నాతఁడు

గీ. క్రొంగను నిషాదుఁడేయఁగ న్గాంచినవాము
లూరుభవుని శోకంబుల కారసహిత
మైకదా శ్లోకమయ్యెఁ బద్యంబు నంద్రు
దానిఁగొండఱు నాల్గుపాదముల కలిమి

గీ. పాదనియమంబుఁ గలయట్టి పద్యసమితి
వృత్తములు జాతులునన ద్వివిధమయ్యె
నిట నిసర్గగణంబుల వృత్తములగు
జాతు లుపగణమాత్రల జరగుచుండు

అని వ్రాసియున్నాఁడు మఱియు

క. హృద్యాన పద్యకావ్యము
గద్యము పద్యమనిచెప్పఁగా ద్వివిధమగున్

గద్యం బపాద పదనిక
రద్యోదిత నవరసార్థ రచనలఁజెల్లున్.

క. నాలుగు పాదంబులచే
నాలుగుప్రావళ్లు గూడి నంబద్యము ప
ద్యాలియు నిరుతెఱఁగై చను
నోలిని వృత్తములుజాతు లొనరంగ్కృతులన్.

అని భీమనకవి జనాశ్రయమునందును.

మ. కమనీయంబగు గద్యపద్యమయమై కావ్యంబు గద్యంబునా
నమరుం బాదనియంత్రణానియమవిన్యస్తప్రశస్తార్థమై
రమణీయాంఘ్రిచతుష్టయ స్ఫుటవళి ప్రాసాభిరామంబు ప
ద్యము; తత్పద్యము వృత్తజాతులనరెండై పర్వుఁగావ్యంబునన్.

క. వృత్తంబనఁ జతురంఘ్రిసు
వృత్తంబై వళులప్రాల వెలయును; మాత్రా
యత్తగణంబుల చేతఁబ్ర
వృత్తాకృతిఁ బరఁగుజాతి వితతులుకృతులన్.

అనిపెద్దన కావ్యాలంకర చూడామణి యందునుగూడఁ బయిరీతినే గద్యపద్యలక్షణములను నిర్వచించియున్నారు. వీనినిబట్టి పాదనియతిలేనిదిగద్యమనియు, చతుష్పాదనియతిగలది పద్యమనియు నీలక్షణకారుల మతమయినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. మనమెఱింగిన యాంధ్రచ్ఛందో లక్షణకారులెల్ల గద్యపద్యలక్షణముల నిట్లే నిర్వచించియున్నారు. కానిమన సోమనాథుని కృతులిందులకు విలక్షణములుగా నున్నవి. అనంతుఁడు అప్పకవి లక్ష్యములుగా నుదాహరించిన గద్యలవంటివేగాక ద్విపాదనియతిగలిగి మాత్రాగణబద్ధములగు రచనములనుగూడ సోమనాథుఁడు గద్యలుగా గణించినట్లు లాతనిగద్యకృతులలోని యీక్రింది యుదాహరణములఁబట్టి గ్రహింపఁదగియున్నది. పండితారాధ్య చరిత్రములో

"జాతులు మాత్రాను సంధానగణవి
నీతులుగాన "అనియతగణా" ర
నియును "ప్రాసోవా" యనియు "యతిర్వా" య
నియుఁ జెప్ప ఛందోవినిహితోక్తి గానఁ

ప్రాసమైనను యతిపై వడిమైన
దేసిగానిలిపియా దిప్రాసనియతి
దప్పకుండఁగ ద్విపదలు రచియింతు"

అని సోమనాథుఁడు పద్యభేదములలో నొకటగుజాతి వృత్తలక్షణమును నిర్వచించి యాజాతులలోఁ జేరినద్విపదలను దల్లక్షణానుసారముగ రచించుట యొప్పియే యున్నది. కాని యాలక్షణానుగుణముగనే మాత్రాగణబద్ధముగ ద్విపాదనియతితో రచించిన కృతులనుగూడ గద్యలుగా గణించుటలో నాతనియుద్దేశ మేమయియుండునో తెలియరాకున్నది. మఱియు నీతఁడు బసవపురాణ పండితారాధ్యచరిత్రములలో నాశ్వాసాంతము లందలి గద్యలను ద్విపదపంక్తులలోనే వ్రాసియున్నాఁడు కర్ణాటక చ్ఛందోలక్షణకర్త యగు నాగవర్మకూడఁ దన ఛందోంబుధిలో మనయాంధ్రచ్ఛందోలక్షణ కారులవలెనే గద్యవచనములను బర్యాయపదములుగా నుపయోగించియున్నాఁడు. సోమనాథుని గద్యకృతులు నాగవర్మ గద్యలక్షణమునకుఁ గూడ సరిపోవుట లేదు. సోమునికాలమునాఁటి యాంధ్రచ్ఛందోలక్షణగ్రంథములు మనకు లభింపలేదు. వానిలో జాతులకు గద్యలకుఁగూడ నించుమించుగ నేకరూపలక్షణమే చెప్పఁబడియుండెనా ? విజ్ఞులు విచారింతురుగాక ! ఇఁక సోమనాథుని గద్యలలోనుండి యుదాహరణముల నొసంగెదను

పంచప్రకారగద్య

అయిదువిధములగు గద్యరచనము లిందుండుటనే సోమనాథుఁడు దీని కిట్టి పేరిడియుండునని తోఁచుచున్నది. మల్లికార్జునపండితుఁడు రచించిన "పంచగద్యలు"కూడ నిట్టివేకాఁబోలును గద్యారంభమున బసవస్తోత్రపరమగు నీ క్రింది శ్లోకమున్నది.

శ్లో. స్వస్తిశ్రీప్రమథాన్వయోత్తమశిలాద శ్రీమునీంద్రాత్మజః
శ్రీకంఠప్రతిబింబమూర్తి రనఘశ్శ్రీనందినాథోవిభుః
తస్యాంశోద్భవ దండనాథబసవశ్రీ నామధేయప్రభో
త్వత్కారుణ్యా తరంగితం మయిసదానిక్షిప్యతాం వీక్షణమ్.

గద్య మొదటివిధము.

(1) జయజయబసవ శ్రీమన్మహావృషభేంద్రావతార సమంచితవీరమాహేశ్వరా చారసార-ప్రమథగణాలంకార- జగత్త్రయాధార- దేవబసవా-

(2) నిరాకుల నిరర్గళ నిరతిశయ నిజభక్తి తాత్పర్యశరణగణ చరణార విందమకరంద ధారాభిషేకసంగత మంగళాలంకార విరచితోత్తమాంగ అన వరతసుఖానుషంగ- జ్ఞానవైరాగ్యైశ్వర్య విభ్రాజితగుణోత్తుంగ- సకలలోకప్ర సారితకీర్తి కాంతాభుజంగ- దేవబసవా.

(3) సకల వేదాంతాపాదితలింగ ప్రసాదవిముఖ మదోన్మత్తనిషాద సంహారధారణకారణ ప్రత్యలలాటేక్షణ- అశుశుక్షణీ సదృక్షవిషభక్షణ-సకల జగదవన కళావిచక్షణ- సంచిత సద్భక్తిలక్షణ- జంగమావతార సంగమేశ్వ రలలాటతటతృతీయేక్షణ- దేవబసవా.

ఈవిధమున నిందులో నెనిమిది గద్యములున్నవి. మచ్చునకు మూఁడు మాత్రము యుదాహరించితిని. అనంతుఁడు మున్నగు లాక్షణికులు చెప్పిన గద్యలక్షణమున కివి సరిపడుచున్నవి. ఇఁక

రెండవ విధము.

అపిచమహా మహిమోన్నతవిభవా- భవపాశోత్కరశాతలవిత్రా- వి త్రాసిత బిజ్జలధరణీశా- ధరణీశప్రకరార్చితచరణా- చరణద్యుతి జితకోమల పద్మా- పద్మభరప్రముఖామరవినుతా- నుతగాంధర్వసుఖస్ఫురితాంగా- అం గానంగవికారవిరహితా- హితశివయోగానందసుఖాశ్రమ- ఆశ్రమధర్మాధర్మ వివర్జిత- జితమదవిహ్వాల మానుషజన్మా- జన్మజరామరణాదివిదూరా- దూర నిరాకృతభవసంసర్గా- సర్గస్థితిలయపాలనచరితా- చరితార్థాఖిలజంగమభక్తా భక్తజనాంతః కరణనియుక్తా- దేవబసవా-

మూఁడవ విధము.

జయజయ నిరవధినిర్మలగాత్రా - జయజయదురితలతావయదాత్రా జయజయ కేవల భక్తికళత్రా- జయజయ భావాతీతచరిత్రా-జయజయ తను గుణపరిషదమిత్రా- జయజయ వివిధేంద్రియమదజైత్రా- జయజయసద్గుణ మణిగణపాత్రా- జయజయ దుఃఖాబ్ధివహిత్రా......దేవబసవా-

ఇట్టివే 33 పాదములతో నిదికూర్పఁబడినది. ఎనిమిదిమాత్రమే యు దాహరించితిని. ఈరెండు మూఁడువిధముల గద్యములను బరికింపనివి నాలుగు మాత్రలుగల గణములు నాలుగింటితోఁ గూర్పఁబడినట్లు కనఁబడుచున్నది. మొదటిదానిలో ముక్తపదగ్రస్తమును రెండవదానిలో నంత్యప్రాసమును షా టింపఁబడినవి. నాగవర్మ తనఛందోంబుధిలో

క. గణనియమ విపర్యాసదొ
ళేణొవడె దెళ్పెసెదుమాత్రె సమనాగెగుణా
గ్రణియమతదిందె తాళద
గణనెగొండంబట్టు దదువె రఘటాబంధం.

అని రగడలక్షణమును నిర్వచించినాఁడు అక్షరగణములతోఁ గాని కేవల మాత్త్రాప్రధానముగఁగాని గాక తాళమునకు సరిపడునట్లు కొన్ని నియతగణములలో నిముడు సమానమాత్త్రలుగల పాదములతోఁ గూర్పఁబడినది రగడయని దీనిభావము. మఱియు

క. మందా నిలలలితోత్సవ
వెందెరగళెగళ నానుమక్కుంక్రమదిఁ
దొందకెపది నాఱిర్ప
త్తొందక్కిర్పత్తునాల్కు మాత్రెగళబవే.

క. ఇప్పత్తుమాత్రెల లితెగె
బప్పదు పదినాలుమాత్రె మందానిలకం
తప్పదు వుత్సాహక్కొ
యొప్పవు దిప్పత్తునాల్కుమాత్రె గళబవే.

అని కన్నడములో ముఖ్యముగా మందానిలము, లలితము, ఉత్సాహములను త్రివిధరగడలు గలవనియు నందు మందానిలమునకుఁ బదునాలును, లలితకిరువదియు, ఉత్సాహమున కిరువదినాల్గును మాత్త్రలుండుననియు వాఁడు వ్రాసియున్నాఁడు. దీనిని బట్టియు రఘటారచనమున కాతఁడుచెప్పిన సామాన్యలక్షణమువను సరించియు నాలుగేసి మాత్త్రలుగల గణములు నాల్గింటిని గల్గినది లలితరగడయనియు, మూఁడేసి మాత్త్రలుగల యెనిమిది గణములగల్గునది యుత్సాహరగడయనియు శ్రీకిట్టెలుదొరగారు సోమనాథుని పయిరెండు మూఁడువిధముల గద్యములును నాలుగేసి మాత్త్రలుగల గణములు నాలుగుగలిగి యుండుటచే నాగశర్మచెప్పిన మందానిలరగడలక్షణమునకు సరిపోవుచున్నవి. కాని రెండవదానిలో రగడలక్షణమున కావశ్యకమగు నాద్యంత ప్రాసనియతికాన్పరాదు. మూఁడవదానిలో యతినియమము దప్పినచో నివి తెలుఁగురగడలలో మధురగతిరగడలక్షణమునకు సరివచ్చును

నాలుగవ విధము.

జయదురితపరిహరణ- జయసుకృతవరచరణ- జయనికృతరవికిరణ- జయసుకవినుతికలిత- జయవికచముఖలలిత- జయవినయసమ్మిళిత- జయనిగరిణితమదన- జయపరమసుఖసహిత- జయవిషయ గుణరహిత- జయవృషభనామహిత- దేవబసవా-

ఇందుఁ బాదమునకు రెండు పంచమాత్రాగణములుండి మూఁడుపాదములకొక యంత్యప్రాసము పాటింపఁబడినది. ఇందలి రెండుపాదములు గలిసినఁ గన్నడమందలి లలితరగళె పాదమునకును నిప్పటి దెలుఁగునందలి ద్విరదగతిరగడ పాదమునకును సరివచ్చును.

అయిదవ విధము.

జయశివరంజన- జయభవభంజన- జయకరుణాకర- జయపరభీకర- జయమితభాషణ- జయశ్రితపోషణ- జయగుణరాజిత- జయగణపూజిత- జయజయ శ్రీబసవదండనాథ నమస్తే నమస్తేనమః

ఇందుఁ బాదమునకు నాలుగుమాత్రలగణములు రెండుండి రెండుపాదములు గలిసినఁ గన్నడమందలి మందానిలరగడ పాదమునకును, తెలుఁగునందలి మధురగతిరగడ పాదమునకును సరివచ్చుచున్నది. గద్యముచివరను

"బసవస్య కృపామూర్తేః సోమనాథప్రసాదినాం
అనవద్యమిదం గద్యం నిరుద్దితజగన్నుతం" అను శ్లోకమున్నది.

మాలిని. జయజయ బసవాఖ్యా స్స్వానుభూత్త్యేకసౌఖ్యాః
ప్రమథగణచరిత్రాః ప్రస్ఫురద్భక్తిగోత్రాః
ప్రణమితబుధవర్యాః స్ఫారదైశ్వర్యధుర్యాః
ప్రథిత వృషభరూపా బాహుశౌర్యప్రతాపాః

శ్లో. శ్రీకంఠోద్భవ వేదచోదితలసద్వీరవ్రతప్రక్రియా
చర్యాదేశక దేశికాయ భువనస్తుత్యాయ నిత్యాయస
ద్భాండాగార ధురంధరాయ సుమహారుద్రాయభద్రాయ తే
సాక్షాచ్ఛ్రీవృషభాధిపాంశ బసవాధీశాయ తస్మైనమః.

అను శ్లోకములతోఁ బ్రారంభమయి యిది 58 చరణములతోఁ గూర్పఁబడినది. ఒక్కొక్కచరణమునకుఁ బ్రాసతోఁగూడిన రెండేసిపాదములు ప్రతిపాదము నాలుగుమాత్రలుగల గణములు నాల్గింటితోఁ గూర్పఁబడిన

మశ్శబ్దముతో నంతమగుచుండును. నమస్కారాంతములగు చరణములతోఁ జెప్పఁబడుటచేనిది నమస్కారగద్యయని పేర్కొనఁబడినట్లు తోఁచుచున్నది. మచ్చునకుఁ గొన్నిపాదము లుదాహరించుచున్నాను.

అపిచశ్రీ ప్రమథేంద్రాయనమో వ్యపగతహృద్గతతాంద్రాయనమః
సాధితచాళుక్యేంద్రాయనమో మేధాజితవాణీంద్రాయనమః
సుగుణానందకరండాయనమో జగదవన కళాశౌండాయనమః
సురుచిర శమదమమండాయనమో దండితదురితోద్దండాయనమః
ఖండితపితృపతి దండాయనమో దండితదురితోద్దండాయనమః
శమితమదాసమ కాండాయనమో విమలయశోబ్జవాండాయనమః
ప్రగణితభక్తి శిరస్కాయనమో జగదురుతర తేజస్కాయనమః
సంగతభుజగోరస్కాయనమో లింగవిలీనమనస్కాయనమః
సారాగమ విస్తారాయనమో భూరివికారని కారాయనమః
సూరిసుఖదమందారాయనమో భూరిదయామృత పూరాయనమః.

ఇట్లే గద్యపాదములన్నియు నంత్యప్రాసముతో నలంకరింపఁబడి యున్నవి. అంతమున "మంగళప్రసంగసంగన బసవలింగాయతే నమస్తే నమస్తే నమః" అను నమోవాకముతో గద్యముగింపఁబడినది.

అక్షరాంక గద్య.

నమస్కార గద్యారంభముననున్న మాలినీవృత్త శ్లోకముతో నిది గూడ నారంభమయి, అకారమాదిగ క్షకారమంతముగఁగల యక్షరసమామ్నాయమందలి ప్రత్యక్షరముతోను వరుసగా నంకితములయిన చరణములతోఁగూర్పఁ బడియన్వర్థాభిధానమున నొప్పుచున్నది. పాదాంతమున నిలుపబడిన ప్రణవాక్షరముగాక ప్రతిపాదము పంచమాత్రలుగల రెండుగణములతోఁ గూర్పఁబడినవి చూడుఁడు.

అపిచశివ శృంగారఓం ఆదిపదవిస్తారఓం
ఇహాపర సుఖాధారఓం ఈషణత్రయ దూరఓం
ఉద్ధుర గుణోపేతఓం ఊర్ధ్వరేతోజాతఓం
ఋషభినామఖ్యాతఓం ౠజమాయాంతీతఓం
ఌశ్లాఘ్యసఁదేశఓం ౡజనకసంకాశఓం
ఏకాంగవీరేశఓం ఐక్యసాఖ్యావేశఓం

ఓమితిపదోన్నద్ధఓం ఔపరాపరశుద్ధఓం
అంధ్యాన సుసమృద్ధఓం అఃకవితగుణబద్ధఓం
కలిమలాపహశౌర్చ ఖలనిరస నాచార్యఓం
క్షరవిముఖచారిత్రఓం అక్షరస్తుతిపాత్రఓం
శివకర శ్రీబసవన దండనాథఓం నమస్తే నమస్తేనమః.

గద్యయొక్క యంతమున నీక్రింది శ్లోకమున్నది.

శ్లో. అకారాది క్షకారాంత మకరోదక్షరమాలికా
ప్రసాది సోమనాథాఖ్యః బసవస్యకృపానిధేః.

బసవరగడ.

ఉ. శ్రీవరాజదేవరాజ సిద్ధసాధ్యయక్షర
క్షోవిహంగ రాట్పతంగ సోమధూమకరమరు
జ్జీవితేశవిధృతపాశ సేవితోద్యదంఘ్రిరా
జీవనిమ్మనాం పొగళ్వె శ్రీవృషాధినాయకా.

అను నుత్సాహవృత్తముతో నిది యారంభమగుచున్నది. కవి దీనికి బసవాష్టోత్తర శతనామములను పేరుగూడ నుంచియున్నాఁడు. అందుచే నిది 108 చరణములు గలిగియుండునని తోఁచుచున్నది. నాప్రతిలోఁ గొన్నిపాదములు లోపించి 98 మాత్రమేయున్నవి. కర్ణాటకవి చరిత్రకారులు దీనినే "శరణుబసవరగళె" యను కర్ణాటకభాషాకృతిగా గ్రహించి యందుఁ గూర్చి తమగ్రంథములో నీక్రిందివిధమున వ్రాసియున్నారు. "ఇదరల్లి 108 కందగళివె. ఒందొందుకందపూశరణు బసవ ఎందుముగియుత్తదె. ఈగ్రంథద అంత్యదల్లి ఈకందవిదె.

వే. శరణస్తవ కల్పకుజాం
కురపదశాఖాభి జాతనవకుసుమాష్టో
త్తరశతనామంగళబస
వరనం గర్పిసిదపాల్కురికి సోమాంకం.

వీరుదాహరించిన యాకన్నడ కందపద్యము నాప్రతిలోఁగూడ నీరగడచివరనున్నది. అంకితపద్య మొక్కటియే కందమందున్నదిగాని తక్కినగ్రంథమంతయు రగడపాదములతోనే గూర్పఁబడియున్నది. కర్ణాటకకవి చరిత్రకారులు దీనియందు 108 కందములున్నవని వ్రాయుటప్రమాదము మచ్చున క్రీక్రింది పాదములు చిత్తగింపుఁడు.

శ్రీవృషాధినాయక ప్రసిద్ధభావశరణు బసవ
తావకాంఘ్రి సేవకాఘదావది హాశరణుబసవ
నందితద్వితీయ శంభునామధేయ శరణుబసవ
వందితత్రిలోకవి బుధవరని కాయశరణుబసవ
అచలశైవధర్మ నిర్మలావతార శరణుబసవ
ప్రచురయు గమితాంఘ్రిధర్మ పదవిహారశరణుబసవ
ప్రకటభవలతా వితానపటుల విత్రశరణుబసవ
వికటభవిసమిత్సమూహ వీతిహోత్ర శరణుబసవ
వ్యక్త వేదయుక్తనాద శక్తిమోద శరణుబసవ
శక్తిచైత్రయుక్తిపాత్ర భక్తిగోత్ర శరణుబసవ
ధర్మరూపశరణుబసవ దమితపాద శరణుబసవ
నిర్మలాంగశరణుబసవ నిత్యతభంగ, శరణుబసవ.

నాగవర్మ ఛందోంబుధిలోని యుత్సాహరగళె లక్షణమునకిది సరిప చ్చుచున్నది గాని పాదమున కెనిమిది సూర్యగణములుగలిగి యైదవగణము మొదటి యక్షరమునందు యతినిలుపఁబడి యిది సర్వవిధముల మన తెలుగు నందలి తురగవల్గనరగడతోఁ దుల్యమగుచుండుటచే దీని నాంధ్రభాషాకృతి గనే గణింపఁదగునని నాయభిప్రాయము. బసవపురాణమున, ప్రథమాశ్వాసాంతమునఁ గథాశ్రోతయగు గొబ్బూరి సంగామాత్యుని సంబోధించుపట్టున "బసవనామావళి పాఠకాసక్త బసవనామావళి పఠనానురక్త" అని సోమనాథుఁడు వ్రాసియున్నాఁడు. ఈబసవనామావళి యనునది బసవాష్టోత్తర శత నామావళియను నామాంతరముతో రచింపఁబడిన యీబసవరగడయే యై యుండునని తోఁచుచున్నది.

త్రివిధ లింగాష్టకము.

ఇది కేవల సంస్కృతకృతియైనను దీనినిగూర్చి కూడ నించుకవివరించి యీవ్యాసమును విరమించుచున్నాఁడను. ఇదియనుష్టుప్ శ్లోకముతో రచింప బడినది. ఇష్ట, ప్రాణ, భావలింగములను త్రివిధలింగము లొక్కొక్కటిని గూర్చి యెనిమిదిచొప్పున మొత్తమిరువదినాలుగు శ్లోకములు రచింపఁబడినవి రెండుచొప్పున నుదాహరించుచున్నాను.

శ్లో॥ శ్రీలింగరూపసంకాశం శంకరం దేవపూజితం
నాదోజ్జ్వల కళాకారం స్వేష్టలింగమహంభజే

శ్లో. పంచాకాశమహాకాశం పంచాచారప్రకాశితం
పంచాక్షరమయాకారం స్వేష్టలింగమహంభజే.
శ్లో. జీవాధారం శివాధారం జ్ఞానాధారం పరాత్పరం
సర్వవ్యాపకమంత్రార్థం ప్రాణలింగమహంభజే.
శ్లో. చైతన్యం శాంతరూపంచ మంత్రార్థం మంత్రరాజితం
చిన్నాదంచిత్కళాబిందు ప్రాణలింగమహంభజే
శ్లో. భావాతీతం శుభానందం మండలత్రయమధ్యగం
లింగత్రయ త్రిలక్ష్యాంతం భావలింగమహంభజే.
శ్లో. ఆత్మజ్యోతి రహంకారం త్రివేణీసంగమోజ్జ్వలం
త్రికూటస్థానసంకాశం భావలింగమహంభజే.
చివరను "పండితసోమనాథేన కృతంలింగాష్టకత్రయం
యఃపఠేత్ సతతం విద్వాన్ భుక్తిముక్తి ఫలప్రదం"
అనుశ్లోకముతో ఫలశ్రుతి చెప్పఁబడినది.

మహాశయులారా! ప్రాచీనాంధ్రవాఙ్మయ స్వరూపమును దెలియఁ గోరువారికి సోమనాథుని కృతులవలనఁ బెక్కువిశేషములు తెలియు నవకాశములు గాన్పించుచున్నవి. కావున నాతని ప్రాథమికకృతులుగాఁ గానవచ్చు నీగద్యకృతులను లోకమునకించుక పరిచయ మొనర్చు తలంపుతో నీవ్యాసము నున్రాసినాడను. పండితులిందలి లోపములను మన్నింతురుగాక యని ప్రార్థించుచున్నాఁడను. ఈకృతులను సమగ్రముగా సాధ్యమయినంతత్వరలో భారతిలోను సాహిత్యపరిషత్పత్రికయందును బ్రకటించి లోకమున కర్పింపనెంచినాడను. ప్రాజ్ఞలోకము వానినిదగు రీతిని సంభావించి తద్విశేషములను వెల్లడించుఁగాత!

అరవమునందలి వింతయక్షరము తెలుగున గలదా?

కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు.

మన తెలుఁగుబాసయు వర్ణసమామ్నాయమును మాతృభాష యగు సంస్కృతముతోఁ గలిసిపోయి వేఱువేఱుగ విడఁదీయరాని సారూప్యము నందియున్నవి. ఐనను విమర్శకు లగుపండితు లాదినుండియు నీరెండుభాషలకుం గలభేదమును విస్పష్టముగాఁ జూపఁ బ్రయత్నము చేయుచునేయున్నారు. శబ్దశాస్త్రరహస్యజ్ఞు లగుమనప్రాచీనపండితులు సంస్కృతమున లేనట్టియు తెలుఁగున మాత్రమేయున్నట్టియు నక్షరము లాఱు కల వని నుడివియుండిరి. అయ్యవి (1)ఎ, (2)ఒ, (3)ౘ, (4)ౙ (5)ఱ, (6)ఁ, అనునవియై యున్నవి. ఈయక్షరషట్కము సంస్కృతమున లేదు. మనపూర్వులు చెప్పిన కేవలాంధ్రాక్షరము లీయాఱేయై యుండఁగా నవీను లింకొక్క కేవలాంధ్రాక్షరమును గనుఁగొంటి మనియు నయ్యది పూర్వపుటాంధ్రశాసనములలో మాత్రమే వాడఁబడుచుండెడి దనియు నిటీవల వాడుకలోనుండి తప్పిపోయిన దనియు నయ్యది యడుగుగీటులేని శకటరేఫాకృతి ననఁగా(ఴ) నీరూపమున నుండెడిద నియుఁ గొందఱు నుడువుచున్నారు. ఈయక్షరరాజము పూర్వకాలమునందు తెలుఁగుశాసనములలోఁ బూర్వముండెడి దని మొదటఁ గనుఁగొనినవారు పురాతనమువారి పూర్వశాసనలిపిజ్ఞులఁట. వారియుపజ్ఞం బగు నీయక్షరము తెనుఁగులో నున్నట్లు తెనుంగుబాసలో మొదటఁ బ్రచురింపఁ బ్రారంభించినవారు కీర్తిశేషులయిన కొమఱ్ఱాజు వేంకటలక్ష్మణరావుపంతులవారు. వీరీయక్షరరహస్యమును లిపిశాస్త్రజ్ఞులనుండి తెలిసికొని యాంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రికారాజములో నొకవ్యాసమును బ్రచురించిరి. ఈయక్షరము ద్రావిడభాషయందలి ழ అనువింత యక్షరపుధ్వనిని గలిగియుండెడి దఁట. దీనిని యుద్ధమల్లశాసనమునుండి తామే కనిపెట్టినట్టుగా లక్ష్మణరావుగారు వ్రాసిరి. ఇది నిజముగా మనభాషయందుఁగల వింతయక్షరమే యగుచో దాని కొకవింతశోభను గలిగించిన దని ఘనము చెప్పఁగొనవచ్చును ఈధ్వనియు నక్షరమును దొల్లి కర్ణాటభాషయందుఁ గూడ నుండెడిదనియు వీరు చెప్పుచున్నారు. ఇది ప్రతిపక్షులవాదము.

పరిశీలించి చూడఁగ నీవింతధ్వని యాంధ్రమున నెన్నఁడును లేనియట్లు

తోఁచుచున్నది. ఈయక్కర మనఁగా నడ్డుగీటులేని శకటరేఫాకృతి గల సంజ్ఞ యొకటి మనలో నుండెడిది కాని యది యరవమునందలి వింతధ్వని వంటి ధ్వనిగలది కాదు. అయ్యది డకారధ్వని గలిగి యుండెడిది. అనఁగా డకారముయొక్క మారురూపముగా నుండెడిది. ప్రాచీనాంధ్ర శాసనములలో డకారధ్వనిని దెలుపుటకై రెండుసంజ్ఞలు వాడఁబడియున్నవి. మొదటిదిన డుమ గీటులేని ఉకారమువలెనుండి పైనతలకట్టు గలిగి యుండునది అ దింబ ఉండును ౕ. దీనిని మొదటిరూప మనవచ్చును ఈవ్యాసములో మొదటిడ కారరూపమని చెప్పఁబడినప్పుడెల్లఁ జదువరు లీయక్కరమునే గ్రహింపవలెను. రెండవది అడ్డుగీటులేని శకటరేఫాకృతిగా నుండునది. ఇది యిట్లుండును (ఱ) ఇది రెండవరూపము ఈవ్యాసమందు రెండవడకారరూపమని తెలిపినప్పుడీ యక్కరమునే గ్రహింపవలెను తెలుఁగువాఙ్మయము నంతను బరిశోధించి చూడఁగఁబ్రతివాదులు విలక్షణాక్షరయుతము లనిచెప్పిన ఏడు, కోడి, అను చున్నగు శబ్దములు డకారప్రాసస్థానములందుండి డకారయుతములై నట్లు గాన్పించుచున్నవి. కాని విలక్షణాక్షరయుతములైనట్లుగాఁ గాన్పించుటలేదు. కావున అడ్డుగీటులేని శకటరేఫరూపము తెలుఁగున డకారధ్వని గలదియే కాని విలక్షణాక్షరధ్వని కలది గాదు. అనునది యస్మద్వాదము.

ఈయక్కరముం గూర్చియు, తద్ధ్వనిం గూర్చియు నాకును లక్ష్మణరావుగారికిని దత్పక్షమువారికిని వాదోపవాదములు జరిగియున్నవి. దీనినిబట్టి తెలుఁగున నరవమునందలి వింతధ్వనిగల యక్కరము లేదని స్థిరపడవలసి యున్నది. ఇట్లుండఁగా నీయక్కర మాభాషలో నుండెడిదనువాద మిదివఱ కెన్నఁడును జేసియుండనట్టియు కీ. శే. లక్ష్మణరావుగారి విమర్శనమునకు గుఱియైనట్టియు శ్రీజయంతి రామయ్యపంతులుగారు నావ్రాసినదానిపై ఖండనమును వ్రాసి మొన్నఁటిపరిషత్పత్రికలోఁ బ్రచురించిరి. వీర లీవింతయక్కరమును ధ్వనియును దెనుఁగులో యుద్ధమల్లశాసనము నాఁటి కుండెడి దనియుఁ దరువాత మాఱిపోయిన దనియు నప్పటినుండియు నీవింతియక్కరము డకారధ్వనిని దెలుపునదిగా నుండెడి దనియు లిఖించిరి. ఇది వింతను బుట్టించుచున్నది. ఏమన, యుద్ధమల్లశాసనమును మొదటఁబ్రచురించినవారీ రామయ్య పంతులుగారే. వా రీయడ్డుగీటులేని శకటరేఫముల మొదట డకారధ్వని గలవానినిగనే ప్రచురించిరి ఇప్పుడు తమవాదమునకు విరుద్ధముగా నున్నవి

ల్లశాసనమున (కన్నడము) నరవమునందలి వింతయక్కరము కాన్పించుచు న్నదని లిఖించిరి. వీరిట్లభిప్రాయమును మార్చుకొనుటకుఁ గలప్రబలకారణము లేవియుఁ గాన్పించుటలేదు. ఉండిన వారివాదమును శిరసావహింపవలసినదే కాని పరిశీలనముచేసి చూడ రామయ్యపంతులవారివాదము బహునిస్సార మైనదిగాఁ గాన్పించుచున్నది. కాన నీపునర్విమర్శనము సత్యనిర్ధారణార్థమై వ్రాయవలసివచ్చినది.

ఇదివఱకు జరిగినవిమర్శనములవలనఁ బ్రతివాదులు మొదటఁదలంపని విశేష మొకటి తేలినది. అడ్డుగీటులేని శకటరేఫాకృతిగల యీయక్కరము యుద్ధమల్లుని శాసనమున కీవలిశాసనములలో వింతయక్కరపుధ్వనిని దెలుపుటకుఁగాక డకారధ్వనిఁ దెలుపుటకై వాడఁబడినదని ప్రతివాదులెల్లరు నంగీకరింపవలసివచ్చినది. ఈవిషయమై పంతులవారే యిట్లు వ్రాసిరి.

"ఈయక్షరము యుద్ధమల్లుని శాసనమునందును అంతకు ముందు బుట్టిన శాసనములలోను మాత్రమె కనఁబడుచున్నది" మఱియు నిట్లువ్రాసిరి డకారయుక్తచో డశబ్దము గలశక్తివర్మశాసనము యుద్ధమల్లశాసనము పిదప బుట్టినదే" మఱియు శ్రీరామయ్యపంతులవారు లక్ష్మణరావుగారిపేర వ్రాసిన లేఖలో యుద్ధమల్లశాసనము నాటికే యీయక్కరము తనవింతధ్వనిని పోగొట్టుకొని డకారధ్వనికలదైనట్లీ క్రిందిరీతిని లిఖించిరి.

" ఈయక్షరమునకు మొదట కన్నడములోవలెనే తెలుఁగునను ౘ ఉచ్చారణ బహుశః ఉన్నను యుద్ధమల్లుని శాసనమువఱకు నది మాఱి యప్పటినుండి యిది డకారమునకు అభేదభావముతో నితరడకారముతోఁబాటు వాడబడుచుండెను. అని నాయభిప్రాయము. నేను ఇందునుగురించి వ్యాసము వ్రాయుచున్నాను" ఇది యీయక్కరమునకు డకారధ్వని యుద్ధమల్లశాసనము నాటికే యున్నట్లొప్పుచున్నది.

తామీ వింతయక్కరము డకారముగ దలంచుటకుఁగల కారణముం గూర్చి వీరిట్లు తమనూతనవ్యాసములో వ్రాసిరి. "నేనప్పుడీ యక్షరముస్వరూపమును జక్కగాఁ బరిశీలింపక స్థూలదృష్టిచేత డకారముగా గ్రహించితిని" ఇది సత్యముకాదు. వీరు స్థూలదృష్టిచేఁ జూచినప్పుడు మాత్రమేగాక ఇదిడకారమా వింతయక్కరమా యనువివాదము వచ్చినపిమ్మటఁ గూడ సూక్ష్మదృష్టిచేఁ బరికించి చూచి యుద్ధమల్లశాసనమందున్న యడ్డుగీటులేని

శకటరేఫాకృతులు డకారంబులే డకారధ్వనిగలవే, యనిసిద్ధాంతముఁ జేయుట యేగాక, ఆసిద్ధాంతమును ఋజువుచేసికొనుచు నొకవ్యాసమును వ్రాయుట కుఁగూడ నుద్యమించిరి. ఈయంశములు తాములక్ష్మణరావుగారిపేర వ్రాసిన *యుత్తరముంబట్టి విస్పష్టమగుచున్నవి. ఇంతలోనే హేతువుచేతనో యూహా లుమారినవి. తాము వింతయక్కరము డకారధ్వనికలదని స్థూలదృష్టిచే జూచినప్పుడుమాత్రమే తలంచితిమని నేడు లోకమునకు తెలుపఁబ్రయత్నించుట ధర్మముకాదు. సూక్ష్మదృష్టిచే సిద్ధాంతముఁ జేసికొనిన యంశములను గూడ నిటీవల తగినహేతువు లభించినచో దిద్దుకొనవచ్చును. కాని యట్టి ప్రబల హేతువుం దీనిని వీరు తమ నూతనవ్యాసమునందు జూపియుండలేదు.

ఈవలి శాసనములలో నీవింత యాకృతినిలిచియుండి డకారధ్వనిని దెలుపునదిగా నున్నవి డంతకుఁబూర్వపు శాసనములలోఁ గూడ నాధ్వనిని దెలుపుటకయియే యిదివాడబడి యుండునని తలంచుట ధర్మము. కాని యాకారమాత్రమే సత్యనిర్ధారణమున కాధారమైనప్పుడు కొన్నిటి విషయమున మఱియొకలాగున దలంపదగదు. ఇట్లుండ తమతొంటి నిర్ధారణమును త్రోసివేసికొని శ్రీరామయ్యపంతులువారు యుద్ధమల్లశాసనములో నీయక్కరము వింతధ్వనిని దెలుపుచున్నదని వ్రాయుటవింతను బుట్టించుచున్నది. పరికించి చూడ యుద్ధమల్లశాసనమునందు నీవింతయక్కరము కలదనుటకంటె లేదనుటయే సమంజసముగఁ గాన్పించుచున్నది. అందుకుఁగల కారణముల నీక్రింద నిచ్చుచున్నాఁడను,

శకటరేఫాకృతి గలిగి వింతయక్కరమా, డకారమాయను సందియమును గలిగించుతావులు అయిదుకలవు. (1) అస్సి అనుపదమునందలి ప్రథమాక్షరము (2) అఱిసిన అనుశబ్దమునందలి ద్వితీయాక్షరము (3) అఱిపుట యను శబ్దమునందలి ద్వితీయాక్షరము (4) చెఱగుఅను శబ్దమునందలి ద్వితీయాక్షరము (5) వేరఱుఅను శబ్దమునందలి తృతీయాక్షరము.

ఈమైదింటిని రామయ్యపంతులవారు మొదట డకారయుతములుగనే చదివిరి. కాని యిప్పుడు మొదటిమూఁడు పదములును అరవమునందలి వింత ధ్వనిగల విలక్షణాక్షరము లనియు నాల్గవదానియందుఁ గలది డకారమే కాని వింత యక్కరము కానేరదనియు, నయ్యది యితర డకారము తె

* ఇటికానూరి వీరభద్రేశ్వరరావుగారి వ్యాసమున నుదాహృతము

ట్టిరూపము గలిగియున్నవో అట్టిరూపమునే గలిగియున్న దనియు వాదింప మొదలిడిరి. ఐదవశబ్దముంగూర్చి వీరేమియు వ్రాసియుండలేదు. ఇట్లీల తెలిపితీరవలసివచ్చినదో యాప్రబలకారణములను వేనిని శ్రీరామయ్యపంతులవారు తమవిమర్శనమున నిచ్చియుండలేదు. వీరు తలంచినట్లు తలంపవలసిన యవసరమేదియుఁ గాన్పించుటలేదు. సరేకదా యట్లు తలంచిన హాని కూడ వాటిల్లుచున్నది.

ఎట్లనిన, శాసనములో "యొట్టుఱస్సిమలిసుశై" అనియున్నది. వీరు ప్రారంభమున "సీయొట్టుడస్సి" యనియే చదివిరి. ఇప్పుడు ఱస్సి అని చదువవలె ననుచున్నారు. అట్లు చదివిన నర్థముండనేరదు. ఏమన ఈశబ్దమునకు మూల మరవమునందుఁగాని కన్నడమునందుఁగాని కాన్పించుటలేదని లక్ష్మణరావుగారే వ్రాసియున్నారు. మనవాఙ్మయములో నీశబ్దమును దానియర్థమును నెచ్చటను నిదివఱకు గానవచ్చుటలేదు గాన దీని కేమియర్థము చెప్పఁగలము? శ్రీరామయ్యపంతులవారు దీనికర్థము చెప్పఁబ్రయత్నింపలేదు. కాని యీ ఱస్సికి మఱియొక శాసనములో ఱచ్చి అనురూపము గాన్పించుచున్నదని మాత్రము వ్రాసిరి. మనకు ఱస్సి యెంతదేవరహస్యముగా నున్నదో యీ ఱచ్చియు నంతదేవరహస్యముగా నున్నదికాని మనకర్థావబోధము కలిగించుటకై యవకాశము నిచ్చునదిగా లేదు. కాన ఱస్సి యనిన నర్థము వ్యర్థమగుచున్నది. ఇఁక దీనిని డస్సియనిచదివిన నెంతయో యర్థవంతమై యలరారుచున్నది డయ్యుధాతు వకర్మక మనియు, నిచట పకర్మకముగా వాడఁబడిన దనియు "సీయొట్టు డస్సిమలిసుశై"యన నీయొట్టును చెడఁగొట్టిమలిసుశై యని యర్థమనియు నిదివఱకు రామయ్యపంతులవారే వ్రాసిరి. కాని యకర్మక మగుడయ్యుధాతు విచ్చట సకర్మకముగా వాడఁబడినదనిమాత్రము మనము దలంపఁబనిలేదు. ఇచ్చట నీధాతు వకర్మకముగా నున్నదనియే తలంపవచ్చును. ఇచటి "డస్సి" యనునది డయ్యుధాతువుయొక్క క్త్వార్థకరూపము ఈయది హేతుక్త్వార్థకము. హేతువుం దెలుపునప్పుడు క్త్వార్థకము వాడుట మనసారస్వతమున వాడుకయై యున్నది. "వాఁడు జ్వరము వచ్చి చచ్చె" అనినఁ జచ్చుటకు జ్వరము వచ్చుట కారణమైనదని తెలిసికొనవలెను. "పొత్తముల్ చదివి ప్రాజ్ఞుఁడాయె" ననఁబ్రాజ్ఞుఁడగుటకుఁ బుస్తకములు చదువుట హేతువగుచున్నది. ఇట్లూహించుకొనునవి కాన 'సీయొ

ష్టుడస్సి మలినులై యున నీయొట్టు బలహీనమగుటచేత, అనఁగాఁ డప్పిపోవుట చేత మలినులైయని భావము. డయ్యుట యనఁగ బలహీన మగుటయని యర్థము నిఘంటువులం దీఁబడియేయున్నది. ఈవిధముగా వాక్యమునకు సరి యగు నర్థమునిచ్చుచున్న డస్సిశబ్దమును ద్రోసిరాజని దానితావున బలవంత ముగా ఱస్సిశబ్దమును దెచ్చిపెట్టిన వాక్యమర్థశూన్య మగుచున్నది. కావున శ్రీరామయ్యపంతులవారు మొదటఁ జదివినరీతిగా డస్సియని చదువుటయే సమంజసముగా నున్నది కాని వింతయక్షరములోఁ జదువుట సమంజసము గలేదు.

ఇఁక అడిసిన అడిపుటగూర్చి ముచ్చటించుకొందుము. దీనిని పంతు లవారు మొదట అడిసిన, అడిపుటయనియే చదివిరి. ఇప్పుడు అఱిసిన అఱి పుట అని చదువుదు మనుచున్నారు. ఇట్లేల చదువవలెనో తెలియవచ్చుట లేదు. మనభాషలో అడుచుట యనుధాతువు కలదు. దానికినాశనము చేయు టయని యర్థము కావున నీఅడిసిన అడిపుటలు తద్ధాతుసంబంధము లనుకొ నుట తగియేయున్నది. మూలములో "లింగంబడిసినపాపంబు" అని కలదు లింగమును నాశనముచేసినపాపము అనియర్థము. అట్లు చెప్పుకొన్న సర్వవి ధముల సరిపడియే యున్నది. ఇట్లు మనభాషలోని పదములవాడిన నర్థము సరిపోవుచుండినను గూడ నీధాతువునకు నాశనమని యర్థము చెప్పుటకయియే మనభాషనువిడిచి ద్రమిళాది పరభాషలయందలి అఱి మున్నగు విరుద్ధధాతు వులను శరణముగాఁగొని తద్ద్వారముగా అఱిసిన యనిన నాశనముచేసెన యనునర్థమును శ్రీరామయ్యపంతులవారు చెప్పుదురఁట. ఇట్టి చిక్కులపడవ లయును? ఇట్టివ్యర్థప్రయత్న మేలచేయవలయును? మనభాషయందు తగిన శబ్దము కాన్పింపనప్పుడు గదా పరభాషలకై పరువులిడుట! మనలో అడుచు ధాతువు కలదాయె. నాశనముచేయు అనునర్థము దానికి వెలసియుండె. ఆ యర్థమున నన్నపాదులు నీధాతువును భారతాదులలో వాడియుండిరి ఆప్ర యోగముల నీవలకు చూపియే యున్నాను. కావున యుద్ధమల్లశాసనమునం దలి అడిసిన అడిపుట అని చదివిన సరియగు నర్థము కలుగుచున్నప్పు డన్య భాషల సాహాయ్యమునకై పరుగులిడుట ధర్మముకాదు. అడుచుధాతువు అగుచో "అడిచిన" యుండవలెను గాని "అడిసిన" యెట్లుండు నందురేని యీశాసనములో నొకయక్షరమునకు నింకొకయక్షరము వచ్చుట సర్వ

సాధారణముగనే యున్నది. అదిగాక పూచినయనుటకు పూసిన యనియు కాచిన యనుటకు కాసిన యనియు నిత్యాదిప్రయోగములను జూచుచునే యున్నాము. శ్రీపంతులవారు తమ మొదటిప్రకటనములో ‘‘అడిసిన– (పం. ౨౦-౨౧) అడిచిన’’ అని లిఖించియే యున్నారు.

ఇంక నాల్గవపద మగు బెడగుశబ్దముంగూర్చి ముచ్చటించుకొందము ఈ బెడగుశబ్దమునందలి ద్వితీయాక్షరము మొదటి డకారమేకాని మఱియొకటికాదని రామయ్యపంతులవారు సెలవిచ్చిరి. కాని యిదియూ మొదటి డకారమువలె లేదు. ఈడకారము మనశాసనములో 28 తావుల వచ్చియున్నది ఈ తావునందప్ప మఱియెచ్చటను నీరూపమున లేదు. 28 రూపములను నించుమించుగ నొక్కవిధముగా నున్నవి. ఇదిమాత్ర మితరములైన మొదటిడకారములను వేనిని పోలక విరుద్ధముగా నున్నది. కావుననే యీశాసనమునం గల డకారములనన్నిటిని వరుసగ బేర్కొనిన లక్ష్మణరావుపంతులు గారు దీనిని బేర్కొనక విడచియుండిరి. వారి కీయక్షరముంగూర్చి యిదమిత్థమ్మని వ్రాయ నవకాశము చిక్కినది కాదు. కావుననే వారు దీనిని జల్లగ జాఱవిడిచిరి. దీని మాట యేమిచెప్పెదురని యడిగినను మౌనమునే వహించిరి. శ్రీరామయ్య పంతులవారు చెప్పు నీడకారముయొక్క వీఁపునుండి పైకొకగీటులేచి గుకారమువైపునకు వంగినది. ఇట్టిగీత తక్కినడకారములకు వేనికిని లేదు. ఈగీత మూలముగా దీనికి శకటరేఫాకృతివచ్చినది. గుకారమువైపునున్న కొననుండి లోన నొకగీటు బైలువెడలి వంపుగాఁబోయి తుదికొనను దాఁకినది. మఱియును పంతులవారుచెప్పు డకారములకుఁ దూర్పువైపున ననఁగా గుకారము వైపున నక్షరము కలిసిపోక ఉకారమునకువలెఁ గొంతమొత్తి యుండును. ఈయక్షరమున కల్లిడములేక తూర్పువైపుననున్న కొనలు రెండును గలిసి కొనిపోయి యొక్కగీత యైపోయినవి. కావున నియ్యది శకటరేఫాకృతి కలిగియున్నదని తెల్లఁదగి యున్నది. పరికించిచూడ నియ్యదిసరియగు నడ్డుగీటు లేని శకటరేఫాకృతినిగాని డకారాకృతినిగాని గలిగియున్నదనుటకు నిశ్శంకమగు నాధారము కలుగుటలేదు. కాని యిది గలశబ్దము బెడగుశబ్ద మని ప్రతివాదులు అనఁగా రామయ్యపంతులుగారు వీరభద్రేశ్వరరావు గారు మున్నగువా రంగీకరించుచున్నారు గావున దీనిని డకారరూపమే యనవలసివచ్చుచున్నది. ఈ డకారరూపము రెండవది యగునుగాని మొదటిది గానేర

దు. కొన్ని భాగములు త్రోసివేసి దీనిని మొదటి డకార రూపమని చెప్ప పంతులుగా రుద్యమించిరిగాని యట్లు చేయుట ధర్మముగాదు. ఇది మొదటి డకారరూపమున లేదు కావుననే లక్ష్మణరావుగారు దీనిని తమ డకారపట్టిక లో నీయక విడిచివేసిరి. బస్సి శబ్దములోని బకారమునగూడ లోన కొంత యడ్డుగీటుగలదు. వేరటు శబ్దములోని టుకారమునగూడ నడ్డుగీటు గలదు. వానిని మన మెట్లు త్రోసివేసినామో అట్లే యూ బకారమున నడుగునకు వంగిపోయియున్న గీటును మనము లెక్కలోనికి తీసికొనకుండిన నిది రెండవ డకార మగును. కావున బెడగుశబ్దమందలి ద్వితీయాక్షరము పంతులుగారి వాదమునకు గొంతహానికరము గాకపోలేదు.

ఇంక నైదవదియగు వేరటుశబ్దమునుంగూర్చియు ముచ్చటించుకొందము. దీనిని వేరడు అని రామయ్యపంతులవారు చదివిరి. వేరఱు అని చదువుద మనియు దీనితుదియక్కరము శకటరేఫముకాని మఱియొకయక్కరము కాదనియు నడ్డుగీటు స్పష్టముగ గాన్పించుచున్న దనియు గావున శకట రేఫ మనితీరవలెననియు లక్ష్మణరావుగారు సెలవిచ్చిరి. అర్థమేమన పకారమునకు వకారము లేఖకునిచే ప్రమాదమున వాడబడినదనియు కావున దీనిని పేరఱు అనవలెననియు అనగా పేర్ అఱు అని పదవిభాగము చేయవలెననియు అఱు అనుశబ్దమునకు ధర్మము అనునర్థము చేయవలయు ననియు ధర్మమనునర్థముగల అఱుశబ్దము అఱవమున గలదనియు కావున పేరఱన పెద్ద ధర్మమని యర్థము చెప్పవలెననియు లక్ష్మణరావుగారు సెలవిచ్చిరి. ఇంకను ధర్మమనునర్థముగల అఱుశబ్దము తెనుగున నెచ్చటనుగాన్పించుట లేదనికూడ వారంగీకరించిరి. ఐనను ధర్మమను నర్థముగల అఱుశబ్దము మఱవమున గలదు కావున దానిసోదరియగు తెలుగునందుంగూడం బూర్వ ముండెడిదని యూహింపవలెననిగూడ వీరు సెలవిచ్చిరి. ఇట్లూహాలపై శబ్దార్థనిర్ణయము చేయవలసివచ్చుచున్నది. ఇట్లు మనయుచ్చవచ్చిన ట్లూహించిన మన మెంతటి యాకాశహార్మ్యములనైన నిర్మింపవచ్చునుగదా. ఈశాసనమునందుగాక మఱి యేప్రాచీనాంధ్రశాసనమునందైన ధర్మమను నర్థముకొఱకై అఱుశబ్దము వాడబడియుండినయెడల మనము లక్ష్మణరావుగారు చెప్పునర్థమును తీసికొనవచ్చును. అట్టియుదాహరణ మేదియును గాన్పించుట లేదు. ప్రతివాదులు చూపగలిగియుండలేదు. మనప్రాచీనశాసనములందు ధర్మమను నర్థము తెల్ప

ఎలసివచ్చునెడల ధర్మశబ్దమే వాడబడుచున్నది. ఇందులకు యుద్ధమల్లశాసనమే తార్కాణము. దీనియందు ద్వైభావము కలుగుటకై "ధర్మువు కామన్నపులకు" అని వ్రాయబడియున్నది. తరువోజశాసనమునఁగూడ ధర్మశబ్దమే వాడఁబడినది. కావున అఱవమునందలి అఱుశబ్దమును దీసికొనివచ్చి తెనుగుశాసనమునందు దగిలింపబోవుట యెంతమాత్రమును దగదు. అది యటులుండ, బులిమీఁదపుత్ర యికనొకటి వచ్చినది. మనలక్ష్మణరావుగారిదే పేరఱు శబ్దమనుకొని పేర్ అఱు అని విడదీసి అఱు అనగా ధర్మమని యర్థము చెప్పిరి. కాని శాసనమునం దున్నది వేరెఱుశబ్దముకాని పేరఱుశబ్దముకాదు. 'పే'కు "వే వచ్చిన దనుకొనిన పేరెఱుశబ్ద మగును. దొరతనమువారి లిపిశాస్త్రజ్ఞుడు వేరెఱు అని చదివియుండెను గాని వేరఱు అని చదివియుండలేదు. ఈశబ్దము యొక్క ద్వితీయాక్షరముపై నెత్వము స్పష్టముగ గాన్పించుచున్నది. కావున నియ్యది (పే) పేరెఱుగాని వేరఱుగాదు. ఇక్కారణమున లక్ష్మణరావుగారి పదవిభాగమును అఱుశబ్దమును నదృశ్యమైనవి. కావున లేఖకప్రమాదజనితమైన అడ్డుగీటును లెక్కలోనికి తీసికొనకుండిన దీనితుదియక్కరమును 'డు' అనవచ్చును. ఈవిధముగా శకటరేఫాకృతినున్న డకారములు యుద్ధమల్లశాసనమునందే కాన్పించుచున్నవి. శ్రీ రామయ్యపంతులవారీపేరెఱుశబ్దముం గూర్చి యేమియువ్రాయక మౌనమువహించిరి. అట్లుచేయుట ధర్మముకాదు. ఏమైననేమి, యుద్ధమల్లశాసనమును పరిశీలించి చూడ నించుమించుగ శకటరేఫమువలెనుండు డకారము దానియందే యున్నట్లును అది డకారధ్వని కలిగియున్నట్లును స్పష్టమగుచున్నది. అయినను ప్రతివాదు లితరస్థలములయందు శకటరేఫాకృతిగల డకారము నంగీకరించి యుద్ధమల్లశాసనమునందు మాత్రము దానిని అఱవమునందలి వింతధ్వనికలదానినిగా భావింతుమనుటకు నవకాశమేదియో బోధపడుటలేదు. ఈశాసనమున వింతయక్కరము కలదనుచో దీని నర్థముచేసికొనుటకై అఱ్ఱి మున్నగు నరవధాతువులకును అఱు మున్నగు నఱవశబ్దములకును బరువు లిడవలసివచ్చుచున్నది. అయినను అస్సిముక్కుగుతొవుల నర్థమగుటలేదు. ఇం దున్నవింతయక్కరమనునది డకారమే యనుకొని మనయాంధ్రభాషాసాహాయ్యముననే శాసనమువంతను నర్థము చేసికొనుట కవకాశము చిక్కుచున్నది. కాన నీశాసనముంబట్టి వింతయక్కర మాంధ్రమున నుండెడిదని చెప్పబోవుట యుచితముగాదు.

అడ్డుగీటులేని శకటరేఫాకృతి డకారధ్వనిని దెలుపునది యనుటకై యుద్ధమల్లశాసనముకంటె ప్రాచీనమని ప్రతివాదులెంచు గణగవిజయాదిత్యుని కాలమునాటి దనబడు తరువోజశాసనమునుండికూడ నొక యుదాహరణ మిదివఱ కిచ్చితిని. అందు కొండడ్లము అనికలదు. ఈ కొండశబ్దమునందలి డకారము అడ్డుగీటులేని శకటరేఫాకృతివలె నున్నది. లక్ష్మణరావుగారు దీనిని డకారమనియే చదివిరి. ఈయది వారి చిత్రాడోపన్యాసమును జూచుకొనిన దేటపడగలదు. రామయ్యపంతులవారీశాసనాక్షరముంగూర్చి యేమియు వ్రాసియుండలేదు. ఇట్లు గచ్ఛద్విమర్శనములఁ జేయుటవలన సత్యము తేలఁజాలదు.

పంతులవారు సంస్కృతపదములం దీయక్కరము కాన్పించుటలే దని శంకించిరి. ఈశ్వరభట్టసోమయాజిశాసనమునందు మండలి మున్నగుపదములలో నీయక్కరముండుటను నేను జూపియేయున్నాను. మండలి అఖండ మున్నగునవి సంస్కృతపదములు కావా? వానికి తలకట్టు కలదను నాక్షేపణము నొక్కదానిని పంతులవారు దెచ్చిరి. పూర్వశాసనములలో కొన్నిచోట్ల నొకయక్కరమునకే తలకట్టుండుటయు మఱికొన్నితావుల లేకుండుటయు గలదు. యుద్ధమల్లశాసనమునందే గకారము కొన్నికడలఁ దలకట్టుగలదిగను కొన్నికడల నదిలేనిదిగను నున్నది. ఈయంశము నేనిదివఱకు వ్రాసియేయున్నాను. కావున తలకట్టుండినంతన భిన్నాక్షరమనుట ధర్మముకాదు. నేను కొన్నిశాసనములనుండి యడ్డుగీటులేని శకటరేఫాకృతిని డకారధ్వనిని దెలుపుటకై వాడబడిన దానిని జూపియుండగా నాశాసనములు గుండ్రకత్తున నున్నవనియు నా హేతువుచే డకారములట్లు కాన్పించినవి కాని యావి యడ్డుగీటులేని శకటరేఫాకృతులై యున్నవనదగవనియు పంతులవారు 'కత్తు' మీఁదికి భారము త్రోసివేసిరి. పరిషత్పత్రికలో గుండ్రకత్తుగల శాసనములఁ బంతులవారే ప్రకటించియున్నారు. అవియెంత గుండ్రకత్తుగలవైనను వానియందుగల డకారము లడ్డుగీటులేని శకటరేఫాకృతిని లేవు చూ॥ ప్రథమచాళుక్యభీముని అత్తిలితామ్రశాసనము— పరిషత్పత్రిక ౧౧ సంపుటము ౬ సంచిక. ఇది గుండ్రకత్తుగలదని లక్ష్మణరావుగారే వ్రాసిరి.

శ్రీరామయ్యపంతులుగారు అడ్డుగీటులేని శకటరేఫము యుద్ధమల్లశాసనము నాటికి నరవమునందలి దంతధ్వని కలదికాని డకారధ్వని కలదికావని

భావించుటకుగల కారణమొక్కటి వారు చెప్పనది కాన్పించుచున్నది. పరికించిచూడ, అదివట్టి కారణాభాసమగునుగాని నిజమగుకారణముగా నేరదు. డకారధ్వనిని దెలుపుటకు యుద్ధమల్లశాసనములో మొదటి డకారరూపము గలదనియు అదియుండగ మరల నాధ్వనినిఁ దెలుపుటకే శకటరేఫాకృతిగల రెండవయక్షరము కలదని చెప్పుట భావ్యము కాదనియు ధ్వనులకు ప్రతిమలుపుట్టుటలో నొక్కొక్కధ్వని కొక్కొక్క ప్రతిమపుట్టునేగాని యేకకాలమునకే బహుప్రతిమలు పుట్టవనియు కావున రెండవడకారము తప్పక వేఱక్కరమై యుండవలెననియు శ్రీరామయ్యపంతులవారు వాదించుచున్నారు. ఈవాదమున కనేకవిధములగు నాతంకములిదివఱకే సిద్ధపడియున్నవి.

(1) అడ్డుగీటులేని శకటరేఫాకృతిగల యక్కరము నన్నయకీవలనైన 'డ'కారధ్వని కలిగియున్నదని ప్రతివాదు లంగీకరించిరికదా అప్పుడు మనయక్షర సమామ్నాయములో మొదటి డకారరూపము లేదా? అదియుండగా నీరెండవది యెందులకు వచ్చినదనిన మీరేమిచెప్పుదురు? అందులకే ఆదికాలముననని తెల్పితిమందురా? యుద్ధమల్లశాసనము కాలమునాఁడే మనయాంధ్ర ధ్వనులకు నక్షరము లేర్పడినవనుట కాధారమేదైన గలదా? అంతకుపూర్వమెన్నఁడో యెన్నిశతాబ్దములక్రిందనో యాంధ్రాక్షరము లేర్పడియున్నవి కాదా కావున శ్రీపంతులవారి యాదికాలవాదమిచట సరిపడదు.

(2) ఒకధ్వనికే రెండుమూఁడు సంజ్ఞలు వాడఁబడియుండుటను మన యుద్ధమల్లశాసనము నుండియే నేననేకములు చూపినాను. వానిలో గొన్ని యజ్రూపములును కొన్ని హల్రూపములునుగలవు. రామయ్యపంతులవారొక యుక్తిచేసి విశేషముగా నున్నయజ్రూపములద్భుటిలో నెగురగొట్టఁబ్రయత్నించిరి అజ్రూపముల లెక్కలోనికి తీసికొననవసరములేదని రాజాజ్ఞగా సెలవిచ్చిరి. అట్లేలఁ జేయవలెను? స్వరములు ధ్వనులుకావా? వానిని దెలుపుటలో మాత్ర మొక్కొక్క ధ్వనికి ననేక సంజ్ఞలుండనేల? తగినహేతువు సెప్పకయే స్వరములకిట్టి రూపములుండుటను గూర్చి విచారింపనవసరము లేదని త్రోసివేయుట యేటిధర్మము? ఇంకను హల్లులవిషయములో చేబ్రోలుశాసనమును దెలుపుటకై యుద్ధమల్లశాసనములో చేబ్రోలనియు, చేఱ్ఱోలనియు రెండు రూపములు వాడఁబడియున్నవి. ఒక్క రేఫమును దెలుపుటకై శాసనములో రెండురూపములు వాడఁబడి యుండలేదా యని నేను శంకించుచున్నది శకట

రేఫముకాదనియు శకటరేఫ మేరేఫమునకు పరముగా ప్రమాదమున లేఖకునిచే వాడబడి యుండవచ్చుననియు నంతమాత్రముచే రేఫమును శకటరేఫమును నొక్కయక్కరమే యనుట ధర్మమాయనియు మనపంతులవారు శంకింపజొచ్చిరి. పరికించిచూడ నిదియును తగినవాదము కానేరదు. శకటరేఫాకృతి యితరస్థలములందు శకటరేఫధ్వనిని దెలుపుటకై వాడబడినను యిందా ధ్వనిని దెలుపుటకై వాడబడియుండలేదు. క్రారతోగూడిన చేబ్రోలుశబ్దము నవిధముగను శకటరేఫాకృతితో వాడబడిన చేబ్రోలుశబ్దమును మఱియొక విధముగను వీరుచదువుదురా? మొదటిచేబ్రోలునకును రెండవచేబ్రోలునకును భేదము గలదందురా? అట్టిది లేనప్పుడు శకటరేఫాకృతి రేఫమును దెలుపు సంజ్ఞగనే వాడబడినదనియుఁ దనశకటరేఫతను నాతావునగోల్పోయి రేఫసంజ్ఞగనే వాడబడినదనియు దలంచుటయుచితముకదా ఇదిప్రమాదము కావచ్చునని పంతులవారనిరి. ఒకచోటైనఁ బ్రమాదమున వచ్చును. కాని గొండ్రు అను పదమునగూడ క్రారకుబదులుగా శకటరేఫమే వాడబడినదిగాన దీనింబ్రమాదమనరాదు. లేఖకుదుద్దేశించియే క్రావడికి రెండురూపముల వాడినాడు. తావున హల్లులను దెలుపునప్పుడుగూడ నొకధ్వనికి వేఱుసంజ్ఞలు యుద్ధమల్ల శాసనములో వాడబడియున్నవని మనము గ్రహించుకొనవలెను. "హల్లులలోనొక ధ్వనికి రెండుచిహ్నములు తెలుగులోలేవు" అని వీరు వ్రాసిరి. ఇట్లనదగదు కకారమునకు రెండుసంజ్ఞలు (క. క) గలవు. ఖకారమునకు రెండు రూపములు (ఖ. ఖ) గలవు. కకారవుటొత్తునకు రెండురూపములు గలవు. ([illegible]) అర్కాదిశబ్దములు రెండువిధముల వ్రాయుదుము. (అర్క. అర్క) సకారము'స' అనియు(సం) (సకారముమీద బొట్టు) అనియు రెండువిధముల లేదా సకారమునిలువు గీటుపైతలకట్టు, పానలెనుండి తలకట్టుతో కలసికొని పోయియుండుట అనురూపముల రెండిటినిఁగలిగి యుండలేదా? పకారము "ప" అనియు పం (వకారముమీద బొట్టు) అనియు రెండువిధముల లేదా? ఇవి హల్భేదములుకావా? ఒకధ్వనికే రెండుచిహ్నములు కాన్పించిన నయ్యవి మొదట వేఱువేఱుధ్వనుల దెలుపుటకే యేర్పడినవై యుండుననియు నిటీవల మార్పుగలిగి యుండవచ్చుననియు పంతులుగారు వ్రాసిరి. మనలిపిలో సకారమునకు రెండురూపములు కలవుగదా? అవి వేఱువేఱుధ్వనుల దెలుపుటకే యేర్పడిన వనవచ్చునా? వీనింగూర్చి యక్లేల యోచకాదో వింతు

నాక్షరవిషయమునను, నట్లే యెంచరాదు. రెండుసంజ్ఞలుండినంత రెండుధ్వనులుండ నవసరములేదు.

ఒక్కొక్కధ్వనికి వేఱువేఱు సంజ్ఞలుండిన నయ్యదిభాషావైభవమునే సూచించునను భావమును నేను తెలిపియుండగా శ్రీపంతులవారందులకునన్నుఁ బరిహసింపఁజొచ్చిరి. ఒకధ్వనికి రెండుమూడు సంజ్ఞలుండుట భాషావైభవమును దెలుపునని వ్రాసినవాఁడను నేనొక్కఁడనే కాను. అయ్యది యాంధ్రవిజ్ఞాన సర్వస్వములోఁగూడ లక్ష్మణరావుగారిచే వ్రాయబడియున్నది. అది సత్యమే మన తెలుగులిపిలో కకారమును దెలుపుటకై రెండుసంజ్ఞలుగలవని పైన జూపియే యున్నాను. ఏదియెట్లెప్పుడు రానిండు. ఇప్పుడా రెండుసంజ్ఞలును మన లిపియందు వాడుకలోనున్నవి. ఒకపురుషుఁడే యొకవిషయముఁగూర్చి యొక కాలమందువ్రాయు నొక్కతావుననే యీ రెండు సంజ్ఞలును వాడుచున్నాఁడు. వీరేశలింగం పంతులుగారు తమస్వీయచరిత్ర మొదటిభాగములో కృతినిచ్చు సందర్భములో నీరెండు కకారములును వాడిరి. ఇందు వారి వ్రాతయక్షరములే యీబడియున్నవి*. ఇంతయేల ఒక్కొక్కధ్వనిని దెలుపుటకై యనేక విధములగు సంజ్ఞలాంగ్లభాషలో వాడబడుచుండును. ఒక యుదాహరణము సకారధ్వని దెలుపుటకై S. S. అనుసంజ్ఞల సాధారణముగా వాడుచుందురు ఇట్టివనేకములు కలవు. ఇవన్నియు వర్ణసమామ్నాయా సమగ్రతను దెలుపునని రామయ్యపంతులవారు సెలవిచ్చిరి కాని యదిసరికాదు. ఒక్కొక్కయక్షరమునకు ననేక సంజ్ఞలున్నందులకై యాంగ్లలిపిలోపము కలదిగా విజ్ఞులెవ్వరిచేతను తలంపఁబడుట లేదు. ప్రతిలిపియందును గూడ ఒకధ్వనికే రెండు మూడు సంజ్ఞలుండుటకలదు. ఆసంజ్ఞ లొక్కతావుననే వాడబడుట కూడ గలదు. నాగరాక్షరములందున్న చేకూరు శాసనము గూర్చి దానిని ప్రచురించిన టి. ఏ. గోపినాధరావు, యం. ఏ, గారాంగ్లభాషలో సిద్ధాంతదీపికయను పత్త్రికలో నిట్లువ్రాసిరి.

"The language of the record is in Sanskrit prose. The alphabet closely resembles that of the early Kudamba plates published by Dr. Fleet in Indian Antiquary Vol. VI, of the Kudgere plates of Mandhatri Varman and of the Nilamber plates. The engraver employs both the looped and the

* ఈ యంశమును నేను నాపూర్వవ్యాసములో వ్రాసియే యున్నాను. వానికి బంతులవారేమియు సమాధానము చెప్పియుండ లేదు.

Curvilinear forms of the Consonant t (త) e g the looped form occurs in Yayati (యయాతి) in l 3, in Kshtriyai in l 4, in Bhagavastridasa in line 6, Vapta in l 7,......Where as the Curvilinear Variety is formed in Swasti in l 1, in Prachuta in l 4, Gitasesha in l 8, in Buddyata in line 14, etc. The letter Kha (ఖ) is also written in two ways; the usual form occurs in Abhimukha (అభిముఖ) in 1, 2, and the other Variety in the same word occuring in l 2".

దీనింబట్టి సమస్తలిపులందును నొకధ్వనికే రెండుమూడుసంజ్ఞల నొకతావుననే వాడుటకలదని తెలియవచ్చుచున్నది.

వింత యక్కరమునకే రెండు సంజ్ఞలుండుట :—

క్రీ. శ. 804 లోని దగునొక కర్ణాటశాసనములో "శకనృపకాలాతీత సంవత్సరంగళ్ ఏళ్ నూరే ఱిప్పత్తారనేయ" అను పదములందలి వింత యక్కరము గర్భమున నడ్డుగీటులేని శకటరేఫాకృతినిగాక రెండుసున్నలొకదానితో నొకటి చేర్చినట్లున్నదని శ్రీ వీరభద్రేశ్వరరావు గారు వ్రాసిరి. ఇది మన వింతయక్కరమున కొక రూపాంతరమని లక్ష్మణరావుగారు వ్రాసిరి. ఈ వ్రాఁతలను బట్టిచూడ నొకకాలమందే వింతయక్కరమునకు రెండు సంజ్ఞలు కర్ణాటమున వాడబడినట్లు తేలుచున్నది.

లక్ష్మణరావు గారు చెప్పిన 'డ'కార అడ్డుగీటులేని బండి 'ఱ'కు తలకట్టుంచిన నదితలకట్టు'డ' యగునని ప్రతివాదులు వ్రాయుచున్నారు ఈ 'డ'లలో రెండు తెగలుకలవఁట. తలకట్టు కుడికొనపై నుండునది యొకటి. ఇదిహైదరాబాదు ప్రాంతము లందలిదఁట; ఎడమవైపు కొనమీద తలకట్టున్నది యొకటి. ఇది యితరప్రాంతములందుఁ గలదట. శ్రీరావుగారుచెప్పనీరెండు డాలునుగూడ నీశ్వరభట్ట సోమయాజి శాసనమునందే వాడబడినవి.

దీనిం బట్టిచూడ నొకధ్వనికి రెండుసంజ్ఞలుండుటయు నవి యొకచోటనే యుండుటయు గూడఁ గలదని తేలుచున్నది. కాఁబట్టి యుద్ధమల్లశాసనమున డకారధ్వనిని దెలుపుటకై 'ఱ'యను రూపమును ఱ అను రూపమును గూడ వాడబడుట యసమంజసముగా లేదు శ్రీ రామయ్యపంతులవారే యుక్తినాధారముగా దీసికొని తమవాదము నిలుపుకొన బ్రయత్నించిరో యాయుక్తిపై వ్రాతచే పూర్వపక్షమైపోయినది కావున, నస్మద్వాదమే సమంజసమని తేలుచున్నది.

పంతులవారు చేయు వాదమిక నొకటికలదు. ఏయక్కరము కన్నడ ముస నఱవమునందలి వింతధ్వనినిఁ దెలుపుటకు వాడబడుచున్నదో యాయక్కరమే తెనుగుశాసనములందుఁ గాన్పించుచున్నది కావునను లిపికన్నడమునకును తెనుగునకును నొక్కటియే కావునను నీయక్కరమునకు కన్నడముననే ధ్వనికలదో తెలుగునను నదియే ధ్వనికలదని తలంచుట సమంజసమని పంతులవారు వాదించుచున్నారు ఇదియు మంచిహేతువు కానేరదు. లిపి యొక్కటియేయైనను భాషలు వేఱువేఱగుటను యాయాభాషలందలి ధ్వనులు కొన్నితావుల భిన్నమై యుండుటను సంజ్ఞలన్నియు నొక్కభాషయం దేధ్వనిని దెలిపిన రెండవభాషయందును నాధ్వనినే దెల్పవలెనని భావించుట యుచితము కాదు. కన్నడములోలేని ధ్వనులు తెలుంగునగలవు. అనుస్వారము రెండు భాషలందును గలదు. కాని కన్నడమున బూర్ణానుస్వారము మాత్రమేకలదు తెలుంగున నర్ధానుస్వార పూర్ణానుస్వారములు కలవు. కన్నడశాసనాదులలో బిందువు వచ్చినప్పుడు సర్వదా పూర్ణానుస్వారముగనే చదువవలెను. అయ్యది తెలుగు శాసనాదులలో వచ్చియుండినచో కొన్నితావులఁ బూర్ణానుస్వారముగా నుచ్చరింపవలెను. మఱికొన్నితావుల నర్ధబిందువుగా నెంచి యుచ్చరింపకుండవలెను. ఎట్లన, యుద్ధమల్లశాసనములో "రమణతో బెజవాడ కెల్లబెడంగును రక్షయుంగాను" అని కలదు. ఇందుగల బెడంగనుశబ్దమును బెడఁగని చదువవలెను. బిందువుపూర్తిగ నున్నదికాని దాని నర్ధానుస్వారముగా గ్రహింపవలెనుగాని పూర్ణానుస్వారముగా గ్రహింపవలను కాదు. ఏమన పద్యలక్షణము చెడును. ఈబెడంగు శబ్దమునందు పూర్ణానుస్వారముండినను తెలుంగు శాసనమైన కతమున దానినుచ్చరింపక విడిచినాము. ఏమన నీభాషయందర్ధాను స్వారముకూడ గలదు. కావున దీనినీతావున నర్ధానుస్వారముగా గొనినాము వెంటనే "రక్షయుంగాను" అనుపదము వచ్చినది. అందును బూర్ణబిందువు కలదు. దానిని యున్నది యున్నట్లే యుంచినాము. ఈ బిందువులే కన్నడ శాసనములో కాన్పించినచో "బెడంగును రక్షయుంగాను" అనిచదువవలెనే కాని తెనుగునందువలె బెడఁగును రక్షయుఁగాను అని చదువుటకు వలనుపడదు ఏమన గన్నడమున ఖండబిందువు లేదు. లిపియొక్కటియే యైనను ఆయాభాషలయందు గల ధ్వనులు భిన్నముగా నున్నవి. కావున భిన్నధ్వనులు ఒక యక్కరమునకే రెండు భాషల